

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalthistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ØSTFYN

TURISTFORENINGEN FOR DANMARK

AARBOG 1940

UDGIVET UNDER REDAKTION AF
EINAR BOESGAARD

ØSTFYN

TURISTFORENINGEN FOR DANMARK

ØSTFYN

AARBOG 1940

Udgivet under Redaktion

af

EINAR BOESGAARD

KØBENHAVN

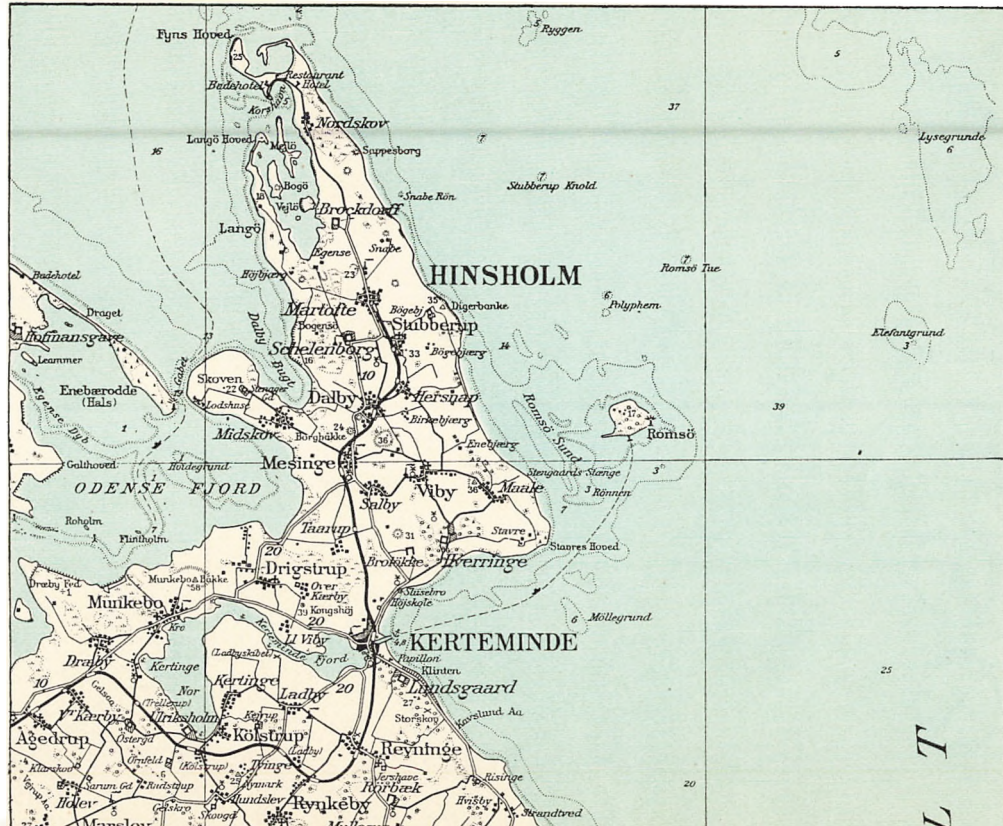

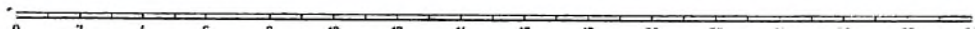
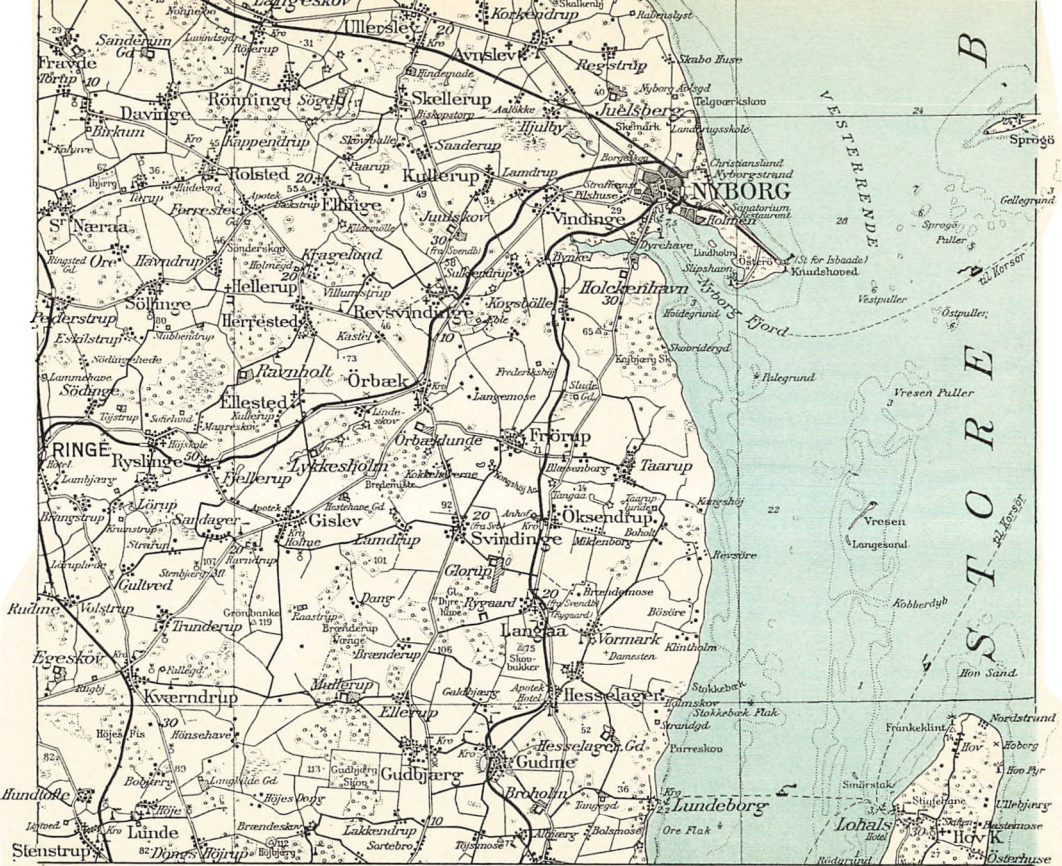
EGMONT H. PETERSENS KGL. HOF-BOGTRYKKERI

1940

KORT OVER ØSTFYN

INDHOLD

	Side
Kort fra Geodætisk Institut	4-5
<i>Achton Friis</i> : Fyenshoved	9
<i>Einar Boesgaard</i> : Det østfynske Paradis.....	24
<i>Einar Boesgaard</i> : Erklæring til Kerteminde	48
<i>V. Woll</i> : Nogle Træk af Kerteminde Købstads Historie.....	55
<i>P. Helweg Mikkelsen</i> : Ladbyskibet	67
<i>Johannes Høirup</i> : Nyborg	93
<i>Johannes Høirup</i> : Nyborg i Danehoftiden	98
<i>Johannes Høirup</i> : Grevefejden og Svenskekrigen	109
<i>Johannes Høirup</i> : Spaniolerne i Nyborg 1808	121
<i>Johannes Høirup</i> : Den optiske Telegraf	130
<i>Johannes Høirup</i> : Træk af Storebæltoverfartens Historie	133
<i>Otto Andrup og Aage Blomberg</i> : Østfyens Slotte, Borge og Herresæder.....	145
<i>Einar Boesgaard</i> : Nogle fynske Fredninger	192
<i>Herman Madsen</i> : Fynske Malere.....	198
<i>Povl Hamburger</i> : Violiner paa Træerne	215
<i>O. Helms</i> : Fuglelivet paa Fyn	223
<i>Johannes Tholle</i> : De fynske Haver	236

Aarbogens Oplag: 26.000.

Omslagsbilledet: Kullerup Præstegaard, efter Fotografi af N. Laugesen.

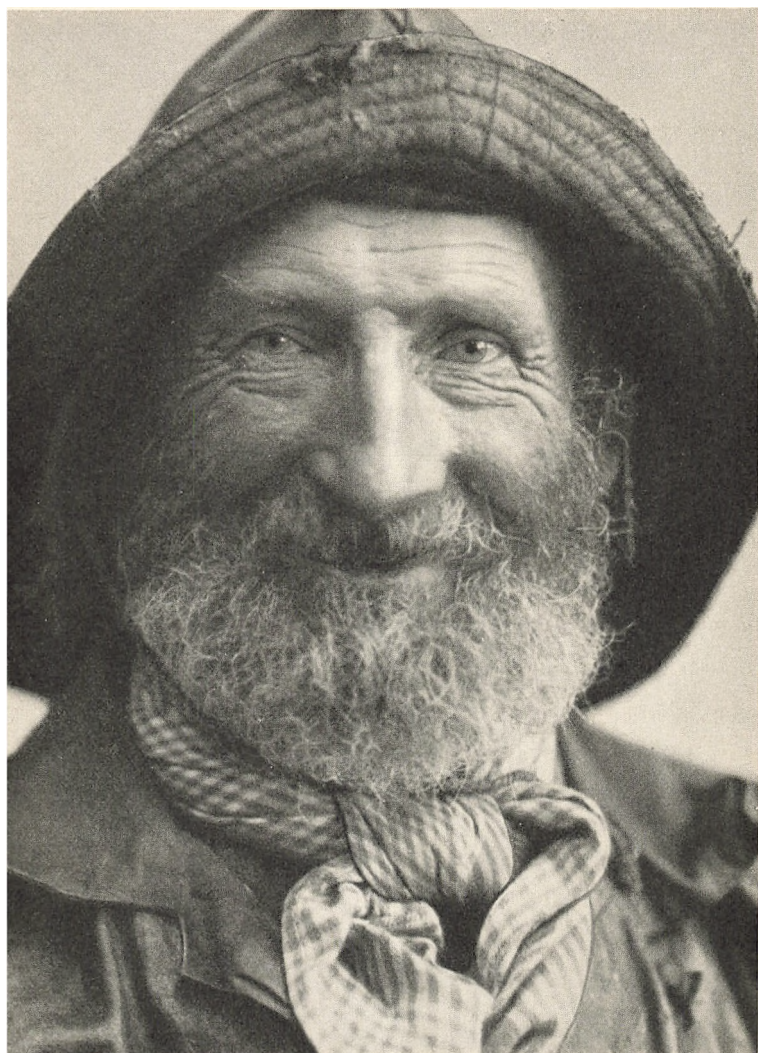
Til Afsnittet: Østfyens Slotte, Borge og Herresæder har Nationalmuseet
venligst udlaant en Del Fotografier.

I Aarbogens forskellige Stykker er Forfatterens Retskrivning bibeholdt.

Eftertryk af Aarbogens Tekst og Billeder er ikke tilladt.

Folketyper fra Kertemindeegnen:
Fisker Jørgen Gommesen fra Kerteminde.

HERDIS OG MERM. JACOBSEN

Sildebåde gaar ud af Kerteminde Havn.

HELDIS OG MERIE JACOBSEN

FYENSHOVED

Af ACHTON FRIIS

ER det Solen? — Halvvaagen mærker jeg, at et Lys rammer mit Ansigt, og at en mild Luftning sagte vifter hen over det. Mit Løje gynger under mig, let og stille. Det toner i mit Øre af Fuglesang fra nær og fjærn. Gennem de lukkede Øjenlaage aner jeg gyldne Farver bølge om mig. Ligger jeg paa en sejlene Sky? Eller er jeg i Himlen? —

Jeg aabner Øjnene. Lige over mit Ansigt ser jeg en perlemorsfarvet Luft med rosarandede Smaaskyer, der blænder mig, saa jeg maa vende Hovedet bort. Dør lige ved Siden af mit Ansigt gynger stille op og ned en gylden Firkant paa den hvide Væg. Over den, paa det lave Loft, vandrer lysende Riller i Slangebogter som Smaabølger efter hinanden. Fuglesangen stiger; den og saa en sagte klukkende Lyd udenfor Væggen er det eneste, jeg hører. Nej — nu kommer af og til med lige Mellemrum nogle langsomme, dumpe Drøn rullende. Det véd jeg, hvad er — det er Skipper, der snorker inde ved Siden af. Nu er jeg ikke i Himlen mere. Det er „Rylen“s Kahyt, og jeg er i Korshavn, inde i Læet bag *Fyenshoveds* skærmende Tap.

Klokken er kun 4. Ganske stille, for ikke at vække de andre, lister jeg mig overende og stikker Hovedet op gennem den aabne Kappe.

Til at begynde med ser jeg ingenting for det intense Sollys og de lette Morgentaagers blændende Reflekser; men

Mejlø i Korshavn set fra Nord mod Syd.

saa dukker de frem Ø ved Ø rundt omkring mig. Grønne, gyldne og rosa Farver lyser gennem de bølgende Slør. Fra Stranden i Nordøst danner Solspejlingen en gyngende Bro helt ind under „Rylen“s Sider hen over det af Morgenbrisen riflede Vand, der pylrer sagtelig mod Baadens Planker — denne liflige Lyd, der er som en Vuggeviser om Aftenen og en Reveille om Morgen.

Pludselig fanges mit Øje af noget, som bevæger sig derinde paa den nære Strand, kun faa Meter borte. Dér gaar otte store, graa Fugle i det lave Grønsvær paa Rad efter hinanden ned mod Vandet, sindigt græssende.

Det er Graagæs.

Jeg ser, hvor deres blanke, velpudsede Fjer lyser glansfuldt i Solen. Jeg indbilder mig at kunne høre Rusket af de stærke, røde Næb. Deres varme, graa Farver spiller mod det saftiggrønne Græs og den brune Tang. De gaar saa roligt, de skønne Fugle, med betænksomme Skridt, saa tillidsfuldt, som er det selve Paradisets Have, de vandrer i.

Mejløvs Veststrand. (I Baggrunden Fyenshoved).

Kun en enkelt af dem rejser af og til den lange Hals og ser sig om, aarvaagen og med Næbet højt løftet — men snart græsser den roligt videre sammen med de andre.

Et Maageskrig fra det Fjærne — en Strandskades Kalden — og saa Lærkesangen.

Jo, det er alligevel Himlen!

Saa falder det mig ind, at dette jo kun er faa Timers Vej fra Hovedstaden. Mon noget Menneske dèrinde har Anelse om, at han kun er nogle Mil fjærnet fra et Sted, hvor Livet former sig som her? For et Døgn siden gik jeg selv derinde mellem brølende Automobiler og klemtende Sporvogne — og nu er jeg her, vaagnet midt i Herlighederne som Jeppe i Baronens Seng; men med Appetit paa Livet, uden Tømmermænd.

— Solen stiger op over Hinsholms Land, den begynder at varme. Lige med ét kukker en Gøg ovre fra Krattet ved Stranden — det er som en Reveille til alt levende omkring os, alting vaagner. Og da vi drikker Morgenkaffe paa det

duggperlende Dæk, flokkes Maagerne om os og æder de Bidder, vi kaster ud til dem.

Faa Minutter senere gaar vi i Jollen og gør Landgang paa Mejlø, den næststørste af Øerne i det lille Arkipelag, fra hvis Højder man har en vid og orienterende Udsigt over Fjord, Øer og Fastland. Yderst ude i Nord skimter vi det store Hav, som ligger blankt og stille. Men herinde gaar Morgenbrisen strid fra Øst ud af Gabet, og Vandet mellem Holmene er dybblaat i Farven som anløbet Staal. Fra den nære Strand høres tydeligt Vindens Hvisken i den tørre Tang. Fire Stenfiskere ligger tilankers norden for os for stramme Kættinger og Stævnene pegende mod Øst. I Nordvest staar Langshoveds skarpe Snude som Stævnen af en Dreadnought visende ud tilhavs. I Nord krummer Fyenshoved sin Arm om sine Unger inde i Fjorden.

— Betragt engang Hinsholm paa Kortet, denne magre, vindhærgede Halvø, som det rige Fyenslands rækker ud i Kattegat! Den ligner en Underarm, der ender i en vissen Haand, hvis Fingre lukker sig om sine Smaaholme — en Haandfuld Pebernødder, som Fyen af sin Overdaadighed rækker ud mod sin nordlige Nabo Samsø: Værsgo' og spis! Men Samsø vender Bagen til, krummer sig sammen om sine egne Killinger, der synes at være ved at undslippe dens Tag og fare paa egen Haand ud i Kattegat, og siger: Nej, ellers Tak, jeg har selv!

Ved første Blik under Indsejlingen minder den lille øopfyldte Korshavn i meget høj Grad om Stavnsfjord paa Samsø; men Øerne i den første er færre og mere ensartede, og det viser sig snart, at de i Karakteren er meget forskellige fra dem i det lille samsingske Ørige. De har et langt barskere Præg, de har hist og her høje, bratte Klinter, og deres sparsommere Bevoksning er mere forkrøblet og forblæst; thi Noret, som de ligger i, vender sit aabne Gab *mod Vest*, Kattegats Bølger vælter med Nordvesten lige ind mod de yderste Holme og æder af deres Sider —

mens Stavnsfjord ligger paa Østsiden af Landet i Læ af Samsøs Bakker og bag Landsbyen Stavns' lune, frodige Haver. At komme til Stavnsfjord fra Korshavn er som at komme til et andet Land.

De største af Smaaøerne i Korshavn, *Mejlø* og *Bogø*, er henholdsvis 70,2 og 63,6 Tdr. Land. Herefter kommer et Par Smaagnallinger som *Vejlø Kalv* paa 1,5 og *Enø* paa 1,2 og endelig en Krumme som *Ægø*, der er 0,4 Td. Land. *Vejlø* selv er nu landfast som Modsætning til sin „Kalv“, og *Langø*, som ogsaa forhen var havomflydt, har faaet samme Skæbne som *Vejlø*. Den er bleven den visne Haands Tommelfinger og kaldes af Omegnens Befolkning „Lang“.

Man kan færdes paa disse smaa, verdensfjerne Holme i dagevis uden at møde et Menneske. Deres Beboere er kun løstgaaende Kvæg, vilde Kaniner og Fugle. Og dog er dette en Idyl, sammenlignet med den næsten helt øde Fyenshoved, Hinsholms yderste Kno mod Hav og Storm.

En Mængde Mennesker tror, at de har et godt Kendskab til det fyenske Landskab, blot fordi de har gjort Rejsen tværs over Øen fra Nyborg til Middelfart. Den ensartede Frodighed langs Jærnbanen her eller langs Hovedvejen mener man er typisk, er Generalnævneren for alt, hvad der er fyensk. Hvilken Fejltagelse, hvilken Meningsløshed! Fyen har *alt* i Retning af Landskaber — fra det vældigt formede Kystland ved Lillebælts barske Nordkyst til „Sletten“s flade Strækninger, fra Sydvestkystens aabne Lande ved den store, næsten vestjydskprægede Helnæs-Halvø til Vissenbjergs storladne Højdedrag, fra de rige Herregaardsegne paa Syd- og Sydøstlandet til Hinsholms ørkenagtige Strækninger yderst ud i Kattegat. Hvad er mest fyensk af alt dette? Jeg véd det ikke. Men jeg ved, at dette Land ikke altsammen er H. C. Andersenske *Idyller*. Svanerne i Odense Aa kan vanskeligt tænkes at trives udenfor denne eller udenfor Øens Herregaardspark; og sjældent møder man „Æblegaard og Humlehave“ i skøn Forening. Ofte finder man øde Steder, hvor „den

Fyenshoved.

FOT.: N. LAUGESEN

grimme Ælling“ kunde have søgt hen i sin Ensomhed. Og Befolkningen er her som alle Steder præget af Landskabets Forskelligartethed. — Naar Frederik den Sjette sagde: „De æder saa møjet paa Fyen“, saa var denne Replik slet ikke betegnende for alle Fyenboer. Den tyder bare paa, at Hans Majestæt havde faaet ødelagt sin lillebitte Mave paa nogle store, fyenske Herregaarde.

Faa Steder i Danmark er som herude paa Hinsholm Klimaet medvirkende til at præge Landskabet, dette Sted, som yderst kun bestaar af Hav, aabne Banker og af *Vejr!* Det maatte jeg sande øjeblikkeligt, da jeg første Gang betraadte dette Land for mere end 15 Aar siden, netop midt i en forfærdelig og langvarig Tørkeperiode. Jeg finder i min Dagbog dette om Rejsen:

„Ørkensol og Tørke! Foran og bag mig en bugtet Vej af Farve som Pimpsten, med Skygger af Poplernes Kroner som Blækklatter med lige lange Mellemrum. Til Siderne aabne, bakkede Marker, hævende og sænkende sig i bratte

Stuehus af gammel Bondegaard nær Korshavn.

Toppe og tunge Fald, Hegnenes Rækker, hvor de sty-nede Træer staar paa Række som Soldater med fuld Op-pakning, Geled paa Geled, Skyttekæder bag og foran hin-anden, saa langt jeg ser. Over det hele en falmet, blegblaa Himmel. En Bakketop løfter sin gule, svedne Krop op un-der en lille hvid Sky, der ligner Damp fra en Geysir. Alt forneden er gult og bleggrønt — Sæd, Græs, Moser og Kjær er knastørre. De enkelte, smaa lette Skyer, der dan-ner sig og igen forsvinder, staar bomstille paa det evinde-lige blaa. Ingen Udsigt til Regn — det har ikke regnet or-dentligt herude i halvandet Aar! Kvæget staar og gumler, mere af gammel Vane end fordi der er noget videre at gumle paa. Enkelte Steder har man tøjret Kreaturerne i de udtørrede Moser for at prøve, om de kan æde Siv, inden man griber til det sidste Middel, at høste den elendige, kort-straaede Sæd og kaste *den* for dem.

Er dette virkelig Fyen? Ja, det er ialfald *Hinsholm* i det Herrens Aar 1934, Midsommer. Saadan finder jeg Land-skabet paa min Vej ud til Fyenshoved.“

Fra Indkørselsporten til en gammel Bondegaard nær Fyenshoved.

Gennem Martofte og Dalby det samme Billede, samme Indtryk af Landskabet. Det er ikke vanskeligt, selv i dette Solhelvede, modsætningsvis at forestille sig Landet, saadan som det ligger under Vintervejret, der faa Steder paa Øen kan være mere ubarmhjærtigt end her, hvadenten det er Frostvejrskage med Isgangen skruende langs de aabne Kysters lange Strandvolde, eller det er Brandstorm og sludfulde Nætter, naar Himlen staar i ét tværs over Halvøen fra Kyst til Kyst . . . . naar „Fyenshovedmanden“ er løs og jager lavt hen over Bakker og Gaarde paa sin rasende Hest foran den hylende Storm.

Men langs Vejens Sider ligger de dejlige, fyenske Landsbyer med deres skønne Bindingsværkslænger bag de smaa, velpassede Haver. Vidste jeg ikke, at der bag hvert af disse Stuehuses Mure sidder bekymrede Folk, som véd, at selv om Regnen nu kommer, er det for sent herude paa det barske Land, vilde da en saadan By forekomme mig at være et Eden.

Havpræget er dette Land. Fjord, Bælt og det vide Kattegat omringer det og søndrer det, fra hver en Bakketop ses Vandene blinke bag de hældende Markers Tav. Landet omkring Korshavn, set fra Fyenshoveds Højder, er et af de friskeste, mest udpræget ødanske, jeg kender. Dette Virvar af Halvøer, Øer, Hav, Fjorde og Sunde er vidunderligt. Det er ikke blidt, dette Land. Men den venlige Ø har Raad til denne Gestus ud mod det barske Hav, til at holde et Stykke ram Natur ved Siden af sine velplejede Yndigheder — en Gestus, som den for Ligevægtens Skyld gentager paa sin sydvestlige Side med Halvøen Helnæs.

Helt ude paa Fyenshoveds højeste Banker kulminerer Landskabets vilde Skønhed. Stedet er i sin Art det mærkeligste paa Fyen. Haanden med de haarde Knoer ud mod Havet er stivnet i en krampagtig Gebærde, Fingrene krummer sig i et sidste, desperat Greb. Saadan ender den skønne Gestus, den er bleven dødelig Alvor.

Det er det enklest mulige Landskab, kun Hav og øde Kyst. De voldsomt krummede Linjer skiller Havets Blaafraa fra Bakkernes Graat og Gult og Raalens gustne Ligfarve. — Men vidt over Havet til alle Sider vandrer Blikket, til Sjælland med Refsnæs, Samsø fra Ljushage til Visborgs gule Klint, Jyllands Kyst med Bjerreherreds Pukler, foran dem Æbelø som en blaa, lav Taagebanke, og hele Nordfyens Kyst helt til Agernæs. Søen bruser derude om Fyenshoved for den friske Nordøstvind og trækker Braaddet i lange, hvide Striber under Klinterne.

Rundt om mig paa Kammen af den bratte Klint gror bag Bukketornshegnet Konvolvolus, Blaamunke, Løvetand, Krageklo, Snerre og store violette Tidsler. Indover en solbleget, halvvisnen Rugager gaar Valmuer i tusindtal paa Korstog mellem de stive, spredte Straa og segner i et Hav af deres eget Blod. Bag Klinten jubler Lærkerne over de bølgende Banker, over vissent Græs og magert Korn. En Bomlærke synger sin lille ørkentørre Visestump fra Top-

Udsigt fra Fyenshoved mod Syd over Korshavn med dens Øer.

pen af en Tjørn. Svaler jager under Klintekammens Læ — kommer de blot et Øjeblik over den, sender Blæsten dem atter med et Hug ned i Dybet.

Vender jeg Blikket mod Syd, ser jeg ud over en mægtig, sandet Flade, delt af smaa Brakvandssøer, og bag denne over Korshavns Rhed med dens Øer som Panserskibe paa Slaglinje bag hinanden. Vandet gaar for Nordøsten lige mod deres skummende Bov, det ser ud, som de er paa Il-færd med hemmelige Ordre.

Men til den anden Side, helt derude i Nord, hvor den døde Tange ender, løfter Landet sig voldsomt i et sidste Kast mod Havet, hævende sig i Vold bag Vold, der ender brat i Brændingen. En Kyst, hvor Strandvaskere kan tænkes at færdes i mørke Nætter.

Dèrude bor *Fyenshovedmanden*, siger de Gamle. Og herfra er det, at han Lillejuleaften kommer drønende ind over Tangen, saa Hestens Sko trækker lange Gnister af den raslende, vaade Ral, jager op over Bankerne og sydpaa

Vej gennem Landsby paa Hinsholm.

som et Uvejr, farer over „Skoven“ og Gabet til Enebær-
odde og videre mod Vest. Hans Ærinde er at fri til en
Jomfru, som bor derovre vestpaa et Sted. Hvert Aar for-
søger han, men hver Gang faar han Nej! Natten til Hel-
ligtrekonger vender han tilbage fra sin Færd, og Gud
hjælpe den, han da møder paa sin Vej! Naar han foran
Vestenstormen jager gennem de mørke Landsbyer, da græ-
der Barnet i Søvn, og Bonden trykker sit blege Ansigt
mod Ruden, mens han skælvende spejder ud i Mørket. Og
ingen vover sig ud, naar den sorte Rytter er løs. —

Fyenshovedmanden er en af de mærkeligste Skikkelser i
vor Folketro, ikke mindst fordi han optræder i saa godt
som alle Egne af vort Land. I andre nordfyenske Egne
kaldes han Palle Jæger eller Kasper Jæger, eller som her
paa Hinsholm og paa Samsø ofte Marsk Stig; i Sønderjyl-
land er han Kong Abel, paa Sjælland har vi ham ved Gurre
og ved Vordingborg som Kong Volmer, ved Stevns og paa
Bornholm som Ellekongen, paa Vestmøn som Grønjæger,

mens han i hele Nordjylland er æ Vojensjægger. — Det er *Odin paa sin Slejpnir*, der gaar igen, ikke som den straalende, tronende Skikkelse i Valhal, men som en „Ræde“, hvis Saga ender i Ammestuen eller ved Kartekonernes Tællepraas. Han hører hjemme i det guddommelige Invalidekorps. Men i sine mange Forklædninger har han levet i Bondens Tanke i Tusinde Aar.

Sagnskikkelsens Kraft og Art er nøje forbunden med Landskabet og Vejret. Man kommer ikke, under en Beskrivelse af det Hinsholmske Landskab og Klima, dette nærmere end gennem Fyenshovedmandens barske Skikkelse! I de skovrige, blidere Egne jager han hen gennem Natten blot som et fjærnt Trækfugleskrig over Trætoppene eller Glam af halsende Hunde. I de barske, øde Egne som her farer han korporligt hen over Jorden og jager tværs gennem Gaardene paa sin Vej; derfor maa Portene staa aabne, naar han ventes, saa han uhindret kan rase igennem. Paa Hinsholm bevirker det barske Landskab, at han her optræder i én af sine mest voldske Skikkelser.

— Der er endnu Minder nok om Fyenshovedmandens Ridt gennem Hinsholms Landsbyer. Baade i Nordskov og Martofte findes Gaarde, han red igennem paa sin Færd. Tal blot med de Gamle herude, *de véd Besked!*

Sagnet er arvet fra Slægt til Slægt lige til den Dag idag. Faa tror paa det nu, men alle kender det. Et mærkeligt Eksempel paa, hvor haardnakket det har levet i Bondens Bevidsthed, har man fra de allerseneste Aar. Tildragelsen er nedskrevet i 1929 efter Beretning af flere Beboere i Landsbyen Taarup og lyder saaledes:

Den 27. Maj 1901 er der Sølvbryllup i Holmegaard i denne By. Henad Kl. 4 om Morgenen gaar Gæsterne hjem; en Flok af dem er netop naaet ud for Kirkegaarden, da de bag sig hører Lyd af galopperende Heste. De tror straks, at det er nogle Dyr, som er løbet bort fra Gildesgaarden, og

Vej gennem Landsby paa Hinsholm.

Kvinderne farer til Side ud i Vejgrøften, mens Mændene gør sig rede til at fange de skræmte Heste. Men der viser sig intet. Kun Lyden bliver ved at runge, Hovslaget drøner rundt om, indtil Bulderet endelig taber sig ud over „Stenagerløkke“, en Mark Vest for Vejen ud mod Fjorden. — Mange Gæster fra Gaarden hørte den mærkelige Lyd, men ingen saa noget, skønt Markerne er aabne viden om. Uhyggelige tilmode skyndte Folkene sig hjem.

Kan der være nogen Tvivl om, hvad der har spøget i disse Folks Tanke? Det er den sidste Beretning, vi har om den ottefodede Slepners Fart over Hinsholm!

Folketyper fra Kertemindeegnen :
Marie Søvrings med sin Kat.

MERDIS OG HERM. JACOBSEN

Folketyper fra Kertemindeegnen:
Kone karter Uld.

HRRDIS OG HERM. JACOBSEN

DET ØSTFYNSKE PARADIS

Af EINAR BOESGAARD

DER er mange Slags Bilister til. De faar ikke alle det samme Udbytte af deres Kørsel, ikke engang af deres Turistkørsel, og det er egentlig Synd. En stor Del af de Mennesker, der rejser med Bil i Danmark, oplever slet ikke deres skønne Land, saadan som de kunde opleve det. De kører ad de slagne Landeveje. Nogle af dem kører stærkt, andre lunter af Sted fra By til By, men paa Landevejene bliver de. Og det betyder, at de kun faar et overfladisk og helt ukorrekt Billede af de Egne, de kører igennem. Hvad man bør lære Landets Bilister, den Del af dem, som bryder sig om at køre ikke bare for at tilbagelægge en Afstand men for at faa en Køretur ud af det, det er at forlade Landevejsnettet, saasnt der bare er en Mulighed.

Man skal lære dem at genoplive, hvad man kunde kalde den delikate Køretur — et Udtryk, der lyder meget mere krukket, end det er, for Meningen er slet og ret, at hvad vore Forældre som unge, vor Bedsteforældre og deres Forældre før dem oplevede af Køreture, det kan enhver af os komme til at opleve ogsaa i Bilernes Aarhundrede.

De fleste af os mindes fra vore Barneaar Ture med Charabanc, de yngre har maaske snarere Minder om Ture med Ponyvogn eller Jumbe, men det er præcis eller næsten præcis de samme Erindringer, den langsomme Gliden gennem Landskabet, den intime Kontakt med det. Ad smalle Veje, maaske nok med en lille Støvsky omkring Hjulene, men

Kik ind paa de smalle fynske Biveje.

FOT.: N. LAUGESEN

med Lyden af Kornets bølgende Sus, Lyden af Skovens Fugle og Duften fra Grøfttekanten, ikke en ensartet hæsblesende Fart ad en haard, kedsommelig og gold Vej, hvor kun Benzinos og Vognens indelukkede daarlige Luft naar Bevidstheden, nej en Bevægelse, der ikke er hurtigere end at Tingene omkring en faar Lov at eksistere i Detailler. Det er saadan man skal køre for at opleve Landskabet. Men det kan man ikke paa Landevejen, og i hvert Fald finder man ikke paa at gøre det.

Det tabte Paradis.

Ideen vaagner først den Dag, man pludselig drejer bort fra Jaget paa Hovedvejen og dukker ind i Landskabet med sin Vogn, ind paa Veje, der er saa smalle, at 30 km's Fart forekommer hurtig og 20 km den allermest passende Fart. Saa har man genvundet det tabte Paradis, eller man er dog paa Vej dertil.

Intet Sted i Landet kan man hurtigere indse Rigtigheden heraf end paa Fyn. Ganske vist har Østfyn to Landeveje,

de to mellem Nyborg og Svendborg, der paa lange Strækninger har bevaret Idyllen, og en Vej som Rugaardsvejen mellem Odense og Middelfart er ikke heller helt ødelagt — den søges til Gengæld ogsaa kun af de færreste.

Men for langt de fleste Bilister, der ikke direkte har Ærinde paa Fyn, er Indtrykket af denne Ø Hovedvej-Strækningen mellem Nyborg og Middelfart, en Vej, der gennem dygtigt Ingeniørarbejde stedse gøres bedre egnet til det ene Formaal, at man kan komme hurtigst muligt gennem Øen og altsaa se det mindst mulige af den. Vi lidt ældre Bilister mindes den endnu som en morsom Afveksling under Danmarksturen, præget af de levende Hegn, de snævre Landsbypassager og de sirlige Bindingsværkshuse med deres Kabudse-Tage af Straa eller Rør, men Billedet er Aar for Aar blevet mere udvisket, indtil Hovedvejen over Fyn nu staar som Sindbilledet paa den landskabelige Devaluering, der sker, naar Vejforbedringerne gennemføres uden det aller nødvendigeste skønhedsmæssige Korrelat: at Randbebyggelse forbydes.

Bungalowserne.

Den fynske Hovedvej Nr. 1 — og de fleste andre fynske Landeveje — er blevet randbebygget indtil Ukendelighed. De er blevet gærdet af hæslelige „Bungalowser“, der om muligt er mere rædselsfulde end den Stationsby-Bebyggelse, en tidligere Generations Murmestre ødelagde saa meget med. Dag for Dag svinder Idyllen bort langs Landevejene og afløses af Cementkasser i den mest aandsfattige Efterligning af den „funktionalistiske“ Stil, der mere end nogen anden kræver en raffineret Intelligens i Udformningen. Den raffinerede Intelligens kan ikke købes paa Afbetaling hos Stationsby-Entreprenører, men det tror den fattige Mand, at hans Ønskedrøm om et „moderne“ Hus kan. Saadan er det, og det er der maaske ikke noget at gøre ved. Men de, der synes, at der bliver grimmere og grim-

mere langs vore Landeveje, har endnu een stor Mulighed for at unddrage sig Ærgelsen derved. De kan dreje væk fra Landevejen, ind i det Danmark, der gudskelov eksisterer endnu saa at sige uskadt, og som ikke eksisterer mere uberørt og mere fortryllende noget Sted end paa Østfyn.

Her aabner det sig som en duftende Blomst i samme Øjeblik, man er borte fra Landevejen, her kører man ind i H. C. Andersens Danmark, om man blot giver sig den Smule Tid, der skal til. Lad saa de andre fare videre i det ørkesløse Jag om at komme først til Færgens Smørkage, eller hvad de ellers jager efter, de travle, som vel næppe kunde give noget videre fyldestgørende Svar, hvis de en Dag spurgte sig selv, hvad det er, de jager efter. Lad dem forsvinde med deres tudende Horn, deres Udblæsningsgas, der svider Nælderne i Vejgrøften og gør de andre Vejfarendes Øjne røde, deres Næseslimhinder tørre som Pergament. Vi holder fri, vi er ikke paa Vej fra et Sted til et andet, vi er paa Vej ind i Danmark.

Ind i Danmark.

Ind i Danmark — ja, for det Danmark, vi nu kører ind i, er det, som vi virkelig dybt i vore Hjerter kendes ved, og som vi ikke vilde bytte bort for noget andet i Verden, ikke for Mount Everest, ikke for Norges dybe, skønne Fjorde, ikke for Junglens Farvepragt eller Tropeøernes dragende Tonespil, det er et Danmark, der er givet os i Arv fra Slægt til Slægt, et Danmark, vi selv er vokset af, og som vokser i os, hver Gang vi ser det og mødes med det.

Et Danmark, der aabner sig mod os med Favnen fuld af Blomster, med Hyldens hvide Skærme, med Kornet duvende langs Vejen og med Valmuer og Kornblomst midt i den frodige Sæd. Det er et Danmark saa romantisk, saa yndigt og saa helt for sig selv, at man ikke behøver at tænke sig meget om for at forstaa, at det ikke bare er paa os, et saadant Landskab maa virke, men at det ogsaa for

andre maa staa med sine egne Træk, sin egen fulde Karakter, præcis som vi i det Fremmede opfatter Helheder bygget op af Detaljer, det kræver lang Tid at sætte sig ind i.

Man vil maaske mene, at saadan et Danmark ikke alene er at finde i Østfyn, og det er saa sandt, som det er sagt, men der er paa den anden Side næppe nogen Del af Landet, hvor Naturen, Landskabets Linier, dets Frodighed i vild og dyrket Flora, Menneskene og Egnskulturen i en saadan Grad er *brændt* sammen til en Helhed. Kirkernes rigt varierede, uendeligt fine og formsikre Arkitektur, Bøndergaardenes, Smaahusenes Byggeskik, der er præget af en Kærlighed til Hjemmet og en Sans for Stil og Materiale, der er fuldt paa Højde med, hvad Bonde- og Borgerkultur har skabt noget andet Sted, altsammen bygger det med paa det indtagende, ja ganske fortryllende Billede, der *er* Østfyn, og som man kun faar et meget vagt og ukorrekt Billede af, hvis man holder sig til den slagne Landevej, ganske særligt, hvis man er saa uforstandig kun at rulle den kedelige Tur mellem Odense og Nyborg og derefter bilder sig ind, at man har løftet blot saa meget som Fligen af det Blomsterslør, der skjuler Østfyn, den yndige Brud, der hviler ved Storebælts friske, hvide Strand.

To dejlige Ture.

Der er en Uendelighed af Ture at gøre i Østfyn, hvis man vil tage sig sammen til det. Ture, der passer for en rask Fodgænger, Ture for Cyklister og Ture for Bilister. Men man har ikke Grund til den samme Bekymring, naar det gælder Fodgængerne og Cyklisterne, som naar det gælder Mændene bag Rattet — de to første Turist-Kategorier skal nok finde Vej frem ogsaa uden om Hovedvejenes varme, kedelige Asfalt eller Betonbaner.

Det er derfor, der her skal gives Bilisterne nogle direkte Tilskyndelser til at opdage Østfyn med Vognen, og vi har

valgt at gøre det ved at anvise i Detaljer to dejlige Ture, der dækker hele Østfyn.

Enten man kommer fra Øst eller fra Vest, kan man tage sit Udgangspunkt i Nyborg, hvad vi vil gøre i disse Ture. Det er valgt som en praktisk Løsning og blandt andet af den Grund, at det saa maaske ogsaa kan lykkes at faa nogle til at forstaa, at Nyborg *er* andet end en Færgehavn, hvor man nødtvungen tilbringer en Time eller halvanden i Solstegen med at betragte de foran holdende Biler med en Blanding af Misundelse og Ærgrelse.

Vi tager først en Rundtur Syd paa — og dem, der kommer Syd fra, beder vi gaa ind i Kredsen et Sted, hvor det kan passe, for vi undgaar jo ikke at passere Landevejen et og andet Sted.

Fra Nyborg kører vi da ad Svendborg Landevej (NB. t. V. inden Jernbanebommen, Vejen paa den anden Side gaar til Faaborg) gennem Byens sydlige Villakvarter ned over Dæmningen til Holckenhavn. Dæmningen gaar over Nyborg Fjord. Det falder os vel knap nok ind, naar vi passerer den, at den engang har frembudt lidt af et teknisk Problem, og det for ikke saa mange Aar siden. Den stammer fra Tiden efter Midten af sidste Aarhundrede og blev først lagt lidt længere ude, baseret paa nedrammede Pæle, som det første det bedste Højvande skyllede bort. Den nuværende Dæmning er solidere ... og den betyder, at Folkene Syd for Nyborg kan komme til Byen uden at køre den lange Omvej omkring Fjordens inderste Del, hvad der navnlig før Bilernes Tid betød adskillige Timer sparet. Straks vi er forbi Dæmningen, passerer vi Holckenhavn, vi fortsætter ad Landevejen forbi Kajbjerg Skov, kører ned ad den stejle, kurvede Slude Bakke, og for Enden af den forlader vi Landevejen ad en Bivej, der har Vejviserskilt til Langæble. Sæt nu Farten ned og lad os til Bunds nyde den Glæde at færdes ad de smaa Veje. Vi kommer til lidt af en Krinkelkrog paa Vejen og straks efter til en

Kullerup Kirke ved Nyborg.

FOT.: N. LAUGESEN

Gaffel. Vi kan følge den til venstre og bør det egentlig helst, for saa kommer vi til et Sted, der hedder Helved Bakke — det eneste, Stedet har med en saa varm Plads at gøre, er Navnet. Den helt ubeskrivelige Idyl af levende Hegn, af store og smaa Bakker skraanende ned mod Storebælt, der opruller sig for os her, har langt mere med Himmerige at gøre. Har vi fulgt Gafkens venstre Gren, saa skal vi, naar vi kommer til næste Vejdele (en lidt tvivlsom Korsvej) i spids Vinkel til højre, altsaa med en Retning, der gaar en Smule bag ud. Derved kommer vi til Landsbyen Torup, som vi passerer *helt* igennem, inden vi ved den yderste Gaard paa højre Haand drejer vinkelret af til venstre, for, en Kilometer senere, at naa til Kongshøj Mølle. Skiltningen i Torup er ikke ligefrem vellykket, men følg den lige givne Anvisning, den vil afbøde Misforstaaelser, bl. a. forhindre, at De kører forkert og kommer til Kongshøj i Stedet for til Kongshøj Mølle. Kongshøj Vandmølle og Hammerværk, der nu er omdannet til Elektricitetsværk, har bibeholdt hele den fortidige Karakter, der er saa typisk for de fynske Vandmøller. Den høje Sø

Damestenen ved Hesselager.

FOT.: N. LAUGSEN

og det dybe Vandfald, de gamle Huse i den forsigtigt-fine, borgerlige Empire fra Halvtredserne, alt det, som de fleste Danske vel kender fra Nordsjællandsture langs Mølleaaen, men som her i Østfyn er bevaret paa een Gang mere uforandret og mindre musæumsagtigt. Vi fortsætter gennem Møllen, til Vejen godt en km senere støder paa en tværgaaende Vej, følger denne omkring 100 m og drejer saa til venstre, hvorved vi altsaa genoptager Retningen. Stedet hedder Miklenborg, og derfra fortsætter vi til den første Sidevej, der gaar af til venstre. Ad den kører vi (til at begynde med gennem et skarpt Sving) til Landsbyen Vormark, som vi passerer. I dens Udkant mod Syd ligger en anden gammel Vandmølle med tilhørende Dam, som vi passerer langs, idet vi tager Vejen til Hesselager Landsby.

Damestenen.

En km Syd for Vormark gaar der en Markvej af til venstre. Et Skilt paa den tilkendegiver, at man ved at følge

den kommer til Danmarks største Sten, Hesselagerstenen eller Damestenen, som den kaldes.

Staa ud af Bilen og gaa den lille Tur! Dels er det ikke tilladt at køre ad Vejen, dels skal man være Bil-Akrobat for at gøre det, navnlig efter Regnvej. Men den Bilist, der har sit Helbred kært, opsøger jo ogsaa ligefrem Mulighederne for en lille rask Spadseretur til Afveksling, og der er kun 10 Minutters Gang til Stenen. Danmarks største Sten er værd at se. Ganske uden Hensyn til, om De er interesseret i det mægtige Naturdrama, der skabte Danmark, Istidens vandrende Bræer, saa kan De som Dansk ikke lade være at falde i Tanker over denne Sten . . . den ser ikke ud af saa forfærdelig meget paa Billeder, for man kan ikke rigtig slippe til at fotografere den. Sagen er, at to Trediedele af den ligger i Jorden, og at de, der har prøvet at grave om den for at maale dens Størrelse alligevel har undervurderet Besværet. Det er kun blevet til et Hul, der er meget lidt større end Stenen.

Hvad vejer saadan en Svend? Jeg har set Vægten angivet til 1.000.000 kg. Det kan være galt eller rigtigt, stor *er* Stenen, der skulde et *meget* stort Hus til for at faa den under Tag, men det behøver den jo heller ikke. Man maa være glad og taknemmelig for at entreprenante Folk ikke har været i Lag med den for at slaa den til Skærver, saadan som det har været forsøgt med dens mindre Søsken, de to store Sten ved Dybbøl.

Hesselager—Broholm—Rygaard.

Vi vender tilbage til Vognen og fortsætter i Kørselsretningen til Hesselager Landsby, hvor vi inden Kirken drejer til venstre og efter 1,5 km's Kørsel til højre til Hesselagergaard (se Artiklen om Herregaardene) forbi Gaarden videre til Tangegaard, en højst ejendommelig Gaard, hvis Længer som Armene i en Stjerne udstraalet fra Stuehuset. Det mærkeligste Gaardanlæg i Landet. Ved Tangegaard

Vildsvinene i Ravnholt Dyrehave.

FOT.: N. LAUGESEN

drejer vi skarpt til højre og kører ud til Landevejen (Nyborg—Svendborg-Vejen), som vi følger til højre, knapt 1 km indtil Broholm Slot. Her til venstre og gennem Gudme Landsby. Ved Vejgaffel i Byens Udkant drejer vi ad højre Gren, passerer kort efter Banen, drejer med Vejen i Bue til venstre og kommer saa til en Tværvej, som vi følger til højre til ny Tværvej, atter til højre og saa følger vi Vejen med Rygaard Skov paa venstre Haand til vi omtrent 4 km senere atter naar en Tværvej, ad hvilken vi til venstre kører til Rygaard.

Rygaard skal vi af og se (læs om den i Herregaards-Artiklen). Riddersalen forevises, og det vil være meget forkert ikke at give sig Tid til et Ophold ved denne ældgamle Borg. Naar Besøget er sluttet fortsætter vi i Kørselsretningen til vi i Rygaard gamle Dyrehave støder paa Landevejen (Nyborg—Svindinge—Svendborg-Vejen), som vi følger til højre til Svindinge Landsby. Se her den prægtige Kirke. Straks efter Kirken atter til venstre ad Bivej til Lamdrup Landsby. I denne først til venstre, derefter til højre og saa paany til venstre og omkring 4 km videre til Gislev Landsby. I denne til venstre ad Landevejen (NB. Hovedvej

Æblegaarden i den oprindelige Æbledal.

FOT.: N. LAUGESEN

Nr. 8), men straks efter til højre ad Bivej til Fjellerup, hvor vi støder til Landevejen, som vi følger indtil de yderste Huse i Ryslinge Landsby. Her gaar en Vej af til højre, som forbi en lille Herregaard, Sofienlund, fører til Ravnholt Dyrehave. Her ender Vejen, en Opslagstavle fortæller, hvordan man skal bære sig ad med at komme ind i Dyrehaven og derind skal man helst, for der gaar de berømte Ravnholt Vildsvin — de fodres Klokken 17, og det er et Syn, der nok er værd at se!

Tilbage til Landevejen ved Ryslinge og nu i modsat Retning af den, hvorfra vi kom: Vi kører ad Landevejen til Ellested Landsby, og hvor Vejen skærer Banen drejer vi ad Sidevejen til højre mod Lykkesholm Herregaard, ved denne til venstre til Landevejen, som vi atter naar ved Lindeskov (ved en Markvej Nord for Landevejen ligger Danmarks største Langdysse), vi kører til højre ad Landevejen til Ørbæk og videre gennem denne til Refsvindinge. Her skal vi til højre (lidt tilbagegaaende Retning) gennem den henrivende Æbledal, der maaske i hele sin bortgemte,

helt fantastisk frodige Idyl er det mest typiske østfynske i hele Østfyn. Halvanden km fra Landevejen eller saa styrter Vejen ned i Dalens Bund, vi passerer Æblegaarden, kommer til en tværgaaende Vej, som vi følger til venstre til Gaardsamlingen Sentved, gennem denne og to-tre km videre, til der gaar en Vej af til venstre til Slude, følg den een km, drej saa til venstre til Kogsbølle (vi passerer Bannen midtvejs), i Kogsbølle til højre og over Østfyns højeste Punkt Kogsbølle Bakker til Landevejen og til venstre ad den de sidste seks-syv km til Nyborg.

En dejlig Tur, en Tur, hvor vi har set saa meget af Østfyn som det næsten er muligt paa een Tur. Hvor langt vi har kørt? Et Sted omkring de 65 km, men en Tur, som man ikke skal jage igennem. Den kan med rolig Kørsel og med rimelige Ophold paa de forskellige nævnte Steder og hvor man nu ellers faar Lyst til at holde, tage en Dag. Den kan ogsaa køres paa en halv Dag, men det er næsten Synd. Vi kørte jo for at se Landet, for at dukke ned i dets skjulte Skatkamre, og hvad har vi ikke set for Skatte!

Den anden Tur.

En anden, og lige saa herlig, Tur med Nyborg som Udgangspunkt kan vi lægge mod Nord. Forhaabentlig vil ingen i Kerteminde tage det fortrydeligt op, at vi ogsaa her taler om en Tur fra og til Nyborg. Det betyder jo ikke, at den, der har taget Station i den henrivende Idyl Kerteminde, ikke lige saa vel skulde kunne gøre Turen — blot ved at træde ind i Kredsen paa et andet Punkt eller maa-ske ved at dele den i to Ture. For saaledes som jeg her anviser den, udgaar den fra Nyborg, passerer Kerteminde og naar tilbage til Nyborg. Det er en Tur, der, ligesom den foregaaende, kan gøres paa en halv Dags Tid, men absolut bør udstrækkes til at fylde Programmet for en hel Dag.

Vi kører først fra Nyborg gennem den smukke lille Skov Christianslund, hvor Byens pragtfuldt beliggende Badehotel findes, derfra gennem Villakvarteret mod Nord til

Teglværksskoven og gennem denne videre mod Nord gennem Skabo Huse, hvor Vejen knækker vinkelret til venstre, og efter et Par Kilometers Kørsel drejer vi til højre ad en anden Bivej, der gaar til Skrøbeshave, her skal vi endnu engang til højre og lidt senere — ved en Tværvej — atter til højre, saadan at vi kommer ned til Skoven ved Nordenhuse, en lille Strandskov, som Vejen fører igennem og med den samme forfriskende Karakter som Teglværksskoven og Lunden Christianslund, hvor man som faa Steder i Landet ser det dansk-danske Syn af Mødet mellem Bøgeskoven og den friske Strand. Vi kører videre ad Bivejen, først et Stykke til venstre, saa et lignende Stykke til højre og endelig efter endnu en Drejning af Vejen til venstre ud til Landevejen mellem Nyborg og Kerteminde, som vi naar i Bovense By. Her drejer vi til højre ad Landevejen, som vi følger helt til Kerteminde. Den løber paa en længere Strækning lige Syd for Kerteminde langs Vandet.

Mellem Æblegaard og Humlehøve.

Fra Kerteminde fortsætter vi Nord paa, ogsaa langs Stranden, ad en Strandvej, der har en af de ejendommeligste Bebyggelser, Danmark kan opvise! Vi bliver dog kun paa Landevejen til 2,4 km Stenen. Her drejer Landevejen til venstre, men *vi* fortsætter lige ud ad Bivejen til og gennem Hverringe Mølleskov. Udsigten fra denne Vejstrækning er uforglemmelig. Hverringes store Marker dækker med en frodig Kappe Kystens Banker, der i blide svulmende Drag fortaber sig ned mod det glitrende Bælt. Lige inden Hverringe Herregaards Hovedbygning holder vi til højre ad en snæver og bugtet Vej til Stavres Hoved. Vejen knækker i et Skovhjørne, der næsten er begravet i Brombærranker. Man kan ikke køre ind i Skoven — der iøvrigt er en Plantage — men gaa derind, gaa den lille Tur ned til Stranden. Det er som at være ved Verdens Ende, en Verden, hvor De maaske for første Gang ser Paradiset Romsø hvilende ude i Bæltet som en grøn Pude. Vejen gaar som sagt gennem

Saadan ser de fynske Landsbyer ud endnu —
udenfor Hovedvejene.

FOT.: N. LAUGESEN

et Knæk og kommer efterhaanden til Maale Landsby, et typisk gammelfynsk Samfund og et af de Steder, hvor der endnu rigtigt er Humlehaver til. I Sommertiden kan man her fortabe sig i Humlejunglen og drømme om hjemmebrygget Øl eller om Rhinens Vinmarker — Humlehaverne er bare meget kønnere og frodigere. Fra Maale kører vi mod Landsbyen Viby, men midtvejs til denne drejer vi ad en anden Bivej til højre, følger den gennem et Knæk og kommer saa ned til en af de herligste Strandveje i hele Landet, en smal Vej, der fører til Bøgebjerg Skov. Vejen løber en Snes Meter fra Stranden. Det kan ikke nægtes, at der er dukket lidt Sommerhus-Roderi op her, men det meste af det er af temmelig uskadelig Natur og der vil ikke komme mere . . . Vejen ligger for nær ved Kysten, og inden for Vejen er der fredet. For her er nemlig en Strækning af ganske særegen Art. Den gamle Havstok med dens Revler af Rullesten og Strandsten ligger klart fremme i Dagen som Striber, der brydes af en dejlig vild Bevoksning, smaa Fyr, Enebær og hvad der ellers hører til et lavt Strand-Plantesamfund af den Karakter, der ellers er hyppigere at finde i Sverige. Gennem Bøgebjerg Skov kommer vi til Herregaarden eller Hovedgaarden Bøgebjerg, der hører under Hverringe. Det er et af de Landbrug i Danmark, der har de fineste Dyr. Kør ogsaa her langsomt ad den smalle Vej — alene Synet af de ædle Dyr her i deres rigtige Omgivelser er en Oplevelse baade for en Landbo og for en Mand fra Byen.

Fra Hverringe gaar der en Vej ned til Stranden. Motorførsel er forbudt paa den, men en Spadseretur her vil lønne sig, hvis det passer i Deres Plan og stemmer med Deres Ønsker om Motion. Vejen ender dog i et lukket Led, der spærrer mellem Bøgebjerg og Nabogaarden.

Danmarks næststørste Jættestue.

Med Vognen kører vi altsaa forbi Bøgebjerg Gaard og kommer op til Hinsholm Landevej ud for Landsbyen Stubberup. Vi drejer til højre — mod Nord — og passerer

Humlehave i Maale.

Martofte By. De arkæologisk interesserede bør, efter at have passeret Martofte, dreje til højre ad første Bivej. Den fører til nogle Gaarde, der kaldes Snave. Paa en Mark ved en af Gaardene ligger Danmarks næststørste Jættestue. Højen hedder Maarhøj og Udsigten fra dens Top er milevid og prægtig. Det hele er en Afstikker paa fire km frem og tilbage, men nok værd at gøre, hvis man har Sans for denne Del af Danmarks fjerne Fortid.

Ad Landevejen fortsætter vi helt saa langt som den gaar. Den ender som Bivej, ja som et Markspor til sidst, og den allersidste lille Bid kan De risikere at komme til at køre i et Par Tommer Vand — helt ude ved Korshavn. Men gør det, og naar De ikke *kan* komme længere, blandt andet fordi et stort og mægtigt Advarselsskilt fra Fredningsnævnet i Odense Amt fortæller Dem, at Kørsel ikke maa finde Sted længere ud paa Fyns Hoved, saa lad ikke Mageligheden overvælde Dem.

Parker Vognen og *gaa* Turen ud paa „Hovedet“, De vil hverken fortryde det eller nogen Sinde glemme det. I Artiklen om Hinsholm fortæller Achton Friis om Fyns Hoved og jeg skal ikke prøve at maale mig med ham paa det Punkt . . . men af hele Danmark har intet i den Grad brændt sig fast i min Bevidsthed som Synet af det Vikingernes Danmark, der her ligger bredt ud som et Kort, fortabende sig uendeligt med vinkende, blinkende Vige, kranset af Banker og af fjerne Skove.

Udsigten fra den høje Banke, Bæsbanken kaldet, er mere end rigelig Spadsereturens Anstrengelser værd og som flere Gange før sagt: En Biltur gennem det Danmark som Landevejs-Bilisterne aldrig faar at se, er først helt rigtig, naar man ogsaa bryder den dumme Forestilling, at det er for besværligt at staa ud af Vognen. Man er baade mindre træt og mindre utilpas efter en Dag, hvor man har faaet nogle Kvarters Motion ind mellem Kørselen end man er, naar man blot sidder klistret bag Rattet bortset fra den Tid, man bruger til at sluge sin Mad.

Frø-Marker ved Hverringe.

FOT.: N. LAUGESEN

Men vi skal tilbage fra Fyns Hoved og det maa af gode Grunde ske ad den samme Vej, for der er ikke andre. Vi følger den Syd paa og nu kan vi godt blive paa Landevejen helt til Kerteminde. Der er imidlertid ogsaa den Mulighed, at vi allerede i Martofte Landsby drejer ad Bivejen til højre, Skiltet viser til Langø, men vi følger kun Vejen et Stykke, til den har passeret en Korsvej og tager Retning mod Nord. Allerede inden denne sidste Drejning gaar der en Vej af til venstre og den følger vi, saa kommer vi nemlig til at køre i en meget uberørt og yndig Strandegn langs Dalby Bugt, over Scheelenborgs Jorder til Landvejen ved Dalby. Det er en Omvej, vi har gjort, men vi er jo ogsaa ude for at køre „i Terrænet“.

Jeg vil egentlig helst anbefale, at vi nu bliver paa Landevejen til Kerteminde og gennem Byen kører ad Landevejen Nord om Kerteminde Fjord imod Munkebo. Landevejen følger Fjorden, og der er saa kønt her, at man ikke kommer til at kede sig . . . den snævre Fjord, der vinder sig som en bred Flod Sønden for Vejen, er med god Grund blevet sammenlignet med Rhinen, hvis ellers man i det

hele taget bryder sig om at sammenligne. Landevejen gaar omkring fire km fra Kerteminde helt ned til Fjordbredden. Vi følger den forbi den Nord fra kommende Landevej og drejer derefter ad første Bivej til højre. Den er temmelig stejl og smal og fører op til det pragtfulde Parti ved Munkebo Bakke, hvorfra der er en mægtig og dejlig Udsigt over Kertinge Nor, Kerteminde Fjord o. s. v. Vejen gaar gennem en lille Lund og kommer saa tilbage til Landevejen, som vi imidlertid kun vil følge det korte Stykke gennem Munkebo By. I Udkanten af Byen gaar en Vej af til venstre som vi følger. Den fører til Herregaardene Østergaard og Ulriksholm — se Herregaardsartiklen — passerer den inderste Vig af Kertinge Nor, et bedaarende lille Stykke Sofapude-Danmark med Ulriksholms Spir ragende op over Slotsparkens Træer paa Vigens modsatte Side. Vejen gaar videre gennem Kertinge By, hvor vi drejer til højre mod Ladby. I Udkanten af Ladby gaar Markvej af til Nymarksgaardens Jorder, hvor Ladbyskibet er at se og denne Afstikker gør vi naturligvis ogsaa paa vor Bivejstur, inden vi fra Ladby fortsætter ad første Bivej paa højre Haand i Byens Udkant og kører til Revninge. Umiddelbart før denne Landsby støder Bivejen paa en tværgaaende Vej, som vi vil følge til højre, den fører til Rynkeby — kan De mindes „Musehistorien“ fra Deres Barndoms Dansktimer? — i hvilken vi drejer lidt til venstre og med Kirken paa højre Haand drejer til højre ud forbi Møllen og videre i samme Retning, til vi har passeret den lille „Bremerskov“ og paany møder en Tværvej, ad hvis højre Gren vi kommer til Landevejen — Hovedvej Nr. 1 — som vi følger et ganske kort Stykke til højre. Saa drejer vi til venstre ad Bivejen til Rønninge, passerer Jernbanen og midtvejs mellem denne og Rønninge Landsby naar vi en Korsvej, ad hvis venstre Arm vi kører til Mejle Mølle (ogsaa, og maaske mere rigsdansk, kaldet Mellem Mølle) forbi Møllen, til første Tværvej, til venstre ad denne til første Vej, der gaar af paa højre Haand, den følger vi og straks efter skal vi endnu engang til højre,

Tovelilles Morgengave, Tvevad »Slot«.

FOT.: N. LAUGSEN

endda i næsten tilbagegaaende Retning, for vi vil have Køreturen langs Rønninge Søgaards Park. Vi passerer akkurat Hovedindkørselen til Gaarden, men holder vor Retning og kører gennem en lille Skov til Holts Mølle, endnu en af Østfyns mangfoldige gamle Vandmøller. Skovvejen, vi kom ad, gaar ikke lige til Møllen, men naar vi akkurat er naaet ud af Skoven kan vi ikke undgaa at se den som den ligger i sin Krog mellem Dammen og Skoven — hvis vi ellers kigger os lidt bag ud og til højre. Fra Møllen skal vi tilbage langs den lille Skovs yderste Snip og ad Bivejen, der drejer lidt til højre. Vi følger den kun til første Vej, der gaar af til højre, den følger vi seks-syv Hundrede Meter. Saa gaar der nemlig en Stikvej af ind til Kalvehave Skov — og der skal vi ind. Man skal vist have Tilladelse til at køre der, og det er ikke heller altid nogen særlig dejlig Bilvej gennem Skoven. Jeg vil ganske ærligt foreslaa, at vi stiger ud og gaar fra Skovløberhuset nogle faa Hundrede Meter lige ind ad Skovvejen.

Der vil vi faa et mærkeligt og romantisk Syn at se: „Tvevad Slot i Fyn“ — som Kong Valdemar den Store gav

Bøgebjerg Strand.

Tovelille i Morgengave. Ganske vist, Slottet er forlængst forsvundet, men Tvevad'et, det dobbelte Vadested, er der godt nok og Slotsbanken ogsaa, eller rettere de tre Voldsteder af et Slot, der har været en vandomflydt Borg med Aaens strømmende Vand langs alle Murene. Nu dækker tæt Bøgeskov Stedet, men man har ikke ondt ved at forestille sig, hvordan her har set ud i den tidlige Middelalder, da Tvevad Slot rejste sig paa Banken mellem de to Aaløb. Tilbage til Bivejen, ad hvilken vi kom, og videre i den samme Retning. Den støder snart paa en tværgaaende Vej, der fører til Landsbyen Ellinge. Fra den kan vi følge Landevejen direkte til Nyborg, men er der Tid og Stemning for det, saa er der ogsaa god Lejlighed til at gøre endnu en Bivejsafstikker, der kun er en lille Omvej. Vælger vi den, saa kører vi ad Bivejen fra Ellinge til Refsvindinge, passerer i denne By tværs over Landevejen og fortsætter forbi den helt eventyrligt beliggende Lille Mølle, videre forbi Ørbæk Station (pas paa Toget, Niveauskæringen er nærmest haarrejsende) ad første Vej til højre

efter Stationen til Kogsbølle Landsby og over Kogsbølle Banke ud til Landevejen Nyborg—Svendborg. Til venstre ad Landevejen akkurat som paa vor første Tur. De sidste Kilometer her er jo de samme, hvormed vi afsluttede den.

Har man gjort de to Ture, jeg her har gennemgaaet, saa har man ogsaa set Østfyn. Saa vil man, om man er fremmed paa Stedet, forstaa hvor stor en Synd, man har begaaet ved blot at fare ad de evindelige kedsommelige Landeveje mellem den stedse tarveligere Randbebyggelses Kulisser.

Den sidste Tur er nok en hel Del længere end den første. Den kan, som jeg sagde det ovenfor, lige saa gerne gøres med Kerteminde som med Nyborg som Udgangspunkt. Det er Automobilisterne jeg gerne har villet lokke ind i det østfynske Paradis, men selv en Tur som den her sidst beskrevne vil selvfølgelig lige saa godt kunne gøres af Cyklist, ja raske unge Mennesker kan for den Sags Skyld uden videre gøre den paa en Dag. Det vil imidlertid være Synd om de gør det, for den skal ikke fares igennem. For en Bilist, der virkelig vil se noget, og som vil give sig Tid til at stige af, vil Turen vare det meste af en Dag, og det bør den ogsaa. Først da faar man den fulde Glæde af den og først da kan man føle en lille Smule mindre Misundelse lige over for dem, der er saa heldige og har saa god Tid at de ligefrem kan gaa paa deres Menneskeben gennem dette fagre Land og indsuge ikke blot Synet af det, men ogsaa dets Lyde og dets Duft. For Bilisten maa just de smaa Spadsere-Afstikkere blive Nydelsens Klimaks . . . hvor Lærkesangen og Duften af Hø og Humle, af Havernes Blomster og af Skovens Træer fuldender det Billede, som Synsindtrykket ellers er alene om at danne.

Folketyper fra Kertemindeegnen :
Gamle Fiskerfolk piller Sild af Nettet i Kerteminde Havn.

HERDIS OG HERM. JACOBSEN

Folketyper fra Kertemindeegnen :
Marie Madse og Maren fra Revninge skætter og hejler.

HERDIS OG HERM. JACOBSEN

**Folketyper fra Kertemindeegnen :
Morgenstemning i Kerteminde Havn.**

HERDIS OG HERM. JACOBSEN

ERKLÆRING TIL KERTEMINDE

Af EINAR BOESGAARD

KLOGT og morsomt — og ud fra en dybtgaaende Viden — skriver Kertemindes mangeaarige Politimester, nuværende Sparekassedirektør Woll andet Steds i denne Bog om Kertemindes Historie lige til i Dag. Saadan en forelsket Byhistoriker kan man selvfølgelig ikke konkurrere med. Kerteminde skal dog have en Kærlighedserklæring ikke bare fra en udenbyes, men ogsaa fra en udenøes. Fra noget saa uværdigt som en Københavner.

Kerteminde er for Fynboerne vist lidt af et Hjerteranliggende. Den er Sommerbyen for Hundreder, velsagtens endda for Tusinder af dem. De kender den, og de véd med sig selv saa udmærket, hvorfor de bliver ved med at holde deres allerbedste Ferier i Kerteminde.

Men for mange Ikke-Fynboer ligger Byen saa afsides, at den kun forekommer i Forbindelse med Visen om Amanda.

Som om det at ligge afsides i vore Dage skulde være et Minus!

Nej, Kertemindes Afsidshed er just det fine ved hele Byen. Den er saa afsides, som man *kan* være det i en Verden, der trods alle Restriktioner dog er erobret af Tog og Rutebiler, af Cykler og Vandrefugleben — for nu helt at se bort fra de private Biler, der jo af og til kan være lovligt forhindret i at komme frem selv til ønskværdige Maal.

Kirken i Kerteminde.

FOT.: N. LAUGESEN

Den Muuske Købmandsgaard.

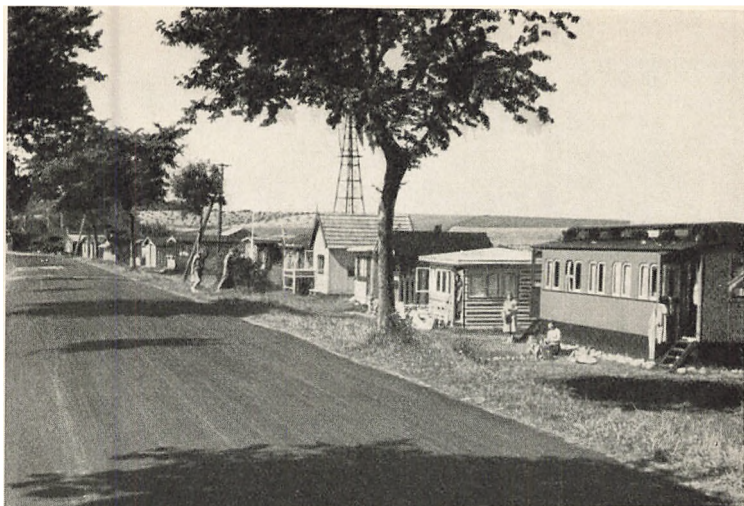
Kerteminde er et af de faa Steder, der er tilbage i Landet, hvor man kan aande ud. Gudbevares, der er Asfalt paa Gaden og Telefon og alt muligt andet, der paa sin Vis kan ødelægge Tilværelsen. Men der er nok til at veje det op. Nok til at den, der er saa heldig at forville sig saa langt bort, føler det som en stor mild Fred, der daler over Sindet. Det kan gerne være, at Folk i Kerteminde skændes som de gør det i andre Byer. For Kerteminde-Turisten er Byen ren og skær Balsam. Et Rip-van-Winkledom, hvor gamle Tidens Mag og Ro endnu respekteres og det ikke anses som noget synderligt prisværdigt at støje og gøre sig bemærket. Sidder man en Aften under de store Træer foran Byens Hotel (i sig selv en malerisk Fornøjelse med den tilfældigt-lykkelige Arkitektur og de røde Mure), saa indaander man i fulde Drag alt, hvad der er dansk. Dér ligger Havnen med det blanke, dorske Vand kun midt ude kruset af Strømmens evigt ilende Kattepoter. Dér skinner Fiskebodernes Lys ned i fantastiske, bundløse Dybder, mens Skikkelserne inde under Bodernes Halvtag gaar til og fra snart som Dværge snart med Skyggers konturløse Kæmpekroppe.

Kerteminde Museum.

FOT.: N. LAUGESEN

»Sommerzigeunerne« langs Landevejen Nord for Kerteminde.

Stilheden er saa intens, at den føles.

Men gaar man næste Morgen gennem Byen, er det en helt anden Oplevelse. Det er Danmarks provinsielle Paradis, rendyrket som ingen Steder. Det er de unge Fruers gensidigt vidende Goddag-Smil, det er Torvekonernes energiske Drøft af Tidens Foreteelser og Prisen paa Kaal foran Kirkens aarhundredergamle Mure. Og det er Gadespejlenes søde, gamle rynkede Ansigter i det klare Glas indrammet af Guld. Det kan gerne være, at der ikke er videre meget at raabe Hurra for i Byens Arkitektur, men den har dog sine store Købmandsgaarde, med deres Mure i Bindingsværk og klædt med Vin hist og her. Mure, der snakker Byhistorie og Slægtsroman, bare man gider lytte.

Og saa er Kerteminde „Badebyen“.

Det lyder i mine Ører helt barbarisk, fordi der ved en Badeby er noget industrielt. Hvad der slet ikke er ved Baderiet i Kertemindes dejlige Nærhed. Her er det Amandaerne og deres Søstre fra det ganske Fyn, der dominerer. Det Sted blandt alle Danmarks Badestrande, hvor Krukkeriet saa

vidt jeg har kunnet se spiller mindst Rolle. Jeg vil slet ikke bruge Ordet Naturlighed, for det er tyndslidt til det utaalelige. Nej, der er over de unge Kertemindepiger og over Kertemindes badende Ungpigegæster noget meget finere end det, bare at være naturlig, hvad der jo endda kan hælde at falde enten fladt eller groft ud.

Der er et uhaandgribeligt Trylleri, noget man vist kun kan søge Forklaringen paa i den Livsens Glæde, der er Glæden over Ungdom og navnlig over slet ingen Ting. Den bedste af alle Glæder, fordi den kommer inde fra. Pudsigt nok staar Kerteminde, den gamle ærværdige Købstad for mig i den selvsamme Glans af underfundige Smil — underfundige i en køn Betydning, fulde af uregerlige Farver, som Glasskaar-Pigens kulørte Stumper. Lad det være Dag med Sol i Kerteminde eller paa Stranden, lad det være Nat med Lygteskær i de snævre Gader, eller Morgen, naar Fiskerflaaden staar ud i et glitrende Solskær, der er blankere end noget Sølv er blankt. Eller lad det altsaa være Aften paa Havnen. Kerteminde er sig selv. Ikke rig, men fin paa en egen Maade. Helt anderledes end alle andre danske Byer. Og hvis nogen spørger mig hvorfor, aner jeg det ikke. Det ligger i Luften. Inderst i min Bevidsthed staar det som en yndig Piges Smil, en frisk og solbrændt Piges hvide Smil over et blank Cyklestyr. Jeg gad vide, om jeg skulde være den eneste, der mindes Kerteminde paa den Maade?

Folketyper fra Kertemindeegnen :
Marie Sprodsberg virker.

HERDIS OG MERM. JACOBSEN

NOGLE TRÆK AF KERTEMINDE KØBSTADS HISTORIE

Af V. WOLL

I 1913 fejrede Kerteminde sit 500-Aars Jubilæum som Købstad, idet man mindedes, at Kong Erik „af Pommern“ d. 7. Decbr. 1413 paa Nyborg Slot udstedte Privilegier for sine „elskelige Borgere i Kerteminde“, hvem han gav „alle saadanne Friheder, Privilegier og Naade, som de i Svendborg og Faaborg have“.

Hvor langt tilbage Byens første Oprindelse skal søges, vil til alle Tider forblive en Gaade, men det er rimeligt, at der i en lang Aarrække før 1413 har været en Bebyggelse her paa det smalleste Sted af den Fjord, som nu har Navn efter Byen, et Sted, hvor Befolkningen ude fra Hindsholm kunde blive færget over til Fyns Land, før man naaede saavidt som til at slaa Bro over Farvandet.*) — Men Byens saa poetisk klingende Navn har øjensynlig sin Oprindelse af det mere prosaiske Forhold, at den havde dannet sig ved „Mindet“ (Ϸ: Mundingen) af den Fjord, der fra første Færd af havde sit Navn efter Landsbyen Kertinge længere inde ved Fjorden. Det antages jo almindeligt, at Byerne med Endelsen -inge er blandt de ældre Bopladser i Landet, og Stavelsen -minde i Betydningen

---

*) Denne Bro, „Langebro“, nævnes allerede 1460, da det paabydes Beboerne i de omliggende Sogne at bidrage til dens Vedligeholdelse efter gammel Sædvane.

Munding kender vi fra Nymindegab, Thorsminde o. l. og i Nordtyskland genfindes det beslægtede Travemünde, Warnemünde, Swinemünde o. s. v.

Erik af Pommern, hvem en senere Tids Historieforskning har rehabiliteret efter Aarhundreders Miskendelse, har øjensynlig gjort en betydelig Indsats for de danske Købstæders Trivsel. Selv om hans Gerning paa dette Punkt kun er Udførelse af en Plan, han har arvet fra sin store Fostermoder, Dronning Margrete, blev den dog et Led i hans Kamp mod Tyskheden; ved at hæve de danske Byer kunde han haabe at standse Hansestædernes Magt og Indflydelse i sine Riger. — Hvad Kerteminde angaar, da fastsatte han i Privilegierne, at Byen skulde være den eneste lovlige Havn mellem Knudshoved og Fyenshoved, han gav Tilflyttere Løfte om „ukøbende“ (fri) Jord af Kongens øde Jorder ved Byen, og han gjorde den til en særlig Retskreds ved at give den „Birkeret“. — Allerede i hans Levetid skal Byen have haft en Kirke, og nyere Undersøgelser synes at godtgøre, at det nuværende — ganske vist i forrige Aarhundrede forhøjede — Kirketaarn oprindeligt er opført med Henblik paa Forsvar i Ufredstider. Men i 1476 skal den ældste Kirke være bleven udvidet eller ombygget til det Gudshus, som endnu ligger ved Torvet, fra den katolske Tid viet til St. Laurentius, og som endnu indenfor sine tykke røde Mure samler Menigheden foran den smukke Bruskarok-Altertavle, som er skænket af Borgmester Johan Rudolph Burenæus i 1676, og omkring den rigt udskaarne Prædikestol fra samme Tid, en Gave fra Sognepræst Anders Poulsen og Hustru. I denne Forbindelse kan nævnes, at Kirken ogsaa rummer et velbevaret gotisk Alterskab fra ca. 1500. — Det pragtfulde Orgel er derimod nyt (skænket af en Privatmand i 1938).*)

Men som de fleste danske Købstæder har Kerteminde haft sine langvarige Trængselstider. — I 1560 hærgedes Byen

---

*) Valgmenighedskirken (Emauskirken) ved Skolegade er opført 1868.

af Ildebrand, og da Borgerne ikke havde fulgt Kongebudene om at afskaffe Straatagene paa deres Huse, fik de Afslag paa deres Andragende om Skattelettelse efter Branden. Mod Straatagene førte Regeringen her som andetsteds en Kamp, der baade var haardnakket og langvarig; endnu omkring 1840 fandtes der enkelte straa-tækte Bygninger i Byen.

Fra Aaret 1588 har man nogle enkelte Oplysninger om Forholdene i Biskop Jakob Madsens Visitatsbog. Han oplyser, at Størstedelen af Borgerne levede af Søfart, medens der kun var fire Købmænd; derimod drev Niels Bager, en Søn af den kendte Odense-Storkøbmand Oluf Bager, Handel her fra sit store murede Stenhus, der nu staar tilbage som Byens Toldkammer, ombygget til sin nuværende Skikkelse i 1735; nu er Bygningen kun paa to Etager, men paa Resens Tegning fra ca. 1680 fremtræder den som en tre Etages Bygning med svungne Gavle.

I 1588 havde Byen kun een Borgmester og tre Raadmænd; lidt senere kom der dog endnu en Borgmester. Til Magistratens Lønning var henlagt Jordlodden Gedskovshoved N. f. Byen. — Indbyggerantallet var paa denne Tid næppe over 1000, og Præstegaarden laa endnu i Ruiner efter Branden, saa at Sognepræsten selv maatte skaffe sig Hus og Gaard, et Forhold, der vedblev lige til 1852. — Efter Tidens Skik havde Byen en lille Latinskole med Rektor og een Lærer; den nedlagdes dog i 1741, da man i dens Sted og paa dens Grund oprettede en „dansk Christendoms-Skole“, hvis Bygning ved Kirkens Nordøst-Hjørne først i de sidste Aar har veget Pladsen for det nuværende Folkebibliotek, men er genrejst i „Den gamle By“ i Aarhus.

En Blomstringstid synes Byen at have haft i den første Halvdel af 1600-Tallet. Christian IV interesserede sig stærkt for Købstæderne, og i det Hele taget var den første Halvdel af hans Regeringstid en Opgangsperiode for hans Riger. — Kerteminde havde en for Datidens Fartøjer

ypperlig Havn, og Arent Berntsen siger (1656) i sin „Danmarks og Norges frugtbar Herlighed“, at Byen har en be-
 lejlig Indsejling og Havn, hvorfra en utrolig Summa af
 Korn og Landsens adskillige Varer udføres, saavel af dens
 egne Borgere som af Odense Borgere. Tolder-Embedet i
 Kerteminde var derfor meget indbringende. — En af Byens
 egne Handlende var Jesper Jakobsen, som sandsynligvis
 efter sin Forgænger i Næringen, Eggert Hansen Bager,
 optog dette sidste Slægtsnavn, og fra denne „Jesper Bager“
 nedstammede en talrig Efterslægt, som indtog ledende
 Stillinger i Byen og til Minde om deres Stamforældre i
 1685 lod ophænge den pragtfulde Malmlysekrone i Sogne-
 kirkens Midterskib. — Kerteminde synes en Tid lang at
 have været den tredie største af Fyens Byer, umiddelbart
 efter Odense og Svendborg; den styredes indtil 1682 af to
 Borgmestre og fire Raadmænd, som alle hørte til Handels-
 standen. Haandværkere var derimod ikke valgbare.

Men da Aarhundredets Midte var passeret, ramtes Byen
 af frygtelige Ulykker. Carl Gustavs Hære gik som en
 Tromle hen over Landet, og Fyen, som ikke havde seet
 nogen Fjende siden Grevefejdens Dage, blev i Bund og
 Grund ødelagt af hans sejrige Tropper. Da de endelig i
 November 1659 blev fordrevne, gik Vejen for vore egne
 Soldater under Feltmarschal Schack og vore Hjælpere, Hol-
 lænderne under Admiral Ruyter, over Kertemindes Ruiner.
 Svenskerne havde sat sig fast i Byen og maatte fordrives,
 bl. a. ved en hæftig Beskydning fra den forenede dansk-
 hollandske Flaade, der havde lagt sig i Bugten Nord for
 Byen og gjorde Landgang ved Kikkenborg. Skaden paa
 Gaarde og Huse alene opgjordes til 19,300 Rdl., et Beløb,
 der maa mangedobles for med Pengenes nuværende Værdi
 at give et Begreb om Ødelæggelsen. Store Dele af Byen laa
 som rygende Tomter, Borgerne var dræbte eller flygtede,
 og hverken Venner eller Fjender havde forsømt at plyndre,
 hvad der endnu var levnet.— Et Minde om Krigens Uhygge
 sees endnu i Sognekirken. Det er et Par Rytterstøvler og

en Kaarde, ophængt i Koret, til Minde om deres Ejermand, en dansk Officer, som dræbte eller saarede ni Fjender, inden han selv fik Banesaar, hvorpaa Svenskerne i Forbitrelse sønderhuggede Liget lige til Knæene.

Og i de følgende Aar kom endnu en Ulykke over Byens økonomiske Liv. I 1680 opdagedes ved et Tilfælde Sejlløbet gennem Odense Fjord op til Stige, og de Odense Købmænd, som længe havde næret Uvillie mod Tolderen i Kerteminde, og mod at Sejlløbet gennem Fjorden spærredes af Kerteminde Langebro, saa at man ikke kunde have Nytte af at anlægge en Udskibningshavn ved Munkebo længere oppe ved Fjorden, greb nu med Glæde Lejligheden til at slippe for at befordre deres Varer til Lands til Kerteminde; Byens Betydning som Havnestad for Odense var forbi.

Under disse Forhold hensygnede det før saa frodige Købstadliv i Kerteminde som i mange andre danske Byer. Den store Købstadforordning af 1682 nedsatte Magistratspersonernes Antal til een Borgmester og to Raadmænd, og i de følgende Aartier indskrænkedes Antallet stadig, saa at Byens hele Øvrighed i 1747 var svunden ind til een eneste Person, nemlig Byfogden. Dog maa det nævnes, at der fra ca. 1720 var indført et borgerligt Element i Bystyret, nemlig „de eligerede Mænd“, hvis Antal var 6—8, i Reglen lige mange Handlende og Haandværkere; disses Indflydelse steg efterhaanden og var ved Begyndelsen af det 19. Aarhundrede i nogen Grad at ligne ved Nutidens Byraads.

Provst Bøgh, som i 1770 forfattede Byens Historie (Manuskript paa Landsarkivet i Odense), betegner med Føje Tiden efter Svenskekrigen som „seculum fatale“ (det skæbnesvangre Aarhundrede). Det vældige Skattetryk, som var Enevældens Forbandelse, og som bl. a. skyldtes Regeringens gentagne Forsøg paa gennem Krig at revanchere sig overfor Sverige, prægede Tilværelsen og lammede alt Initiativ udenfor Hovedstaden, der som Regeringens Sæde paa mangfoldige Maader støttedes fra oven. Danmarks

Provinsbyer led derimod under Krigenes Følger. Handelskibe opbragtes, Falliter og Moratorier hørte til Dagens Orden, Pengevæsenet forfaldt (det var i Frederik IV's Tid, at man første Gang saa Seddelpenge i Danmark), og under disse Forhold begyndte det 18. Aarhundrede som en Nedgangsperiode for Kerteminde. Havnen tilsandede, de øde Tomter fra Krigens Tid blev kun langsomt og delvis bebyggede. Husene var for Størstedelen smaa en Etages Bygninger, alle af Bindingsværk med Undtagelse af Niels Bagers fornævnte Stenhus, som i lange Tider var den eneste grundmurede Bygning foruden Kirken; endog det i 1738 opførte Raadhus var en Bindingsværks Bygning med en halv Stens Skalmur paa Façaden.*) De enkelte store Købmandsgaarde, der endnu fandtes, var slette Aktiver; ofte kom de til Tvangsauktion, fordi Prioriteter i dem opsagdes, eller de ved Dødsfald ikke kunde sælges underhaanden, og Budsummen blev da i Reglen kun en Spotpris, der end ikke kunde dække Pantegælden. Næringsvejene laa døde hen; det eneste Haandværk, der trivedes, var Skomageriet, som ernærede en forholdsvis stor Del af Befolkningen, og Kerteminde-Fodtøj forhandlede paa Markederne viden om. Ellers dreves der lidt Kornhandel, Søfart og Fiskeri.

Uagtet et gammelt Ord lyder: „I Kerteminde er alle Folk Fiskere, undtagen Borgmesteren, han stanger Aal,“ synes denne Næringsvej dog ikke fra først af at være drevet videre end til at tilfredsstille Lokalforbruget; her har vel nok de vanskelige Transportforhold spillet ind. — En Tid fangedes ved Byen nogle særlig fede Flyndere, der gik under Navnet „Kerteminde Raadmænd“. Da Frederik IV engang besøgte Byen, meddelte en af hans Hofmænd ham, at Borgmesteren havde spist to Raadmænd, „hvilken Gaade Majestæten ikke kunde løse“. — Senere blev Sildefangsten af Betydning. Byfoged Bretteville (1840—48) skaffede Fiskerne Statslaan til Køb af Sildebundgarn; ogsaa Rød-

---

*) Det nuværende Raadhus er opført 1911.

spættefangsten blev indbringende, og nu, i de sidste Tiaar, da Transporten baade pr. Bane og pr. Automobil gør det muligt at sende Fisken viden om, er Fiskeriet en vigtig Næringsvej, der giver en stor Del af Byens Befolkning Beskæftigelse, som dog efter Sagens Natur falder sæsonvis.

Befolkningens Antal i det 18. Aarhundrede naaede ingensinde op over 1000. I 1672 angives Folketallet til 642; i 1769 var der 706 Indbyggere, et Tal, som i de følgende 18 Aar kun forøgedes med 5. — I øvrigt havde en stor Ulykke ramt Byen i 1710, da Iver Hvitfeldts Skib „Danebrog“ sprang i Luften i Slaget i Køge Bugt, idet nemlig 31 Mand af dets Besætning var fra Kerteminde, og mange af de omkomne var Familiefædre. I den største Del af 1700'erne laa der Garnison i Byen, først Fodfolk, senere Rytteri, antagelig et Par Hundrede Mand. Først i 1801 naaede Folketallet 1045.

Henimod Slutningen af 1700'erne spores der nogen Lysning i Forholdene. Dygtige civile Embedsmænd havde afløst adskillige mindre heldige Personer, saaledes fulgte efter hinanden M. Bendz og L. C. Bendz (Fader og Søn) samt Joh. Bluhme som Byfogder, og under disses Ledelse skete flere Fremskridt. Blandt disse maa som det vigtigste nævnes, at man tog fat paa at istandsætte Havnen, som er og bliver Byens Livsnerve. Allerede i 1760'erne udbedredes de faldefærdige Bolværker, senere hen begyndte man paa Opmudring af Indløbet og Anlæg af de to lange Stenmoler ved dettes Sider, Arbejder, der strakte sig langt ind i det 19. Aarhundrede, og herigennem lykkedes det for en Tid at genoplive Farten med større Skibe, der ejedes af nogle af Byens Købmænd. — I 1795 fik Byen sin første videnskabeligt uddannede Læge, medens man hidtil havde maattet nøjes med Feltskærere og Kvaksalvere, og det følgende Aar oprettedes Kerteminde Apotek. I disse Aar udvidede ogsaa den gamle By sig med Smaahuse baade mod Nord og mod Vest, og den almindelige økonomiske Fremgang i det 18. Aarhundredes Slutning øgede Oplandets Købekraft.

Krigen med England 1807—14 skadede selvfølgelig Søfar-
ten meget, og den godt begyndte Udvikling hæmmedes atter
for en Tid. Efterhaanden opstod der dog adskillige store
Købmandsforretninger og industrielle Virksomheder, saa-
som et Saltværk og et Jernstøberi, hvortil i den sidste Tid
er kommet Konservesfabrikker m. m., om end det varede
længe, inden den nyere Tids Fremskridt vandt almindelig
Indgang. Selvstændigt Postkontor fik man først i 1839, og
Gadebelysningen maatte nøjes med Tran eller Petroleum,
indtil man i 1896 fik Gasværk og i 1911 Elektricitetsværk.
— Først efter at Jernbanen til Odense var aabnet i 1900 —
mere end en Snes Aar var hengaaet med Overvejelser om
Banens Retning og Eksistensmulighed — kan man sige, at
Byen skød Ham og omdannedes fra en stilfærdig Fiskerby
til en moderne Turist- og Badeby, som nu har ca. 3200
Indbyggere og omgives af en betydelig Villabebyggelse
uden om den gamle Bykærne. — Togforbindelsen med
Odense suppleres af hele tre Automobilruter, og til Nyborg
kan man paa lignende Vis komme ad „Strandruten“.

Under Omtalen af Sognekirken er allerede nævnt en Del
af dens Seværdigheder. Hertil maa endnu føjes, at den
saakaldte „Rønninge-Runesten“ er opstillet udenfor Kir-
ken ud mod Torvet. Den blev fundet i 1853 som Grundsten
under en af Byens ældre Ejendomme. Indskriften lyder i
Nutidsdansk: „Sote satte denne Sten efter sin Broder Elev,
Søn af Asgot med det røde Skjold“.

Blandt Byens borgerlige Huse vil en Turist ved en over-
fladisk Betragtning ikke finde meget seværdigt, da mange
gamle Bygninger ud mod Gaden staar med moderniserede
eller overpudsede Façader, og andre i Løbet af den sidste
Menneskealder er faldne for Nutidens Krav. Men han vil
dog uvilkaarligt standse ved den smukke to Etages Bin-
dingsværksgaard Langegade 8 — opført 1630 af Raadmand
Karsten Iversen — der nu rummer et seværdigt Hjem-
stavnsmuseum samt en Malerisal med værdifulde Billeder
af de nyere fyenske Malere, Johs. Larsen, Syberg m. fl. —

Bindingsværksbygningen Langegade 31 er opført 1690 af Købmand Herman Nielsen Broch og i 1920 ombygget til Brug for den stedlige Bank, der kan rose sig af at have til Huse i Danmarks ejendommeligste Banklokale. — Men gaar man ind i nogle af de store gamle Købmandsgaarde, vil man finde ejendommelige Interiører; særlig maa her fremhæves Langegade 7 (Firmaet Emil Andresens Gaard paa Hj. af Langegade og Vestergade) og A/S Elias B. Muus omfattende Komplex med Façade til 2 Gader (Vestergade 12 og Præstegade 5), der med sine flere Gaardsrum, omfattede af Bindingsværksbygninger, er en Type paa de store blandede Købmandsforretninger med Gæstestue og Staldplads, der forhen var saa almindelige i Købstæderne. — Ogsaa flere Gaarde mellem Langegade og Strandgades nordlige Del kan nævnes i denne Forbindelse.

**Folketyper fra Kertemindeegnen :
Hjemvende Rødpøttefiskere.**

HERDIS OG HERM. JACOBSEN

**Folketyper fra Kertemindeegnen :
Villads Huggehusmand fra Revninge.**

HERDIS OG HERM. JACOBSEN

Folketyper fra Kertemindeegnen :
Knud Væver fra Revninge.

HERDIS OG HERM. JACOBSEN

Folketyper fra Kertemindeegnen :
Marie Madse støber Lys.

HERDIS OG HERM. JACOBSEN

Folketyper fra Kertemindeegnen:
Høstfolk fra Dalby vender hjem fra Marken.

HERDIS OG HERM. JACOBSEN

LADBYSKIBET

Af P. HELWEG MIKKELSEN

Et udpræget dansk, typisk fynsk Landskab med herlig Udsigt ud over Kerteminde Fjord til det Nord for liggende skønne Hindsholm og den mod Øst beliggende smilende lille By: Kerteminde finder man, fjernt fra Omverdenen og gennem mange Aar ganske uberørt, Nymarksgaarden ved Ladby.

Paa denne Gaards Marker, der strækker sig langs Kertemindefjorden mod Vest, fandt jeg den 28. Februar 1935 det af Tidens Tand gennem Tusinde Aar ret medtagne, men dog saa interessante, højsatte og hidtil her i Danmark enestaaende Vikingskib, som jeg har kaldt *Ladby-skibet*, fordi Ladby, i hvis Kommune det fandtes, maa betragtes som et gammelt Vikingetidsnavn.

Ejeren af Nymarksgaarden, Erik Eriksen og dens tidligere Ejer, Gaardejer Eriksens Stedfader, H. C. Andersen, der begge bor paa Nymarksgaarden, har vist stor Interesse for Fundet og har stillet sig meget forstaaende overfor de forskellige Arrangementer, der *maatte* til, for at faa det fundne Vikingskib og dets Omgivelser bevaret paa skønneste og værdigste Maade.

Allerede i Efteraaret 1933 blev jeg anmodet om at komme ud til Nymarksgaarden, fordi man dør ved Grusgravning havde fundet et Kranium. Dette Fund var i og for sig ikke noget nyt for Nymarksgaardens Folk, thi man havde i den

Gravhøjen, hvori Ladbyskibet ligger. Gaardejer H. C. Andersen med et Spand Heste.

sidste halve Snes Aar forud for 1933 fundet adskillige Skeletter ved Gravning efter Grus, men ikke ænset dette videre. Hr. Gaardejer Eriksen følte sig imidlertid nu denne gang foranlediget til at forsøge at faa nærmere undersøgt, hvorledes det i Grunden forholdt sig med disse Skeletter, og da jeg ofte havde foretaget archæologiske Gravninger og Undersøgelser rundt om paa Fyn, ofte med gunstigt Resultat, henvendte han sig netop til mig.

Det i Efteraaret 1933 fundne Kranium førte dog ikke straks til noget Resultat, idet det viste sig, der kun var den løse Hovedskal af et Menneske, men — man lovede mig, saasnt man herefter atter maatte støde paa Menneskeknogler, straks, uden at røre disse, at sende mig Bud.

Allerede i Januar 1934 fik jeg Bud fra Nymarksgaarden, og dette førte til Fundet af en meget fin Kvindegrav, hvor Liget var lagt i en Trækiste, der var sammenholdt af svære Jernnagler. I Graven fandtes foruden en større Jernkniv, to ovale skaalformede, ca. 12 cm lange, rigt

Skelettet, som jeg fandt i November 1934.

ornamenterede Bronzesmykker samt en trefliget, ligeledes fint ornamenteret, forgyldt Bronzenaal — *et typisk Vikingetids Smykkesæt!*

Ud fra dette Fund og andre senere bliver det nu sandsynligt at antage, at de mange Skeletter, der i Tidens Løb er blevet ødelagt ved Grusgravningen, hidrører fra en Vikingetids-Gravplads og ikke fra gravlagte Svenskere fra Svenskekrigen, som man dør paa Egnen havde været tilbøjelig til at mene.

Dette fine Fund med Kvindesmykkerne foranledigede, at jeg i 1934 foretog flere Gravninger i og ved Nymarksgaardens Grusgrav og fandt tre mere eller mindre ødelagte Grave fra Vikingetiden med Skeletrester, men uden Smykker—Vikingetidens Mandsgrave er som oftest meget fattige paa Oldsager.

I Efteraaret 1934 fandt jeg yderligere en Grav med et helt og ret velbevaret Skelet og en lille Jernoldsag, og da jeg den 29. November 1934 optog dette Skelet, som

jeg havde lovet Dr. Fischer-Møller, Nationalmuseet, der gerne vilde foretage Maalinger af Vikingetidens Menne-sker, var Gaardejer Eriksen, Nymarksgaarden, med sine Folk samtidig ude paa Marken omkring Grusgraven for dèr at optage de Sten, som man var stødt paa ved Efter-aarspløjningen.

I umiddelbar Nærhed af Stedet, hvor jeg søgte og fandt Vikingetidsgravene, var en langagtig Forhøjning i Terræ-net, en Slags lavere Langhøj, hvor Jorden var ejendomme-lig sortagtig, og jeg havde flere Gange med Gaardens Folk drøftet, at det sikkert vilde være interessant at faa denne Høj nærmere undersøgt. Nu meldte Gaardejer Eriksen mig, just som jeg stod og pakkede omtalte Skelet ind, at man var stødt paa nogle større Sten, der laa samlede ligesom i Række, og — da Stedet, hvor man havde fundet disse Sten, var i Langhøjens nordlige Del, var min Inter-esse straks vakt.

Jeg bad derfor Folkene undlade at optage disse Sten, men undersøge, hvor langt de strakte sig, og saa vidt muligt grave dem fri for Jord.

Der blev hurtigt afdækket adskillige store Sten, der viste sig at ligge i en Bue — jeg mente dengang, de var en Del af en Stenkreds i Randen af en Høj, idet Stenkredse ofte findes i Randen af Gravhøje. Ved at forfølge Ste-nene mod Vest, fandt vi ved Mørkets Frembrud, kun 50—60 cm under Jordoverfladen i Stenkredsens nordvest-lige Del, forskellige Jernstykker, hvoraf en Del var spyd-formede, andre var bøjede, aflange Stykker, der nærmest lignede Jernbaand.

Alt blev taget op, saa godt som det i det omtrentlige Mørke kunde lade sig gøre. Dette var selvfølgelig forkert af mig, men jeg anede dengang ikke, at disse Jernde-le stammede fra — og var et Slags Palisadeværn paa *Agter-stavnen af et Vikingskib*, jeg troede, da Sagerne laa saa højt oppe i Jorden, at det var nedpløjede Jernsager af

nyere Dato; selv efter Afvaskning af Jerndelene samme Aften hos Gaardejer Eriksen kunde jeg ikke afgøre, hvad det var. De saa imidlertid saa ejendommelige ud, at jeg noget senere foreviste dem for Konservator Raklev, Nationalmuseet, der foreløbig beholdt dem; han antog dem for muligt at kunne være Kistebeslag. Med Fundet af Trækisten med Jernnaglerne i Januar samme Aar i frisk Minde, tænkte jeg mig nu, der var Mulighed for at finde endnu en fin Vikingetidsgrav, dennegang med Jernbeslag paa Kisten, og jeg tog derfor i December 1934 atter til Nymarksgaarden og havde dennegang Museumsassistent ved Fyns Stiftsmuseum, Magister Sv. Larsen, med.

Vi undersøgte nu nærmere ved Dagens Lys Stedet, hvor Jernstykkerne den 29. November var blevet fundet. Den saakaldte Stenkreds syntes at høre op netop paa det Sted, hvor vi fandt Jernet.

Ved her at grave noget dybere ned, vel 20—25 cm, og lidt mod Syd fandt vi virkelig efterhaanden adskillige Jernnagler, der laa forholdsvis tæt i to omtrent parallelle Rækker, der løb i Retning Nord—Syd, og saaledes at Rækkerne skraanede nedad fra Nord mod Syd. Naglerne, der var ret lange og spidse, laa med Spidserne pegende mod hinanden og med Hovederne i den ene Række vendende mod Øst, i den anden mod Vest; de strakte sig over en Længde af 60—70 cm og i en Bredde af 15—20 cm. Der *var* saaledes dog maaske noget om en Grav med Kiste og Beslag, som jeg jo haabede at finde.

De fundne Jernnagler blev nu forsigtigt penslet ud, saaledes som de laa, og derefter omhyggeligt tildækket, til jeg engang efter Jul kunde forsætte min Undersøgelse.

Det blev imidlertid paa Grund af Vejrforhold og anden Gravning først Torsdag den ²⁸/₂ 1935, jeg atter tog fat paa dette ved Nymarksgaarden afbrudte Arbejde. I Mellemtiden havde jeg gentagne Gange drøftet Chancerne for denne Gravning med Magister Sv. Larsen, men han

nærede ikke stor Tiltro til, at der vilde naas noget Resultat; ikke desto mindre havde jeg dog faaet ham til at deltage i endnu et Forsøg paa at finde ud af, hvad de to mod Syd skraanende Jernnagelrækker betød, saa baade han og min Mand, Jørgensen, var med mig, da jeg atter tog fat den 28. Februar 1935.

Naglerne laa urørte, saaledes som jeg havde forladt dem sidst i December 1934.

Først fjernede jeg nogle store Sten Øst for Naglerne og undersøgte Jorden her dybere ned, men der fandtes intet Spor af Jernnagler eller andet, der kunde tyde paa en Gravs Tilstedeværelse. Heller ikke mod Vest fandtes Jernnagler eller andet vedrørende en Grav.

Endelig besluttede jeg da at undersøge Jorden *Syd* for Jernnagelrækkerne. Medens Magister Sv. Larsen undersøgte vestligt — Syd for og lige nedenfor de to Rækker alt fundne Jernnagler — og her fandt nogle nye Nagler i Tilslutning til de tidligere fundne, arbejdede jeg østligt lige i Kanten af, hvor de ovenomtalte fjernede Sten havde ligget. Det varede noget, inden jeg, betydeligt dybere end de alt fundne Jernnagler, fandt en ny Nagel, fjernet ca. 25 cm fra den sydligste af de tidligere, — i syd-sydvestlig Retning fra denne.

Opmuntret af dette Fund fortsatte jeg mine Undersøgelser i samme Retning og fandt snart efter, atter ca. 25 cm fjernet fra sidst fundne Nagel, en ny. Ved forsigtig at afglatte Jorden mellem disse tre i en Række liggende Jernnagler viste det sig, at medens Jordlaget Øst for Naglerne var Ler og ganske gult, var Jordsmonnet vestligt for Naglerne en sejt, *sort* Masse, og disse to forskellige Jordarter skilte saa skarpt fra hinanden, som var Adskillelsen en Streg slaaet med Lineal; Naglerne sad lige i Skillelinien, en Smule skraat med Hovedet lidt ud i Leret.

Jeg var nu klar over, at det paa en eller anden Maade maatte dreje sig om en Begravelse, *det* vi havde for os,

og saaledes at Graven maatte være inde i den mørke, sejge Jord, der adskilte sig saa skarpt fra det Øst for liggende gule Ler; men jeg kunde ikke rigtig faa nogen Sammenhæng mellem de tre mod Syd—Sydøst i én Række liggende Nagler, og de tidligere fundne ret Nord—Syd og mod Syd nedad skraanende to Rækker Jernnagler, der tilmed laa betydeligt højere oppe i Højen. Vi fortsatte imidlertid Undersøgelsen, og jeg fandt nu Slag i Slag Jernnagler med 25 cm Mellemrum, stadig løbende i syd—sydøstlig Retning, og — da samtidig Magister Sv. Larsen fandt nogle Jernnagler vestligt løbende i syd—sydvestlig Retning og ogsaa med 25 cm Mellemrum, blev Spørgsmaalet drøftet mellem os, hvad dette dog kunde være. „Hvad mener De om et Skib, Apoteker“, sagde Magister Sv. Larsen pludselig. „Ja“, svarede jeg øjeblikkelig. „Det er sandelig et Skib; de højere liggende to Rækker Nagler stammer fra Stævnen, og det til Konservator Raklev afleverede Jernbeslag og de spydformede Spidser har været anvendt øverst paa denne. For Enden af de to Naglerækker — Stævnen — bøjer Jernnaglerne udad, dels i sydøstlig, dels i sydvestlig Retning og markerer „Skibets“ Linier“.

Jeg var straks klar over, at hvis vor Antagelse holdt Stik, var det et enestaaende interessant Fund, jeg her, formedelst min Vedholden i at forfølge de i November fundne Jernbeslag, var stødt paa. Jeg vidste jo, at man aldrig før her i Danmark havde fundet et i en Høj gravsat Skib, saa jeg var klar over, hvad det vilde betyde, hvis det virkelig var, som jeg antog — et Skib. Det var en for en Archæolog betagende Situation, en Dag, jeg aldrig glemmer!

Efter at have spist vor medbragte Frokost i Gaardejer Eriksens Stue, hvor vi sammen med Eriksen, hans Stedfader, Gaardejer H. C. Andersen, og hans Stedbroder, Christian Andersen, drøftede vor Gravnings Resultater, blev en større Arbejdsstyrke sat i Gang med at bortgrave et stort Stykke af den Syd for det alt fundne værende overliggende Jord. Inden vi om Aftenen tog hjem, havde

vi faaet ca. 5 Meter, regnet fra Nagelsamlingens (Stæv-
nens) sydlige Ende, afdækket mod Øst og ca. 3 Meter mod
Vest. Mod Vest ønskede jeg ikke foreløbig at afdække
mere, for at denne Side kunde staa fuldstændig urørt til
den senere omhyggelige og indgaaende Undersøgelse og
Afdækning under Nationalmuseets Ledelse.

De afdækkede Jernnagler, til begge Sider udgaaende fra
Dobbeltrækken af Nagler, der løb stik Nord, viste tydeligt
den ene Ende af et Skibs Linier og viste tillige, at det
maatte være et stort Skib, der var gravsat her i Højen.

Da vi om Aftenen drog hjem, var jeg ganske sikker i min
Sag, det var en højsat Skibsbegravelse, jeg havde fundet
— den første i Danmark! Jeg var glad og helt underlig
til Mode over et saadant Held.

Dog — jeg vilde, inden jeg meddelte om mit Fund, være
yderligere sikker i min Sag og gerne have afdækket alle
Jernnaglerne i den mod Øst vendende Side for at kunne
konstatere Skibets Længde.

Naar jeg stadig anfører Skibets *Jernnagler*, er det, fordi
disse bedre og kraftigere end det mange Steder meget
daarligt bevarede Træskrog markerer Skibets Linier.

Næste Morgen, Fredag den 1. Marts 1935, telefonerede jeg
til Nymarksgaarden og spurgte, om man ikke kunde skaffe
nogle Arbejdsløse til at grave for mig, da det var Menin-
gen at grave en lang, bred og dyb Rende mod Syd i Ski-
bets Længderetning. Arbejdsløse havde man ikke, men der
mødte ikke mindre end ti frivillige Gravere, Gaardmænd
og Sønner fra Omegnens Gaarde, der interesseret og gratis
gravede for mig hele Dagen.

Magister Sv. Larsen og jeg fortsatte den Dag Eftersøg-
ningen af Jernnagler i Skibets østre Side, og vi naaede
yderligere 5 Meter mod Syd, Jernnaglerne laa stadig pla-
ceret med passende Mellemrum, og Skillelinien mod det
gule Ler var stadig skarp. Der blev desuden ved Overgan-

gen mellem Skib og Ler fundet to svære Jernringe med 1 Meters Mellemrum ca. 8—9 Meter fra den nordlige Stævn, hvilket yderligere bekræftede, at det var et stort Skib, vi var i Gang med at pensle frem af Højen.

Ca. 10 Meter ude fandt jeg endnu en svær Jernring, men den laa desværre løst *indenfor* Rælingen lige ind til denne. Det viste sig senere, hvad jeg frygtede, at det var her, Gravrvøvere i sin Tid var trængt ind for at plyndre Skibet. Der blev ogsaa et Stykke ovenfor Skibsskroget fundet enkelte løse Nagler, hvilket sikkert ogsaa skyldes Indbruddet.

Skønt jeg om Aftenen var aldeles sikker i min Sag, at det var et højsat Vikingskib, vilde jeg dog endnu ikke lade Nationalmuseet og Offentligheden tilflyde Meddelelse om mit Fund, jeg vilde først have Skibets Længde konstateret. Højen var ca. 22 Meter lang, og da det maatte antages, at Skibet naaede helt igennem Højen, var det sikkert mindst 20 Meter langt.

Lørdag den 2. Marts var det meget koldt og blæsende med Sne og Slud, saa jeg maatte tænke paa Tildækning af det alt gravede store Hul med de blottede Jernnagler og Jernringe. Jeg telefonerede til Falck efter Presenninger, og da disse i Løbet af Formiddagen ankom fra Odense, blev det Hele omhyggeligt og godt tildækket.

Jeg tog hjem til Odense ved Middagstid, og her fortalte man mig, at et lokalt Blad havde faaet Nys om mit Fund og allerede Lørdag Eftermiddag vilde have haft det i Avisen, men man havde formaaet Bladet til at vente med Nyheden til Søndag Morgen. Jeg mente det derfor rettest allerede nu at meddele Nationalmuseet om min Undersøgelses Resultat, skønt jeg ikke, som jeg først havde tænkt, jeg vilde, havde faaet hele Østsiden af Skibet afdækket, dog — der var ingen Tvivl mulig, det *var* et Skib, jeg havde fundet. Klokkeren 13 ringede jeg til Nationalmuseet og fortalte om Fundet og bad om, at en Ekspert snarest maatte komme over for at konstatere Rigtigheden.

For ikke at favorisere noget enkelt Blad, mente jeg det rigtigst om Eftermiddagen at udsende Meddelelse om mit Fund gennem Ritzaus Bureau.

Fra Dr. Brøndsted, Nationalmuseet, indløb ved 15³⁰-Tiden følgende Telegram: Rosenberg kommer Søndag Aften. Tillykke Vikingskib!

Min Meddelelse til Ritzau kom noget beskaaret i Radioen Kl. 19, og Søndag Morgen, den 3. Marts, var alle Landets Blade fulde af lange Forside-Artikler om mit Fund. Jeg følte mig noget nervøs. Tænk — hvis jeg nu alligevel skulde have taget fejl i min Diagnose: Vikingskib!

Mandag den 4. Marts kørte jeg Kl. 9 Morgen Konservator Rosenberg til Nymarksgaarden. Vi gik straks til Udgravningen, hvor der allerede var en Del Mennesker forsamlede, deriblandt adskillige Journalister og Fotografer. Konservator Rosenberg gik med det samme i Gang med under Presenningerne at undersøge Naglerne i Stævnen og Rælingen, de fundne større Jernringe og Træet, og Konservatoren sagde hurtigt god for mit Fund — det *var* et Skib! Rosenberg sagde tillige, at jeg havde behandlet det godt, og — glad blev naturligvis jeg.

Selve Udgravningen af Skibet under Konservator Rosenbergs Ledelse paabegyndtes først 21. Maj 1935.

Denne Udgravning, hvori jeg daglig deltog, rummede mange interessante og spændende Oplevelser, efterhaanden som Afdækningen af Skibets Indhold bragtes for Dagens Lys; dog at gaa alt igennem her fra Dag til Dag vil let føre for vidt, men jeg skal efter min Dagbog, der er ført hver Dag hele Sommeren 1935, fremdrage forskellige Episoder fra Ladbyskibets Udgravning.

Denne, der lededes af Konservator Rosenberg fra Nationalmuseet, begyndte som nævnt den ²¹/₅ 35, og i Udgravningen deltog foruden Konservatoren, Assistent ved Fyns Stiftsmuseum, cand. mag. Svend Larsen, jeg selv og min

Assistent, Harry Hansen, samt yderligere i Sommerens Løb adskillige Unge, der studerede Archæologi ved Nationalmuseet. Til at grave for os og hjælpe os paa forskellig Vis havde vi 4 à 5 Arbejds mænd fra Egnen.

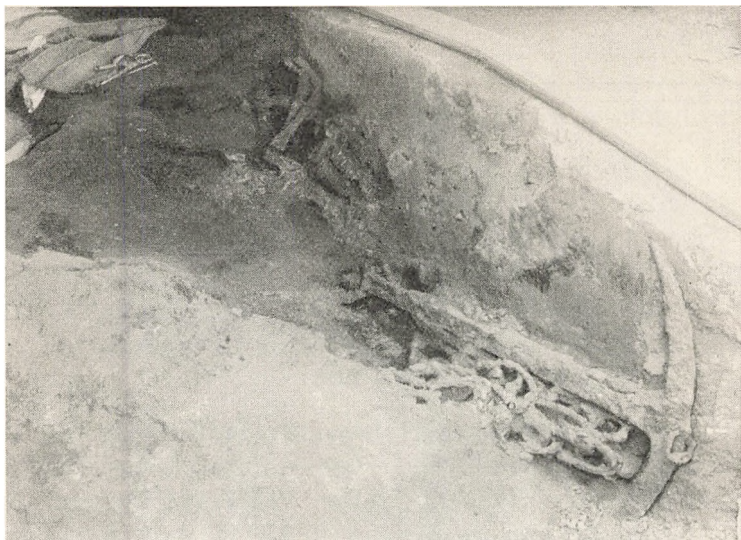
Vi begyndte i Langhøjens sydlige Del for at finde Vikingeskibets sydlige Stævn, hvilket ret hurtigt lykkedes, idet vi i Løbet af nogle Dage fandt tolv Jernspiraler, der har prydet denne Stavn. Spiralerne sad i en Bue, idet de har fulgt Stævnens Bøjning; af Stævnens Træ var alt borte, det har ligget altfor højt oppe i Jorden nær Jordoverfladen, og er derfor i Tidens Løb raadnet bort.

Vi kunde nu bestemme Skibets Længde, der viste sig at være ca. 22 Meter, samme Længde som de i Norge fundne Vikingeskibe; derimod er Ladby skibet betydelig smallere end de norske, kun indtil smaa tre Meter bredt, de norske er ca. 5 Meter brede.

Ogsaa ved Ladby skibets sydlige Stævn var der en Dynge af store Sten tæt op til Skibet, ligesom ved dets nordlige Stævn. Det maa antages, at disse Stenbunker har skullet støtte Skibet midlertidigt, indtil hele Skibet var omgivet af og dækket med Jord.

Allerede den 28. Maj stødte jeg, under min Søgen efter Jernnagler i Skibets sydlige Del, paa Ladby skibets mægtige Jernanker med Jernkætting; det stod helt oppe i Forstavn — den sydlige Stævn — og var imponerende i sine Dimensioner; det er langt større end de norske Ankere og ret velbevaret; det blev afdækket i Overværelse af en Mængde Tilskuere, der spændt fulgte Afdækningen. I det hele taget var der daglig Masser af Besøgende, der interesseret fulgte Udgravningen.

Konservator Rosenberg udtalte, at dette Anker vilde blive Nationalmuseets hidtil største Jernoldsag, og det vilde blive vanskeligt at faa det glødet, man var ikke indstillet paa saa store Ting.

Anker og Ankerketting toner frem.

For at kunne grave uafhængig af Regn og for ikke at faa Udgravningen fyldt med Vand under Regnskyl, viste det sig snart nødvendigt at lade hele Udgravningsfeltet overdække med Presenninger anbragt paa et Træstel og bortlede det fra Presenningerne nedløbende Vand. Det var en stor Vinding at faa dette lavet, vi kunde nu arbejde uafbrudt og kunde i godt Vejr rulle Presenningerne op.

Den 3. Juni 1935 fandt vi for første Gang Guld i Skibet; det viste sig at være Guldtraad — Filigranarbejde — der var skrabet løs med Skovlen og derved blevet noget søndret, det skinnede stærkt gyldent i Mulden. Guldet, der laa 3,85 Meter fra nordlige Stævn kun faa Centimeter under Rælingskanten, omtrent midtskibs, var dels dobbeltslaet Fletning, dels Malleslyngning, et ca. 8 cm langt rektangulært Stykke, nydeligt og kunstfærdigt lavet, antagelig anvendt som Prydelse paa Høvdingens Dragt. Vi fandt under Udgravningen flere af samme Slags Guldarbejder, og en Kopi i Guld er nu udlagt i Ladbyskibsmuseets Montre.

Fra den vestlige Side i Gravkammeret.

Den 4. Juni 1935 fandt Magister Sv. Larsen en Klump beviklet Sølvtraad, der skinnede helt hvidt, da det fandtes; men i Løbet af nogle Sekunder forandrede det imidlertid Farve og blev violet. Dette Fænomen skyldes Lysets Indvirkning paa det i Tidens Løb dannede hvide Sølv salt; men man maa heraf kunne slutte, at dette Sølv, efter at det er blevet omdannet, ikke før har været udsat for Lysets Paavirkning og — derfor kan i hvert Fald denne Del af Skibets Indre næppe have været opgravet i en nyere Tid. Sølvtraaden laa ca. 5 Meter fra nordlige Stævn omtrent midtskibs, vel 15—20 cm under Rælingskanten. Lige bag det Sted — Nord for — hvor Masten har staaet, fandt vi en Mængde Smaadele, Sølvsmykker omsat med Guldtraad og med et Stykke farvet Glas, som Regel blaåt, i Midten, Spænder, en Mængde forsølvede Tinknapper, anvendt paa Seletøjet, guldindvirket Tøj, Bronzestykker, Læderremme, hvoraf nogle ornamenterede, flere Brudstykker af Træplader med Maling, Ridetøj, Stigbøjler, et lille Stykke fint ornamenteret Guld, antagelig anvendt paa

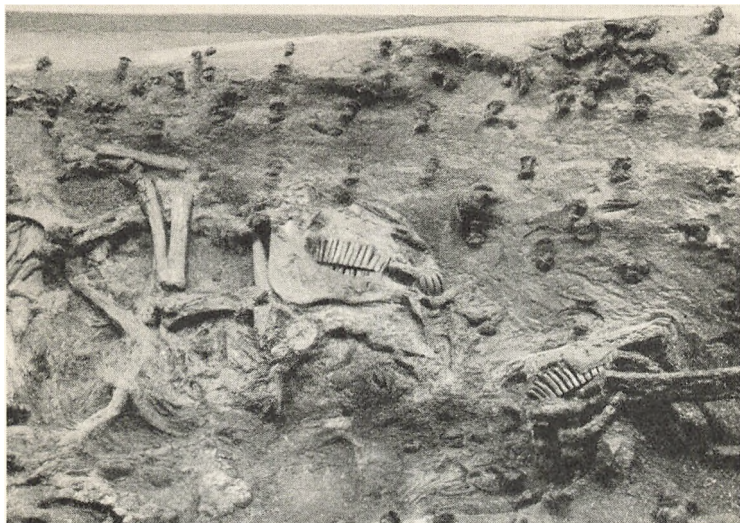
Seletøjet, een Spore, en Skjoldbue og meget andet. Flere Hundrede Stykker blev der her penslet frem; alt blev indmaalt og nivelleret, inden det optoges. Det, der blev optaget paa dette Sted, viste os, at her agten for Masten havde Gravkammeret været i Skibet.

Af selve Høvdingen fandt vi mærkeligt nok ikke en eneste Knogle, hvilket lader formode, at Høvdingen er slæbt udenfor Skibet under Plyndringen. Maaske er dette sket for bedre at sikre sig alt af Værdi. I Skibssiden mod Øst omtrent midtskibs var der da ogsaa tydelige Tegn paa, at man her i sin Tid har gravet sig ned til Gravkammeret.

Hele Forskibet fandt vi fyldt af Heste- og Hundeskeletter, der var ialt Skeletter af elleve Heste og fire Hunde. Det var et meget vanskeligt Arbejde at afdække og frempensle alle disse Knogler, fordi de var saa bløde, næsten som Smør; men vi fik efterhaanden rigelig Øvelse i det. Den 3. Juli 1935 fandt jeg under Udpensling af Knogler ret langt forude i østlige Side af Skibet et massivt fint ciseleret og profileret, forgyldt Stykke Bronze, der, under Konservator Rosenbergs kyndige Behandling, afslørede sig som et enestaaende skønt Stykke — et Samlestykke til et Hundekobbel paa fire Hunde — og som tillige ved sin Ornamentik bestemte Ladbyiskibets Alder til ca. 950 efter Christi Fødsel, Stykkets Ornamentik var nemlig samme Stilart som et Sølvbæger fundet i Gorms Høj ved Jelling; denne Stil kaldes Jellingstilen.

Den 12. Juli 1935 fik vi Besøg af Direktør for Nationalmuseet, Dr. phil. Mackeprang, samt Museumsinspektør, Dr. phil. J. Brøndsted, der sammen med Konservator Rosenberg og mig skulde drøfte Ladbyiskibets fremtidige Skæbne.

Konservatorens Ide, at føre hele Skibet med en Del af den omgivende Jord, det Hele indstøbt i Cement og Jern, til København og opstille Ladbyiskibet i Nationalmuseets Gaard, mente man, vilde være dels risikabel og dels muligt uigennemførlig, men i hvert Fald alt for kostbar. Vi enedes

Hesteskeletter i østlige Skibsside, henimod Forstavnen.

derefter om at søge min Plan, som jeg i Forvejen havde drøftet med Doktor Brøndsted, økonomisk gennemført. Denne min Plan gik ud paa, at lade Skibet blive liggende, hvor det laa her nær den skønne Kerteminde Fjord, overbygge hele Skibet — med Undtagelse af Stendyngerne i Nord og Syd, der skulde fjernes — med en aflang Kuppel af Jernbeton med Ovenlys som et Bælte paa langs øverst i Hallen og derefter tilkaste Højen og tilsaa denne med Græs, saa den kom til at se ud omtrent, som den oprindelig havde været.

Den endelige Aftale blev derfor, at man skulde søge at skaffe Midler til denne Plans Gennemførelse.

Fra $13/7$ — $15/8$ 1935 holdt alle vi Udgravere ved Ladbyiskibet Sommerferie efter først omhyggeligt at have tildækket det alt udgravede af Ladbyiskibet.

Kommet tilbage fra Sommerferien tog vi atter fat, dels med fortsat Undersøgelse af Gravkammeret, dels med Af-dækning af Knogler, og vi fandt stadig mange interessante

Der arbejdes med Udpenslingen af Skibet.

Smaaoldsager. Mellem Hesteskeletterne fandt vi en Jern-
økse, maaske anvendt til at slaa Hestene ned med, før de
stedtes til Hvile i Skibet, de skulde jo ledsage Høvdingen
Syd paa til Valhal, hvor en saa fin Høvding maatte give
standsmæssigt Møde.

Den $22/8$ 1935 fandt Magister Sv. Larsen et større Stykke
malet Træplade, fint dekoreret med mange Farver; det
viste sig senere at være 65×40 cm stort, det laa klods
til den østlige Skibsside i nordlige Del af Gravkammeret.
Denne, med smukt samstemte Farver i rødt, gult, grønt
og blaasort paa lerfarvet Bund, i Mønster fint dekorerede
Træplade, var Magister Sv. Larsen *mange* Dage om at af-
dække. Arbejdet blev gjort med største Samvittigheds-
fuldhed og Omhu og — nydeligt gjort. Senere tegnede
Konservator Rosenberg denne sjældne Træplade af i na-
turlig Størrelse og saaledes som det nu saa ud, medtaget
af Tidens Tand, og paalagde derefter Tegningen Farverne.
Desuden tegnede og malede Konservatoren Stykket, saa-

ledes som man kunde beregne, det oprindeligt havde set ud i Mønster og Farver.

Det er næppe urimeligt at antage, at Gravrummet, hvori Høvdingen har ligget, overalt har været dekoreret som denne Træplade, derpaa kan desuden de mange mindre Brudstykker af flade Træstykker, med Dele af samme Dekoration, ligeledes fundet i Gravrummet, tyde.

Vi fandt stadig nye og interessante Smaaoldsager, men det vil føre for vidt at omtale dem alle, hvorfor jeg vil nøjes med, hvad jeg ovenfor har fremført, haabende det anførte vil give et lille Indblik i Afdækningens Forløb og i den Spænding og archæologiske Atmosfære, vi Udgrave aandede og levede i.

23. August 1935 fik vi ved Skibet Besøg af en Del Medlemmer af en kendt, fin Forening fra København. Alt det hidtil udgravede blev meget indgaaende studeret, og Konservator Rosenberg holdt et kortere instruktivt Foredrag for de besøgende Herrer.

Den $\frac{3}{9}$ 35 havde vi atter Besøg af Museumsinspektør, Dr. phil. J. Brøndsted, der var rejst herover for at tale med forskellige kendte Mænd og Institutioner i Odense for om muligt at vække Interesse for Ladbyskibets Overbygning og fremtidige Bevaring og derigennem skaffe de dertil nødvendige Midler. Ved denne Lejlighed lovede jeg Doktor Brøndsted foreløbig at laane Nationalmuseet det Beløb, der behøvedes til at bygge en Træhvælving over Skibet; denne skulde dels anvendes som Vinterdækning, dels til senere at støbe Betonhvælvingen over. For stadig at kunne arbejde i Tørvej var det meget om at gøre, at denne Træhvælving snarest blev rejst.

Doktor Brøndsted havde i Grunden Held med sig ved sine Henvendelser forskellige Steder, men en endelig Tagen Standpunkt til Sagen blev af forskellige Grunde udsat til efter 8. Oktober. Den $\frac{14}{9}$ 35 kom Ingeniør, Professor Nøkkentved fra København sammen med sin Assistent for at

foretage Opmaalinger i Anledning af Ladby-skibets Overbygning. Professoren var meget betaget af Fundet og lovede at gøre Arbejdet for halv Pris, hvilket Tilbud naturligvis med Tak blev modtaget.

1. Oktober kom et af Medlemmerne af den fine Forening, der besøgte os i sidste Halvdel af August. Denne Herre kom som Udsending fra de øvrige Deltagere i Besøget med Tilbud om, at *de alene* vilde overbygge Skibet; et storslaaet Tilbud, som baade Konservator Rosenberg og jeg modtog med megen Glæde og Tak!

Kort efter blev der nedsat et Udvalg af omtalte Forenings Medlemmer, og dette Udvalg optog nu Forhandlinger med Nationalmuseet, Professor Nøkkentved og mig om Ladby-skibets Overdækning m. m.

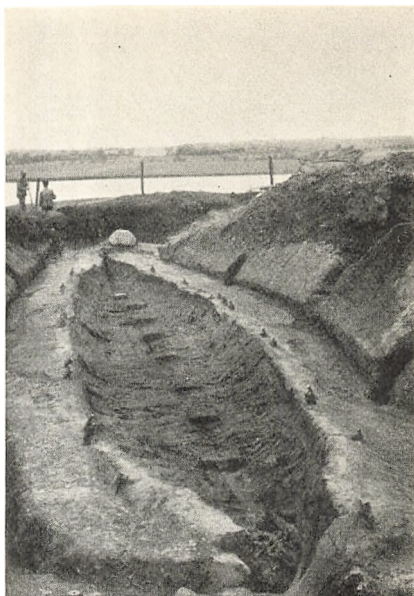
Tanken om at søge Støtte til Sagen fra kendte Mænd og Institutioner i Odense blev nu opgivet, og selv et Tilbud, jeg personlig fik, om gratis Levering af Cement til hele Hvelvingen blev nægtet modtaget af ovennævnte Udvalg, idet dette ønskede at paatage sig det Hele selv!

Skibet blev i Efteraaret 1935 overbygget med Træhvelvingen og dækket for Vinteren 1935—36. Der fandt forskellige Forhandlinger Sted med Udvalget i Vinterens Løb, men — Sagen trak ud uden at antage virkelig faste Former, og — i Foraaret 1936 meldte Udvalget Pas og trak sig tilbage uden at støtte Sagen med en eneste Øre. Tiden var hermed forhalet over et halvt Aar, Tilbudet om gratis Cement forskertset — vi stod atter paa bar Bund med Hensyn til Midler til Skibets Overbygning.

Ladby-skibet *maatte* imidlertid overbygges, og jeg tilbød da, skønt jeg i Forvejen havde bekostet hele Udgravningen, at stille den endnu nødvendige Kapital, ca. 60,000 Kroner, til Raadighed paa visse Betingelser.

Og — nu kom der Gang i Sagerne! Professor Nøkkentved og Ingeniør Brødsgaards Planer og Forslag accepteredes,

og i Løbet af Sommeren 1936 rejstes den store, tønndeformede, smukke og med Ovenlys forsynede Hvælving over Ladbyskibet; elektrisk Lys og Varme indlagdes, og Langhøjen tilkastedes igen, hvorefter der blev saaet Græs over hele Højen. Nedgangen lagdes mod Nord, saa diskret som muligt, og over denne satte jeg en Sten med Indskrift: „Af Danmarks Jord vor Saga gror“. Selve Skibet inde i Hvælvingen blev omgivet af en stor Glas-

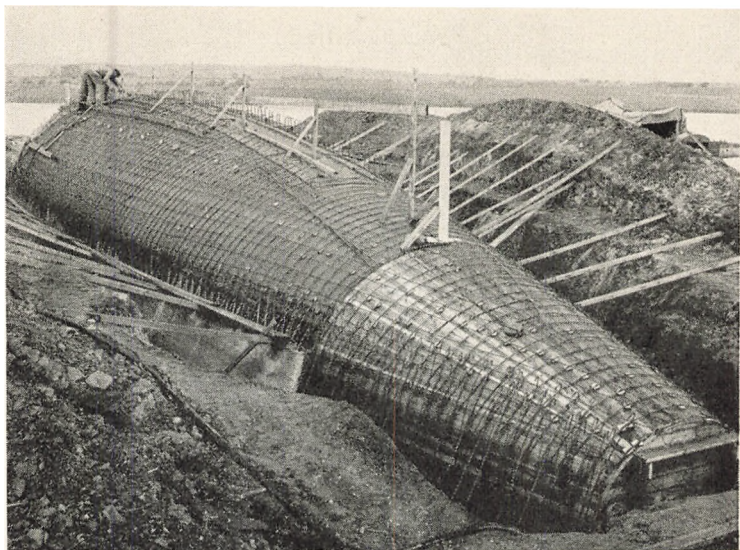
Skibet, som det saa ud i Eftersommeren 1935, før det blev overbygget med Træhvælvinger og overdækket for Vinteren.

montre, og Jorden, hvori Skibet ligger — den Jord, det oprindelig blev lagt i — formedes op mod Rælingen i Skibsform, hvilket yderligere fremhæver Skibet.

Der var endnu meget Arbejde at udføre for os Udgravere inde i Skibet, og — nu det var overbygget, kunde dette Arbejde ske uden Hensyn til Vejret.

Skønt Ladbyskibet oprindelig har været dækket med megen Omhu, der var saaledes lagt Brædder eller Planker fra Ræling til Ræling over hele Skibet med Undtagelse af Pladsen til Gravrummet, hvorover der har været et tagformet Trædække, og skønt man over Trædækket har lagt Dynd fra Fjorden og derover Tørvejord, er dog det meste af Træet fortæret, saaledes at der de fleste Steder kun er en tynd Hinde tilbage; uden Tvivl skyldes Træets Ødelæggelse, at Bunden under Skibet er stærkt sandblandet, saa Træet i Tidens Løb er blevet udvasket. Dog giver det endnu bevarede

Cementhvælvingen bygges over Ladbyskibet.

Træ, alle Skibets paa Plads liggende ca. 2000 Jernnagler, alle Dyreknoglerne, Jernankeret med Kætting, Jernspirallerne nedad den buede Forstav, det store Indhold af ligeledes paa oprindelig Plads liggende Seletøj med Jernspænder, forsøvede Tinknapper og andet, Stigbøjlerne m. m., et levende Billede af Skibet og af den storslaaede Begravelse, der her ved Kertemindefjorden har fundet Sted for ca. 1000 Aar siden.

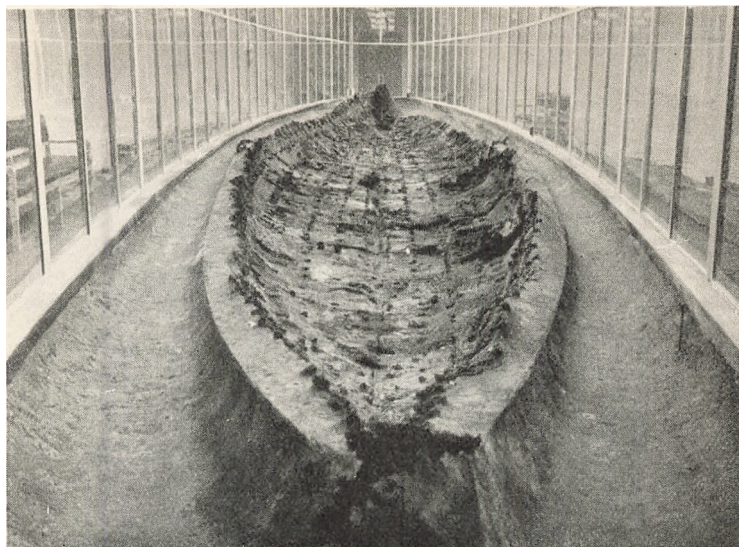
Naar man træder ind i Museumshallen, ser man Skibet fra Agterenden med Forstavnen rettet mod Syd. Den døde Høvding stævnedes mod Valhal med alt det kæreste, han havde, med Skib, Vaaben, Heste og Hunde, han maatte komme standsmæssig did, og Valhal tænkte de gamle Nordboere sig altid mod Syd, i Lyset og Varmen, borte fra det kolde Nord; ogsaa ved de norske Skibsgrave peger Forstavnen mod Syd.

I Forstavnen staar 12 smaa Jernspiraller paa oprindelig Plads, de danner ligesom en Manke nedad den buede Stavn

Ladby-skibsmuseumshøjen set fra Nord.

og har sikkert været afsluttet fortil af et Dragehoved af Træ, der nu er formuldet; derefter følger, lagt helt ned i Forstavnen og staaende næsten lodret, det store Jernanker, næsten 1,30 Meter langt, det største Jernanker, man kender her i Norden fra Oldtiden; fastgjort i den ret store Jernring, hvori Læggen ender, er Ankerkættingen, bestaaende af mange, store ovale Jernled; i Enden af Ankerkættingen er fundet Rester af Trossen. Hele Forskibet har været fyldt med Heste, man har fundet Knoglerne af elleve Heste, syv i Skibets østlige Side, tre i den vestlige og en i Midten. Den sidste i Rækken af de syv Heste mod Øst ligger ligesom for sig selv og nærmest Gravkammeret, omgivet af Seletøj, denne Hest har sikkert været den gravlagte Høvding's Ridehest og Yndlingshest. Under Hesteknoglerne mod Øst ligger Knogler af Hunde, enkelte kan ses; antagelig har der været fire Hunde, idet det i Østsiden af Skibet fundne pragtfulde Samlestykke til et Hundekobbel er beregnet til fire Hunde. Dette smukke Samlestykke, der er enestaaende i sin Art,

Ladbyskibet set fra Agterenden og liggende i Glasmontren.

har, saaledes som det vises i Montren i Ladbyskibsmuseet, været anvendt til at sammenholde Læderremmene til fire Hunde, der har kunnet boltre sig, uden at Remmene blev snoet, idet baade Samlestykket og de Sæt Ringe, dels af Bronze, dels af Jern, der forbinder Hundens Halsbaand med Læderremmene, er forsynet med Drejeled uden Ende.

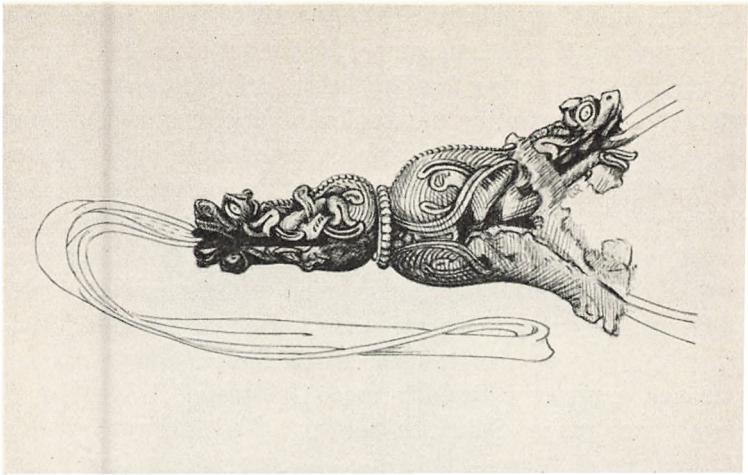
Omtrent midtskibs har Masten staaet; man ser endnu nær Skibets Midte, fastgjort i Rælingen til begge Sider, de store Jernringe, der har været anvendt bl. a. til at fastgøre de Tove — Vantet — i, der afstivede Masten.

Der har været fire saadanne Jernringe ved hver Side; den ene paa Østsiden mangler, den maa være gaaet tabt, da man i sin Tid, næppe saa længe efter Gravlæggelsen, her brød ind i Skibet og røvede dets Kostbarheder. Agten for Masten har Gravkammeret været, foroven beskyttet af et ret fladt, tagformet Trædække. I Gravkammeret er fundet en Mængde itubrudte Smaasager af Træ, Læder, Jern, Bronze, Sølv og Guld, de fandtes paa Gravkammerets

Plads fra helt oppe over Rælingen til Skibets Bund; ialt er der herfra til Nationalmuseet indgaaet over 500 Numre af saadanne Smaating fra Gravkammeret, de fleste sikkert uden større Betydning, men enkelte kan dog maaske, naar de bliver omhyggeligt rensede, præparerede og restaurede give interessante Stykker, der kan oplyse forskelligt angaaende Fundet. Blandt ovennævnte 500 Stykker er tre nydelige Filigranarbejder af Guld, der sikkert sammen med de mange andre lignende, men tidligere røvede, har været anbragt som Dekorationer paa den Gravlagtes Klædning; desuden er der fundet ca. en Snes smaa Sølvdekorationer omgivet i Randen med Guldtraad. I Midten af disse fine, smaa Sølvarbejder er ofte anbragt et lille Stykke farvet Glas — Glasflus —, ogsaa disse Dekorationer har uden Tvivl prydet Klædningen.

Endnu forefindes i Skibet, særlig i Gravkammeret, en Mængde ikke optagne Sager, saaledes ligger paa vestlige Side omtrent midtskibs to store Jernstigbøjler, og desuden ses her et stort Jernspænde, formodentlig til en Bugjord, og meget andet. Fra dette Sted er allerede flere interessante Ting optaget, bl. a. en Dragt, antagelig en Ridedragt, der laa henover Stigbøjlerne og dækkede alle Sagerne her. Lige overfor paa Skibets østlige Side ses adskillige Jernspænder, anvendt paa Seletøjet, og en Mængde sølvbelagte Tinknapper, der rimeligvis har prydet Seletøjet; ogsaa paa Bunden af Skibet, i Gravkammeret, ligger meget endnu ikke optaget, der først nærmere kan bestemmes, naar det renses og undersøges paa Nationalmuseet. Udenfor Skibsrælingen mod Vest udfor Gravkammeret fandtes et stort Bundt Jernpile, tveæggede, lancetformede Spidser, der har været anbragt i hver sin Træstok for at kunne anvendes som Pile paa Buen; et frygteligt Vaaben har disse Pile været! Bundtet bestod af ikke mindre end 45 Spidser og er antagelig ved Plyndringen af Gravkammeret glemt af Gravrøverne. Det er Meningen, at de af de fundne Sager, der efter Rensning,

Konservator Rosenbergs Tegning af Samlestykket til Hundekoblet.

Restaurering og Konservering egner sig dertil, vil blive udlagt i Montre i Museumshallen, saaledes som det allerede har fundet Sted for de først restaurerede Sagers Vedkommende. En Kopi af det paa Træ oliemalede Ornament er opstillet lige ovenover Originalen.

Af selve den Gravlagte har man ikke fundet en eneste Knogle, og det maa derfor formodes, at Høvdingen er slæbt udenfor Skibet af Gravrøverne og plyndret dør for at faa alt med; herved maa da forskellige Guld- og Sølvdekorationer fra Klædningen og andet, som vi har fundet — f. Eks. den ene Spore — være revet af og tabt. Høvdingens Hjælm og Sværd og mulige andre Vaaben, der sikkert har været overdænget med Guld og Sølv, er ikke fundet, det er altsammen røvet tidligere. I Skibets vestre Side nær Agterstavnen har Styreaaren været; ud for det malede Træstykke ses Rester af Spanter.

Hvad selve Skibets Bygning angaar, da er dette klinkbygget og har haft en T-formet Køl; der har i hver Side af Skibet været syv Range eller Gange (Bordplanker) af forskellig Bredde, den midterste meget smallere og, som Ræk-

ken af Klinknagler langs den øverste Kant viser, meget tykkere end de øvrige. Man ser tydeligt disse Bordplan-ker markeret ved de lange Rækker af Jernnagler. Skibet er bygget af Eg. Af Jernnagler er som alt nævnt ca. 2000 Stk. Hver Jernnagle er indmaalt til to Punkter, triangule-ret ind, derefter nivelleret, beskrevet og nummereret med hver sit Nummer. Skibet kan nu, naar Notaterne bliver gennemarbejdet, tegnes og rekonstrueres.

Den vestre Skibsside nær Forstavnen er desværre noget mangelfuld; antagelig skyldes dette, at der her tidligere har været gravet ned, hvorved Skibssiden er blevet forstyrret og noget af den bortgravet. I ældre Beretninger, der findes paa Nationalmuseet, anføres saaledes, at der i Højen paa Nymarksgaardens Mark er fundet Jernnagler og Tovværk.

Det er selve den Jord — sandblandet Ler — hvori Skibet for 1000 Aar siden er nedsat, der endnu stadig omgiver Skibet inde i Glasmontren.

Marken, hvorpaa Ladbyiskibet ligger, og Stykket derfra helt ned til Kerteminde Fjord købte jeg af Gaardejer Eriksen, ligesaa den lidt fjernere beliggende Parkerings-plads, og — 16 Td. Land uden om Langhøjen med Skibet fik jeg fredet, saaledes at Jorden her altid skal blive lig-gende som nu, uden forstyrrende Indgreb af nogen Art.

Den 6. Maj 1937 overdrog jeg paa visse nærmere Betin-gelser hele Fundet med Museumshal og tilhørende Jord til det danske Nationalmuseum.

Danmark er blevet et ejendommeligt historisk Minde rigere, og Fyn har faaet en enestaaende Seværdighed at vise sine udenøjs Gæster.

I Danmarks Jord gemmes endnu mange skønne og stolte Oldtidsminder, der kan give værdifulde Oplysninger om

vort Folk i svundne Tider; lad os værne om dem alle, hvor
vi støder paa dem, og lad altid Sagkundskaben faa Lov at
afdække dem, thi saa giver de størst Udbytte!

Du Danmarks skønne Land
med Tusinder af Minder
fra Sagtids dunkle Strand!
Ved ømt at granske i din Muld
vi sand Oplysning finder
mer værd end røden Guld.

Fra denne Danmarks Jord
vor Fortid mod os vælder,
thi dør vor Saga bor.
Vi aner, naar med nænsom Haand
en Gravhøj varligt aabnes,
et Pust af Oldtids Aand.

Hist ved den blanke Fjord
nu Høj har faaet Mæle.
Mod Valhal Viking for
med Skib, med Vaaben, Hest og Hund
og vidner, hvad man tænkte
dengang om Dødens Blund.

O Danmark, Minders Land!
Om Dine Oldtidsgrave
vi fylkes Mand ved Mand
og vogter, hvad Du gavmildt gav
ved dem vort Folk i Eje.
En Skat er hver en Grav.

NYBORG

Af JOHANNES HØIRUP

DE moderne Befordringsmidler: Jernbaner, Dampfærger og Biler har ført et Tempo med sig, der paa mange Maader virker skadeligt paa vor Tids Mennesker. Nerverne bliver tyndslidte i dette Jag, og ingen faar Tid til at nyde, leve sig ind i og derved beriges af de Skønheder og Kulturværdier, der ligger paa ens Vej! Man suser forbi — bare videre.

„Suse forbi“ er nu Nyborgs Skæbne! Hundredtusinder af Rejsende farer gennem Byen. Kun forholdsvis faa gør sig selv den Glæde at standse nogle Dage og lade Byens og Østfyns særprægede Naturskønhed fylde ens Sind og lade det gamle Danehofslet, de gamle Fæstningsvolde og de andre Minder fra svundne Tider berige ens Fantasi ved i Tankerne at genopleve store Afsnit af Danmarks Historie, som her har haft deres Skueplads.

Anderledes i gamle Dage! Naar Diligencen og private Karrosser kom til Nyborg med Rejsende, saa blev de altid i Byen til næste Morgen, naar Færgesmakken sejlede til Korsør. Der blev altsaa Tid til en Spadseretur rundt i Byen og paa Voldene. Og ofte, naar det stormede, boede man i Byen flere Dage, før man vovede Overfarten.

Ganske paa samme Maade gik det de Rejsende, der kom med Smakkerne fra Korsør hen paa Eftermiddagen. De maatte i Regelen ogsaa overnatte, og Sne og andet Uvejr

Det nu forsvundne Hotel Postgaarden, hvor Deligencen kørte ind med de Rejsende.

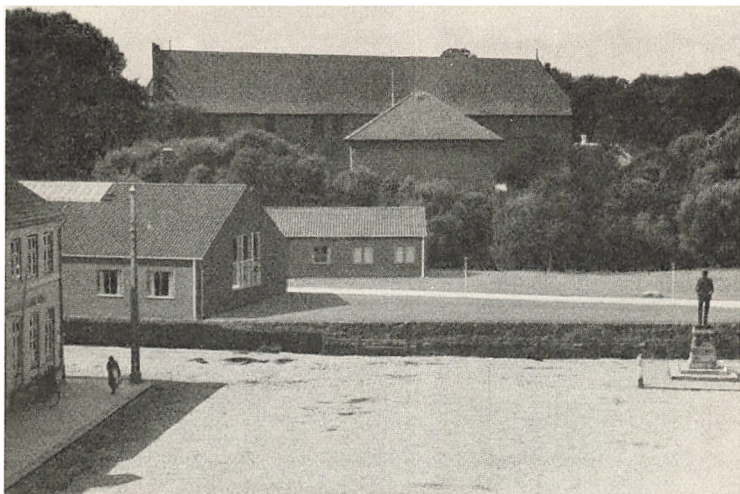
kunde ogsaa forlænge Opholdet i flere Dage, før de kørte videre. Den Tids Mennesker oplevede virkelig noget paa deres Rejser. De lærte sandelig deres Land at kende.

Det er dette Nutidens Rejsende skulde lære. Det er det Turismen arbejder for! Jag ikke fra Sted til Sted i Lyntogsfart, men dvæl længe paa de interessante og skønne Steder, faa Ro i Sindet, lad Nerverne

hvile, lad Sjælen samle Indtryk, som kan berige den!

Nyborg er Byen midt i Riget, der blev Danehoffernes By, Danmarks første Hovedstad, hvor Konge og Stormænd mødtes gennem Aarhundreder. Her findes endnu flere historiske Bygninger af stor Interesse. — Danehofslottet, som Johs. V. Jensen skriver om: „Har man set det? — I Arkitekt Mogens Clemmensens Restaurering er det den fineste Bygning i Danmark, fornemmere end alt, hvad der hedder Rosenborg, Kronborg og Frederiksborg!“ — Dronning Margrethes skønne Kirke med det irgrønne, slanke Spir, og de dejlige, gamle Munkestensbygninger fra samme Tid: Danmarks ældste Præstegaard og Korsbrødre-gaarden, hvor Carl X Gustav boede 1658 og besluttede den svenske Hærs Gang over Isen til Langeland og Lolland. — Borgmester Mads Lerches solide Bindingsværksgaard fra 1601 med den sjældne Svalegang, Landporten — Danmarks største Fæstningsport o. s. v.

De skønne velbevarede Fæstningsvolde indbyder til Spadsere-ture. Talrige Stier slynger sig paa Toppen, langs

Nyborg Slot. De lave Bygninger i Forgrunden er det nye Bibliotek.

Siderne og ved Foden langs de idylliske Voldgrave, hvor Aakanderne blomstrer, og Ænder og Vandhøns svømmer rundt med deres Unger. Ogsaa en Tur rundt om Ladegaardssøen ud til den optiske Telegraf er af stor Skønhed. Det samme gælder en Tur ad Dyrehavevejen ud til Dyrehaveskoven med de stejle Skrænter, den sidste Rest af Kongens Dyrehave, hvor Middelalderkongerne dyrkede Jagtens Glæder, naar de boede paa Danehofslottet.

Spadserer man et Kvarter mod Øst kommer man til Nyborg Badestrand ved Storebælt. Fra Knudshoved til Skabohuse — 10 km — beskyller Storebæltets salte, friske Vand Nyborg Strand, den længste og bedste Badestrand paa Fyn. Her er Badning fuldstændig farefri. Sandbunden er fast og uden Huller, og her er ingen sugende Strøm, der kræver Ofre blandt uforsigtige Badegæster. Brede, tjærebelagte Veje fører gennem Skovene og Plantagerne lige til Stranden. Faa Steder i Landet gaar skønne Bøgeskove lige ud til Klinterne og Strandbredden som her ved Christianslund og Teglværksskoven. Ved Soldaternes gamle Skyde-

Moderne Forretningsejendom ved Kirkepladsen. Her laa Hotel »Postgaarden«.

volde paa „Øen“ findes en dejlig Naaletræsplantage, saa man tror sig hensat til Vestjylland. Fra Landevejen og ned til Nyborg Fjord findes en herlig Plantage af Løvtræer i mange Variationer, der gennemkrydses af skønne Stier. Langs Fjorden gaar en Spadsere- og Cyklesti ud til Slipshavnskoven. Tæt herved findes de gamle Skanser fra Svenskekrigen, den moderne Station for Hærens Flyvere og Lodsbygningen. Ti Minutters Gang længere ude ligger Knudshoved Station, der blev benyttet under Istransport. Flere Restaurationer og Pensionater ligger langs Kysten. Ved Christianslund ligger Badehotellet og det landskendte Kurhotel „Nyborg Strand“. Begge Steder bor mange Gæster — ogsaa fra Udlandet. De kommer igen Sommer efter Sommer, for de finder Naturen skønnere og mildere end ved Vesterhavet, og der er langt mere Afveksling i Spadsereturene, der her kan foretages. Og falder det i med mindre godt Ferievejr, har man altid Besøgene paa de historiske Bygninger i Nyborg i Baghaanden, saa en Ferie her kan aldrig blive mislykket som andre Steder, hvor man

i Regnvejrn kun har sit spartanske Hotel- eller Pensionatsværelse at opholde sig i.

1 km mod Nord ligger Teglværksskoven, der har Navn efter det Teglværk, der brændte Stenene til Nyborgs Genopførelse efter den store Ildebrand 1797. Endnu ses gamle Lergrave i Skoven, og fra Bakken tæt ved Stranden har man den herligste Udsigt over Bæltet. Her yndede Kong Frederik VIII at sidde, da han som ung Prins laa i Garnison i Nyborg; derfor kaldes det lille Lysthus paa Bakkens Top „Frederikslust“. Fra Teglværksskoven fører Veje over til Juelsbergskovene, hvor der ogsaa er mange dejlige Spadsereture for gode Fodgængere.

Alle disse Ture strækker sig kun over 2—3 km og kan foretages lige let, enten man bor paa Hotellerne inde i Byen eller ude ved Stranden.

Naar man er færdig med Byen og den allernærmeste Omegn, kan der indenfor et lille Omraade paa 25 km pr. Cykle eller Bil foretages mange herlige Ture i Østfyn. Ingen anden Landsdel rummer saa mange stolte Herresæder. Østfyns fede Jord og skønne Land øvede stærk Tiltrækning paa Rigets Adel. Her ses: *Holckenhavn*, *Ulfeldernes* og *Ellen Marsvins* pragtfulde Borg, *Rygaard* og *Hesselagergaard*, begge opført i Søer og beregnede til Forsvar, altsaa forsynede med Skyde- og Skoldehuller, Vægtergang osv., Renæssanceslottet *Glorup* med den berømte Park, *Broholm*, *Ørbæklunde*, *Juulskov*, *Lykkesholm* og *Ravnholt* med Vildsvinepark m. m. fl. Ved Hesselager ses Danmarks største Sten „Damestenen“. Flere henrivende Dalstrøg med gamle Vandmøller i dybe Slugter og talrige Oldtidsmindesmærker, heriblandt Danmarks største Langdysse ved Lindeskov og Vikingskibet i Ladby, det gamle *Bystævne* i Davinge, *Fraugdegaard*, enestaaende Dobbeltthus af Bindingsværk, der ejedes af Thomas Kingo, hans Epitafium i Kirken, Hans Tavsens Minde i Birkinge, Krucifikset ved Skovsbo m. m. er Seværdigheder, der kan naas under et Ferieophold i Nyborg.

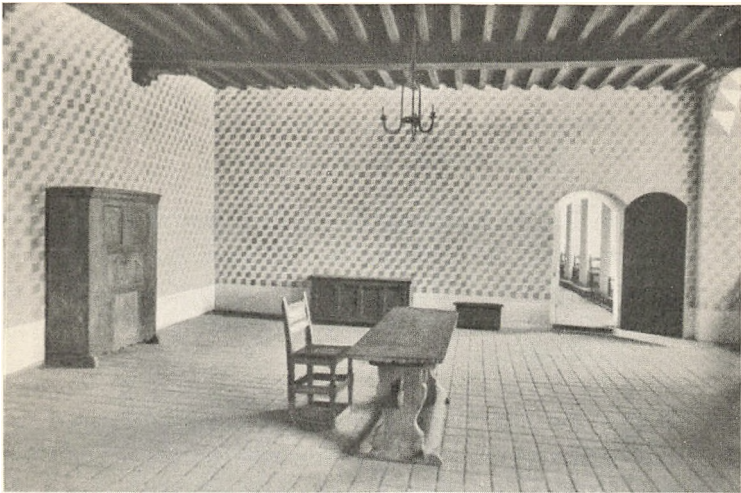
NYBORG I DANEHOFTIDEN

Af JOHANNES HØIRUP

VED det gamle Overfartssted fra Fyn til Sjælland maa der vel have boet Mennesker lige fra Gorm den Gamles Tid, maaske før; men vi véd ikke noget om det, før Erik Emune (1134—37) byggede en Borg paa Halvøen Avernakke i den nuværende Nyborg Fjord.

Under Vendernes Plyndringer var det ikke raadeligt at bo ved Kysterne. Men da Valdemar den Store var blevet Ene-konge i Landet og byggede Borge til Forsvar, f. Eks. paa Sprogø og Vordingborg, byggede hans Søstersøn, Hertug Knud en Borg paa en Ø inderst i Fjorden. Den blev kaldt Ny-Borg i Modsætning til den tidligere Befæstning ved Vindinge, der nu blev kaldt Gammelborg. Samtidig byggede Absalon Borgen ved Havn mellem Sjælland og Amager, og Esbern Snare Kalundborg.

Hele Egnen om Nyborg var dengang dækket af store Skove. Paa selve Stedet, hvor Nyborg nu ligger, var der Mose- og Engstrækninger, hvorigennem Hjulby Aa havde sit Udløb i Fjorden. I dette ufremkommelige Terræn laa to Lerbanker — Øer — og paa den største af disse blev den ny Borg bygget. Den bestod af det firkantede Taarn, der var den egentlige Kærne i den Tids Fæstninger. Dette havde 3—4 m tykke Mure og gav god Beskyttelse mod den Tids Krigsmaskiner — Blider og Væddere (Murbrækere). Fra dette Taarn gik en Mur, 10 m høj og 1,50 m tyk, der indhegnede hele Øen i en Firkant. I Murens Hjør-

Danehofsalen paa Nyborg Slot.

ner var der runde Taarne med Skydeskaar. Til denne Ringmurs indvendige Side byggedes straks det ældste Slot, der ligesom den nederste Del af Taarnet endnu er bevaret. Disse Bygninger er bygget af Mursten og er de ældste verdslige Murstensbygninger i Landet; de eneste der er tilbage fra hine Tider.

Efter at Danmark var blevet samlet til eet Rige holdtes der regelmæssigt Rigsmøder, som oftest i Nyborg. Her mødtes Kongen med Stormændene til Raadslagning. Nyborg laa centralt, med let Adgang ad Søvejen, der var bekvemst, fordi Vejene var slette, og derfor blev den ny By i de følgende 200 Aar Landets første forfatningsmæssige Hovedstad, det sædvanlige Mødested for Rigets gode Mænd — Konge, Prinser, Bisper og Adelsmænd.

Allerede Knud den Sjette og Valdemar Sejr skal have holdt Rigsmøder paa Nyborg Slot; men vi har ikke mange skriftlige Optegnelser fra de Tider. Først fra Erik Plovpenning foreligger skriftlige Vidnesbyrd om Møder — Hof, som de først blev kaldt — paa Nyborg Slot.

Der foreligger ikke Papirer fra alle disse Møder, kun fra de vigtigste. Beretningerne er paa Latin, skrevet af Bisper og Munke, der var de eneste, der kunde skrive og læse Latin. Kongens Kansler, Statsminister, var derfor altid en gejstlig Person, i Regelen en Biskop.

I den ældste Del af Nyborg Slot, d. v. s. den midterste Del af den Hovedfløj, der endnu staar tilbage, var 3 Rum, en større Sal i Midten — Danehofsalen — samt Kongens Værelse Nord for denne, og et andet Værelse Syd for, hvor Livvagten opholdt sig.

I disse Sale har alle Danmarks Konger fra Valdemarerne til Erik af Pommern boet, naar de samlede Stormændene til Rigmøde paa Nyborg Slot. Og selv efter at Danehofene var holdt op, boede alle danske Konger indtil Frederik III paa Slottet i Sommertiden og naar de foretog deres Rejser rundt i Landet.

Under Valdemar Sejr var det blevet Skik, at Kongen indbød Stormændene til Samtale (Parlamentum) om Rigets Anliggender hvert Aar Midfaste Søndag. Hans Sønner fulgte denne Skik, og Nyborg blev det regelmæssige Mødested. Abel lovede f. Eks. 1251 at holde „det Parlament, som kaldes Hof“ i Nyborg hvert tredje Aar. Kristoffer I lod 1253 sin lille Søn Erik (Klippling) hylde som Konge paa Nyborg Slot. 1256 holdt han det bekendte Møde i Nyborg, da Bisperne kom for sent, fordi Ærkebispens vilde bekæmpe Kongemagten, og Kongen paa St. Helge Kirkegaard hilste dem med Ordene: „Sent kommer Studedriverne.“

Ærkebiskop Jakob Erlandsen klagede siden over Kongens Optræden paa dette Møde, fordi han holdt det „ikke i sit Kammer eller paa sin Borg, i Nærværelse af Rigets udvalgte og bedste Mænd, men under aaben Himmel og i Overværelse af baade Adelsmænd og af Mænd af Folket eller Almuen“.

Denne Klage tyder paa, at Almuen endnu kunde have nogen Indflydelse paa Rigsmødernes Vedtagelser, men at Stormændene søgte at tilrive sig hele Magten.

Paa disse Møder fremsatte Kongen og Kansleren Forslagene for Stormændene inde i Slotssalen, og naar man var blevet enige, blev Vedtagelserne oplæst paa Slotspladsen for den forsamlede Almue, der godkendte dem. Bagefter blev de oplæst og vedtaget paa de tre gamle Landsting; men disse havde altsaa faktisk mistet den lovgivende Magt og var for Eftertiden kun en højere Domstol hver for sit Omraade, Landsretten over Herredsretterne.

Foruden med almindelig Lovgivning beskæftigede Parlamentet — Danehoffet — sig som nævnt ogsaa med Kongevalg, skønt dette ellers hørte under Landstingene. Og Danehoffet afsagde Domme; det var Landets Højesteret, som ogsaa Kongen skulde underkaste sig. Endvidere mødte Borgere paa Danehoffet for at faa Kongens Stadfæstelse paa deres Købstadsrettigheder, Munke for at faa Stadfæstelse paa deres Klosterprivilegier, Købmænd for at sælge deres Varer som paa et Marked, Bønder for at klage til Kongen over Herremænd eller over Kongens Ombudsmand, naar disse blev for egenmægtige.

Mange ny Byer voksede netop op i dette Tidsrum og ønskede Købstadsrettigheder, d. v. s. at faa deres eget Ting, hvor de kunde give deres egne Love, dømme Forbrydere og styre deres egne Sager, saa de ikke behøvede at søge til Herredstingene, hvor Landsogdenes Sager blev afgjort.

Under Erik Klipping blev der holdt mange vigtige Danehoffer paa Nyborg Slot. 1269 fik Ribe sin strenge Stadsret stadfæstet, og 1271 stadfæstede Kongen en Stadsret for Nyborg, der var en Afskrift af den første og altsaa lige saa streng som den berygtede Ribe-Ret.

Nogle af de interessanteste Paragraffer giver et godt Billede af Forholdene i hine Tider og skal citeres her:

Efter Vorherres Fødsel Aar: tusind, to Hundrede, halvfjerdsindstyve og eet gav Konning Erik, Konning Christoffers Søn, Nyborg By denne Ret med alle de bedste Mænds Raad og Villie i Danmark var, hvorefter de dømme, rette og sig forholde skulde.

1. Hvilken hinanden ihjelslaar indenfor Byens Grav, miste sit Hoved.
2. Hvilken Mand, som voldtager nogen Kvinde, han miste sit Hoved.
3. Hvo hinanden Saar gør med dødelig Vaaben, hans Haand skal afhugges.
4. Hvilken Bymand, der bærer Vaaben, han bøde 1 Mark til Fogeden. — Kommer en Gæst til Herberge, da skal han give Værten sit Vaaben at gemme. Bærer Gæsten Væрге i By, skal hans Haand med samme Spyd, Sværd eller Kniv gennemstinges.
5. Hvo, der slaar en anden en Kindhest uden Skyld, skal bøde 3 Mark til ham, der Skaden fik, 3 Mark til Fogeden og 3 Mark til Byen.
6. Kvinder, som skændes indbyrdes, skal bære en Sten om deres Hals op og ned i Byens Stræder og Gader.
7. Hvo, som tager en Ægtehustru og haver en anden et andet Sted, skal opgive den sidste, og han skal fordrives af Byen og bøde sit halve Gods.
8. Hvo, som borttager en anden Mands Hustru og flyr af Byen med hende, miste sin Hals.
9. Hvo, som fører falske Penge paa Torvet, miste sit Hoved.
10. Hvo, som gribes i Tyveri, som er 1 Mark værd, han skal hænges. Stjæler han mindre, skal han have Tyvemærke.
11. Hvilken Kvinde, som stjaalet haver, fortjener at hænges, men for hendes kvindelige Hæders Skyld skal hun levende begraves.

12. Hvo, som bygger Svinesti, skal ikke bygge nærmere Gaden end 5 Fødder, fra hans Nabo 3 Fødder og fra Kirkegaarden 7 Fødder.
13. Købes en Skæppe Rug for 1 Mark, skal Brødet veje 3 Pund og et halvt, og skal sælges for 2 Penninge. — Hvilken Bager herimod gør, skal bøde 2 Mark eller kastes i Fængsel.

Denne Ret og Lov, som foran skrevet staar, haver vi Erik med Guds Naade Danmarks og Vendens Konning, undt og givet vore elskelige Borgere og stadfæster dette nuværende Brev med vort Segl, givet Aar og Dag og Stund som forstander skrevet.

Erik.

Under Erik Klipping blev Nyborg befæstet. En Grav blev gravet fra Svanedammen Øst om Byen og ned til Fjorden, hvorved den blev helt omgivet af Vand. Denne Grav gav tilige Byen sin Forsyning med Drikkevand og blev benyttet, indtil Christian III efter Grevefejden gav Byen en ny Vandforsyning gennem Trærør, der blev lagt ind gennem Gaderne. Den gamle „Rosenbæk“ fra Erik Klippings Tid er senere bleven opfyldt, men dens Plads ligger endnu mellem Husene og ejes af Byen.

I Middelalderen havde man frit Kongevalg, naar en Konge var død. Enhver Kongesøn eller Høvding kunde vælges. Dette gav ofte Anledning til Borgerkrige. Derfor fik Valdemarerne deres Sønner valgt, mens de selv levede.

Paa Danehoffet i Nyborg 1276 ønskede Erik Klipping ogsaa at faa sin lille Søn Erik (Mændved) valgt til Konge. Men Stig Andersen Hvide og enkelte andre hævdede, at Kongevalg først skulde ske efter Kongens Død. Det store Flertal fulgte dog Kongen og hyldede den lille Erik.

Efter dette stormende Møde regerede Erik Klipping ene-vældigt i 6 Aar uden at samle Danehoffet. Men 1282 fandt et Forlig Sted. Dette gik ud paa, at der hvert Aar skulde holdes Danehof, og at Rigsmødet skulde vedtage dette ved St. Hansdag samme Aar paa Nyborg Slot. Her mødtes

saa Kongen, hans Slægt og Venner, hans Kansler, Marsk, Drost og Kammermester, Ærkebispens, de 7 andre Bisper og alle verdslige Stormænd, ogsaa Stig Andersen Hvide. Den 29. Juli var Overenskomsten færdig, blev læst op paa Danehoffet, og Kongen, Fyrsterne og Bisperne satte deres Segl under.

Dette var den første Haandfæstning, en dansk Konge maatte love at rette sig efter, Danmarks første Grundlov, der bestemte, hvorledes Landet skulde styres, og hvilken Magt og hvilke Rettigheder Kongen, Danehoffet og de enkelte Stænder hver for sig skulde have.

Med denne Haandfæstning havde de misfornøjede Stormænd vundet en afgørende Sejr over Kongen. Danehoffet skulde for Fremtiden deltage i Rigets Styrelse.

1284 blev det bestemt, at Hoffet skulde holdes Søndag efter Pinse i Stedet for Midfaste, da dette var en bedre Rejsetid, og at det altid skulde holdes i Nyborg.

To Aar efter blev Erik Klipping dræbt i Finderup Kirkelade af sine egne Mænd. Hans Kammermester (Finansminister) Rane Jonsen var i hans Følge.

Ingen véd hvorfor! I flere Spørgsmaal havde Hoffet holdt med ham, og derfor vilde hans gamle Fjender vel have ham bort. Morderne har næppe ventet at blive straffede, de foregaaende Kongers Mordere var ikke blevet straffet, men belønnet. Abel blev Konge, og Abbed Arnfast blev Biskop.

Men denne Gang gik det anderledes. Enkedronning Agnes overtog Styrelsen for sin 12-aarige Søn Erik Mændved. Hun tog igen Peder Hessel til Drost, og paa Danehoffet paa Nyborg Slot Pinsedag 1287 anklagede den unge Konge ikke blot Ridder Arvid Bentsen, der havde været med ved Faderens Mord, men ogsaa Grev Jacob, Marsk Stig, Rane Jonsen og endnu 5 Mænd for „Raad, Befaling og Gerning til at ihjelslaa Kongen“.

Hoffet nedsatte et Nævn paa 36 Mænd, og endnu samme Dag svor de 27 af dem, at de 9 anklagede var skyldige. Derefter dømte Hoffet dem til Fortabelse af deres Ejendomme og til Fredløshed. Dog skulde de have Frist til at flygte ud af Riget. Efter Dommen lyste Ærkebispens og Bisperne de 9 fredløse i Kirkens Band.

De anklagede var indstævned, men mødte ikke. Havde de været uskyldige, havde de nok mødt i Nyborg for at forsvare sig. Marsk Stig og hans Venner havde hidtil haft stort Flertal paa Danehoffet, saa de havde ikke haft noget at frygte. Selv da de blev dømt skyldige, blev der jo givet dem Tid til at flygte ud af Riget.

I Erik Mændveds første Regeringstid blev der i Regelen holdt Danehof i Nyborg hvert Aar; men efter 1305 blev Hoffet ikke samlet. Kongen regerede enevældigt.

Da han døde barnløs 1319, ønskede alle, at den ny Konge skulde underskrive en Haandfæstning, der satte Grænser for hans Magt. Hans Broder Kristoffer II blev da den første danske Konge, der maatte underskrive en Haandfæstning, før han blev hyldet paa Landstingene. Heri stod, at Hoffet skulde sammenkaldes een Gang om Aaret i Nyborg, og at ny Love ikke maatte gives af Kongen uden Samtykke af næste Generalparlament (Hof).

Men Kristoffer II brød sine Løfter i Haandfæstningen, og Stormændene henvendte sig saa til Grev Gert den Kullede i Holsten og bad ham om Hjælp. I Løbet af en Maaned havde hans Hær besat Jylland og Fyn, og Kristoffer II flygtede ud af Landet 1326.

Jyllands og Fyns Landsting hylkede nu Grev Gerts Søstersøn, Hertug Valdemar af Sønderjylland, til Konge med Grev Gert som Formynder, da Hertugen kun var et Barn. Forinden underskrev han sin Haandfæstning, der fastslaar, at der skal holdes Hof i Nyborg hvert Aar, og hvori Grev Gert fik indsat en ny Bestemmelse om, at Sønderjyl-

land aldrig maatte forenes med Danmark saaledes, at „een er Herre over begge“.

Paa Danehoffet i Nyborg samme Sommer forlenede saa den unge Konge sin Morbror Grev Gert med Sønderjylland som arveligt og frit Fanelen. Og samtlige 8 Bisper og Rigets bedste Mænd satte deres Segl under Lensbrevet sammen med Kongens. Dette var en af de sørgelige Begivenheder, der har bidraget til Fortyskningen af dette gamle, danske Land.

Men der var Utilfredshed med Tyskernes Herredømme. 1330 kom Kristoffer tilbage som Konge. Valdemar blev igen Hertug i Sønderjylland, og i Stedet for dette Land fik Grev Gert saa hele Fyn som arveligt Len.

I disse Aar, da Tyskerne reves om Danmark, blev der dog stadig holdt Rigsmøder, der benævnes med det endelige danske Navn: Danehof.

Da Valdemar Atterdag fik samlet Riget, holdt han Danehof i Nyborg 1354, og her blev det bestemt, „at vort Parlament, som kaldes Danehof, skal holdes hvert Aar ved St. Hansdag i Nyborg efter Rigets gamle Sædvane“. Det er første Gang Ordet „Danehof“ nævnes i selve Haandfæstningen, men det har altsaa været i Brug tidligere.

I Kong Olufs Haandfæstning stod ogsaa, at der aarligt skulde holdes Danehof i Nyborg ved St. Hans Dag.

1386 var der stort Danehof paa Nyborg Slot.

For at faa Ro her i Danmark, saa hun kunde vinde Sverige, maatte Dronning Margrethe overlade Sønderjylland som arveligt Len til den kullede Greves Sønnesøn, Grev Gerhard. En Historieskriver fra Holsten fortæller derom:

„Til Grev Gerhard overdrog Dronningen med Samtykke af Rigets Raader, siddende paa Kongetronen med sin Søn Kong Oluf, der da var voksen (16 Aar), i Borgen og Byen Nyborg i Landet Fyen, i Nærvær af mange Bisper, Præ-

later, Adelsmænd fra Riget Danmark og Landet Holsten med stor Højtidelighed og Lensfanens Nedkastelse Hertugdømmet Jylland, det slesvigske, som Len til evig Tid. Gerhard bøjede Knæ for Kong Oluf, modtog Iklædningen med Hertugdømmet, hyldede Kong Oluf og hans Efterfølgere i Riget for sig og sine Arvinger og aflagde Troskabsed.“

Dronning Margrethe har ofte boet paa Nyborg Slot, og hun har set, at den gamle St. Helge Kirke fra Valdemar den Stores Tid var for lille nu, da Byen var blevet Danmarks Hovedstad, der hvert Aar skulde modtage hele det prægtige Danehof. Derfor tænkte hun paa at bygge en ny Kirke, men 1387 fik hun en ny stor Sorg. Hendes 17-aarige Søn Oluf døde.

De danske Landsting valgte nu Margrethe til „deres Frue og Husbond og til hele Rigets fuldmægtige Formyndere til den Dag, da hun og de bliver enige om at vælge en Konge“. Ogsaa Norge valgte hende paa Trods af den gældende kongelige Arvelov til Norges Frue paa Livstid.

Aldrig før havde en Kvinde haft Regeringsmagt i Norden!

Aaret efter, 1388, begyndte Margrethe saa at bygge en ny, stor Kirke i Nyborg til Jomfru Mariæ Ære. Efter den Tids religiøse Opfattelse vilde hun sikre sig Guds Hjælp til sit store Arbejde som 2 Rigers Regent, og maaske vilde hun efter katolsk Skik have, at der ogsaa skulde læses Sjælemesser for hendes Søn Oluf i den ny Kirke.

1397 sammenkaldte hun til Unionsmøde i Kalmar, og her blev hendes 14-aarige Søstersøn Erik af Pommern kronet til Konge over de 3 Riger af de 2 Ærkebisper. 1412 døde den store Dronning i sit Skib paa Flensborg Fjord, just som hun arbejdede paa at knytte Sønderjylland til Danmark igen og fri det ud af Forbindelsen med Holsten.

Aaret efter — 1413 — sammenkaldte Erik af Pommern Danehoffet i Nyborg.

I den gamle Danehofs sal paa Nyborg Slot anklagede han de unge holstenske Grever, der vilde have Sønderjylland efter deres Faders Død, for at have ført Krig mod ham, deres Lensherre, og krævede derfor, at Lenet skulde falde tilbage til Kronen efter Lensrettens Regler.

Kongens Kansler, Biskop Peder Lodehat, der af Danehoffet var valgt til Dommer, fældede derefter „med Raad og Samtykke af de retskyndige Bisiddere og hele det kongelige Parlament“ den Dom, at da Slesvigs Hertuger havde ført Krig mod deres Lensherre, Kongen af Danmark, skulde Slesvig være hjemfalden til Danmarks Konge som forbrudt Len.

Denne Dom fik Kong Erik stadfæstet af sin Fætter den tyske Kong Sigmund som stemmende med Lensrettens Grundsætninger.

Dette Danehof blev det sidste i Danmark, og dermed ophører Nyborg at være Landets Hovedstad, det Sted, hvor Kongen ifølge Haandfæstningen hvert Aar mødes med Stormændene for at lovgive og dømme.

1416 døde Biskop Peder Lodehat, og hans Brodersøn Jens Lodehat blev hans Efterfølger baade som Biskop i Roskilde og Kongens Kansler. Den ny Biskop overlod i 1417 København til sin Konge. Dermed fik Danmark en ny Hovedstad. København blev nu Regeringens Sæde.

Unionen mellem de tre Riger medførte mange Forhandlinger og Møder, og mange af dem blev holdt i København, der laa nærmere ved Sverige og Norge end Nyborg.

De gamle Danehoffer faldt helt bort. Men det gamle Danehofs slot blev liggende, og ofte boede Kongerne der i de følgende 250 Aar. Kongefløjnen af det gamle Slot med Danehofs salen ligger her endnu, og Tusinder af Mennesker kommer hvert Aar for at se denne Kongeborg, den ældste i Norden, snart 800 Aar gammel.

GREVEFEJDEN OG SVENSKEKRIGEN

Af JOHANNES HØRUP

I.

SELV om Nyborg hørte op med at være Danehoffernes By, Rigets forfatningsmæssige Centrum, Landets Hovedstad, mistede den dog ikke sin Betydning.

Slottet var en af de stærkeste Borge i Landet, og Kongerne boede ofte der i længere Tid. Kong Hans boede der jævnligt, rimeligvis hver Sommer. I hvert Fald blev to af hans Børn født paa Nyborg Slot. Den 1. Juli 1481 blev hans ældste Søn Christian II født der.

Byen blev ogsaa befæstet med Grave og Volde og blev efterhaanden een af Rigets stærkeste Fæstninger. I Ufredstider stod der derfor haarde Kampe om Nyborg, og Krigene bragte altid store Ulykker over Byen.

Nyborgs navnkundigste Søn Christian II blev netop det Stridens Tegn, der bragte Blod og Brand over hans Fødeby.

Under de voldsomme politiske Begivenheder omkring Christian II og Christian III havde den jyske og fynske Adel valgt den sidstnævnte til Konge, medens Grev Christoffer af Oldenburg som Redskab for lübske og danske Borgerinteresser havde til Opgave at befri Christian II.

Borger- og Bondestanden paa Fyn sluttede sig straks til Grev Christoffer for at faa Christian II paa Tronen. Paa Landet plyndrede og afbrændte de Herregaardene og

mishandlede de Adelsmænd, der ikke flygtede til Nyborg Slot. Ogsaa Adelens Fruer og Frøkener blev mishandlede eller maatte købe sig fri med store Pengesummer, og mange af dem forklædte sig derfor i Bønderklæder og søgte Redning ved Flugt.

Oluf Rosenkrans, Lensmanden paa Nyborg Slot, Prins Hans's Hofmester, forklædte Prinsen, sig selv og hele Følget som Bønder og bragte paa den Maade Prinsen til Sønderborg Slot, hvor Christian II sad som Fange.

I Svendborg plyndrede og afbrændte Borgerne Ørkild Slot, der tilhørte Fyns Biskop. Derefter drog de mod Odense; paa Vejen afbrændte de mange Adelsborge, bl. a. Rygaard og Hesselagergaard. Mange Bønder sluttede sig til, og i Odense forenede de sig med Borgerne dør og afbrændte Bispegaarden, der laa, hvor nu Frøkenklosteret ligger. Bisp Knud Gyldenstjerne, der havde lokket Christian II i Fælden oppe ved Norge og brudt sit Løfte til ham om frit Lejde, var en forhadt Mand; men han var flygtet. — Derefter blev Kongeborgen Næsbyhoved Slot afbrændt, Dalum Kloster plyndret og Nonnerne voldtaget.

I Slutningen af Juli sendte Christian III imidlertid en Hær fra Jylland til Fyn, den besejrede Bondehæren, og Bønderne maatte hylde Christian III.

Derefter blev Odense indtaget og plyndret. En Del af Hæren slog sig til Ro i Nyborg. Men Freden varede ikke mange Dage, for Sjælland og Skaane var erobret af Greven.

I de første Dage i August sendte Grev Christoffer en Hær fra Sjælland til Fyn. Den gik i Land ved Kerteminde og gik først til Odense og Svendborg, hvor Borgere og Bønder hyldede Greven paa Christian II's Vegne, som Befolkningen i Sjælland og Skaane havde gjort.

I Nyborg var en Udlænding, Rasmus Rostokker, Borgmester. Han omviklede sin Hests Sko med uldne Klude for at kunne ride lydløst gennem Gaderne og red ved Midnatstid ud af Byen og ilede de grevelige Tropper i Møde.

Alle Borgerne hadede den adelige Hær, der dominerede paa Slottet og i Byen, og vilde gerne have deres Bysbarn Christian II til Konge igen. Tre Borgere var i Ledtog med Borgmesteren og aabnede Byens Porte. Da Grevens Hær kom ind i Byen, nedsablede den Vagten og anrettede et gruligt Blodbad paa de kongelige Tropper. Tretten Adelsmænd faldt, tre blev dødeligt saarede, elleve taget til Fange. Nogle flygtede; een, Bertram Ahlefeldt, blev ilde saaret i Benet og vilde være blevet fanget, hvis ikke en Staldkarl havde bundet et Reb om ham og derpaa med Enden af Rebet var svømmet over til Slottet, hvorfra Besætningen saa trak den saarede over Graven.

Slottet, der havde en Besætning paa 400 Mand, blev nu belejret. Da Grevens Tropper ledte Vandet bort fra Slottet, gjorde de indesluttede et Udfald mod Byen, der den Gang laa Nord for Slottet, hvor nu Blegdamsgade, Møllebakken, Sygehusene, Døveskolen og Eksercerpladsen ligger, plyndrede den og stak Ild flere Steder, saa Byen og den gamle Sct. Helge Kirke brændte.

En Del af Slottets Besætning, der havde Hus og Ejendom i Nyborg, blev fortrydelige over Ildspaesættelsen, og der opstod Splid i Besætningen, saa Kommandanten maatte overgive Slottet. Af Fangerne var 35 Adelsmænd, bl. a. Johan Friis til Hesselager.

Med denne vigtige Fæstnings Erobring var Grev Christoffer Herre over hele Fyn. Han afsatte og indsatte Embedsmænd efter eget For godtbeholdende.

Otto Stisøn blev Lensmand paa Nyborg Slot. Knud Gyldenstjerne blev afsat som Bisp, og den svenske Ærkebiskop Gustav Trolle, der i sin Tid havde kæmpet for Christian II som Unionskonge i de tre nordiske Riger, blev Fyens Biskop. Han faldt imidlertid Aaret efter ved Øksnebjerg.

Greven paalagde ogsaa Skatter. I Begyndelsen af September paalagde han hver af Kronens Bønder i Fyn at levere

et Svin til Armeens Underhold. Hver Præst og hver Kirke skulde betale 10 Mark, hver Degn 3 Mark. Klostrene og Købstæderne blev ogsaa haardt beskattede. Nyborg maatte f. Eks. betale 200 Lod Sølv.

Men Nyborgs Trængsler var ikke forbi endnu.

Johan Rantzau havde i Nørrejylland paa Christian III's Vegne slaaget Oprøret ned og henrettet Skipper Clement.

Nu gik Johan Rantzau til Fyn, hvor han besejrede Grevens Hær ved Øksnebjerg den 11. Juni 1535. Assens, Faaborg og Odense blev derefter plyndret.

Nyborg, som endnu havde en stærk grevelig Besætning, blev overrumplet af Johan Rantzau ved Nattetide, og først da han havde alle Gader besat, slog han Allarm. Grevens Folk styrtede ud af Husene for at forsvare sig, men de blev enten nedsablede eller fangne, medens derimod Borgerne og alle, der holdt sig inden Døre, blev skaanede. Da Nedsablingen var til Ende, og Dagen kom, opledte man først paa Gaderne alle faldne Adelsmænd og begravede dem i en stor Kule Nordvest for Kirken, og dernæst blev de andre begravet paa Nærmerøen ved Stranden paa en Plads, der kaldtes Skalkelejren, d. v. s. Skalkenes Lejested; den blev senere brugt til Skibsbyggeplads. Slottet blev derefter overgivet af den grevelige Lensmand Otto Stisøn. Kongen indsatte i hans Sted Christoffer Hvidtfeldt som Lensmand paa Slottet.

Borgmester Rasmus Rostokker var flygtet til Rostock. Kongen konfiskerede hans Gaard i Kongegade, lod den ombygge med 4 Længer med Stalde til de kongelige Heste, naar Kongen boede i Nyborg. Han skænkede Gaarden til Dronningen — og i lange Tider kaldtes den Dronningegaarden. Senere benyttedes den til den kgl. Amtsstue. Nu benyttes den til Herregaardsmejeri.

Det lykkedes efterhaanden Christian III at opnaa Fred med sine mange Modstandere, og efter Krigen tog Chri-

stian III fat paa at ophjælpe Nyborg, der havde lidt saa meget i „Grevens Fejde“. Han boede ofte i lang Tid paa Slottet, og mange vigtige Breve er udsendt derfra.

Den gamle, afbrændte By med Sct. Helge Kirke Nord for Slotssøen lod han ikke genopføre, men i Stedet lod han Husene opføre Øst for den daværende By-Grav, der gik gennem den nuværende Skolegade og Skippergade; denne ny Bydel kaldtes Nyenstad, indtil den 1879 af et uforstandigt Byraad fik Navnet Østergade.

Da Sct. Helge Kirke var brændt, og da den gamle Kirke i Hjulby nu blev nedbrudt, og Beboerne henvist til Dronning Margrethes Kirke — Vor Frue Kirke —, som blev Byens eneste Kirke, blev denne for lille. Paa Christian III's Befaling blev der derfor bygget et helt nyt Sideskib til mod Nord i hele Kirkens Længde. Det gjorde imidlertid Kirken mørk og skummel, og ved Restaureringen i 1870—71 blev det derfor atter fjernet med Undtagelse af den Korsarm, som endnu staar.

Christian III interesserede sig i det hele taget meget for Nyborg. Han lod ogsaa den nuværende Møllegrav langs Slotsgade grave for at kunne faa Hjulby Aas Vand ned i de nye Voldgrave, og Slotsmøllen, der tidligere laa ved Stendamsgade, blev saa flyttet hen til sin nuværende Plads. Fra Møllegravens blev der lagt Trærør ind gennem Gaderne, hvor der af og til blev gravet Brønde og opstillet Pumper, saa Byen fik en Vandforsyning, der kunde bruges i over 300 Aar, indtil Byen fik sit nuværende Vandværk.

Den tunge Skæbne, som Grevens Fejde førte ind over Nyborg for 400 Aar siden, blev altsaa i nogen Grad mildnet af den Konge, der gik sejrrig ud af Kampen, og som i de følgende Aar viste Nyborg Slot og By saa megen Velvillie.

II.

I de følgende 100 Aar svang Nyborg sig op til at blive en af Danmarks største Handelsbyer, hvis dygtige Købmænd samlede sig Rigdom og byggede smukke Gaarde, af

hvilke enkelte, f. Eks. Mads Lerches i Slotsgade, er bevareret. Hansestædernes Magt var brudt, deres Købmænd (Pebervendene) handlede ikke længere i de danske Byer. Nu sejlede engelske og hollandske Skibe ned i Østersøen og maatte betale Told i Helsingør. Storebælt var lukket. Men Frederik II aabnede det for fremmede Skibe 1560 samtidig med, at han paabød, at der skulde betales Told i Nyborg, og der blev lagt et Vagtskib ved Indløbet til Fjorden for at paase, at ingen sejlede forbi uden at betale Told. De mange Skibe, der paa den Maade kom til Nyborg, medførte en stor Handelsomsætning, og Byens Købmænd sendte deres egne Skibe paa Langfart for at hente Sydeuropas Varer hjem. Det var gyldne Tider for Borgerne i Nyborg.

Frederik II skænkede Turneringspladsen til Byen som Torv; det gamle Torv, der laa, hvor Kirkepladsen nu ligger, var blevet for lille. Og Byen byggede snart efter (1585—86) et stort Raadhus paa den Plads, hvor det nuværende ligger. Under Frederik II byggedes ogsaa Kirketaarnet med det høje, slanke Spir; tidligere hængte Klokkerne i et Taarn, der stod paa Kirkegaarden Nord for Kirken ud mod Kirkegade ved Siden af den gamle Latinskole, med hvilken det nu blev sammenbygget for at tjene til Skolestue for „Mesterlektien“ (øverste Klasse). Latinskolen blev nedrevet 1872 for at give Kirken en friere Beliggenhed.

Christian IV oprettede den hamborgske Post 1624 og forbedrede Færgeoverfarten mellem Nyborg og Korsør. Færgesmakkerne gik nu daglig over Bæltet. Færdslen mellem Norden og Kontinentet gik dengang over Nyborg; de mange rejsende maatte altid overnatte, enten de kom med Færgen eller Postvognen, og flere omtalte i deres Beretninger Nyborgs Betydning for Handel og Told. Christian IV opholdt sig ofte paa Slottet og holdt mægtige Gilder dér, hvortil han ogsaa indbød Borgerne. Han deltog ogsaa i Borgernes Gilder. I hans Tid, 1601, byggede den rige Købmand, Borgmester Mads Lerche den smukke Bindingsværksgaard i Slotsgade, der endnu staar, og som benyttes til Folke-

museum. Sagnet kalder den Drost Peder Hessels Gaard, men det kan ikke paavises, at den har været hans. I denne Gaard har Christian IV sikkert været Gæst. I hvert Fald besøgte han Mads Lerches Efterfølger, Borgmester Peder Nielsen, der boede i Korsbrødregaarden. Denne gjorde engang Gilde for Kongen og forærede ham et armeret Fregatskib, som var bygget i Frankrig, men som „var for stort til Købmandsskib“.

I de Tider var det heller ikke daarligt at være Borgmester og Raadmand. De havde Byens Jord at drive, var fri for at betale Skat, havde forskellige Sportler (Bøder, Accise m. m.), havde Monopol paa Handel med Vin og tysk Øl, og endelig fik Borgmesteren 30 Læs Brænde aarlig fra Byens Skove, og Raadmændene hver 16 Læs. Det var alt-saa intet Under, at de samlede sig Rigdom. I Krigstiden 1643—45 laante Borgerne i Nyborg da ogsaa Christian IV 1183 Rigsdaler, en anselig Sum i de Tider. Men efter disse gyldne Tider kom Ulykkerne atter over Landet og ganske særlig over Nyborg.

Det næste frygtelige Kapitel i Nyborgs Historie oprandt med Svenskekrigen. Over Lillebælts Is var Svenskerne naaet til Fyn, og den 31. Januar 1658 besatte de Nyborg Slot og Fæstning. I Isen paa Fjorden laa Kaptajn Peder Bredals 4 smaa Orlogsskibe indefrosne. Svenskerne skød fra Voldene paa dem; men Bredal forsvarede sig, lod Isen hugge i Stykker rundt om Skibene, overøste dem med Vand, der frøs til Is, saa Fjenden ikke kunde entre dem, og fik dem til sidst slæbt uden for Skudvidde. Da Isen brød op, førte han dem til København, hvor Kongen udnævnte ham til Admiral. Nyborg Turistforening har rejst ham en Mindesten ved Havnen.

Svenskerne havde haabet, at de kunde gaa over Store Bælts Is til Sjælland, men den var for usikker til at bære Kanoner og tunge Vogne. Generalkvartermester Erik Dahlberg red derfor den 2. Februar med 80 Østgøtaryttere

over Taasinge til Langeland og videre over Bæltet til Lolland. Den Vej var en Del danske Tropper fra Fyn flygtet og havde vist Dahlberg Vejen. Alt gik godt, og han fandt Isen stærk. Den 4. Februar Kl. 9 om Aftenen var han tilbage paa Dalum Kloster Syd for Odense, hvor han traf Svenskekongen ved Bordet. Da han havde fortalt Kongen om sin Tur og tilbød at føre Hæren til Lolland, straaled Karl Gustavs Øjne, og han sagde: „Nu, Bror Frederik, skal vi tales ved paa godt Svensk!“

Straks skyndte de sig i forrygende Snestorm til Nyborg for at tale med den svenske Overgeneral Wrangel. Der blev holdt Krigsraad i Hjørnestuen i Korsbrødregaarden, men baade Wrangel og Forræderen Ulfeld fraraadede det vovelige Forsøg. Kongen var tvivlraadig og gik i Seng. Men lidt efter sendte han Bud efter Dahlberg og sagde til ham, liggende i Sengen: „Sig mig paa din Samvittighed, om du tror, at Hæren uden Skade kan komme til Lolland. Tal oprigtigt, og frygt ikke for Wrangel eller Ulfeld. Jeg retter mig ikke efter dem, men efter min egen Mening og Overbevisning.“ Dertil svarede Dahlberg: „Hæren kan uden Fare komme over, derpaa vil jeg vove mit Liv, skønt det var alt for ringe en Betaling, hvis nogen Ulykke skulde indtræffe. Med Guds Hjælp haaber jeg, dersom Kulden vedbliver, at føre Eders Majestæt uden Skade over Isen med alle Eders Tropper.“ „Det er sagt,“ raabte Kongen, „saa skal du gøre. Jeg vil i Guds Navn vove Forsøget!“

Krigen udviklede sig efter Svenskekongens Program. Den 26. Februar blev Freden i Roskilde underskrevet, men som bekendt blev den brudt af Svenskerne, inden den endnu var blevet effektiv. I August gik Karl Gustav i Land i Korsør. Natten mellem den 10. og 11. Februar 1659 forsøgte Karl Gustav at storme København, men blev slaaet tilbage. Dog blev der stadig kæmpet ude i Landet; men i Maj blev der holdt et Møde i Haag, hvor Holland, England og Frankrig blev enige om at tvinge Karl Gustav og Frederik III til Fred, saaledes at Øresund blev Grænse mellem Landene.

Den hollandske Admiral Mikael de Ruyter kom nu til Danmark med en Flaade. Efter at have drevet de svenske Skibe bort fra København og forsynet Byen med Fødevarer, tog han Feltmarchal Hans Schack og 6000 danske og hollandske Tropper om Bord for at landsætte dem ved Nyborg, for nu skulde Fyn tages tilbage. Svenskerne skød fra Kystbatterierne, og Vinden blev ugunstig, saa Flaaden maatte sejle ud af Nyborg Fjord og kaste Anker.

Den 10. November sejlede Ruyter til Kerteminde. Tropperne gik i Land i Baade. Svenskerne søgte at hindre det, men blev drevet tilbage. De satte saa Ild paa Byen og trak sig ned mod Nyborg. Ilden blev snart slukket, saa kun faa Huse brændte.

Hans Schack drog straks til Odense og besatte Byen, saa en stor Afdeling Svenske, der fra Nyborg var sendt dertil for at plyndre, maatte trække sig tilbage.

Feltmarchal Eberstein var gaaet over Lille Bælt med sin Hær bestaaende af 4 østrigske og 4 brandenborgske Regimenter, 600 polske Ryttere, 500 danske Dragoner og 500 danske Fodfolk. Han forenede sig nu med Schack i Odense, men de kunde ikke blive enige om, hvem der skulde være Overanfører. Den 13. naaede de ad næsten ufremkommelige, opblødte Veje Ullerslev og kamperede paa Markerne. Søndag den 14. November brød Eberstein tidlig op og fandt Kl. 11 om Formiddagen Fjenden staaende i Slagorden fra Hjulby Sø henimod Bagnegaard (nu Juelsberg) og videre til Rejstrup og Skabohuse. Foran Svenskernes Stilling var et Værn af Diger, Vandgrøfter, Moradser, Gærder og fældede Trær.

Ved Middagstid begyndte Eberstein Angrebet mod den sydlige Fløj, men Tropperne kom i Uorden.

Schacks Afdelinger gik nu frem, og Ebersteins Regimenter samlede sig til ny Angreb, ialt fire, og til sidst maatte Svenskerne flygte ind bag Nyborgs Volde. Men kun Halvdelen slap ind i Fæstningen, henimod 3000 Svenskere faldt.

I den mørke Nat sejlede den svenske Overgeneral Stenbock og Greven af Sulzbach med faa Rorkarle i en lille Baad over Bæltet. Karl Gustav havde fulgt Slagets Gang fra Korsør Vold og var meget ophidset. Mens Taarerne løb ned ad hans Kinder, sagde han til den uheldige Felt-herre: „Har Fanden taget alle Gederne, kunde han ogsaa have taget Bukken med.“

Næste Morgen den 15. November stillede den danske Hær sig op for at storme Byen, og den danske og hollandske Flaade under Admiralerne Bjelke og Ruyter sejlede ind i Fjorden og begyndte at beskyde Byen. Svenskerne overgav sig nu paa Naade og Unaade. De menige 3000 Mand blev fordelt i de danske Regimenter. En Mængde Officerer blev Fanger. 99 Kanoner, mange Musketter, Pistoler o. a. Vaaben, Krudt og Kugler og 4000 Tdr. Korn paa Slottet blev Danskernes Bytte. Over 100 Standarder og Faner blev sendt til København og ophængt paa Tøjhuset. I Slaget ved Nyborg havde 17.000 Soldater kæmpet. Den danske og Forbundsfællernes Hær var paa 9800 Mand, nemlig 5200 Ryttere og 4600 Fodfolk. Den svenske Hær bestod af 5100 Ryttere og 2000 Fodfolk, tilsammen 7100 Mand. Medens Svenskerne mistede omkring ved Halvdelen af Soldaterne, opgives de Danskes Tab til 1500 døde og saarede af Menige, foruden en lang Række Officerer. Endnu ses de træbevoksede Høje paa Markerne ude ved Juelsberg, hvor de faldne siges at være begravede.

Den 16. November inviterede Feltmarchal Hans Schack Admiral de Ruyter fra Flaaden ind til Nyborg og takkede ham for den gode og tro Tjeneste, han havde udvist. Samtidig bad han Admiralen om at transportere den danske Hær over til Sjælland. Men dette vilde Admiralen ikke uden efter højere Ordre. Holland vilde ikke hjælpe Danmark til en Sejr, der kunde føre de skaanske Provinser tilbage til Danmark. Samme Land maatte ikke være Herre over begge Øresunds Kyster.

Den mindste af »Svenskerhøjene« ved Hovedvej 1 — Nord for Vejen.

I Dagene, efter at Nyborg var erobret, var der en umaadelig Mængde Mennesker i Byen, og Forholdene var grufulde. Paa Grund af Regnvejret laa Gaderne i bundløst Ælte. Og med Plyndring og Voldtægt gik det skændigt til, navnlig var Polakkerne og Tyskerne tøjlesløse. Disse hvervede Landsknægte var altid en Svøbe for Befolkningen. Ovre i Jylland sang man i en Salme: „Bevar os Gud, bevar os ak, især for vor Ven, den vilde Polak“.

Den 22. Marts 1660 befalede Kongen, at den 14. Novb. hvert Aar skulde helligholdes i Nyborg i Anledning af den lykkelige Sejr. Helligholdelsen skulde bestaa i Bønner og andre gudelige Øvelser, samt Musik og anden Solennitet med Klokkeringning og andet, som fandt Sted paa de andre Højtidsdage. Denne Helligholdelse blev afskaffet 21. Novb. 1766, da Kristian VII's Søster blev gift med Gustaf III af Sverige.

I Nyborg har man i umindelige Tider haft den Skik, at Kirkeklokkerne ringer hver Aften Kl. 9 $\frac{3}{4}$. Sagnet siger, at denne Skik stammer fra Slaget ved Nyborg 1659. Da

Svenskerne Dagen efter Slaget overgav Fæstningen, og den danske Hær var rykket ind, lod man om Aftenen Kirkeklokkerne ringe, og Befolkningen samledes i Kirken til Takkegudstjeneste. Dette skete Kl. 9³/₄, og siden har man hver Aften ladet Klokkerne ringe ved den Tid.

Nyborg havde været besat af Svenskerne i næsten 2 Aar, fra 31. Januar 1658 til 15. November 1659, og var fuldstændig ødelagt. Slottet var næsten en Ruin. Vinduer, Døre, Paneler, Bjælker var brændt. Slottets og Raadhusets Arkiver med gamle Dokumenter og Regnskaber var brændt eller ført til Sverige. Derfor ved vi nu saa lidt om Nyborgs ældste Historie. Ladegaarden, der laa paa Bakken Nord for Ladegaardssøen, havde Svenskerne revet ned, og Skovene var forhuggede, Markerne udyrkede, Skibe og Færger havde de bortført af Havnen. Sørgende, mishandlede og forarmede Mænd og Kvinder sad i deres Huse og saa en haabløs Fremtid i Møde.

Frederik III gjorde dog meget for at hjælpe Byen paa Fode. Han fritog Borgerne for Skatter og Afgifter i en Aarrække, og han gjorde den til Stabelstad for Fyn, d. v. s. alle Varer fra og til Udlandet skulde ind- og udføres gennem Nyborg.

Endvidere udvidede han Fæstningen. Han byggede Landporten, hvor hans Navnetræk endnu staar. Og han byggede de høje Volde, der endnu er bevaret, fra Landporten Nord og Vest om Slottet. Ligeledes lagde han Dæmningen over Søen ved Realskolen og opførte det hvide, runde Taarn (Jomfrutaarnet) som Støtte for en Palisaderække tværs over „Kammen“. Men han lod ikke Slottet restaurere, saaledes som Christian III havde gjort efter Grevefejden. Det laa hen, nærmest som en Ruin, indtil Frederik IV i 1722 rev de 3 Fløje ned og førte Stenene til Odense for at bygge Odense Slot af dem.

Men Hovedfløjen, det gamle Danehofslot, blev heldigvis staaende.

SPANIOLERNE I NYBORG 1808

Af JOHANNES HØIRUP

EFTER Napoleons Kroning i 1804 oprandt der en bevæget Tid for hele Europa — og en bevæget Tid ogsaa for den lille danske Købstad Nyborg. Efter Napoleons store Felttog i 1807, der endte med Freden i Tilsit, var Napoleon og Alexander af Rusland allierede imod England, hvis Handel paa Fastlandet de vilde ødelægge. England nærrede Frygt for, at Napoleon skulde komme i Besiddelse af den danske Flaade — hvorfor Englænderne selv efter Københavns Bombardement i 1807 satte sig i Besiddelse af den.

Danmark, hvis Regent var Kronprins Frederik (VI), allierede sig derefter med Franskmændene, hvis allierede Danmark derefter var fra 1807 til 14.

Napoleon havde givet Alexander Lov til at tage Finland fra Sverige — vi var altsaa nu tillige Svenskernes Fjender, og Kronprinsen lovede at støtte den russiske Aktion i Finland ved en Landgang i Skaane, et Foretagende, Napoleon skulde støtte med en Hær, der laa i Hamburg. Det var 25000 Mand under Marchal Bernadotte, en blandet Hær af Spaniere, Belgiere, Franskmænd og Hollændere. Mens Hæren førtes over Lillebælt og Fyn, rejste Bernadotte i Forvejen til København, som han naaede den Dag, Frederik VI efter sin sindssyge Faders Død i Rendsborg blev udraabt til Konge.

Englænderne var imidlertid allerede paany i de danske Farvande, og de spærrede Storebælt, saaledes at Bernadotte endog maatte rejse Omvejen over Lolland for at komme tilbage til sin Hær. Ved sin Ankomst til Odense fik Bernadotte Kejsereis Ordre til at føre Hæren til Sjælland, hvad der paa dette Tidspunkt var ugørligt. Det lykkedes kun ved Nattetid at sejle et Par spanske Afdelinger over til Sjælland til Bistand ved denne Ø's Forsvar overfor eventuel engelsk Landgang.

En væsentlig Aarsag til, at det ikke lod sig gøre, var, at der i Spanien var sket store Omvæltninger, hvad den paa Fyn liggende spanske Hærs Menige ganske vist ikke fik Underretning om, men det maatte nødvendigvis influere paa Ledelsens Handlekraft.

Den spanske Hær i Danmark var paa 13 000 Mand. Dens Anfører, Overgeneralen, hed Marquis de la Romana; en Marquis er en spansk Adelsmand, der ejer mere Jordegods og altsaa er finere end en Greve.

De la Romana var 46 Aar, født 1761 i Palma paa Øen Mallorca i Middelhavet. Han havde i sin Ungdom studeret i Frankrig — Sprog, Litteratur, Kunst — var altsaa en lærd og højt dannet Mand. Som ung var han blevet Søofficer og havde vist Mod og Snarraadighed. Derefter var han blevet Officer i Landhæren, Medlem af det øverste Krigsraad, Statholder i en af de spanske Provinser — og i 1807 blev han Overgeneral for den spanske Hær, der skulde hjælpe Napoleon i Tyskland. Da Hæren havde ligget i Hamburg et Aar, hvor baade Generalen og de livlige Spanioler var meget afholdte, blev den i Marts 1808 sendt til Danmark. Og nu laa General de la Romana og det spanske Hovedkvarter i Nyborg. Han boede paa Hotel Postgaarden, hvortil han kom den 21. Marts, mens Bernadotte var i København for at hilse paa Frederik VI.

En engelsk Præst, Robertson, rejste paa falsk Pas som tysk Købmand til Fyn. Han tog ind paa Hotel Post-

gaarden i Nyborg, hvor ogsaa Marquis de la Romana og de højere spanske Officerer boede.

Her skaffede Værten ham saa Lejlighed til som Kjøbmand at vise Generalen sine Cigarer og sin Chokolade. Og da de blev alene paa Generalens Værelse, meddelte han Romana, at han var sendt af den engelske Regering for at tilbyde, at engelske Skibe skulde bringe den spanske Hær i Danmark hjem til Spanien

Marquis Don Pedro y Romana.

eller derhen, hvor Generalen ønskede. — Generalen var meget betænkelig ved Sagen og sagde, at i et helt Aar havde de ikke faaet Lov at faa et eneste Brev hjemmefra, saa de vidste kun, hvad der havde staaet i franske Aviser. — Robertson fortalte Romana alt, hvad han vidste om Oprøret i Spanien. Og til sidst bad han Generalen hjælpe ham ud paa de engelske Skibe i Storebælt, hvad Generalen afslog. Robertson maatte selv prøve at slippe forbi de danske Soldater, der bevogtede Kysten.

Robertsen gik ud til Stranden og viftede med sit Lomme-tørklæde til de engelske Skibe. Der blev ogsaa sat en Baad i Vandet for at hente ham. Men saa blev han opdaget af en dansk Soldat, der førte ham til den danske Oberst i Nyborg. Da Obersten, der gik og spillede Kegler, saa hans tyske Pas, gav han ham dog straks fri. Da han kom hjem paa Postgaarden, mødte han Marquis de la Romana paa Trappen. Denne hviskede til ham paa Engelsk, at han

skulde komme op til ham næste Morgen Kl. 8. Ved dette Møde sagde de la Romana til Præsten, at nu vilde han tage mod det engelske Tilbud og se at komme hjem til Spanien med Hæren. Han takkede Præsten for den beundringsværdige Maade, hvorpaa han havde udført sit Hverv.

Napoleon havde hørt Rygter om, at den spanske Hær i Danmark skulde flygte hjem. Han havde derfor skrevet til Marchal Bernadotte, at han skulde passe godt paa dem. Bernadotte svarede, at han ikke kunde mistro Romana, der var en meget redelig Mand. Og Romana sendte nu den ny spanske Konge, Napoleons Broder, en Hyldingsskrivelse fra den spanske Hær i Danmark, for at Fransk-mændene ikke skulde fatte Mistanke. Og ved en Revy i Nyborg sagde han til Soldaterne: „Lad os slutte os til den ny Konge og følge den store Napoleons Stjerne.“ Da de franske Officerer hørte dette, var de beroligede.

Paa Langeland laa 1000 Spanioler under Anførsel af en fransk Oberst. Den danske General paa Øen var Grev Ahlefeldt-Laurvig paa Tranekær; han havde dog kun 1500 danske Soldater under sig.

En spansk Løjtnant sejlede fra Langeland til Fyn og tog til Nyborg med Breve fra den spanske Hær paa Langeland til Romana. Paa Hjemvejen fik han en Fiskerjolle ved Hesselager og sejlede ud til et engelsk Krigsskib. Her traf han en Landsmand, der havde Breve fra Spanien med Oplysning om Forholdene hjemme til de spanske Soldater.

Den engelske Admiral skrev et Brev til Romana, hvori han foreslog, at de spanske Tropper paa Sjælland skulde marchere til Korsør og derfra sejles ud til de engelske Skibe. Tropperne paa Fyn og i Jylland skulde marchere til Nyborg og herfra sejles ud til de engelske Skibe. Med dette Brev sejlede den spanske Løjtnant fra Skibet til Langeland, men her var han uforsigtig og fortalte om Planerne. Derefter rejste han over Taasinge for at komme til Nyborg og give Romana Brevene. Men det var nær

gaaet galt, for den franske Oberst paa Langeland fik Planen at vide og vilde fange Løjtnanten. Forklædt som menig Soldat naaede han dog Nyborg.

Romana gik ind paa Planen og sendte Ordre til de spanske Tropper paa Vestfyn og i Jylland om at komme til Nyborg. Tropperne i Sydfyn skulde sejle til Langeland. Der blev ogsaa sendt Ordre til Tropperne paa Sjælland om at begive sig til Korsør.

Nyborg var den Gang en lille By med 1860 Indbyggere. Kommandanten i Fæstningen, den danske General, Baron Gyldenchrone, havde kun 1100 Soldater.

Da nu Romana havde samlet mange spanske Soldater i Byen, sendte han den 9. August følgende Brev til Kommandant Gyldenchrone:

„Jeg meddeler Dem herved, Hr. Kommandant, at jeg af Hans Højhed Fyrsten af Pontecorvo, Marchal Bernadotte har modtaget meget strænge Ordre til at bemægtige mig hele Fæstningen her saavel som de 6 Strandbatterier, der forsvarer Deres Havn.*) Som Følge heraf opfordrer jeg Dem til at beordre, at alle Poster straks overgives til de spanske Tropper, jeg i den Anledning har ladet komme hertil i stort Antal, og jeg vover at haabe, at De ikke ved Afslag vil tvinge mig til Yderligheder, som jeg hjerteligt ønsker at undgaa.“

Gyldenchrone var nødt til at overgive Fæstningen, da der var langt flere spanske Soldater i Byen end danske.

Nu skulde altsaa de spanske Tropper sejles ud til de engelske Skibe i Store Bælt, og dertil vilde Romana benytte ca. 50 danske Skibe, der laa i Havnen og paa Fjorden. Men der laa ogsaa 2 smaa, danske Krigsskibe paa Fjorden. Romana sendte derfor Bud til disse Skibe, om de vilde

---

*) Dette var Usandhed, men han troede vel, at Danskerne snarere vilde bøje sig for den franske Overgeneral, Marchal Bernadottes Ordre end for hans egen.

hjælpe til at overføre Tropperne til Langeland efter Bernadottes Ordre. Men Chefen, Løjtnant Rasch, nægtede at sejle Spanierne bort.

Derfor sejlede 6 engelske Krigsskibe ind i Fjorden og opfordrede de 2 danske Skibe til at overgive sig. Men dette nægtede de ogsaa. Saa begyndte Skydningen, men allerede efter et Kvarters Kamp maatte de danske Skibe stryge Flaget, de havde da 2 døde og 14 saarede. Englænderne havde 3 døde og flere saarede.

Den engelske Admiral sendte nu Brev til Gyldenchrone, at han ønskede at behandle Nyborg Bys Indbyggere med største Høflighed, saa længe der ikke fra dansk eller fransk Side paa nogen Maade blev lagt Spaniernes Afrejse Hindringer i Vejen. I modsat Fald vilde det have Nyborgs Ødelæggelse til Følge.

Og Romana lod Trommen gaa i Nyborg Gader og bekendtgjorde, at Indbyggerne blot skulde forholde sig rolige og være uden Frygt.

Han havde lovet Gyldenchrone, at Englænderne ikke skulde komme i Land, og haabede, at danske Sømænd vilde hjælpe til at sejle Spaniolerne bort. Men her forregnede han sig. De Danske var forbitrede paa Englænderne, der Aaret før havde røvet vor Flaade og nu lige havde taget de 2 danske Krigsskibe paa Fjorden. Ingen Sømand vilde hjælpe Spaniolerne ud til de engelske Skibe. Derfor maatte engelske Officerer og Matroser i Land, og saa begyndte Indskibningen af Spaniolernes Kanoner, Bagage og Træn. Der blev købt Proviant og Tønder til Vand, og alt blev sejlet ud til de engelske Skibe. De spanske Soldater gik ud til Slipshavn og blev ført om Bord derfra.

Imens alt dette foregik i Nyborg, var de spanske Officerer kommen til Jylland med Romanas Ordre til Afmarch. De spanske Soldater i Fredericia og Omegn brød straks op, sejlede over Lille Bælt og marcherede til Nyborg.

Spaniolerne i Aarhus lod deres Heste blive og sejlede paa 4 Skibe ned i Store Bælt. I Randers kunde Spaniolerne ingen Skibe faa, derfor marcherede de til Aarhus og afsejlede derfra paa 4 andre Skibe.

Spaniolerne i Horsens kunde heller ingen Skibe faa, derfor marcherede de til Fredericia. Men her blev de taget til Fange af Franskmændene. Deres Anfører skød sig en Kugle gennem Hovedet og sagde, at han var den skyldige. Den spanske General over Tropperne i Jylland havde nemlig ikke villet følge Romanas Ordre, men red til Rendsborg og meddelte Bernadotte Spaniolernes Forehavende. Denne sendte straks franske Regimenter mod Nord for at hindre Spaniernes Flugt, og de naaede altsaa at fange Tropperne fra Horsens, inden de kom over Lille Bælt. Men alle de andre slap over til Fyn.

Den 11. August gik de sidste spanske Soldater om Bord fra Slipshavn ved Nyborg. 600 smukke, sorte andalusiske Hingste maatte de efterlade. Disse Heste løb nu rundt paa Øen — saadan kaldes Halvøen Øst for Nyborg — og begyndte en rasende Kamp indbyrdes. De rykkede frem mod hinanden i militær Slagorden, huggede med Forbenene, bed og rev i hverandre, saa døde og døende Heste laa i store Bunker. Nogle trætte Dyr blev indfanget af Folk fra Nyborg. Andre løb ad Landevejen til Odense, hvor de opsøgte deres tidligere Stalde. De mange røde Valmuer paa Øen ved Nyborg skal være kommen hertil med Spaniolerne. Valmuefrøene kan maaske have været i Hestenes Muleposer.

Dagen efter naaede Marchal Bernadotte Odense, og da han hørte, at Spanierne var borte, blev han der.

Engelske Skibe sejlede Spaniolerne fra Nyborg til Langeland og landsatte dem ved Spodsbjerg. Soldaterne fra Aarhus og Randers blev ogsaa landsat der, saa der tilsidst var 9000 spanske Soldater paa Øen.

Bernadotte sendte nu fra Odense et Opraab til de spanske Soldater paa Langeland og skrev deri, at de var bleven forført af Forræderen General de la Romana, der havde solgt dem som Trældyr til Fjenderne, Englænderne, men de skulde blot vende tilbage under hans Beskyttelse.

Ogsaa Frederik VI og adskillige andre Danske betragtede straks Romana som Forræder. Men senere, da man betænkte, at hans Hær var tvunget herop af Napoleon, der nu helt vilde undertvinge Spanien, fik man en ganske anden Opfattelse af hans Handlemaade.

Romana lod Bernadottes Opraab læse op for Soldaterne, men føjede selv til:

Fra Fædrelandet har jeg som jeres Anfører faaet Befaling til at ile hjem og frelse Fædrelandet.

Soldater! Det er den retfærdigste og ædleste Sag i Verden at bringe Hæren hjem og forsvare vort Fædreland. Vi vil tilkæmpe os Vejen og modtage Fædrelandets evige Taknemlighed.

Rudkøbing, d. 17. Aug. 1808.

Marquis de la Romana.

Den 21. August sejlede Spaniolerne til Gøteborg. Baade paa Fyn og Langeland blev dog nogle spanske Soldater tilbage. De skjulte sig, mens Kammeraterne rejste. De vilde altsaa hellere blive i Danmark.

Da Skibene sejlede forbi Knudshoved, blev der skudt efter dem med Kanoner.

Ved Romsø ved Hindsholm maatte Flaaden standse, da man manglede Vand. Soldater gik i Land og gravede 3 Brønde, som der endnu findes tydelige Spor af paa Øen.

I Nyborg findes endnu Folk, hvis Olde- og Bedsteforældre har oplevet Spaniolernes Ophold i Byen. Men ingen har hørt de gamle fortælle noget ondt om dem. Alle Udtalelser gaar ud paa, at de opførte sig pænt overfor Borgerne, og at de la Romana og hans Soldater var venlige og hensynsfulde i al deres Færd.

Det Minde, de mørkladne, sorthaarede og livlige Spaniolere har efterladt sig her i Danmark, er et af de faa gode Minder, vi har fra de ulykkelige Krigsaar i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, da Napoleon førte saa mange Krige med store Sorger og Ulykker hen over Europa.

DEN OPTISKE TELEGRAF

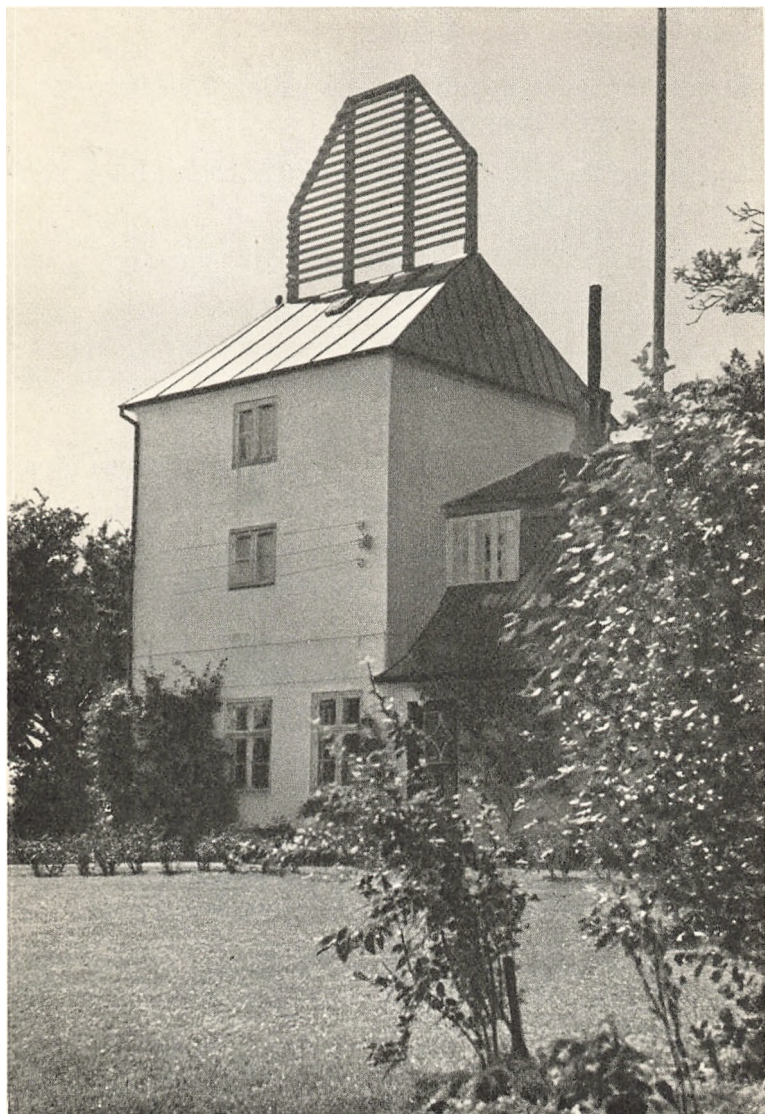
Af JOHANNES HØIRUP

UDENFOR Nyborg paa en Bakke Vest for Ladegaardssøen ligger en mærkelig Bygning. Den har et Taarn mod Syd, og paa dettes Tag findes et højt Stillads, der dog har været betydelig højere, da Bygningen blev benyttet til den optiske Telegraf.

Allerede i Oldtidens Grækenland forstod man at benytte optisk Telegrafi, d. v. s. Fjernskrift med Signaler for Øjet. I Middelalderen benyttede man ogsaa optiske Signaler, men først i det 17. Aarhundrede udvikledes et fuldstændigt System af Signaler, hvorved man kunde sende Meddelelser fra Sted til Sted.

Efterhaanden indførtes den optiske Telegraf i flere Lande, og i 1802 blev der oprettet en Forbindelse mellem Nyborg og Korsør med Sprogø som Mellemlid. Den blev udvidet med Stationer paa høje Bakker med et Par Miles Mellemrum, saa der kunde telegraferes fra København til Hamborg. Der var ialt 23 Stationer paa denne Strækning. Paa disse høje Stilladser anbragte man Træklapper og Figurer i forskellige Stillinger. I Signalbogen stod saa det Bogstav, Tal eller Ord, der skulde sættes i Stedet for Tegnet, naar man skulde aflæse Telegrammet.

Naar man telegraferede, stod en Mand med en Kikkert og dikterede, hvad han læste paa nærmeste Station. En anden Mand stillede Klapperne op i Stilladset paa samme

Den optiske Telegraf.

Maade. Og saaledes fortsatte man fra Station til Station. Manden med Kikkerten kaldte man den „søkyndige“ Telegrafbestyrer.

Tegnene og deres Betydning blev indført i en Protokol af den „litterære“ Telegrafbestyrer.

At telegrafere over Store Bælt kostede 2 Daler om Sommeren og 5 om Vinteren.

Var Vejret usigtbart, var Telegrafering umulig, og den maatte derfor ofte afbrydes.

Den 6. Novbr. 1820 blev der f. Eks. sendt et Avistelegram fra Nyborg til Korsør. Man begyndte Kl. 8 Morgen. Telegrammet lød:

„Prins Leopold i London — — —“ Saa var Klokken blevet 2, og Vejret var usigtbart.

Næste Morgen Kl. 8 tog man fat igen og fortsatte: — „har ladet forespørge“ — Saa blev Taagen igen for tæt, og man maatte afbryde.

Tredie Dag løstes Spændingen, og følgende Ord blev oversendt: — „til Dronningens Befindende.“

De 10 Ord brugte altsaa 3 Dage til Overfarten over Store Bælt, saa Begrebet Iltelegram kendtes ikke dengang.

Ogsaa andre Hindringer kunde volde Ulemper. Engang var der Ildebrand paa Nyborg Mark, og Røgen drev hen i Observationslinien og forhindrede Telegraferingen.

1854 blev det elektriske Telegrafkabel paa Bæltets Bund taget i Brug. Og dermed var man ude over den optiske Telegrafs Besværligheder.

TRÆK AF STOREBÆLTOVERFARTENS HISTORIE

Af JOHANNES HØIRUP

DEN ældste Beretning, jeg kender om Overfart over Storebælt, stammer fra Adam af Bremen, der ca. 1070 fortæller, at Sprogø er en Røverhule, som alle forbipasserende nærer stor Skræk for.

Men de danske Konger tog Kampen op mod Røverne. De byggede Borge paa begge Sider af Bæltet og et befæstet Taarn paa Sprogø. Kongerne tog Baadfarten i deres Haand!

Allerede 1288 giver Erik Mændved Prioren i Sct. Knuds Kloster i Odense og hans Munkebrødre Frihed for Afgift ved Færgefart over „den Passage, som kaldes Bælt“. — Storebælt hed i gamle Dage „*Bæltensund*“. Først i det 18. Aarhundrede kom det til at hedde Storebælt. — Senere fik Klostrene i Esrom og Sorø samme Ret til fri Overfart.

Men selv om Sørøverne nu var udryddede, saa var Overfarten stadig forbundet med Fare. Urgamle Sagn fortæller, at der boede en Trolde i Bæltet, og at han var Skyld i mange Skibes Forlis, idet han trak dem ned til sig i Dybet. Engang havde nogle Kanniker fra Roskilde Domkirke været i Rom hos Paven for at faa udnævnt en Skytshegen for Domkirken. De fik den hellige Lucius til Skytshegen og fik hans Hjerneskal med hjem. Trolden rejste et frygteligt Uvejr under Kannikernes Overfart, men med Sct. Lucii Hjerneskal manede de ham bort for stedse.

Beboerne paa Reersø kender et andet Sagn om den besværlige Overfart over Bæltet.

Dronning Margrethe forliste engang i Bæltet og drev ind paa Reersø paa et Stykke Vragtømmer. Gaardmand Hans Hansen tog hende ind i sin Gaard og gav hende Øllebrød og ristet Sild til Davre. Da hun havde været der i 3 Dage, kørte Bonden hende til Kalundborg Slot, og der opdagede han saa, hvem hun var. Han var nu Dronningens Gæst paa Slottet i 3 Dage, og til Tak for Hjælpen gav Dronningen Reersøbønderne fri for at betale Tiende.

At Overfarten var farefuld bevidner Saxo, der fortæller, at 1179 druknede Biskop Frederik af Slesvig og de fleste af hans Ledsagere i Bæltet under en Storm.

1446 befalede Christoffer af Bayern, at Borgerne i Nyborg skulde vedligeholde Dæmningen til Skibbroen.

1525 befalede Frederik I, at hver udenbys Mand, der indog udskiber ved Nyborg Skibsbro, skal betale 1 dansk Skilling for hver Læst Gods og 1 Pending for hvert Stykke Kvæg til Broens Vedligeholdelse.

Saadanne Skrivelser viser, at det stadig har været Kongerne magtpaaliggende, at Overfartsforholdene var i Orden.

1543 sejlede Peder Palladius og Herluf Trolle over Bæltet ved St. Hansdag fra Kl. 8 Morgen til 6 Aften. Det var Regn, Lynild, Torden, Storm og Blæst den ganske Dag igennem „der Gud maatte sig forbarme“. Takkelagen blev ødelagt, Sejlet og nogle Søfolk blæste over Bord, men blev dog halet ind igen. De drev for Vind og Vove, indtil de endelig slap ind til Korsør. Biskoppen skrev saa en Bog, som han kaldte Sct. Peders Skib. Den blev tilegnet Herluf Trolle til Minde om den farlige Sejlads.

1547 udsendte Christian III en ny Forordning om Betaling af Bropenge i Nyborg, saa der kunde blive opført en ny Bro, da den gamle var meget forfalden.

Aaret efter skænkede han det gamle „Griff van Sund“, d. v. s. den tørlagte, inderste Del af Nyborg Fjord. Her blev nu den ny Skibbro anlagt i Stedet for en tidligere Baadebro. Den strakte sig fra Enden af Færgestræde (Adelgade) ved Broen over „Graven“ ud til den sejlbare Rende — omtrent ved den nuværende Toldbod.

1553 gav Christian III bestemte Regler for Færgefarten. Det kostede f. Eks. 4 Skilling at faa en Ko over Vandet. Færgefarten foregik i Smakker og blev besørget af Færgelav i Nyborg og Korsør. Færgemændene skulde gratis overføre Kongens Bude og Vogne, men var saa fri for at betale Skat. Der blev ofte klaget over Optrækkeri og daarlig Betjening, og Kongerne maatte jævnlig regulere Taksterne.

1557 bestemte Christian III, at fremmede ikke maatte færges over, uden at de havde deres Pas i Orden og rejste i lovligt Ærinde. Embedsmænd i offentligt Hverv havde Førsteret til at komme over og derefter Folk med Rejsegods. Dernæst kom omvandrende Markedsfolk, først Skomagere, Hattemagere o. lign., og sidst Folk, der skulde over med Træsko, Gryder, Frugt, Humle, Kobbersager o. lign. Betlere og Taterne maatte slet ikke færges over.

1560 befalede Frederik II, at der skulde lægges et Vagtskib ved Indløbet af Nyborg Fjord, og derefter fik alle fremmede Skibe Lov til at sejle gennem Bæltet mod at betale Strømtold i Nyborg. De mange Skibe, der nu kom til Nyborg, medførte en stor Handelsomsætning. Byen blev en af Danmarks største Handelsbyer, og Købmændene samlede sig Rigdom, byggede sig store, smukke Gaarde og satte sig pragtfulde Epitafier i Kirken.

Frederik II laa engang i Korsør 8 Dage ved Midsommertid og kunde ikke komme over for Modvind. En anden Gang kom han kun over i yderste Livsfare. Fra 1586 har vi en Beretning om en farlig Tur over Isen. Og i 1588, da hans Dronning ilede til hans Dødsleje paa Antvorskov

og blev sat over fra Nyborg, var Turen ogsaa forbunden med Livsfare.

I Christian IV's Dagbøger fortælles om de mange Gange, han blev færget over.

Denne Konge gjorde imidlertid meget for at forbedre Færgefarten. Juleaften 1624 oprettede han den første regelmæssige Postforbindelse mellem København og Hamborg via Korsør—Nyborg. Færgesmakkerne gik nu daglig over Bæltet.

Smakkerne var kun smaa, de største var 15—16 m lange, 5—6 m brede og gik kun 2 m i Vandet. Foruden Skipperen var Besætningen kun paa 2 Mand og 1 Dreng.

Ejerne var fattige, Taksterne var smaa, saa Smakkerne var i Reglen slet vedligeholdte. 1641 fastsatte Kongen følgende Takster for Overfarten: Et Menneske 6 Skilling, en Okse 8 Sk. Men 2 Aar efter blev de forhøjet til 12 Sk. for et Menneske om Sommeren og 20 Sk. om Vinteren.

Og endda var Smakkeejerne utilfredse. Det kom Christian IV for Øre, at de hellere vilde brænde deres Baade end overføre Kongens Folk. Han befalede derfor Lensmanden paa Nyborg Slot at undersøge, hvem der havde sagt saadan, at de vrangvillige kunde sendes til Bremerholm og lægges i Jern.

I vore Dage kan vi dog nok forstaa, at de fattige Skippere ikke var glade ved at sejle ud i daarligt Vejr. De havde jo ikke Fartøjet assureret, og eventuel Skade maatte de selv betale. Smakkerne var derfor daarligt udstyrede, uden Bekvemmeligheder, kun med en Kahyt til faa Personer.

I November 1667 maatte Frederik III vente 5 Dage paa at blive overført paa Grund af Modvind.

1674 var Bæltet helt lagt til af Is. Man kunde køre fra Korsør til Nyborg med Heste for uden at se Vand paa hele Turen. Skibene var indefrosne i 3 Maaneder, og først d. 18. April blev Færgefarten genoptaget.

1681 var Biskop Thomas Kingo paa Sprogø og lovede da at hjælpe Værten til at faa nogle Friheder, der var blevet taget fra ham. Senere sendte Værtens Kone Bispinden 60 Oste og et Brev, hvori hun erindrede om, at Bispen havde lovet at hjælpe dem til deres forrige Friheder igen.

1684 sendte Christian V den senere Overjægermester Fr. Gram m. fl. til Jylland for at skyde Ulve, der i den strenge Vinter var blevet for frække. Den 9. Jan. kom de 12 Personer til Sprogø. Her maatte de blive i 5 Dage. Da de forsøgte at komme videre, drev de omkring i 3 Dage, indtil Strømmen førte dem til Romsø. De var da saa udmattede, at de næppe kunde gaa i Land.

I 1687 blev Christian V og hans Dronning Charlotte Amalie ført over. Men i Stedet for at lande ved Korsør, drev de helt ned til Agersø, hvor de strandede. Præsten, Mathias Lind, maatte tage mod de høje Gæster. Og to Aar efter gentog det samme sig, og Kongen og Dronningen blev igen Præstens Gæster.

Men det var ikke lige besværligt altid. 9. Januar 1692 sejlede Kronprins Frederik — den senere Frederik IV — fra Korsør til Nyborg paa 2 Timer. Den Dag maa der have været Medvind.

1709 rejste Ludvig Holberg over Bæltet og var paa Sprogø. Han klager over, at der kun var een Seng i Herberget, og den blev der forlangt 2 Daler for — en uhørt Betaling i de Tider. Han forstaar derfor saa godt det Udbrud, der overfor en Uven, som man ønsker ondt over, giver sig Udtryk i Ordene: „Gid han sad paa Sprogø.“

1742 havde den svagelige Christian VI maattet prøve Overfartens Besværligheder. Den 29. Maj var han 9 Timer om at komme over.

1749 sejlede Frederik V over Bæltet, og det var en straalende Tur, for ved Siden af Kongens Smakke sejlede Baade fra Korsør, og i dem sad korsørske Borgere og forlystede Kongen med Musik.

1793 kritiserede en ung Læge, Nicolaj Bøtcher, Smakkerne og foreslog, at der skulde være to Kahytter, een for søsyge og een for raske. Og desuden skulde Træbænkene i Kahytterne være saa lave, at man kunde naa Gulvet med Fødderne, naar man sad paa dem. Forslaget blev prisbelønnet, men ikke gennemført.

Det var bedst at være paa Dækket. Der opholdt sig baade Adelsdamer i fine Toiletter og snavsede Kræmmere med deres Vogne og Kramsække. I Lasten stod Heste og Køer. Men blæste det, sprøjtede Søerne over Dækket. Derfor ventede man tidt et Par Dage i Nyborg eller Korsør, fremfor at vove sig ud i Storm.

Overfarten varede ofte 8—10 Timer eller mere. Man maatte derfor have en god Madpose med. Men en varm Drik kunde man købe hos Skipperen.

1807, da Englænderne sejlede rundt i Storebælt og visiterede Smakkerne, var det nær gaaet galt for Kronprins Frederik og hans sindssyge Far Christian VII, da de sejlede over for at komme til Kiel. Skibet blev standset af et engelsk Skib; Kronprinsen gemte sig i Lasten, og Kongen udgav sig for en svensk Baron. Paa den Maade slap de derfra med Skrækken. Englænderne opdagede ikke, hvem de rejsende var.

Og da Frederik VI kom hjem fra Freden i Kiel, maatte han blive paa Sprogø og havde nær lidt Hungersnød.

1828 blev den første Hjuldamp, „Mercurius“, sat ind i Overfarten. Men den maatte lægge op, naar Isen kom.

Istransport.

Istransporten er et interessant Kapitel i Overfartens Historie, som ikke maa forbigaaes .

I Slutningen af det 18. Aarhundrede overtog Staten ogsaa denne Del af Transporten. Der blev anskaffet Isbaade

Isbaadsstationen paa Knudshoved.

FOT.: N. LAUGESSEN

med fast Mandskab og oprettet Stationer paa Halskov og Knudshoved med Restauration, Ventesal og Sovesal.

En Isbaad har en stor Køl i Midten og en mindre ved hver Side, saa den let kan trækkes over Isen. Baadene var bemandede med en Fører og 4 Mand. Det var Fiskerne i Nyborg og Korsør, der bemandede Baadene og paa den Maade havde en god Vinterfortjeneste. Der var 35 Isbaade paa Halskov, 25 paa Knudshoved og 1 paa Sprogø.

Fra 1794 er der nøjagtig Statistik over Isbaadstransporten. 1795 var der Itransport i 74 Dage, 1799 i 108, og i 1800 i 114, hvilket er det højeste Tal for et enkelt Aar.

Fra 1801—31 var der Itransport hvert Aar med Undtagelse af 6. Fra 1837—93 var der Itransport i 30 af Aarene, altsaa ca. Halvdelen. De fleste Transporter fandt Sted i Januar og Februar.

Over Isen slæbte Fiskerne Baadene; der var 4—5 Passagerer i hver. De frøs, og Fiskerne svedte. Passagererne kunde ogsaa gaa paa Isen, hvis den var sikker. Kom man til aabent Vand, gik Fiskerne op i Baadene og roede dem. Naar de kom til Sprogø, fik de altid Ærter til Middag.

I Reglen kunde man komme over paa 4 Timer, men ofte tog det 8, og drev de med Isen, varede det længere. Men ofte maatte man overnatte paa Sprogø.

1883 blev Dampfærgerne indført, og Jernbanevogne kunde derefter overføres. Hjulfærgerne kunde ikke klare Isen, Skovlene blev slaaet i Stykker. Men Skruefærgerne kan, og siden vi har faaet de ny store Færger, de flydende Hoteller, og de stærke Isbrydere, er Itransporten en Saga blot. Dog kan de store Færger ogsaa sidde fast i Isen. I 1929 den 11. Februar sejlede jeg fra Korsør ved 11-Tiden om Formiddagen, og Kl. 14 sad „Korsør“ fast $\frac{1}{2}$ Mil udenfor Knudshoved. Vi var ca. 1700 Mennesker om Bord, Passagerer fra mange Tog. Isbryderne, der kom til Hjælp, gik ogsaa fast.

Vi sad paa Bænkene og sov om Natten, og Kl. 4 Morgen var der ikke mere Mad. En Del af Mændene gik i Land over Isen om Morgenen trods Kaptajns Protest. Det var den Vinter, da de rejsende ofte maatte vente længe i Korsør, før Færgerne gik ud, og da man forkortede Ventetiden med at svinge sig i Dansen, mens man sang: „Her er Liv og glade Dage. Her gaar Færgen aldrig ud.“

Sprogø.

Navnet „Sprogø“ eller „Sprou“, i Kong Valdemars Jordebog „Sprowæ“ kommer af Ordet „sprove“, der betyder „spejde“. Og det passer jo godt nok. Derfra spejdede Søroverne efter Bytte.

Paa Grund af den nyere Stavemaade „Sprogø“ med „g“ har følgende Legende dannet sig. Sjællænderne og Fynboerne kunde ikke blive enige om, hvem der talte det danske Sprog smukkest. Kongen blev træt af dette Kævleri og valgte en jysk Præst som Voldgiftsmand. Han og en Udsending for hver af Parterne blev saa sendt til den øde og ubeboede Ø (Sprogø). Her skulde det afgøres, hvis Sprog der var smukkest, idet den, der talte det smukkeste Sprog, maatte kunne faa Præsten til at følge med sig hjem. Præsten fulgte Fynboen, der saaledes taler det smukkeste Sprog. Men Sjællænderne paastaar, at Afgørelsen skyldes, at Præsten blev forfærdelig sulten, mens de talte, og at Fynboens Madkurv var bedre end Sjællænderens, og derfor fulgte Præsten med til Fyn.

Hele Øen er 1 km fra Øst til Vest og 200 m fra Nord til Syd. Arealet er 62 Tdr. Land, hvoraf $\frac{2}{3}$ er dyrket.

Da Erik af Pommern 1425 gav Korsør Købstadsrettigheder, gav han Byens Borgere Lov til at nyde Fægang paa Sprogø. Senere blev et kongeligt Stod Heste sat ud paa den skovbevoksede Ø. 1569 havde Frederik II foretaget en Rejse over Storebælts Is. Men den brød sammen under hans Vogn, og han maatte overnatte paa Sprogø. Derfor

besluttede han, at Øen skulde tages i Brug i Samfærdselens Tjeneste som Nødhjælp for de rejsende.

I Juni 1569 fik Lensmand Eskild Gjõe paa Nyborg Slot et Kongebrev, hvor der stod, at han havde undt og tilladt Hollænderen Niels Bosen at bygge og bo paa Sprogø, og at Lensmanden skulde fjerne det kongelige Stod.

I 1571 i September fik Lensmand Axel Viffert Befaling til at opføre et godt Hus til de rejsende og sørge for, at de sammesteds kunde nyde Øl og Mad for deres Penge.

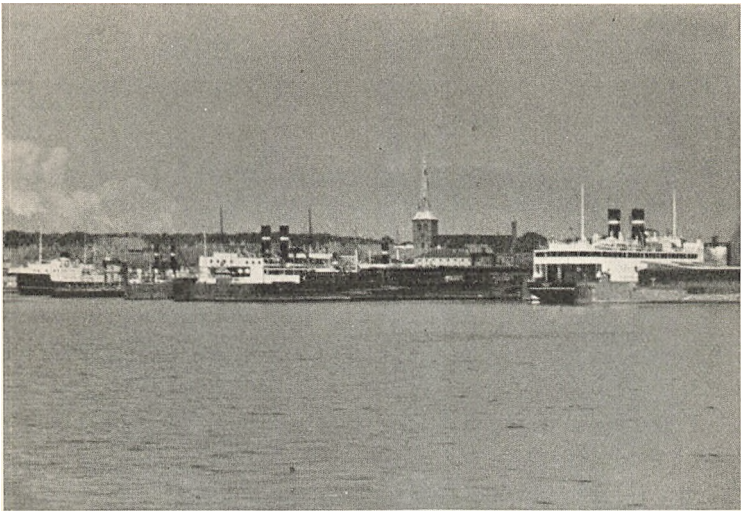
Nogle hollandske Familier fik nu Bolig paa Øen. De klagede til Kongen over, at Axel Viffert tog for høje Afgifter af deres Køer og førte andet Kvæg til Øen, saa der ikke var Græs nok. Kongen skrev til Lensmanden og befalede ham at sætte Afgiften ned og at holde fremmed Kvæg fra Øen. Hollænderne skulde bygge, saa de kunde huse og herberge Godtfolk, og de skulde frede om Øens Skove.

En Tysker, der gjorde Ophold paa Øen 1586, priser Hollænderne for deres velmagende Smør og Ost. Derimod fredede de ikke Skovene.

Lensmand Laurids Brockenhus indberetter i Juni 1592 (Christian IV's Barndom) til Kongens øverste Sekretær, at Petter Pettersen havde forhugget Skoven og uden Forlov slaet Pæle og udsat Bundgarn. Han sagde, at han kun stod under Kongen og ikke skyldte Lensmanden Regnskab for sin Færd. Men Frederik II var død, og Formynderregeringen befalede Lensmanden at fængsle Pettersen. Nu søgte denne Kongen om Tilgivelse og slap med en Bøde paa 40 Daler.

Hans Søn, Johan Pettersen, havde den Ære engang at huse Kong Christian IV, som maatte overnatte paa Grund af megen Is i Bæltet.

1721 blev Sprogø solgt til Ejeren af Herregaarden Raschenberg (Juelsberg), Geheimeraad Hans Adolf Ahlefeldt. Bonden paa Øen fik nu Lov til at faa 5 Læs Brænde af Kongens Skove, for at de rejsende kunde faa et taaleligt

Nyborg Færgeløjer.

FOT.: N. LAUGESEN

Herberg. Der kom stadig flere rejsende til Øen, og 1775 blev der derfor opført en ny Bygning til Posternes og de rejsendes Bekvemmelighed.

1807 bestemte Frederik VI efter Generalpostamtets Indstilling, at der paa Øen skulde opføres et Lampefyrt. Men Fyret skulde foreløbig kun brænde ved Posternes Transport over Bæltet, samt efter givet Signal, naar der for kongelig Regning skulde overføres Estaffetter.

1814 købte Postvæsenet Sprogø for 10,000 Rdl. af Kammerherre Juel til Juelsberg, og nu blev Forholdene for de rejsende forbedrede. Det var Frederik VI's Ophold paa Øen i 5 Dage paa Hjemrejsen efter Kielerfreden, der blev Anledning til dette Køb og disse Forbedringer.

1822 blev Sprogø ved kongeligt Reskript skilt fra sin mangeaarige Forbindelse med Nyborg og henlagt under Sorø Amt, Korsør Jurisdiktion, og 10 Maaneder efter kom den ogsaa i gejstlig Henseende under Sjælland.

I 20erne blev Lampefyret forbedret, og i 1868 blev der bygget et nyt Fyrt paa Ruinerne af Valdemar den Stores

Borgtaarn. Under Udgravningen til Fundamenterne fandt man flere Skeletter af Mænd begravet i Højen. Deres Stilling tydede paa, at de var blevet overrumplet af en Sammenstyrtning af Jorden.

Ved Opførelsen af det ny Fyrtaarn blev den solide gamle Mur fra Marsk Stigs Taarn ødelagt, og i Dag kan man kun se en Del af den Mur, som har omgivet Taarnet, der hørte til Borgen.

— — —

I Aarhundreder har Overfarten over Store Bælt været et vigtigt Led i hele Livet i Danmark. Man kan vel sige, at her følte man Landets Puls. Her bar Smakkerne Fyrster, Riddere og Prælater til Danehof i Nyborg. Her har alle Konger og Dronninger passeret mange Gange i deres Liv. Her har fremmede Fyrster og Gesandtskaber, Adelsmænd med Sporer, Kaarde og Fjer i Hatten, fornemme Adelsdamer, Soldater og Stafetter, Handelsfolk, Bissekræmmere, Studedrivere og farende Svende maattet døde Rejselivets Besværligheder.

Paa Skibsbroerne i Nyborg og Korsør har Borgerne kunnet følge den brogede Strøm, som Færgejagterne førte til Byen. Over Gadernes toppede Brosten raslede Pakkeposten fra Hamborg med Bud fra den vide Verden. Her gjaldede Posthornet, naar Diligencerne og „Kugleposten“ rullede frem med Passagerer, Pakker og Postsække, og Tolderne og Litsenbrødrene tog fat paa deres Arbejde.

Forholdene har forandret sig.

Nu farer Lyntogene lige ud paa de store Færger. De rejssende giver sig aldrig Tid til en Spadseretur til det gamle Danehofs slot og til en Spadseretur paa de gamle Volde, der endnu kan bringe Idyllen og Stemningen fra hine fjerne Tider frem i ens Sind!

Og den kunde dog særlig have sin Berettigelse og sin Betydning i Nutidens rastløse Tilværelse!

ØSTFYENS SLOTTE, BORGE OG HERRESÆDER

Af OTTO ANDRUP og AAGE BLOMBERG

ER Sundet og Bælterne den gyngende Landevej for fremmedes Togter efter Rigdom, eller er de det skjærmende Værn mod disse? Bar Bølgerne Vikinger, Vender, Fetaillebrødre netop til de havbeskyllede Frodigheder, som derfor maatte have en særlig udviklet Organisation af Høvdinger og Storgaarde til Vagtens Underhold, eller er Østfyens herregaardspækkede Herlighed Resultat af Øens værnede Stilling bag de Bølger, som i Reglen hindrede Hære, Røvertogter, Ildgerningsmænd i at lægge vide Egne øde og forstyrre den aarhundred-, maaske aartusindgamle Balance mellem Storgaard og Bondebrug?

Vandet har værnet. Kun et Par Gange siden Reformationen har Øen set fjendtlige Krigere. De kongelige Vildtbaner henlagdes til mere storslagne, mindre blomstrende Egne, til Skovstrækningerne ved Slesvigs Nordgrænse, Skanderborg, Odsherred og Nordsjælland. Paa Fyen sloges intet i Stykker. Tværtimod. Meget Kirke- og Kloster-gods og gammelt Kongeeje gik ved Mageskifte og Salg over i Adelseje; Storgaarde og Smaagodser vedblev at leve som selvstændige Faktorer i Samfundet.

Øen gav da som nu gylden Grøde; Studedrifterne over Assens og Middelfart bragte Tønder af fremmede Penge; Kornet spredtes Nord paa og Syd paa; Øfyenboernes

Smaaskuder løb omtrent som Sporvogne mellem Hertugdømmerne og det øvrige Rige med Mursten, Kalk og Tømmer. Efterreformationens Adels herrer tog i Arv Romerkirkens Kulturinteresser. Nu blev de fæstningsagtige Borgtaarne for snævre; der skulde bygges med Storhed og Pragt. Som faa andre Lande i Riget har Fyensland en Kæde af særprægede Adelsgaarde fra Renaissance og Barok, Monumenter for Eftertiden om Adelsvældens lykkelige Periode; uvurderlige Smykker for det herlige og skønne Land, sagnomspundne Bærere af Minder og hjemstavnsprægede Sagn.

Gaardene ved Kerteminde.

Mod Nord strækker sig ud mellem Bæltet og Odense Fjord Fyens mærkeligste Halvø, *Hinsholm*, den bakkede, ofte lyngklædte Tange, som ender i Fyenshoved. Her er Øer og Vige, Smuthuller for søfarende Folk, og her paa *Eskebjerg* holdt Marsk Stig til, og i den nærliggende Sognekirke, Stubberup, skal han have fundet sin ensomme, „umærkede“ Grav i Danmarks bløde Eng, som Christian Winther digter i „Vaabendragerens Ed“, den grusomme Ballade om Brudgommen, der maa dræbe sin Brud, fordi hun uset har overværet Begravelsen :

„Ham havde Edens Magt
langt mere helligt bundet
end Kærlighedens Pagt.
Han havde — Ak, desværre —
for Staal i Blodet døbt,
om Troskab mod sin Herre
sig stolt Bevidsthed købt.“

Poesien flyver jo ikke altid højt; her knirker den skrump-lende hen over de Hinsholms grusede Veje. Og bedre bliver Slutningen ikke, da Chr. Winther bliver bange for, at det er med Urette, at han har henført den skrækkelige Daad til Stubberup, og ender med disse Vingeslag:

„End ingen Gransker kjender
man, som for Dag har bragt,
hvor de trofaste Hænder
Stig Hvides Been har lagt.“

Det minder lovlig meget om Præstens trøsterige Ord i Slutningen af en oprivende Prædiken: „Gråter inte, käre vänner, det torde vara lögn.“

Eskebjerg forblev i Hvideættens Eje helt ned i 15. Aarhundrede, saa gik de fede Marker og side Enge over til Kronen. Men Christian IV afhændede den til Braherne, og over Kragerne kom det saa til en Balte, Frederik v. Viettinghof, kaldet Scheel, fra Kurland, der slog sig ned her i Landet, erhvervede mange Godser og beklædte forskellige Hofstillinger; han blev en af de første danske Baroner, kun Juellinge og Wilhelmsborg er ældre, og netop Eskebjerg gjordes til Baroni og fik Navnet *Scheelenborg*, hvad Gaarden endnu hedder. Hans Datter blev gift med en Slægting af sin Mormor, en Brockdorff, og fra denne Slægt arvedes Baroniet over Stieglitzerne til Juelerne; derfor kom Nabogaarden Grønlund til at hedde *Brockdorff*, og Niels Juels Efterkommere paa Taasinge blev Juel-Brockdorffer, Baroner til Scheelenborg.

De gamle Bygninger er forlængst forsvundne; der er vel Grave endnu om Scheelenborg, men Bygningen er ikke 100 Aar gammel; den byggedes 1843.

Syd paa gaar Vejen mod Kerteminde; nær Bæltet, paa Nordsiden af Bugten, ligger mellem grønne Skove en statelig gammel Gaard, *Hverringe*, hvis hvide Mure og røde Tage spejler sig i brede Voldgrave. Altid sad der storættede Folk paa Hverringe. Paa Valdemar Atterdags Tid var det Drosten Claus Limbek ud af en holstensk Slægt, der var kommet herind med de holstenske Grever. Han spillede sit eget Spil; Kongens betroede Mand var med i næsten alle Stormandsrevolterne mod Valdemar Atterdag og toges stadig til Naade. Senere var i over halvandet

Hverringe.

Hundrede Aar de Lykker knyttede til Gaarden; den købtes i Frederik I's Tid af Hr. Peder Lykke, Christiern II's Uven og Skipper Clements let besejrede Modstander fra Aalborg. Nyborg Len havde knyttet Peder Lykke til Fyen; nu købte han Hverringe, og dermed fik Slægten Fodfæste, Interesse og Historie paa Fyen. Sønnen var den stolte, elegante, forfinede og selvglade Jørgen Lykke, som Sagnet endnu stadig beskæftiger sig med; ogsaa han besad Hverringe. Hans Efterkommer var hin Fru Anne Lykke til Hverringe, Cai Rantzaus Hustru, som gjorde en saa forfærdelig Skandale ved som ung, rig Enke at rejse rundt med den noget yngre Tronfølger „og med Drik og Letfærdighed aarle og silde opholde ham“, som Christian IV skriver. Kongen lod hende derfor arrestere og føre til Baahus og Kronborg, men et Aarstid efter maatte han frigive hende; hun ægtede en af Rigens Raader, en af Ulfelderne, og kom atter til at indtage en Plads ved Hoffet og blandt Landets fornemste Folk. Hendes Brodersøn fik derefter Hverringe, Cai Lykke, hvis erotiske Kvindetække og onde Skæbne endnu sysselsætter Menigmands Fantasi. Cai

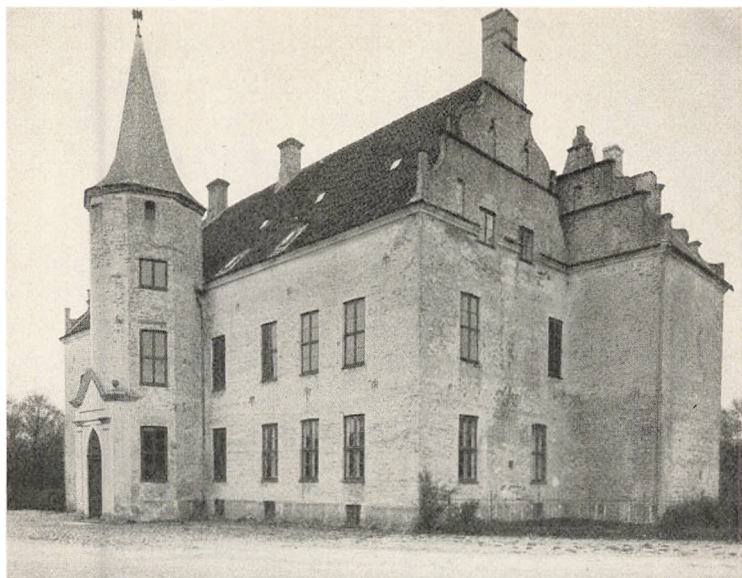

Lykke maatte rømme af Landet paa Grund af sin slemme Mund, blev henrettet in effigie, og Hverringe blev brugt til at dække hans Gæld, gik derpaa til de Krabber og ved Arv til de Jueler, i hvis Eje Gaarden endnu er. Peder Juel gjorde 1768 Hverringe til et Stamhus, som først blev hævet i 1924.

Anseelig og trefløjet, hvid og med stor Frontespice over Indgangsdøren giver Hverringe nu vel et Billede af Ejendommens Vægt og Støthed. Men i det 18. Aarhundrede laa der en gammel Hovedbygning, man siger omtrent som Egeskov; den kunde have talt til os om de Lykker og Krabber. Til Hverringe hører Øen Romsø i Bæltet; her viste Gaardens Bygherre, Hans Rudolf Juel, sig sit Navn værdigt; thi da Englænderne i 1808 var gaaet i Land der, angreb han dem og tog dem til Fange.

Fra Kerteminde gaar Vejen til Nyborg langs Bæltet. Lige uden for Kerteminde ligger, hvid mellem Skovens Træer, *Lundsgaard*. Nær den naturskønne Klint og omgivet af Bøgeskov er denne Plads blevet et af de mest yndede Udflugtssteder paa Fyen, og Uge efter Uge drager store Dele af Odenses Befolkning derhen for i Sommertiden at søge Friskhed og Svale ved Bølgerne. Hr. Peder Hogenskild, Danmarks Riges Raad paa Christiern I's Tid og Herre til Langesø, var vel Lundsgaards første kendte Ejer, og saa kom den til „de onde Brysker“ og „de fattige Ulfelder“; fra 1536 til 1609 ejedes den af en indvandret tysk Adels-slægt, von Mehlen. I det 17. Aarhundrede sad Markor Rodsten som dens Ejer, en velberegst og velstuderet Adelsmand, egnet for Krigens Gerning som for Kongens Raad; men han gjorde ikke stor Karrière, thi han var en af de faa, som kviede sig ved at underskrive Dokumentet om Enevældens Indførelse. Sligt blev ikke glemmt. Hans Gravsten ligger endnu foran Kirken i Kerteminde.

Den nye Tid førte nye Toner med sig; hør blot Lundsgaards Ejernavne: Lützow, Putbus, Dewitz og Levetzow, Raben og Reventlow — Østersøkystens junkerklingende

Skovsbo.

Navne. 1747 købte Kammerherre Jens Juel, Niels Juels Sønnestøn, Gaarden og gjorde den 1768 til Stamhus. Han byggede 1765 Huset, som det nu staar, een Etage med høj Kælder, Mansardétage og et fremspringende toétages Midterparti med Frontespice; af Rodstenernes Gaard fra 1647 og Lützowernes fra 1713 er kun Bygningsrester, endda vel af Udbygningerne, tilbage. Gaardens Indre vidner om den gamle Kammerherre og hans Stolthed over Farfaderens Bedrifter; i en stor Stue er Væggene dekoreret med fantastiske Billeder af Kampene. Kammerherren opførte Huset efter en Brand og lod forfatte følgende Digt:

Saa staa da Lundsgaard nu til Verdens sidste Ende,
da Himlen selv og Hav og Jorden skal forbrænde.
Gud selv bevare dig og dem, der her skal bo,
at Ilden aldrig mer forstyrre deres Ro.

Hans Datter blev gift Ahlefeldt, hvad der snart blev til Ahlefeldt-Laurwigen; i den Slægt er Gaarden forbleven. Stamhusbaandet hævedes 1927.

I Nærheden af Kerteminde -Svendborgvejen, lidt inde mod Vest, ved en Sidevej, en lille Mil fra Kerteminde ligger *Skovsbo*, sagnomspundet og tit besunget. Her tog Fanden Erik Lykke, siger Sagnet, og derfor var en Rude altid revnet, og en Blodplet saas i Kælderens; Erik Lykke maa være Ritmesteren, som døde 1701, Slægtens sidste Mand. De Lykker har gennem Aarhundreder siddet paa *Skovsbo*, Arvegods efter *Bilderne*; her leve-

Fru Anne Rønnows siden ofte fornyede
Krucifiks paa Vejen til *Skovsbo*.

de som Barn en af Historiens mærkeligste og mest tragiske Skikkelser, Niels Lykke; Hofmanden, som før det Stockholmske Blodbad skulde forklare Mængden Kongens Hensigt; Hoftjeneren, der fik Befaling til at fængsle Pavestolens Legat Archiboldus; Svigersønnen af Fru Inger til Østeraat; Fader til sin Svigerinde Lucie Gyldenløves Barn, og efter Datidens Opfattelse derfor skyldig i Blodskam; Politikeren, som var med til at lokke Christiern II i Fangenskab; alle Kongernes og Ærkebispens upaalidelige Ven, der tilsidst blev „røget ihjel“ i Ærkebispens Fangetaarn i Trondhjem, faa Dage før hans offentlige Politik skulde vinde Sejr og Norges Selvstændighed synke i Grus.

Den fynske Adel havde tit et tungt Sind. Hvad har ikke Overgangen fra Katolicisme til Lutherdom kostet dem, især naar Tidens Byrder parredes med Ulykkerne fra Øxnebjerg. Melankoli og Tungsind dukkede op mange Steder. *Skovsbo* blev 1561 købt af Erik Hardenberg, og

Hustruen Anne Rønnow havde det svært med sin Sjæl. Krucifikset fra før 1600 paa Vejen ved Herregaarden skal være rejst for hendes Befrielse fra Sorgen; den, der sysler med den fynske Adels Historie, finder ofte Spor af Rønnow-Slægtens Melankoli og stille Vedhæng ved den gamle Kirkes Skik.

Der flagrer dog andre og farverigere Sagn om Gaarden, uhjemlede ganske vist, forvanskede og forskubbede. Hvordan lyder Carl Baggers Strofer:

Kong Frederik spored højen Hingst:
„Hvorfor vil saa længe du nøle?
I Skovsbo var du vist alt forlængst,
hvis blot du som jeg kunde føle.
Brunrøddig glimter den taarnede Borg, —
Ak, al min Glæde, min Angst, min Sorg,
om hint lille Vindve sig drejer —,
Flyv Ganger, om Styrke du ejer! —“

Og Slutningsverset, da Kongen, mod i Hu, forlader sin Elskede, der ikke vil give sit Minde til det ujævnbyrdige Ægteskab: Forstrofen som Begyndelsesverset, kun med: fra Skovsbo, i Stedet for: i Skovsbo, og saa de fire sidste højttoneende Linjer i Strofen med den pludselige pointerede Udgang:

„Guldkringlen tapper dit ædle Blod?
Kun rask, min Ganger, far til med Mod,
om end Blodstrømme der runde —
Dankongen har dybere Vunde!“

Et kongeligt Hjerte i Længsel og Vaande, en romantisk Sølvtone over den bitre og beske Begivenhed, som hed dynastiske Krav og en Kongesøns Livslyst og Livsglæde og Anna Hardenberg. Hun var Datter af Corfitz Hardenberg til Skjoldemose, ikke af Erik eller hans Fader, Tronfølgerens Hofmester, Hr. Eiler. Hvor vagt end Sagnet, maaske kun ved Digterordene, er knyttet til Skovsbo, det kaster dog en Glans over det Sted, og man aner, at Skovsbos berømte „hvide Dame“ kan dække Mindet om et uroligt bankende lille Pige hjerte. Erik Hardenberg døde 1604, den

sidste af sin Æt, men Svigersønnen Preben Gyldenstjerne, en af Formynderregeringens Herrer, tog Skovsbo i Arv, og Led for Led gled Gaarden over til Gehejmerraad Chr. Rosenkrantz, den anden Greve Danneskiolds Svigerfader. Gaarden, som fra Urtiden til da kun vides at have været solgt en Gang, nemlig 1561, som omtalt, kom nu 1766 til Salg, og en vestindisk Købmand og Plantageejer Hans Berg erhvervede den. Hans Slægt ejede den 100 Aar; thi 1866 tilfaldt den — for tredje Gang ved Salg — Slægten Ahlefeld-Laurwigen, senere Ahlefeldt-Laurwigen-Bille, der 1914 solgte Gaarden til et Udstykningskonsortium, og nu naaede den at blive solgt 5 Gange i Løbet af to Aar og har senere været paa flere Hænder. Hovedpræget paa Gaarden skyldes dog Hardenbergerne. Huset, som nu staar, er opført ca. 1575, to Stokværk højt og med store Kældere, Mur paa Granitkvadre; et ottekantet Trappetaarn danner Adgang; mod Sydøst strækker sig en Sidefløj forbundet med Hovedfløjen ved et firkantet Trappetaarn. En Pendant til Sidefløjen er kun halvhundrede Aar gammel. Gaarden ejes nu af Godsejer Hamann.

Kertemindefjord strækker sig langt ind i Fyen og ender i Kertinge Nor, der kun ved en Tange paa et Par Kilometer er skilt fra Odense Fjord. Baade Syd og Nord om Noret fører Veje fra Kerteminde til Odense, og ved Norets Sydside, 1 Mil fra Kerteminde og smaa to fra Odense, ligger Christian IV's gamle Gaard *Ulriksholm*. Rød og med Taarn dukker den frem af Skovene paa dette yndige Sted. Det var oprindeligt Akeleyernes gamle Gaard Skinnerup, men 1616 købte Kongen den og lagde større Gods til. Han var ofte betænkt paa sine Børns Velfærd; meget fyensk og jysk Gods blev samlet til Kirsten Munk og hendes Børn; Skinnerup blev skænket til Vibeke Kruses Søn, den dristige og voldsomme Ulrik Christian Gyldenløve, Helten fra Københavns Belejring. I Sognekirken Kølstrup fandt Vibeke Kruses legemlige Rester endelig Hvile efter den skændige Behandling, Ulfelderne havde givet dem.

Ulriksholm.

Baade Far og Søn har bygget paa Gaarden, en to Etager høj Murbygning med Kælder og højt Tag og med et ottekantet Trappetaarn paa Forsiden; svungne Gavle, der har Aarstallet 1646. Til Hovedbygningen støder en lang enetages Bygning med hvælvede Rum og med en Indgang med svungen Gavl; dette Hus har Aarstallet 1636. Da Gyldenløve døde, tog Kreditorerne Gaarden, men faa Aar efter havnede den hos Abel Cathrine, som er velkendt fra Jammersmindet, Dronningens Kammerfrue, som saa indgaaende visiterede Leonora Christine. Den var senere i nogle Officerslægters Eje, von Kampen, von Brüggemann, von Heinen og Rosenørnerne, og kom 1863 til den yngre Linje af Slægten Danneskiold-Samsøe. Gaarden blev for faa Aar siden solgt. Den nuværende Ejer er Hofjægermester, Premierløjtnant H. du Plessis de Richelieu.

Odense-Egnen.

Mens Herregaardene i den Del af Sjælland, som laa nær København, i Enevældens Begyndelse blev erhvervede af Kronen og nedlagte, eller af Embedsadelen til Lyststeder

mellem Arbejdet i Regeringskontorerne, blev mange af Fyens Gaarde bevarede som selvstændige Herregaarde og Hjem for Officersadelen, og der vedblev derfor at bestaa et nøjere Forhold mellem Godsejer og Befolkning. Ovenfor er der talt om Obersterne paa Ulriksholm og Østergaard. Paa *Vejrupgaard*, 10 km Øst for Odense, fæstede Oberst Hans Schröder Bo, en ældgammel Gaard, som i Valdemarsønnernes Tid ejedes af Greven af Gleichen, og senere havde Ulfeldter, Oldelander, Daaer og Kaaser som Besiddere. Hans Schröder var Søn af en slesvigsk Herredsfoged; han uddannede sig som Soldat i Frankrig, gjorde sig berømt i Svenskekrigen ved sit Forsvar af Møen og senere i Norge, Skaane og ved Besættelse af Rügen; til sidst blev han Generallieutenant. Allerede Frederik III havde adlet ham med Navnet von Løwenhielm. Han var Svoger til Greve Frederik Ahlefeldt og blev senere gift med en af Bielkerne, saa han stod Hoffets Kreds nær. 1667 købte han Vejrupgaard, og denne Ejendom gik over hans Datter til Slægten Brockenhuus; Efterkommerne fik Navnet Brockenhuus-Løwenhielm og besad den indtil 1880; fra 1885—1918 ejedes den af de Vinder til Sanderumgaard. Gaarden har endnu sine Grave, men af det trefløjede Renaissancehus er kun Rester tilbage. Ejeren er Godsejer Lindekilde.

Syd for Vejrupgaard, ved Vejrup Aa, ligger den berømte *Sanderumgaard*. Gaarden er gammel og var i Frederik II's og Christian IV's Tid i de Skovgaarders Eje. Senere erhvervedes den af Hans Løwenhielm og blev hos hans Efterkommere, sidst hos Generalmajor Leth, som døde 1783. Ti Aar efter købtes den paa Auktion af en anden af hans Efterkommere, en af Landets kendteste Mænd, Johan Bülow, hvis Moder var en Brockenhuus-Løwenhielm. Han havde været Kronprinsens Opdrager og Ven fra hans første Ungdom og støttet ham under Regeringsforandringen 1784. I de følgende Aar var hans Indflydelse hos Frederik VI meget betydelig, og da han var en Mand

med Sans for Kunst, Kultur og Videnskab og dertil en retsindig og velmenende Mand, kom det til at spille en Rolle i Kulturlivet. Men efterhaanden som Prinsen selv mere og mere overtog Regeringens Byrder, blev det ham generende at have sin gamle Lærer om sig, især da denne ikke forstod, hvor stærkt Forholdene havde ændret sig; det kom til et Brud, og Bülow blev afskediget i Unaade. Han tog Bolig paa den netop erhvervede Sanderumgaard, anlagde der en pragtfuld Have og Park i Tidens Stil med utallige Mindesmærker og symbolske eller allegoriske, romantiske Arrangementer som Templerne for Venskabet og Pan, Kildehytten, Julies Urne og Betragtningens Hytte, ogsaa kaldet „Tankefuld“, hvor en Række Berømtheder havde prentet Sentenser i en Bog.

Johan Bülow støttede Videnskabsmænd og Kunstnere paa en ret storstilet Maade og har indlagt sig berettiget Ry som Mæcen. Den unge Eckersberg malede 1806 flere Billeder af Sanderumgaards Have. Efter Johan Bülows Død 1828 kom Gaarden til de Vinder, som endnu ejer den.

Den gamle Hovedbygning er nedrevet, Parken stærkt formindsket. Den nuværende Hovedbygning blev bygget 1870—72 af Professor Hans J. Holm.

Fire andre af Egnens Gaarde, Fraugdegaard, Hollufgaard, Bramstrup og Søbysøgaard er omtalt i en tidligere Aarbog.

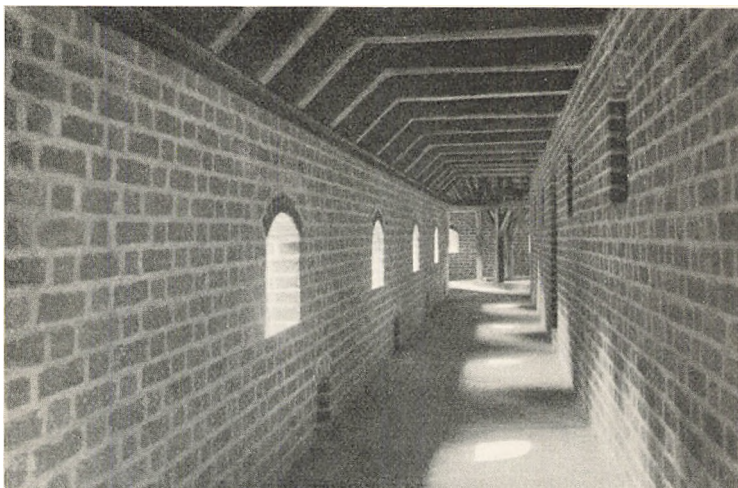
Vindinge Aa løber mod Øst ud til Storebælt. Hvor der omtrent er to Mil til Odense, Nyborg og Kerteminde og hvor Aaen modtager et Tilløb fra Syd, Tvevad Aa, ligger en ældgammel Borgplads *Tvevad*; den er nævnt i Valdemars Jordebog som Kongeeje, og Folkevisen lader Kong Valdemar skænke Borgen til Tovelille; men allerede tidligt i Middelalderen blev den lagt øde; Stenene blev efter Sagnet brugt til Nabokirkerne. Nu er kun Borgbanken med Gravene tilbage som et memento om Verdens Forkrænkelighed.

Og dog bliver jo Jorden bestaaende. Forsvandt Borgen, blev Brydegaarden derunder tilbage, Søgaarden, som i Valdemar Atterdags Tid tilhørte Slægten Rønning. Ved Reformations-tiden var den atter i Kongens Eje, og 1577 blev den skænket til den mærkelige Adelsmand Kaspar Markdanner, der sandsynligvis var Søn af Kong Christian III, og som fik en omfattende Krigeruddannelse i det fremmede og opnaede at blive adlet af Kejseren 1571. Peder

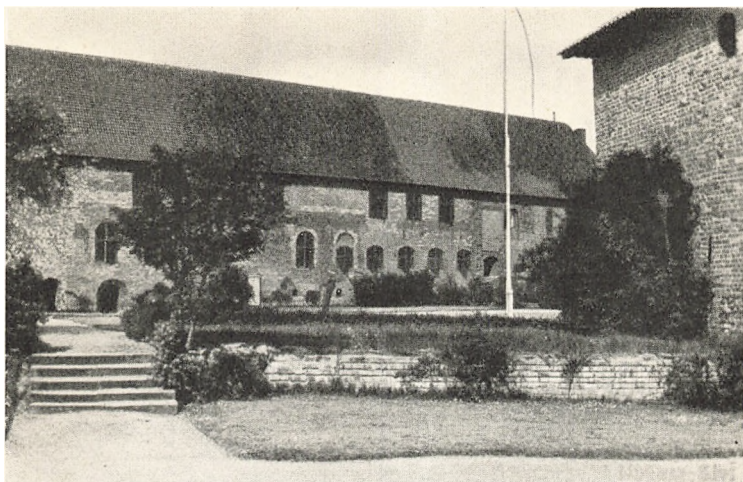
Portalen paa Rønningesøgaard med Byggherrens og hans Frues Portrætter.

Oxe kaldte ham hjem. Han fik først Hofstillingen som Køgemester og derpaa 1585 den betydningsfulde Post som Lensmand paa Koldinghus, Kongeslottet i hans Fødeby. Om *Rønningesøgaard* samlede han sig Gods, og han ægtede en fyensk Adelsjomfru Sofie Oldeland. Han byggede det store Stenhus, som endnu staar som Østfløjen, Huset ud mod Vomme Sø; et Murstenshus med Sandstensbaand og takkede Gavle og paa Midten et kantet Trappetaarn, og som har Karnapper paa Gavlene. 1596 var Huset færdigt og prydedes med en pragtfuld Portal med Ejerparrets Figurer og med Indskriften: „Jeg er bygt och star udi Herens Nafn“. Paa Trappegavlene var der smaa forgyldte Fløje som Faner, i den Form de ofte brugtes i Udlandet, med en langlig snabelformet Split i den øverste Del. Som „Skomagerlæster“, sagde Befolkningen lunt og maliciøst misundeligt, med Hentydning til hans uadelige Moder, der var en Skomagerdatter.

Vægtergangen paa Nyborg Slot.

Kaspar Markdanner døde i Aaret 1618, og Gaarden blev i hans Efterkommeres Eje indtil 1677, da den sidste mandlige Ætling faldt for Wismar; dennes Moder solgte 1684 Rønningesøgaard til Knud Urne til Julskov og Sanderumgaard. 1729 gik den fra dennes Efterkommer, og 1734 købtes den af en af den nye Tids Mænd, den virkelystne Landtingshører, Justitsraad J. C. Rasch, der bragte Gaarden ved Magt, og som byggede den nye søndre Vinkelfløj i Stil med Hovedbygningen, og flyttede Portalen til den nye Fløj. Fra Rasch gik Rønningesøgaard til hans Svigersøn Kaptajn Lemwigh og derefter til hans anden Datter, Landsdommer J. C. Mylius' Enke, som 1825 gjorde Ejendommen til et Stamhus for Myliusslægten; her samledes en stor Mængde Arkivalier og Malerier af Betydning for Landets og Stedets Historie. Efterkommerne havde ikke Held til at passe Tæring efter Næring; gennem mange Aar var Stamhuset under Administration og 1906 blev Stamhusbaandet ophævet og Gaarden solgt. 1913 erhvervedes den af den nuværende Ejer, Baron Daniel Bille-Brahe-Selby. Stedet er værnet og staar som en af de inter-

Danehofslottet med Borgtaarnet fra Østfløjen.

essanteste fynske Renaissancebygninger, beliggende i meget skønne og velplejede Omgivelser.

Nyborg-Egnen.

Helt inde i Bunden af Nyborg Fjord, skærmet mod Søen af Knudshoved Odde ligger Byen Nyborg. Ved dette bekvemme Færgested for Farten over til Sjælland byggede Valdemar den Stores Søstersøn Knud Pritzlawsen en Borg, maaske som en Befæstning, der med Sprogø og Korsør skulde sætte Bom for Vendernes Togter til disse Egne. Der laa en mindre Borg ved Vindinge Aa; den blev nu betydningsløs og forsvandt; men deraf forklares Navnet Nyborg; Borgen var altsaa ny for 7—800 Aar siden. Gennem Aarhundreder blev den Skueplads for mange af Danmarkshistoriens mest betydningsfulde Hændelser.

Kong Christian III byggede paa Slottet og boede ofte der med sine Børn og, trods Hærgninger, som under Svenskekrigen, bestod det som en anseelig Borg helt ned til 1722, da Nedbrydningen af Bygningen, som da næsten stod som Ruiner, begyndte; Materialerne anvendtes til Slottet i Odense. Vestfløjen er dog endnu bevaret og den blev

Vestfløjen mod Gaarden.

1917—22 restaureret af Nationalmuseet ved Arkitekt Mogens Clemmensen, saa den nu maa regnes som et af Danmarks mærkeligste og interessanteste Huse. Ligeledes er den nederste Del af Østfløjens mægtige Taarn, der hører til den rent middelalderlige Del af Slottet, bevaret.

Paa en Holm, omgivet af Grave, laa den ældste Borg værnnet af Ringmure med Hjørnetaarne. Det nuværende Slot er bygget op mod den oprindelige vestre Ringmur og Midterpartiet af det har samme Alder; det var det gamle kongelige „Palladium“, Herskerboligen, et toetages Hus med smaa romanske Vinduer. Den øverste Etage, hvortil man kom ad en udvendig Trappe, indeholdt Festsalen med et tøndehvælvet Loft af Træ og endnu to Værelser. Dette Hus blev vel i de første Oldenborger-Kongers Tid ændret saaledes, at der byggedes en Etage paa og at Huset forlængedes langs Ringmuren til Sydenden. Ringmurens søndre Hjørnetaarn blev ogsaa forhøjet og Huset selv fik en kamtakket Gavl. Det var altsaa paa denne Tagryg, at Dronning Christines Abe efter Sagnet balancerede af Sted med den lille

Prins Christiern (II), som den havde taget ud af Vuggen i Dronningens Sovegemak. En udvendig Svalegang løb i øverste Etage langs Muren til Gaarden. Ved Restaureringen fandt man den gamle Mønstermaling paa Væggene i den nye Etage; den blev restaureret, og Rummene staar nu som paa Kong Hanses Tid.

Christian III gjorde Slottet til en firfløjet Bygning, men bevarede det gamle Anlæg med Hjørnetaarnene og lagde Bygninger langs Muren, ogsaa paa begge Sider af den store østre „Donjon“. Følgende Tidens Udvikling byggede han et Trappetaarn („Junker Stranges Taarn“) ved den nordøstre, indvendige Side af den gamle Slotsbygning, og Huset blev forlænget mod Nord, saa det nu gaar helt op til den nordre Ringmur; øverst lagdes en Vægtergang, og i den nye Tilbygning indrettedes Værelser for Kongen og Dronningen og for deres Børn, Hertug Hans og Hertug Adolf. Lensmanden boede i den nordøstre Fløj; den nordre var Økonomibygning. Ogsaa Christian IV byggede paa Nyborg Slot, men dermed var dets Glansperiode udløbet. Moderne og mere bekvemt indrettede Slotte, som Odense, blev Opholdssted for Kongerne paa deres Rejser, og Slottet blev reduceret til Administrationsbygning, Kornmagasin og Tøjhus. Først da Garnisonen 1913 flyttedes bort fra Nyborg, blev der taget fat paa en dyberegaaende Under-

Nordre Del af Vestfløjens Yderside.

Juelsberg.

søgelse af det minderige Sted, og endelig er man nu naaet saa vidt, at det paa en værdig Maade staar som et Minde om Fortids Storhed, uimodsigelig Nyborgs største Seværdighed. Maatte det altid bevares saaledes, at den gamle Duft af Fortids Enkelhed og Kraft bliver bevaret. Med de høje Jordvolde om og beskygget af grønne Træer ligger Slottet nu barsk i Linierne og mørkerød i Løden, med sine Vandgrave midt i Byen som en Pryd for sin Stad.

Den enes Død, den andens Brød. Mens det store Nyborg Len efterhaanden opløstes og skrumpede ind, voksede der rundt i Kanten af dets Godskompleks nye Herregaarde frem. Rønningesøgaard blev skabt af Jord udskilt fra Lønet; det samme gælder *Juelsberg*, der ligger en halv Mils Vej nord for Nyborg, lidt nord for Odensevejen. Denne Herregaard blev oprettet af Claus Rasch, en Angelbo, som i Frederik III's Tid var kommen til København, og som Underofficer havde deltaget i Byens Forsvar. Om det var hans Mod, der vandt ham Christoffer Gabels Bevaagenhed, eller hans aandelige Evner, faar staa hen; han kom i Kontakt med Frederik III, blev Slotsskriver i København og snart efter Amtsforvalter i Nyborg og Præsident for

Magistraten der. Byen og Egnen havde lidt overordentligt ved Svenskernes Ophold; men den husede endnu rige Handelsmænd og Borgere, som Lercherne, der dels var Børn af Købmand Lerche, dels af hans Hustrus anden Mand, Nyborg Tolderen og Borgmesteren Peder Nielsen; begge Kuld kaldte sig Lerche, og den Gren, som senere indskrev sit Navn i Historien paa en saa fremtrædende Plads, var netop Børn af Tolderen. Sognepræsten Mads Lerche var en af dem; han havde ægtet Elisabeth Scheffer, hvis Fader ogsaa havde været Raadmand i Nyborg. Da Mads Lerche døde, fik Claus Rasch hurtigt maaget det saaledes, at han ægtede den tyve Aar ældre Enke; dermed var hans Position styrket, og han var nu indenfor Kredsen i Nyborgs borgerstyrede offentlige Liv. Staten solgte paa den Tid ud af Krongodset, og Rasch havde tidligt erhvervet sig en Bondegaard, Bavnegaard, som hørte til Nyborg Slot. Byen ønskede at faa Slottets Ladegaard, da disse Jorder laa meget bekvemt og næsten betingede Trivslen for Byen. Kronen besluttede derfor at tilbyde Byen dem, og Præsidenten købte efter Aftale med Magistraten Komplekset og gav selv den fastsatte Betaling derfor; men da han ikke blandt de andre Magistratpersoner fandt den økonomiske Støtte, han krævede, lod han Skødet udstede til sig selv og lagde Godset under Bavnegaard, som han nu havde givet Navnet Raschenberg. Men ikke nok hermed, han lagde ogsaa Haand paa en Del af Byens Gods, og først efter en lang og lidet ærefuld Proces afgav han det til den By, hvis Interesser han skulde vogte; men det købte Gods blev under Raschenberg. 1682 blev Claus Rasch Politimester i København og i hele Landet. Han vedblev til det sidste at sørge for sin Gaard, som efterhaanden blev en Hovedgaard, en stor Herregaard, og som han hurtigt fik bragt i ypperlig Stand. Han var en overmaade dygtig og anvendt Mand, og hans Sans for jordisk Gods hindrede ikke, at han varmt tog sig af sine Bønders Vel, saa de havde det godt og var vel ved Magt. Han havde giftet sig igen; hans Enke indgik nyt Ægteskab med en Mand af

den gamle Adel, med Kaptajn Erik Flemming Ulfeldt, som dog satte alt over Styr. Ved hans Fallit 1723 blev Raschenberg købt af Diplomaten Hans Adolf Ahlefeldt, der havde ægtet Christian Gyldenløves Enke, „Hendes Høje Naade“, Dorthe Krag. Han havde i Forvejen købt Sprogø og en 5—600 Tdr. Hartkorn Ryttergods. Fornemt var Herskabet og ødselt, hvad der var farligt paa en Tid, hvor Godsindkomsterne var smaa, og Stormændene kun kunde hævde sig, naar de havde indbringende Embeder. Ægteparret formøblede Størsteparten af den Danneskioldske Formue, og 1728 blev Gaarden solgt til Hofpræsten Hector G. Masius's Søn, der var adlet von der Maase; 1744 solgtes den videre for 61,000 Rdl. til en Odenseborger Kancelliraad Jens Dreyer; hans Enke afhændede den 1770 for 115,000 Rdl. til et Konsortium af Nyborg-Embedsmænd, der dog et Par Aar efter mod en Fortjeneste paa 9000 Rdl. og godt 100 Tdr. Hartkorn lod den gaa videre til Gehejmeraad og Gesandt Gregers Christian Juel, der havde ægtet Carl Juels Enke fra Taasinge. Hun var en Raben og hørte til den Moltke-Bernstorffske Kreds. Han lod de gamle Bygninger nedrive og opførte ved Arkitekt G. E. Rosenberg det smukke Hus, som endnu staar, og han prydede det indvendigt med et rigt Udstyr fra sin Gesandttid. I næsten 30 Aar sad Amalie Christiane Raben som Enke paa Juelsberg, som hun ofrede megen Omhu, og hun oprettede 1797 Gaarden til et Stamhus, der blev bestaaende til 1925. Stamhuset skulde først tilfalde en yngre Søn af Taasinge-Linien og derefter hendes Børn af Hverringe-Linien, saaledes, at naar en Besidder havde to Sønner, skulde den ene have Hverringe, den anden Juelsberg. I Tidens Løb er Sprogø (1814) og Størsteparten af Bøndergodset solgt fra, men Ejendommen er holdt i Hævd, og den maa regnes blandt Danmarks allerskønneste og mest vel udstyrede Herregaarde. Den nuværende Ejer er Hofjægermester Gregers Juel. Gaarden bestaar af en toetages, hvidkalket Hovedfløj og to lange lavere Sidefløje; ogsaa Parken er af sjælden Skønhed med Udsigt til Bæltet.

Hvor Vindinge Aa skærer Kerteminde—Svendborgvejen, ligger *Hindemae*, en Gaard, som kendes allerede før Valdemar Atterdags Tid, og senere var den i over hundrede Aar i de Urners Eje. Enken efter Bergens berømte Lensmand Erik Rosenkrantz til Arreskov, Fru Helvig Hardenberg, fik den derpaa i Eje, og blandt dennes Efterkommere — Rantzauer, Lindenover — forblev den, til den 1662 blev erhvervet af den store fyenske Godssamler Hans Løwenhielm. Hans Datter bragte den til de Gjedder. Baron Carl Wilhelm Gjedde solgte den til Admiral Hagedorn, efter hvis Død den 1750 atter blev solgt. Den ejedes en Tid af Hofjærgermester Vind og kom 1839 til de Taasinge-Jueler; *Hindemae* ejes endnu af en af Slægten, af Kommandørkaptajn Niels Juel. — Hovedbygningen er fra Slutningen af 18. Aarhundrede.

En lille Mil sydligere ved Kerteminde—Svendborgvejen ligger *Juulskov*, en Milsvej vest for Nyborg, ogsaa en gammel Herregaard, der i Christiern I's Tid var i den Adelsfamilies Eje, der førte et Vaaben med en rød Hjort i et Sølvfelt og kaldes Tinhuus, men selv oftest i Skrift benævnedes sig Skinkel. Gennem en Hans Johansens Hustru Rigborg Skinkel kom den over til Lindenoverne ved Reformationstiden. Hendes Datter Hilleborg blev gift med Frederik II's Kammertjener, Hans von Spiegel, en tysk Adelsmand, der gjorde sig svært yndet af Kongen og den danske Adel, og som fik betydelige skaanske Len. Han byggede ved Bygmester Domenicus Badias den nuværende Hovedfløj kort før Aar 1600. Da Ægteskabet var barnløst, fulgte Gaarden Slægten Lindenov; den ejedes bl. a. af den bekendte Rigsraad Hr. Hans Johansen „den rige“, der besad næsten 9000 Tdr. Hartkorn. Hans Datter Helvig Lindenov bragte den i Christian IV's Tid til Urnerne tilligemed *Hindemae*. 1726 blev den solgt ud af Slægten. Den var saa i forskellige Embedsmænds Eje og blev stærkt medtaget. Men 1761 kom Gaarden til en Mand af en ejendommelig Type, en nidkær, arbejdsom, initiativrig og bjærgsom Mand, Fre-

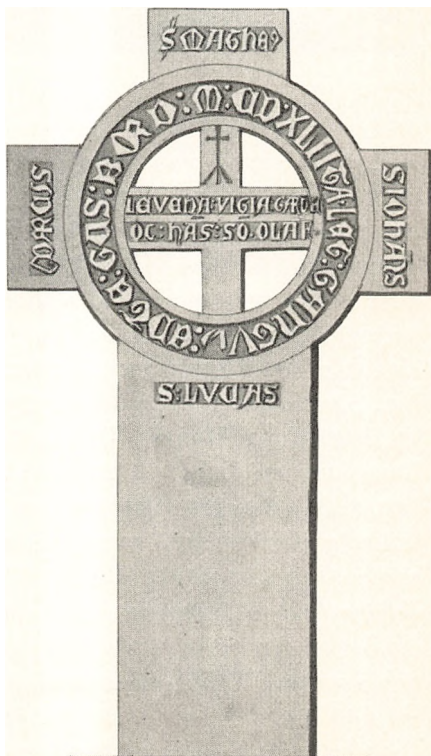

Juulskov.

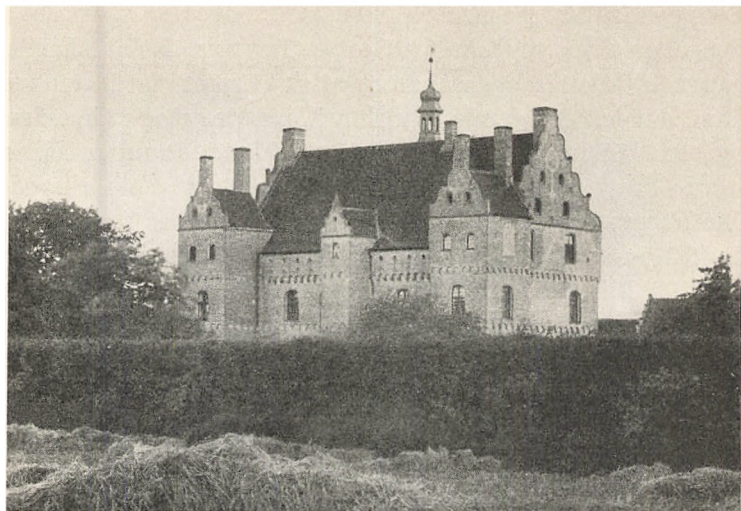
derik Bagger. Hans Levnedsløb er karakteristisk for Tiden. Han var Gaardejersøn af Præsteslægt, blev Student og Huslærer hos Præsten paa Brahetrolleborg, arbejdede med forskellige Studier og drev desuden Handel med Smykker og ostindiske Sager, studerede i Altona og tog juridisk Eksamen i København, blev saa Hushovmester og Faktotum hos Greven paa Brahetrolleborg og 1741—62 Birke-dommer der. Han havde ogsaa faaet Brændegaard i Forpagtning, og snart blev Landbruget hans Hovedinteresse. Da han erhvervede Juulskov 1761, tog han kraftig fat paa Gaardens Forbedring, arronderede og forøgede Godset, bragte Jorden i ypperlig Stand og hersede haardt med sine Bønder. Men Juulskov blev et Mønsterbrug, og han selv vandt Regeringens Anerkendelse, blev Etatsraad og fik Fortjenestemedailen og Landhusholdningsselskabets store Guldmedaille. Han var trods sin Bjergsomhed godgørende og stiftede flere Legater. Bagger var barnløs, og hans Tanker syslede ofte med Godsets Fremtidsskæbne; han satte en Indskrifttavle op paa Gaarden: „Hold nu istand, Du Eftermand! og lad det ej fordærve.“ Gaarden overdrog han til en Slægtning Laurids Lindegaard og derfra gik den til

Sønnen Eskild, „den gale Lindegaard“, der dog snart satte den over Styr ved sin prunkende Levevis. Eskild Lindegaard gjorde sig ogsaa herostratisk berømt, fordi det var ham, der lod det gamle Juulskov Kors, der stod i Gaarden, og som Hilleborg Lindenovs første Mand, Emmike Kaas, havde bragt over fra Gulland, et Monument, som allerede Ole Worm havde beskrevet, hugge i Stykker for at faa Indfatning til et Vandingskær. 1804 kom Ejendommen for 110,000 Rdl. i Gaardslagteres Hænder, og hvad Bagger havde samlet, blev spredt. 1811 købtes Resterne for 100,000 Rdl. af H. P. Langkilde, i hvis Slægt den blev til 1918. Den erhvervedes da af Greve Hans Ahlefeldt-Laurwigen til Hjortholm. Nu ejes den af Godsejer Valdemar Noel. Hovedbygningen er, som sagt, fra Christian IV's første Tid. Paa store hvælvede Kældere rejser Huset sig, to Etagers højt; det er bygget af Mursten med imiterede store Kvadre. Gavlene er svungne. Før havde Gaarden Karnapper og et Trappetaarn, men de er nu nedrevne; til Gengæld er der i Frederik VII's Tid bygget en Sidefløj til i lignende Stil. Tidligere laa der to lange Bindingsværksfløje fra Urnernes Tid, men de brændte 1862.

Ved Kerteminde-Svendborg Vejen, ca. 10 km fra Nyborg, ligger Ørbækklunde i et typisk

Juulskov Kors.
Gullandsk Monument fra 1442.

Ørbæklunde.

østfynsk Terrain med Bakker og Dale, Søer og Vandløb; den ligger ved Ørbæk Aa, som løber ud i Storebælt under Navnet Kongshøj Aa, og paa lang Afstand ses den højtliggende gamle røde Borg mellem grønne Træer. Stedet har Historie; her mener man, at de sorte Friiser fra urgammel Tid hørte til — Slægten med de tre sorte Egern i Vaabnet til Forskel fra de andre Friiser, Haraldskær-Slægten med Skaktavlen og den senere grevelige Slægt, der førte Vaaben med eet Egern paa en Bjælke. Paa Kong Hanses Tid havde Rigens Hofmester Poul Laxmand en Gaard her; da han blev myrdet paa Højbro, rejste Kongen Anklage mod ham for Højforræderi og inddrog derfor hans mægtige Gods. Hans Uven, Odensebispens Jens Andersen Beldenak, købte Gaarden og havde senere derfor Strid med Laxmand-Arvingerne, da de fik en Del af Faderens Gods tilbagegivet; da Beldenak nu var kommen paa Kant med Kongen, blev det ham en dyr og besværlig Besiddelse. Han fik den dog praktiseret over til sin Søstersøn Christian Pedersen, der af Navn var Domprovst i Viborg, og denne solgte den efter Reformationen

til en af Datidens mægtigste Mænd, Kansleren Johan Friis, der atter overlod den til sin Broder Henrik Friis, der fra sin Svigerfader, en Bild fra Ravnstrup, fik Gaarden Londe i Ørbæk; saaledes kom Friiserne tilbage til Ørbæk, og saaledes opstod den nuværende Ejendom Ørbæklunde eller Ørlunde, som den straks kaldtes. Henriks Søn var Frederik Friis, som 1585 overdrog sin Broder Niels Borgen. En af disse tre Friiser opførte Hovedbygningen, et to-en halv Etages højt Hus med to Hjørnetaarne paa den ene Side og et ottekantet Trappetaarn paa Midten af den anden Side, ligesom Borreby, og desuden med et lille Taarn midt paa den første Side, saaledes at alle Sider kunde bestryges fra Taarnene. Det andet Stokværk krager sig ud over Stueetagen, og øverst krager atter et Halvstokværk sig ud med Skoldehuller og Skydeskaar, og med en veritabel Vægtergang indvendig. Under Trappetaarnet ligger det mørke „Hundehul“, Fængselskælderen. Vel staar der over Trappetaarnet en Indskrifttavle fra 1593 med Niels Friises og hans Hustru Vibeke Gyldenstjernes Vaabner; den melder paa Latin, at Huset er indviet, ikke til Overdaadighed eller Brammen, men til Erindring om HANS usigelige Velgerninger, hvis uransagelige Raad beherske de dødeliges Skæbner. Men Borgtypen synes ældre, og Niels Friis kan jo have afsluttet Bygværket, thi Gavlene synes yngre end det øvrige, og de er ogsaa mærkede 1593. Nielses Søn Henrik forpagtede Gaarden, men faldt 1612 for Elfsborg, og saa arvede Broderen Jesper Friis Ejendommen. Han var som elleveaarig sendt udenlands, blev Soldat i Tillys Hær, kæmpede mod Christian IV, blev fanget, taget til Naade, slog sig til Ro paa Ørbæklunde og giftede sig med Corfitz Ulfeldts Søster, der længe sad Enke efter ham, og som byggede den to-etages Fløj vinkelret paa Hovedbygningen. Sønnen Niels turede ogsaa i sin Ungdom rundt i Europa, men han var en „lærd“; Bøger og Studier var hans Lyst. Han fik Bestalling som Major; men heller ikke det skulde hjælpe til at holde hans Interesse ved Landvæsenet. Udygtighed og onde Tider aad Familieejendommen op; først gik Biblio-

teket, saa den ilde forsømte Familiegaard. Majoren betingede sig dog livsvarig Bolig paa Ørbæklunde og Kisteplads i Familiekapellet i Kirken. Generalfiskal Matthias Henriksen Rosenvinge købte Gaarden 1689; samme Aar stedtes Majoren til Hvile. Han betalte den med 5100 Rdl., hvorefter næsten alt blev taget af Majorens Kreditorer; selv arbejdede han ivrigt paa Genoprettelsen af Godsets Drift og fik den i Orden; Enken levede paa Gaarden helt ned til 1752; en Datterdatter fik den derpaa, og hun var gift først Himmelstrup og derpaa von Heinen; hendes Datter var gift von Linstow. I de Aar var der Glans over Livet paa Gaarden; og dens Husfrue var saa stærk, at hun kunde brække en Hestesko med sine Fingre. 1781 solgtes Ørbæklunde. Det var en rig Nyborg-Købmand, der erhvervede den, Kancelliraad Lauritz Rasmussen Lange; Prisen var 44,000 Rdl., 1808 overgik den til Sønnen for 150,000 Rdl., en Sønnesøn overtog den 1859, og 1884, næste Generation, Rasmus Lars Haagen Leth Lange for 742,000 Kr. Den nuværende Ejer er hans Enke, Fru B. Lange f. Langkilde.

Et Par Mil fra Nyborg og en god halv Mil syd for Ørbæk ved Vejen til Svendborg ligger Svindinge Kirke, bygget af Christoffer Valkendorf, Herren til *Glorup*, hvis Sognekirke det er. I Aaret 1481 nævnes den første Valkendorf til Glorup, og Slægten besad den i 6 Generationer, i næsten 200 Aar. Mest kendt er Rigens Hofmester Christoffer, der var en af Herrerne i Formynderregeringen for Christian IV, og som hører til vore betydeligste Statsmænd, en foretagssom, skabende og storslaaet Styrer, hvem baade Bergen By og København har meget at takke for. Han skildrer i en Tavle i Kirken fra 1599 selv sin Indsats for Stedet. „Jeg haver opbyggit Glorup og Kierken af Nye; Jeg haver bekommet alt Svinninge Sogn under Glorup Herskab; Jeg haver ladet opsætte alle Stengærder om Glorups Fang. Af alt dette roser jeg mig intet, men takker Gud, at jeg haver regieret mine Tienere i Fred, med Sagtmodighed og Kærlighed; Gud ske Lov. Giver Kejseren, hvad Kejsersens er.“

Glorup.

Christoffer Valkendorf forlod altsaa det gamle Glorup og byggede et nyt, en firfløjet Gaard, men ogsaa den er forsvundet. Den sidste Valkendorf-Ejer Henning, der var Fyens Førstemand paa sin Tid og Lensmand paa Odensegaard, døde 1658; tre Aar efter maatte Enken Margrethe Blome opgive sit Bo, og Generallieutenant Hans Ahlefeldt overtog Glorup mod at betale en af Kreditorerne de 14,237 Rdl., som Godset skyldte ham. Ahlefeldt ejede allerede Nabogaarden Ovenskov, som han senere af Courtoisie mod sin anden Hustru Anne Rumohr kaldte An-hof.

Hans Ahlefeldt var en Holstener, der havde gjort Tjeneste i Valdemar Christians Regiment og blev senere Ritmester i dansk Tjeneste. Vildt gik det til i de Dage indenfor Hæren. 1649 kom han til at slaa sin Svoger Cai Buchwald ihjel under et Drikkegilde, og saa turede han rundt i Udlandets Hære som Officer. Han kom tilbage til Danmark før Svenskekrigen, gjorde Tjeneste i Hæren, blev Generalmajor og optog dristigt Kampen mod Karl Gustav, da denne gik over Isen i Lillebælt; men Isen brast under Ahlefeldt, hans Deling mindskedes derved og han selv blev tagen til

Fange. Efter Roskildefreden blev han fri og udnævntes til Chef for Livregimentet i Cai Lykkes Sted; han indlagde sig næst Gyldenløve det største Ry ved Københavns Forsvar og har Hovedæren for Sejren i Slaget ved Nyborg. Paa en Rejse fra Jylland blev han det følgende Aar sammen med Hans Schack opsnappet af Svenskerne; men nu var Freden jo paa Trapperne. Han blev siden Guvernør over Fyen og Kommandant i Nyborg. Hans Ahlefeldt stod Hoffet meget nært, men kunde, som Katolik, ikke komme til at deltage i den inderste Statsstyre. Denne fornemme Herre erhvervede altsaa Glorup, boede meget ofte paa Gaarden og øgede dens Tilliggende i en betydelig Grad. Han levede til 1694 og blev begravet i St. Knuds Kirke i Odense i et Kapel, som den sørgende Enke, der samtidig mistede deres eneste Barn, smykkede med et pragtfuldt Gravminde af Thomas Quellinus. En af de mest betydende Mænd paa denne Tid, Finansministeren Christian Siegfred Plessen, søgte at trøste hende i hendes Enkestand. Hun afslog Frieriet; men da hun var meget betænkt paa at konservere det Gods, som hun havde saa kært, og at se Bønderne under et godt Herskab, testamenterede hun ham i Agtelse og Ærbødighed Glorup. 1711 rykkede Plessenerne ind og de gjorde ikke hendes Haab til Skamme; overalt, hvor denne Slægt tog Ledelsen, blev der Ro, Orden og Trivsel. Hovedbygningen søgte C. L. Plessen at modernisere.

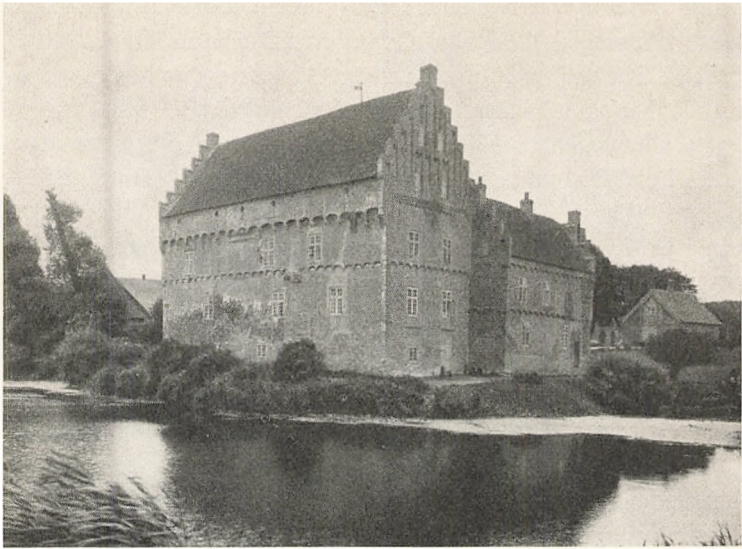
Glorup blev solgt af Chr. Ludvig Plessens Arvinger i 1754 til Greve Wedel-Jarlsberg og senere kom den til Kancelliraad Riegelsen for 90,000 Rdl. og endelig 1762 til Frederik V's meget formaaende Yndling, Overhofmarskallen Greve Adam Gottlob Moltke. Han byggede straks en ny Herregaard op paa den gamle Gaards Fundamenter og mægtige Kældre. Efter sin første Hustrus Død havde han ægtet en af Raben-Døtrene, Sophie Hedevig, og Glorup blev nu bestemt som hendes Enkesæde; Rygaard købtes til, og 1793 oprettedes Godset til et Stamhus Moltkenborg, der bestod til 1916. Adam Gottlob Moltke døde 1792, hans

Enke 1802 og Grev Gebhard Moltke, senere Moltke-Hvitfeldt, fik saa Moltkenborg. Han var efterhaanden Stiftamtmand i Trondhiem, Akershus og Odense og meget anset og vellidt baade af Kongen og Befolkningen, en velmenende og velafbalanceret Natur og en meget dygtig Administrator. I hans Tid var det, at H. C. Andersen saa ofte og gerne kom til Glorup, hvor der var Finhed og Fred; her kunde han i Ro sysle med sine Digterværker, og her blev flere af Æventyrene til. Stedkendte Folk øjner Sporene.

Den følgende Besidder Greve Adam Gottlob Moltke-Hvitfeldt og hans Søn Pariser-Gesandten igennem 36 Aar Greve Léon var begge gift med udenlandske Adelsdamer fra store internationale Forhold, og Livet paa Glorup tog Karakter efter den store Verden; Gaarden og dens Omgivelser forskønnedes, og det Indre blev sat i prægtig Stand. Greve Léons Søn, Kammerherre, Greve Adam, fortsatte den Retning af international Tilknytning, som hans Forfædre havde betraadt; han har mest opholdt sig i Udlandet og ægtede en Bonaparte. Herregaarden beboes nu af hans Søn Hofjægermester, Greve Léon Moltke-Hvitfeldt.

Glorup staar nu i Hovedsagen, som det blev bygget 1765 ved Arkitekt Zuber, Jardins Bygningstegner. Det er en firfløjet Gaard i een Etage, hvidkalket med sort Mansardtag og med en let Lanterne til Gaardklokken over Indkørselsportalen. Parken er i sin nuværende Skikkelse anlagt af Gartnerne Flindt og Eltzholtz, men de gamle Lindetræer i Alléen er fra 1780; et lille Tempel i Haven er bygget til Minde om en Familiesammenkomst der i 1782. Gaarden er et af de bedste Barokanlæg her i Landet, fint afvejet og strengt gennemført i sin Symmetri; mærkelig er det tidlige Antikpræg med Lanteren. Til den ydre Ro svarer de indre Rums velafvejede Dimensioner og fornemt-kølige Udstyr. Med Rette regnes Glorup med sin Park blandt Fyens største Seværdigheder, og det er et meget yndet Udflugtssted for hele Fyen.

Et Par km Syd for Glorup og en halvanden km øst for

Rygaard.

Svendborgvejen ligger den gamle mærkelige Herreborg *Rygaard*, antagelig Danmarks ældste firfløjede Herregaard. Ejendommen er ældgammel, eksisterede allerede paa Erik Menveds Tid og kom kort efter ved Arv i de Urners Eje; de besad den til Frederik II's Tid. Det var Rigsraaden Hr. Johan Urne, som c. 1520 byggede Gaarden. Han spillede en mærkelig Dobbeltrolle under de urolige Forhold. Som Broder til Roskildebispen Lave Urne og Svoger til hans Efterfølger Joakim Rønnov stod han stærkt paa det gamle Partis Side, han var Høvedsmand paa København Slot, men overgav det til Grev Christoffer, og blev dog sendt som Fange til Meklenborg; frigiven, kunde han dog ikke opretholde sin Plads i Rigsraadet, og døde snart efter. Under Grevefejden gik det ogsaa ud over hans Gaard. Svendborgs Almue drog mod Rygaard og erobrede den, trods det, at den i og for sig ikke alene var vel befæstet, men ogsaa rigt forsynet med Skyts, hvilket Erobererne tog med sig. Hans Søn Christoffer, der arvede Gaarden, havde svært ved at føje sig efter de nye ordnede For-

hold; han førte sine private Fejder, som i Kong Hanses Tid, og en Dag holdt hans Frænde og Uven, Hindemæ-Urnen, for hans Hus med sine Knægte, og det kom til Skærmysler i Ord og paa Vaaben, hvad der stærkt forbitrede Kong Christian III. Men Blodet var uroligt og Tungen løs, og i Drikkelag talte Christoffer onde Ord om Kongen og Johan Friis, hvem han beskyldte for at have dræbt hans Morbroder Joakim Rønnow, hvorfor den røde Hane nu skulde gale over Landet. Det kom ham dyrt til at staa; han blev sat i Fængsel og blev der i 20 Aar; 20 Frænder og Venner gik da i Borgen for ham, saa han slap løs. Men Tungen var atter paa Spil, og de gode Forlovere maatte bøde Kongen 10,000 Joachimsdalere for dette Brud. Christoffer blev saa sendt i Felten, blev fanget af Svensken ved Svarteraa og døde i Fangenskabet ca. 1566.

Gaarden arvedes derefter paa Spindesiden til Slægterne Bild, Ahlefeldt, Kaas og Lange; 1669 solgtes den og kom da til en af Nyborg-Lercherne, til Odense Købmanden Peder Pedersen Lerche, der endte som Adelsmand og Dommer i Højesteret, og som 1675 gjorde den til et Stamhus, der dog allerede 1694 blev ophængt. Militærfamilien von Pultz sad derefter som Rygaards Ejere, indtil Adam Gottlob Moltke 1765 købte den for 78,000 Rdl. og forenede den med Glorup; den var indtil 1716 en Del af Stamhuset Moltkenborg og ejes endnu af Greve Adam Moltke-Hvitfeldt. Siden Moltkerne erhvervede Rygaard har den ikke været beboet af Ejerne — de havde jo Glorup — og Bygningen forfaldt mere og mere; men nu er den let restaureret af Arkitekt Ingwersen og fremtræder i sømmelig Stand.

Den gamle røde Gaard er en stor Seværdighed. Endnu har den Vandbeskyttelse paa de to Sider, thi den er anlagt paa en Holm eller et Næs ved en lille Sø; den maatte bygges paa Pæle og med en solid Basis af Granitkvadre. Ældst er den nordøstre Fløj, to en halv Etage høj med andet Stokværk udkraget og derover endnu en Udkrugning med en Vægtergang med Skydehuller. Gavlen er kamtakket

Lykkesholm.

med Blændinger; men der er intet Forsvarstaarn bevaret fra den gamle Tid. Dernæst blev den lavere Portbygning lige overfor bygget, i Stil med Hovedfløjen og med frem-springende Portindkørsel, sidst de to Sidefløje. Midter-taarnet i Gaarden ved Hovedfløjen og Hjørnetaarnet ved Portfløjens indre Hjørne er Trappetaarne og byggede be-tydelig senere, i Bild's Tid. I Hovedbygningen staar hele anden Etage endnu, som i gammel Tid som eet stort Rum, Festsalen. Kældrene er store toskibede med en Række Krydshvælvinger. Der er en Duft fra Fortiden over denne gamle Borg, som næppe andetsteds i Danmark.

I smaa to Mils Afstand fra Nyborg ligger nær Ørbæk om-kring Vejen til Ringe et større Godskompleks, tre gamle Herregaarde, der tilhører Hofjægermester Sehestedt-Juul.

I Nabosognet Ellested, c. 13 km fra Nyborg, ligger Syd for Vejen Herregaarden *Lykkesholm* en statelig gammel Gaard i et ret bakket Terræn, omgivet af Smaaskove og ved en lille Sø. I Nærheden af Gaarden finder man det gamle Voldsted Magelund, der nævnes første Gang 1329. Det er en af de anseeligste Borgpladser her i Landet, omgivet af Dobbeltvolde med en mellemliggende tør Grav, og det stammer

Ravnholt.

FOT.: LØNBORG

sandsynligvis fra det 13. Aarh. Endnu i det 18. Aarh. skal der have været Ruiner her, men kort efter blev Resterne overladt til de Lindeskov Bønder, der tog, hvad de kunde bruge. Hvornaar Gaarden flyttedes til dens nuværende Plads og fik Navnet Lykkesholm, er meget usikkert. Medens man ganske godt kender Gaardens Historie til c. 1500 — baade Marsken Evert Moltke og Dronning Margrethe har ejet den, — ved man meget lidt om den i den følgende Tid indtil 1640, da Gaardens Arkiv tager fat. Den har stadig skiftet Ejer, var dog efter 1768 gennem fire Generationer i Slægten Lindegaards Besiddelse. 1914 solgtes den af et Konsortium til Hofjægermester Sehestedt-Juul til Ravnholt, der endnu ejer den.

Gaarden ligger ved Udspringet af Ørbæk Aa og er endnu omgivet af Grave; den er trefløjet og i to Etager. Hovedfløjen er opført c. 1600, formentlig af Eiler Qvitzow. Den ældste nordre Del har den kvaderstenslignende Udsmykning, som f. Eks. Juulskov ogsaa har, og flere hvælvede Værelser; de to Sidefløje er opført i 1780erne; de gamle Ladebygninger er brændt, men Portbygningen fra 1640 stadig bevaret.

I Modsætning til Lykkesholm er det nærliggende *Ravnholt*, Nord for Vejen, en udpræget Slægtsgaard. Gaardens Opstaaen ved man intet om; den nævnes som Herregaard allerede i Valdemar Atterdags Tid, og c. 1400 ejes den af Jakob Ottesen af den gamle Adelslægt Bild; denne Slægt var i mere end 200 Aar knyttet til Ravnholt.

Evert Bild var Lensmand paa Odensegaard og Medlem af Rigsraadet. Han var en dygtig Mand, der med Iver og Handlekraft løste de Opgaver, der stilledes ham, men han kaldes desuden hovmodig og pengegridsk. Endnu ivrigere efter denne Verdens Magt og Herlighed var hans Enke Vibeke Podebusk. Podebuskerne havde alle Dage været trættekære Mennesker med Sans for Penge og Gods, og Vibeke Podebusk lignede i høj Grad sin Slægt. Uden Hensyn arbejdede hun paa Forøgelsen af Ravnholts Jorder.

Inden sin Død 1596 havde hun overladt Gaarden til sin Søn, Niels Bild, der døde 1622 som Slægtens sidste Mand; han var gift med Margrethe Urne, med hvem han fik Rygaard. Som sin Fader helligede han sig mange Aar Stats-tjenesten som Lensmand paa Bergenhus, Gulland og Lahlholm. Det er dog ham, der har opført de ældste Dele af det nuværende Ravnholt, nemlig Østfløjen og Nordfløjen.

Samme Aar som han døde, solgtes Ravnholt til Holger Rosenkrantz den Lærde til Rosenholm.

Efter sin Udtrædelse af Rigsraadet og Opgiven af Forleningerne, afhændede Holger Rosenkrantz 1630 Gaarden, der købtes af den navnkundige Henrik Holck, der af sin Fader var sendt udenlands for at studere, men i Stedet blev Rigs-greve og Feltmarskal i Wallensteins Hær. Han giftede sig „mellem Slagene“ med Hilleborg Krafse, der styrede Godset, og han døde af Pest 1633. Enken blev gift med Frans Pogwisch og paany Enke og maatte da sælge Ravnholt til den rige Christian Skeel til Vallø, der blev en højt betroet Embedsmand hos Christian V og var almindelig

afholdt for sin Redelighed og Retfærdighedssans. Han var Medlem af den Kommission, der skulde behandle Anklagen mod Griffenfeld, og var den eneste, der vovede at nægte at underskrive Dødsdommen. Skeels Datter ægtede Danmarks Gesandt i England Frederik Gersdorff, og deres Datter, Charlotte Amalie Gersdorff, blev gift med Etatsraad Christian Sehestedt, der arvede Godset. Christian Sehestedt var i mange Aar en af Frederik IV's ledende Mænd og styrede de udenrigske Anliggender. Da Anna Sophie Reventlow blev Dronning, afskedigedes han og blev Stiftamtmand paa Fyn; her arbejdede han med Iver paa at fremme Købstædernes Næringsliv og har gjort sig fortjent af Øen ved sit dygtige Embedsstyre. Som Stiftamtmand boede han for det meste paa Ravnholt, hvor han indrettede et Kapel. Selv ejede han Nislevgaard ved Otterup, der lige til vor Tid har hørt sammen med Ravnholt. Hans Enke styrede med stor Dygtighed Godset i mange Aar; hun oprettede det 1752 til et Stamhus og indsatte som Arving sin Søsterdatter Sophie Hedvig Comtesse Frijs, der var gift med General Ove Juul til Villestrup. Det franske Anlæg paa Ravnholt skyldtes dem. Deres Søn Christian Sehestedt Juul købte Hellerup, der dog først langt senere indlemmedes i Stamhuset. Siden 1754 har Slægten været bosat paa Ravnholt. Godset er et af de mest velholdte og bedst afrundede paa Fyen. Særlig kendt er Stedet for dets smukke og vidtstrakte Skove.

Niels Bild havde jo omkring 1600 ladet de to Fløje paa Ravnholt opføre. I det 19. Aarh. udvidedes Gaarden med en tredie Fløj, Vestfløjen; her er i vore Dage Portgennemkørslen. Senere, i 1860erne, blev Gaarden saa stærkt restaureret, at den som Arkitekturværk langt fra kan maale sig med mange andre fyenske Gaarde.

Den tredie af Sehestedt Juulernes Ejendomme, *Hellerup*, ligger c. 2 Mil fra Nyborg og et Par km Nord for Ravnholt i det frugtbare Hellerup Sogn, omgivet af Skove. Hellerup er en ældgammel Gaard, der sandsynligvis gaar

Hellerup.

tilbage til Valdemarernes Tid. Første Gang den nævntes, er dog 1419, da den ejes af en Bild, der fører Ulfeldternes Vaaben. I den følgende Tid er Ejerforholdene meget forvirrede; Slægt følger Slægt. Mest kendt af Ejerne er Eiler Brockenhuus, hvis Hustru havde den onde Skæbne i 14 Aar at bringe 17 dødfødte Børn til Verden, hvad der kun kunde forklares som Hekseri, hvorfor nogle gamle Koner blev brændt. Ogsaa Kai Rantzaus Enke, Fru Anna Lykke, der er omtalt under Hverringe, besad Hellerup; hun blev anden Gang gift med en Ulfeldt, med Corfitz's Broder Knud; han giftede sig efter hendes Død med Kirstine Lützow, der atter, da han døde af sine Saar fra Kolberg Heide, ægtede Hofmarskallen og Gesandten Johan Christoffer Kørbitz, en sachsisk Adelsmand, der gjorde stor Karrière ved det danske Hof. Det var aftalt i sin Tid, at Hellerup efter Kirstine Lützows Død skulde tilfalde Corfitz Ulfeldt; men Kronen beslaglagde nu efter hans Domfældelse denne hans Ret til engang at tiltræde Besiddelsen, og 1667 erhvervedes Gaarden ved Kongens Naade af Kørbitz. Han er det nuværende Hellerups Bygherre. Oprindeligt har det været en Bindings-

Holckehavn.

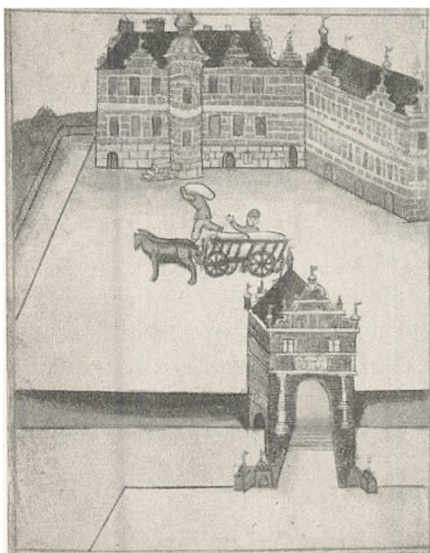
FOT.: SIGVART WERNER

værksbygning, Huset „med de mange Vinduer paa“, som Biskop Jacob Madsen skriver etsteds. Kørbitz byggede nu et Stenhus med et Trappetaarn, den nuværende nordlige Fløj, og han gjorde Godset til et Stamhus. Hans Broder arvede det efter ham, og hans Slægt ejede Gaarden til 1739, da den, uanset Stamhusbrevet, kom til Salg og købtes for 40,000 Rdl. af Herredsfoged Salomon Lindegaard, en Købmands-søn fra Odense. Gennem sin Hustru Frederikke Christiane Scanin, blev han en hovedrig Mand. Hans Søn købte Lykkesholm, medens Svigersønnen, Tolder og Postmester i Nyborg, Justitsraad Christoffer Otto Schmidt, arvede Hellerup, der efter hans Død 1779, som ovenfor omtalt, købtes af Gehejmerraad Christian Sehestedt Juul til Ravnholt. Dennes Enke fik senere Gaarden; men under den store Landbrugs-krise maatte hun lade Staten overtage den. 1836 købtes den igen tilbage til Ravnholt, og 2 Aar efter indlemmedes den i Stamhuset. Gehejmerraadinden flyttede derhen i Slutningen af 18. Aarh., og da opførtes den østre Fløj, der nu er Hovedfløjen; i de sidste 50 Aar har Godsforvalteren boet paa Gaarden. Baade Lykkesholm og Hellerup blev saaledes

erhvervet fra Lindegaardene; for en Gangs Skyld maatte en af Enevældens borgerlige Embedsslægter bide i Græsset over for den gamle Adel.

Lige udenfor Nyborg, ved den inderste Vig af Nyborg Fjord, hvor baade Vindinge Aa og Ørbæk Aa løber ud, ligger *Holckenhavn*, en af Landets anseeligste og berømteste Gaarde. Oprindeligt hed den Koxbølle og var i Ulfeldternes Eje fra ældgammel Tid. Slægten, hvis ældste kendte Medlem var gift med Esbern Snares Datter Cæcilie, besad allerede paa Valdemar Atterdags Tid Gaarden. Knud Ebbesen blev paa Reformationstiden gift med Anne Hardenberg, Rigshofmesterens Søster; Frederik II's Elskede blev vel opkaldt efter hende, ligesom hendes Fader, Corfitz Hardenberg, bragte Navnet Corfitz ind i Ulfeldtslægten. Fru Annes Søn Jakob tiltraadte Koxbøllegaard efter hendes Død; han blev tidligt Rigsraad, men kom i Opposition til Kongen og havde svært ved at hævde sin Plads i Raadet. Rent galt gik det, da han som Gesandt i Rusland 1579 over-

traadte sine Instrukser og nedkaldte Kongens voldsomme Vrede over sig, saa han blev udelukket af Rigsraadet. Nu fik han Tid til at syle med sine private Ejendomme; Godset arronderes; den gamle Gaard nedbrødes, og en ny med Kvaderornamenter i Muringen og med svungne Gavle og straalende Fløje rejstes c. 1585 paa en Plads ved Stranden og fri af Landsbyen Koxbølle; Navnet paa

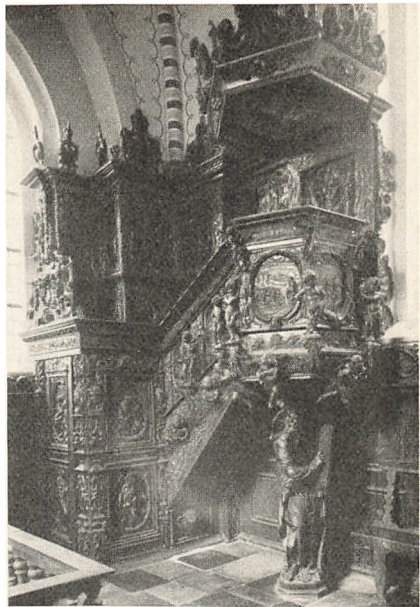

Det ældste Holckenhavn.
 efter Jacob Ulfelds Jordebog.

Gaarden, Koxbølle, ændredes nu til Ulfeldts-holm. Han byggede en Vinkelbygning paa de to Sider af den valgte indgravede Plads, lagde en statelig Portbygning paa den tredie Side og omgav Gaardspladsen med en Mur.

Gaarden blev arvet af hans Søn og Navne, der havde været paa de lange Rejser i Europa, deltaget i Tyrkerkrigene med Malteserne, og endog besøgt Palæstina og Ægypten. Som 30-aarig vendte han tilbage, vel-

Prædikestol i Holckenhavn Kapel.

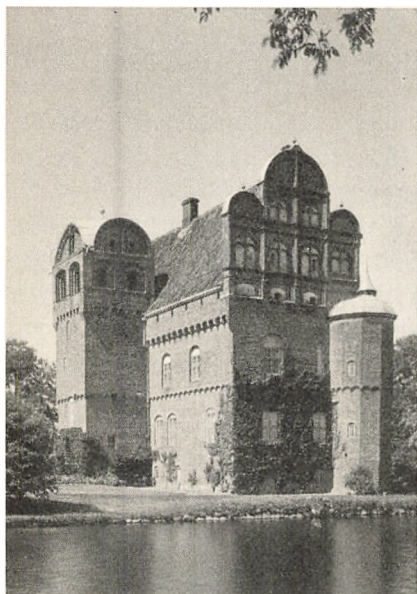
skelet som Diplomat; han blev hurtigt Rigens Kansler. Paa Ulfeldtsholm byggede han bl. a. det firkantede ydre Hjørnetaarn og Klokketaarnet i Gaarden. Men hans Arbejde standsede brat; thi 1616 solgte han Gaarden og erhvervede Egeskov; alle Slægtens Lig flyttedes da ned fra Vindinge til Kværndrup Kirke, et karakteristisk Træk, som viser, hvilken Vægt Slægterne lagde paa deres Byrd og Afstamning. Den nye Ejer var Fru Ellen Marsvin, Ludvig Munks Enke og Kirstine Munks Moder. Hun var energisk og daadkraftig, Godssamlerske i meget stor Stil. Hendes nye Erhvervelse blev dog efterhaanden hendes kæreste, og hun gav den Navnet Ellensborg.

I sin Magt og Rigdom tog Ejerinden fat paa at fuldføre den Borg, som Jacob Ulfeld havde paabegyndt. En Vestfløj blev bygget, Kapelfløjen, og det indre blev smykket med Kalkmalerier, hvoraf værdifulde Rester er bevarede. Kapellet blev udstyret med et rigt udskaaret Inventar — Præ-

dikestol, Stolestader; Altertavlen har andetsteds hjemme—som Eckernfjordemesteren Hans Dreyer arbejdede med gennem 7 Aar og som hører til det mest fremragende Arbejde her i Landet. Og endelig lukkede hun nu Gaarden med en lavere Fløj, sluttende sig til Porthuset. Derved var der skabt en af de anseeligste Herregaarde i Riget. Da Fru Ellen døde 1649, arvede Datteren Herligheden; men hun maatte jo opholde sig paa sit Forvisningsted Boller. Efter hendes Død blev Leonora Christine dets Ejer. Hertil forvistes derfor Corfitz Ulfeldt, da han efter Hammershusfængslingen var faldet Kongen til Fode; men med hans endelige Fald inddrog Kronen Ejendommen og kaldte den Nygaard; Claus Rasch, som er omtalt under Juelsberg, kom til at styre den nogle Aar.

Nygaard fik dog snart en fornemmere Ejer. Eiler Holck havde udmærket sig i Svenskekrigen, vundet Kongehusets Gunst og var blevet Kommandant paa Kronborg. Ham

Hesselagergaard.

FOT. I LØNBORG

skænkedes Godset mod 300 Tdr. Hartkorn godt fyensk Bøndergods til Ryttergodset, og 1672 oprettedes det til Baroniet Holckenhavn. I denne Slægt er Ejendommen stadig forblevet. Under daarlige Tider har Huset vel mistet en Del af sin straalende og prangende Glans. Fløje og Karnapper er borttagne, Taarne nedrevne, og Dele af Bygningen var under Forfald; men i de nyere Tider er der gjort et betydeligt Arbejde paa at

Hesselagergaard, som det saa ud for godt 100 Aar siden.

vedligeholde og konservere det tilbageblevne. — Saaledes staar Holckenhavn nu som en af Fyens stolteste og mindrigeste Borge, statelig og mægtig udadtil, og i sit Indre rummende adskillig Dekoration fra 17. Aarhundrede, Vægmalerier, Stuklofter, Træskæringer.

To Mil mod Syd ligger mellem Kystvejen til Svenborg og Vandet en af de mærkeligste Borgbygninger i Danmark, *Hesselager*. Paa Valdemar Sejrs Tid tilhørte Ejendommen Kongen. Under Erik af Pommern var den i de Bilders Eje; Jacob Ottesens Datter Maren blev gift med en af de „sorte“ Friiser, Henrik; deres Sønnesøn var Kansleren Johan Friis, der arvede Slægtsgaarden. I Christian III's og Frederik II's Tid var han maaske den mest indflydelsesrige Embedsmand, og ham var det ogsaa, som fik Peder Oxe kaldt tilbage til Landet under Syvaarskrigen. Han varetog med Overlegenhed Rigets Tarv; men glemte heller ikke sit eget. Ved sin Død ejede han 8 Herregaarde og betydelig Rigdom. Ugift var han, og derfor oprettede han 1548 Slægts-

gaarden som et Stamhus i Slægten, det første i Danmark. Johan Friis var en lærd Mand og en kulturelt indstillet Personlighed. Yderst paa Holmen i den lille Sø byggede han et stort Stenhus, som endnu staar, to et halvt Stokværk højt, paa stærke, hvælvede Kældere, med udkragede Etager og øverst Vægtergang med Skoldehuller og Skydeskaar. Et stort firkantet Taarn springer frem paa den ene Langside og paa dettes ene Side var Adgangen over en Bro med Broklap; fra Taarnet kunde hele Forsiden af Huset beherskes. Bagsiden værnedes ved to ottekantede Hjørnetaarne, der baade kunde bestryge denne og Smalsiderne. Det var en Borg, som en Pøbelhob ikke let kunde løbe over Ende; Grevefejdens Skuffelser laa de høje Herrer i Blodet længe efter. Mærkeligst er dog de store, rigt blændede og arkitektonisk udsmykkede, buede Gavle, et Motiv, som han hentede fra Venezia, og som han ogsaa anvendte paa Hesselager Kirke. Huset var et Tilflugtssted i Modgang; derfor var det Indre kun indrettet til Brug ved særlige Lejligheder, øverst var der kun den store Festsal, under den kun to store Rum. Her findes endnu Rester af en malet Dekoration paa Murene, Billeder fra Herremandens Dagligliv, Kalkmalerier af Marker med Køer og Redskaber og Skibe, og af Skove med Hjorte, der yderligere var gjort levende ved, at de malede Dyr forsynedes med træskaarne Hoveder med rigtige Gevirer. Foran Holmen, adskilt ved Grav derfra, laa Borggaarden med det daglige Livs Bygninger.

Over Indgangen til sit nye Hus satte Johan Friis en Tavle dateret 1538 og med en Indskrift paa Latin, som Sophus Michaëlis paa Dansk gengiver saaledes:

Her har paa Fædrenes ældgamle Gaard Johan Friis ladet rejse ny denne Bygning til Bo baade for sig og sin Slægt. Ejerens Vaaben De skuer, velhugget i Sten, for at vise Herkomst og Byrd, at hans Hus gammel Oprindelse har.

Aaret 1538 maa betegne et Stadium af Byggeriet; som Hu-

set nu staar i sin fulde Højde, er det næppe bleven færdigt før op mod 1550.

Da Kansleren døde 1570, protesterede nogle Arvinger mod Stamhusinstitutionen; Sagen kom for Rigens Raad og førte med sig, ikke blot Underkendelse af Bestemmelsen, men ogsaa, at der rettedes Beskyldning mod den afdøde for at have beriget sig paa Kronens Bekostning. Arvingerne betalte skyndsomt 50,000 Daler for at faa Arven udleveret, og det er nok mindst 1 Million i vore Penge. Hesselager arvedes af Brodersønnen, Niels Friis til Ørbæklunde, og i denne Slægt blev den, til den 1683 erhvervedes af Proviantforvalteren ved Nyborg Fæstning Poul Grønnevold, altsaa atter en af de Nyborg fiskale Embedsmænd; fra ham gik den til hans Svigersøn Amtsforvalter Niels Buchholtz, der ogsaa fik hans Embede, og den kom senere 1726 til dennes Svigersøn og Efterfølger i Embedet Laurids Baggesen, der havde været Hovmester hos Anna Sophie Reventlow. Ved denne Tid sættes dens Værdi til 19,500 Rdl. Den blev i Familien til 1798. 1766 betaltes den med 58,524 Rdl., 1798 med 80,000 Rdl. 1802 købte Etatsraad Dons den for 114,000 Rdl., i hans Slægt blev den til 1888, da den for 1,300,000 Kr. overgik til den afdøde Ejers Enkes nye Mand, Sognepræst H. H. Møller. 1904 købte Helten fra Skanse Nr. 2, Kammerherre C. V. Castenschiold til Borreby, der jo ogsaa er bygget af Johan Friis, Hesselager for 1,050,000 Kr. Den ejes nu af hans Svigersøn, Baron Axel Blixen-Finecke. Den første Dons lod de gamle Bygninger i Borggaarden nedrive og Graven delvis tilkaste; ogsaa paa anden Vis gik det udover Hesselager. Nu er der ofret meget paa Borgens Bevarelse; Arkitekt Helge Boisen Møller forestod en Restaurering i 1904.

Hesselager er en af de karakterfuldeste Herreborge i Danmark, et storartet Minde om sin Skaber, den gamle Kansler, en Stolthed for sin Egn.

En halv Mils Vej sydligere, direkte ved Vejens Vestside ligger *Broholm*, smaa tre Mil fra Nyborg og to fra Svend-

Broholm.

borg. Den ligger paa et Par Holme omgivet af meget brede Grave og indrammet af Træer og virker fra Landevejen som en romantisk gammel Borg. Det er en ældgammel Ejendom, og den var i Christoffer II's Tid i de Ulfeldters Eje og blev i Slægten, til den 1473 ved Arv kom til Hr. Johan Fikkese, der blev taget til Fange i Slaget ved Brunkebjerg, men da han vendte tilbage, belønnedes med en Rigsraadsplads. Under Grevefejden drog Svendborg-Almuen ogsaa mod Broholm, men Gravene afværgede Angreb. Gaarden gik ved Ægteskab over til de von Mehlener, der er omtalt ved Lundsgaard, og til Landsdommer Claus Brockenhuus, som 1641 solgte den til Ritmester Otte Skeel af Birkelselinien, sidste Gang Broholm har været solgt. Den nye Ejer tog sig for at oprette den forfaldne Ejendom. Den gamle Hovedbygning fra von Mehlers Tid ved Gaardspladsens Sydside blev nedbrudt, dog saadan, at der endnu i Murværket paa Huset paa den Plads findes Rester af det gamle Hus, og han opførte c. 1645 Bygningen i Østsiden, en toenhals Etages høj Bygning paa hvælvede Kældre og med et rundt Midtertaarn. Huset staar endnu; men det

blev restaureret to hundrede Aar senere af G. F. Hetsch og derved noget forvansket. Hans Enke, Ide Lunge, fortsatte Byggeriet og rejste blandt andet Indkørslen paa Nordsiden og en lignende Portbygning ved Indkørslen til Borggaarden paa Holmen foran.

Den sidste af Broholm-Skeelerne Fru Elisabeth giftede sig 1718 med Oberstløjtnant Niels Sehested, og saaledes kom Broholm 1730 til den Slægt, som endnu ejer Gaarden. Ægteparret boede dels paa Broholm, dels paa Mullerup, men det var aabenbart Broholm, der havde deres Hjerte. Der skete den for Datiden frygtelige Begivenhed, at Datteren Anna Beate kom for Skade med Huslæreren Student Christian Schousboe; Oberstløjtnanten og især Fruen vilde længe ikke høre Tale om Ægteskab. Da brød Studenten over tværs, blev Militær og opnaede efter faa Aars Forløb som Lieutenant i Rønne at kunne hjemføre sin Elskede; han blev senere Kommandant i Korsør og Oberst, ja endog adlet „af Gyldenfeldt“; saaledes opløstes alt paa en værdig Maade. Efter sin Mands Død sad Fru Elisabeth Enke paa Broholm; da mødte der en Frier op, som vel trængte til det økonomiske Rygstød, som Broholm maatte byde, men til Gengæld bød Fruen fornem Rang og et landselsket Navn; det var Tordenskjolds Broder, Søofficeren Caspar Wesel, der var bleven adlet, og nu for at fremme Ægteskabsplanen fik Udnævnelse til Viceadmiral. De blev gifte, og indtil Fruens Død var han paa Broholm; men Gaarden var 1749 bleven gjort til et Stamhus i den Sehestedske Slægt, og derfor maatte han ved hendes Død fortrække for Stedsønnen, Oberstløjtnant Anders Sehested. Hans Sønnesøn og Navne var en højst excentrisk Person; Fader, Bedstefader og Oldefader havde været Officerer, men han drev det kun til Lieutenantstitlen, og i Forhold til sin Hustru, Degnedatteren fra Marslev, Edel Marie Kjær, var han højst utilregnelig. Han blev umyndiggjort og fjernet fra Broholm, og Administrationen søgte ogsaa med de skrappeste Midler — som Udsultning — at drive hende bort; men hun

holdt ud af Hensyn til Sønnen. Da hendes Mand døde 1819, blev hun, i Følge de særlige Stamhusregler, Besidder af Broholm, og ved Flid, Paapasselighed og Driftighed bragte hun Ejendommen frelst gennem de onde Tider i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

Sønnen Kammerherre N. F. B. Sehested arvede hendes Dygtighed og Virketrang; Godset blev drevet frem; Gaarden blev restaureret og nye Bygninger opført, saa det nu blev en firfløjet Gaard. Han blev meget anvendt indenfor det offentlige Liv paa Fyen og har som Arkæolog indlagt sig Ry gennem Tiderne. Gudme Herred er gammel Oldtidsbebyggelse; et af de største Guldfund stammer fra Broholm og der gøres stadigt mærkelige Oldsagsfund. Han samlede disse, og for at bevise de gamle Stenredskabers Brugbarhed, lod han i Haven opføre et Bjælkehus til sine Samlinger, hvor Træet udelukkende var behandlet med Flinteredskaber. Huset og Samlingen er ved den nuværende Ejers Interesse overgaaet til Fyens Stifts Museum i Odense. Hans Søn, Kammerherre Hannibal Sehested, fortsatte Faderens Arbejde for Landbruget og hans Anseelse var stor. Han var Højrepartiets sidste Konseilspræsident før Parlamentarismens Indførelse. Nu ejes Broholm af Hofjægermester Jørgen Sehested, en Brorsøn af foregaaende og Søn af Landbrugsminister Knud Sehested; hans store Slægtsinteresse har gjort ham til en forsigtig og energisk Værner om Broholms historiske Værdier.

Meget nyt er kommen til i Bygninger i de sidste hundrede Aar paa Broholm, men Stedet har beholdt sit gammeldags Borgpræg og er vel værd at se.

Hermed er Rundgangen mellem Slotte og Borge i Bjerge og Aasum, i Vindinge og Gudme Herreder, tilbagelagt. En Kæde af Minder fra den nationale Historie har vi mødt, Navne, som hver Mand kender, Tovelille (Tvevad), Kongerækken fra Christoffer I til Christiern II (Nyborg), Marsk Stig (Scheelenborg), Kansleren Johan Friis (Hesselager

og Ørbæklunde), Christian IV og hans Søn, Helten Ulrik Christian Gyldenløve (Ulriksholm), den lærde Holger Rosenkrantz (Ravnholt), Ellen Marsvin og Leonora Christine (Holckenhavn), Juelerne, Moltkerne, Johan Bülow. Nok til at vise, at Egnen har været Bærer af en Kultur, som de færreste Steder i vort Land.

Ældgamle Voldsteder er der mange af. De gamle Gaarde fra Middelalderen blev bestaaende under Adelstiden. Enevælden bragte ikke nye Herrer med de kolossale Embedsindtægter til Fyen. Det var Officerslægterne, der tog Bolig paa Gaardene, eller borgerlige, hvem Handelen havde gjort velhavende, eller Embedsmænd af Enevældens første Kuld, det, der havde saa svært ved at drage Skellet mellem Embedets Indtægter og deres egne; se blot, hvor de Nyborg-Toldere er blevne Herremænd. Men disse Velhavere var trods alt ikke Rigmænd, og de mere beskedne Forhold har konserveret Gaardene; der var Penge til at erhverve og drive Herregaarden, men sjældent til Nedbrydning af de gamle Huse og til Storbyggeri. Derfor har Østfyen Renaissancegaarde, som intet andet Sted i Danmark: Nyborg Slot, Hesselager, Rygaard, Ørbæklunde, Rønningesøgaard og Juulskov, Ulriksholm, Broholm og Holckenhavn, en Perlerække, som viser det mest ejendommelige Billede af Herregaardsbyggeriet i Adelen's Storhedstid, en Seværdighed, som ingen Turist, fremmed eller hjemlig, bør drage forbi, om han eller hun har nogen Lyst til at vide noget om dansk eller nordisk Kultur i Fortiden.

NOGLE FYNESKE FREDNINGER

Af EINAR BOESGAARD

TURISTSAGEN i Danmark vilde i Dag have været adskilligt ringere stillet end den er, hvis der ikke for 28 Aar siden var dukket en Naturfredningsforening op her i Landet.

Turistforeningen og Naturfredningsforeningen har saa at sige arbejdet Haand i Haand om den samme Opgave, selv om det kun ved spredte Lejligheder er kommet til et egentligt Samarbejde. Hvor Turistforeningen har gjort sin Indsats for at sætte Landets Behandling af Turisterne i Skik, der har Naturfredningsforeningen sejt og stilfærdigt arbejdet paa at faa Landet selv bevaret — og mange Steder arbejdet paa at faa det forskønnet. Man tænke blot paa Steder som Klampenborg ved København eller paa Kringen mod det Skiltesvineri, hvormed nogle Firmaer, saa sært det synes, har ment at kunne vinde sig Venner mellem Publikum.

Turistforeningen og Naturfredningsforeningen har saa at sige været Mand og Kone i det Hjem, hvori vi byder Udlandinge til Gæst — og i det Hjem, som vi naturligvis først og fremmest glæder os selv over at kunne færdes i. Naturfredningsarbejdet har været udstrakt over hele Danmark, fra Skagens Gren til Bornholms Østkyst, men naar vi i denne Aarvog beskæftiger os med Fyn, saa vil alene de paa Fyn foretagne Fredninger vidne klart om, hvilke Værdier Naturfredningen har frelst. Ofte er det sket med Naturfredningsloven i Haand og imod private Interesser

af den ene eller anden Art. Men langt, langt hyppigere har det været saadan, at man med Lethed har fundet Ejernes Forstaaelse, eller at man i Naturfredningsarbejdet har haft den store, men heldigvis ikke sjældne Glæde, at se Ejerne af skønne Omraader komme lige ind gennem Døren og bede om, at dette eller hint maa blive fredet, saaledes at vi kan efterlade vore Efterkommere et skønt Land, ikke mindre skønt end det vi fik i Arv.

De fynske Fredninger omfatter saa at sige Elementer af enhver Art. En af de ældste, afgjort længe før der var en Fredningssag og en Fredningsforening i Landet, drejer sig om Damestenen ved Hesselager, der snart i Hundrede Aar har ligget fredet, men man har fra Storebælt til Lillebælt, fra Hindsholm til Helnæs fredet store og smaa Arealer, enkelte Træer, Stengærder, Udsigter, Badestrande, alt det, der gør Fyn til den vidunderlige Turist-Idyl, Øen ubestrideligt er. Nej, desværre ikke *alt* det . . . . men en stor Del af det.

Man kan hvad angaar det allerede tilendebragte Fredningsarbejde læse sig til et fuldstændigt fynsk Landskabsmaleri blot ved at gennemlæse selve de afsagte Fredningskendelser og Deklarationer.

Se blot et Eksempel her om Fredninger under Brahetrolleborg. Dette Gods har paa direkte Foranledning af den storsindede Besidder, nu afdøde Lensgreve C. E. Reventlow, gennemført endog meget omfattende Fredninger.

1. Fredningen omfatter følgende:

- a. 1 kuppelformet Eg staaende paa den nordlige Side af Munkebjerg Fredskov — Høbbet Fredskov — tæt ind mod den nuværende Skovgrænse. Træet er flere Hundrede Aar gammelt og findes at have en endog særlig stor Skønhedsværdi.
- b. 1 flere hundredaarig gammel Bøg (den 60 armede Bøg) staaende i Kræmmerskoven tæt ud mod Skovvej, ca. 50 Meter fra Nyborg—Bøjden Landevej.

- c. 2 Appelliner, en staaende i Brahetrolleborg Park og 1 paa en lille Høj Nord for Brahetrolleborg Avlsgaard. Træerne er meget gamle og medtaget af Tidens Tand.
- d. Langs Kommunevejen — Nybogyden —, der fører fra Nyborg—Bøjden Landevejen til Nybo By, 11 Stk. flere hundreaarige Aske og 1 Elm. Træerne findes alle i den vestre Side af Vejen.
- e. De paa et nærværende Deklaration vedhæftet Kort angivne Træer — Ege og Bøge — ialt 32 Stk., alle flere hundreaarige, staaende omkring Nørresø, særlig i den nordlige og østlige Søkant, hvorhos det yderligere bemærkes, at det vil være Ejeren magtpaaliggende — uden at der dog paahviler ham nogen juridisk Forpligtelse i saa Henseende —, at Stedet ved og omkring de angivne Træer stedse skal søges bevaret i den Form, hvori de nu befindes, saaledes at Søkantens Bevaring derved værner de Skønhedsværdier, som de monumentale Træer skaber, uden at dette Forhold paa nogen Maade skal være Hindring for forstlig Behandling af de omkringstaaende Træer, dog saaledes, at Udvisning saavidt muligt skal foretages af Ejeren personlig eller dog under dennes personlige Anvisning. Fredningen skal ingen Steder omfatte Træer, der er staaende uden for den rundt om Nørresø førende Skovvej.
- f. Den i den østlige Del af Nørresø beliggende mindre Ø, kaldet „Lucie Øen“.
- g. 2 hundreaarige Elme staaende i Skjeldet i den nordlige Side af Kommunevejen — Fleningegyden — ca. 50 Meter fra Nyborg—Bøjden Landevej.
2. Fredningen gaar for Træernes og Trægruppernes Vedkommende ud paa, at de ingensinde maa fældes, undergraves eller paa anden Maade udsættes direkte eller indirekte for en Behandling, som kunde føre til Træernes Ødelæggelse eller Beskadigelse, og for „Lucie Øen“s Vedkommende paa, at specielt den paa samme værende Plante-

vækst ikke direkte eller indirekte maa udsættes for en Behandling, som ligeledes kan medføre dens Ødelæggelse eller Beskadigelse, idet det saaledes tilstræbes, at Øen stadig er bevokset med Træer.

Staar ikke det sydfynske Landskab med al dets mangfoldige Frodighed, dets fortryllende Blanding af Natur og Kultur for En blot ved Læsningen af denne tørre juridiske Fastlæggen af, hvad der for evig Tid skal ligge hen til Glæde for vore Børn og følgende Slægter?

Karakteristisk for den Omhu, hvormed der vaages over Værdierne, er en anden lige som Brahe Trolleborg Fredningerne 18 Aar gammel Fredning af den berømte Ege Allé paa Frederiksgave, hvor ikke blot Alleen er fredet, men hvor den lensgrevelige Wedell'ske Stiftelse har forpligtet sig til at foretage Vedligeholdelse og Efterplantning.

Overhovedet maa man beundre den Maade, hvorpaa det lykkes at komme overens om egnede Fremgangsmaader for Bevarelse af Naturskønheden. Typisk i denne Henseende er en lille Fredningssag, der drejede sig om Guldberg Birkebakke, som man ved Forhandling med et Ejendoms-konsortium enedes om at frede i en vis Udstrækning imod Beplantning, hvorefter Konsortiet for sit Vedkommende erklærede sig tilfreds med i øvrigt at maatte foretage en Beplantning, som man havde planlagt.

Gammel men med fornyet Aktualitet i en Tid, hvor det faktisk nærmest maa siges at være lykkedes at holde Naturfredningsministeriet lidt for Nar, er en Sag om Landevejsreklamering ved Go'e Bakke mellem Ringe og Svendborg, hvor man saa tidligt som i 1927 fik Kendelse for, at en hæslig Skiltning for Automobilolie skulde fjernes.

Men lad os gaa til et andet lille fynsk Landskabsmaleri, der for Fantasien maner frem Idyllen „Hofmangave“. Hør her, hvad der er at læse lige ud af Nævnets Kendelse, saaledes som den blev afsagt paa Foranledning af Stamhusbesidder, Hofjægermester N. E. Hofman-Bang:

1. Den store Lind i Borggaarden Hofmansgave.
2. Trægruppen kaldet Mellemværket i Hofmansgaves Have.
3. Trægrupperne kaldet Urværket og Romsøskrænten Syd for Haven.
4. Kystbevoksningen paa Øen Leammer.
5. Det med Eg og Tjørn bevoksede Hegn mellem Troldskovsmarken og Mellemlykken.
6. De gamle Skanser paa Hals ved Fyret mod nordvest.
7. Den meget store Sten fra Istiden i Hasmark By.

Fredningen iværksættes saaledes, at det fredede bevares i dets naturlige Tilstand og bibeholdes uforandret. Træerne maa ikke beskæres, heller ikke ved Navneindsikring, eller trykkes af anden Bevoksning og maa ikke omhugges, uden at forstlige Hensyn gør det nødvendigt, og saadan Omhugning maa kun ske efter Aftale med Fredningsnævnet. Grusgravning maa ikke foretages paa det fredede.

— — —
 Ser man ikke for sig i alle Enkeltheder den Perle af dansk Natur, som det her er lykkedes at sikre mod Undergang.

Helt rørende virker en Detaille, som den Fredning af en Del af Aabredde i selve Odense By der har fundet Sted. Det er klart, at Fredninger ikke i Byerne er af lige saa stor turistmæssig Betydning som Landskabsfredningerne. Odense vilde som Turistby f. Eks. lide ubodelig Skade, hvis Aaen og den til denne knyttede Romantik udslettedes. Denne Art bestemmer f. Eks., at der ikke inden for en Afstand af 2 m fra Aabredde overhovedet maa bygges, ligesom der træffes Bestemmelse om, at en uden for denne Afstand liggende Bygning skal have en bestemt Karakter.

Ganske vist lykkedes det ikke at opretholde Fredningsnævnets Bestemmelse, om at der ikke maatte bygges helt ud til Aabredde, men Overfredningsnævnets Kendelse fastsatte en Mængde Detailler angaaende Byggeriets Karakter, de Materialer, der maatte anvendes, og om Beplantning langs Aaen.

En meget værdifuld Fredning gennemførtes ved Lillebælt i 1931, da man fik Aftale med Ejerne af Staurby Strand baade om Fredning af Stranden og Adgang for Publikum. Den Stump Strand, der her er Tale om, er kendt af Tusinder, der har set de forblæste Fyrretræer paa den under Togkørslen mellem Middelfart og Strib, inden Lillebælts Broen blev bygget.

En anden interessant Strandfredning opnaaedes ved Forhandling med Hofjægermester Juel til Hverringe. Det drejede sig om Bøgebjerg Strand ved Kerteminde. Nogle Detailler om denne Fredning er ganske betegnende. Det fastslaas, at en Strækning af ca. 1000 m langs Stranden skal være tilgængeligt for Publikum, som her skal have Ret til Ophold og til at bade. Til Gennemførelse af Orden og Fred paa Stranden bestemmes, at saafremt Publikum ikke holder Orden og Renlighed, saa skal enten Ejeren eller det offentlige gennem Fredningsnævnet kunne foranledige, at der oprettes et af Politiet anerkendt Tilsyn paa Stranden.

I det nordlige Østfyn har der gennem mange Aar staaet en meget levende Diskussion om Fredning af hele Fyns Hoved-Omraader. Det har været en af de Sager, der udkrævede mest Omhu, fordi en Mængde forskellige Interesser her har skullet sammenarbejdes, og det endte med, at man maatte foretage Fredninger af forskellig Karakter for de forskellige Omraaders Vedkommende.

De her nævnte Eksempler omfatter langt fra alle fynske Fredninger — desværre er mange betydningsfulde Sager foreløbig eller endeligt blevet afgjort *imod* Fredningsvenners Ønsker. Men dette til Trods er der gennem Fredningsarbejdet vundet og sikret Værdier, der unddrager sig enhver Maalestok.

FYNSKE MALERE

Af HERMAN MADSEN

FOR ikke saa længe siden havde et københavnsk Turistbureau fyldt et af sine Vinduer med et stort Danmarks-kort, hvorpaa de forskellige Landsdeles karakteristiske Egenskaber og Seværdigheder var gjort billedmæssigt anskuelige. Det overraskede egentlig ikke, at den fynske Ø var karakteriseret ved en Maler, som stod i frodigt Græs ved sit Staffeli. Hvorfor ikke — Fyn har paa en afgørende Maade været med til at præge vor Tids danske Malerkunst, men det morsomme ved dette Danmarks-kort er imidlertid den Kendsgerning, at det ikke længere er i en forholdsvis snæver Kreds de fynske Malere værdsættes, det, at de bruges i en almindelig Propaganda, betyder i en temmelig afgørende Grad, at over for det store brede Publikum har Malerne afløst Boghvedegrøden som nationalt fynsk Kendemærke.

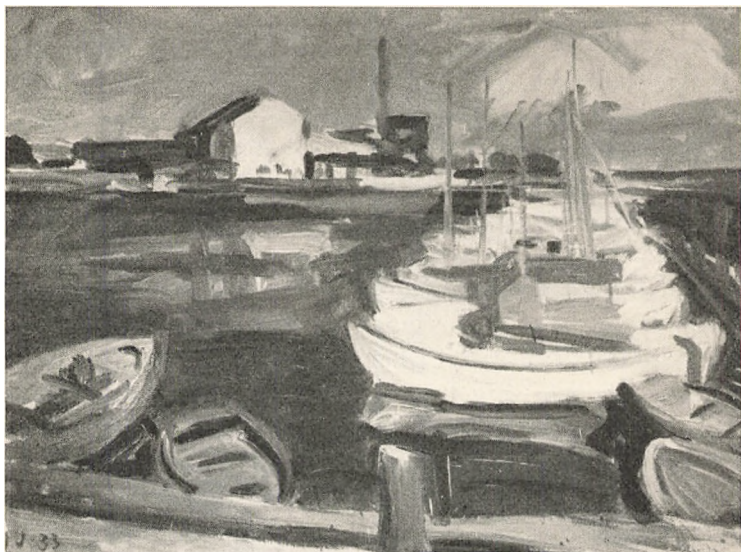
Den fynske Malerkunst er ikke alene knyttet til Fyn, fordi Malerne bor og virker her, men den er, hvad der betyder mere, saa inderligt forbundet med den fynske Natur, saa man virkelig kan sige, at her finder man en Kunst, der saa fuldstændig er et med den Jordbund, hvorfra den er vokset. Den staar i en lige saa nøje Kontakt med Landets Linier som det bølgende Korn og de frodigtgrønne Roemarker.

At Fyn har faaet et saa vægtigt Navn i den danske Malerkunst beror paa forskellige Omstændigheder, der paa en

lykkelig Maade har føjet sig sammen. For det første fandt en Række unge Malere hinanden paa *Zahrtmanns* Skole i Firserne, de knyttedes sammen med Venskabsbaand, senere kom der udviklede Svogerskaber til. For det andet fik de hos Zahrtmann deres oprindelige Naturfølelse grundfæstet, saa de kom til at staa sammen som Gruppe, en naturalistisk, lyrisk betonet Malerkunst, jordbundet og ægte, som skaffede dem Betegnelsen „*Bondemalerne*“. Dette Navn var oprindeligt nedsættende ment, men det karakteriserede paa en træffende Maade Grundegenskaberne i deres Kunst, og efterhaanden blev det til et Hædersnavn. Disse Fynboer trampede bogstavelig talt ind i dansk Kunst med deres tunge jordfyldte Træskoer paa, hensynsløst, robust udfordrende. Men de bragte noget mere end lige dette, de gav en ny og lyrisk Naturtone Stemme, deres Billeder var sande Oplevelser af Vejr og Vind, det var Regn og Sol lige ind i Stuen, Udtrykket „*Bondemalerne*“ kom efterhaanden til at klinge som en sejrrig Fanfare. Og endelig opstod der for det tredie en fynsk Mæcen, Etatsraad *Mads Rasmussen* i Faaborg, der, da det kneb for de fynske Malere, stiftede et Museum i sin Hjemby, som skulde blive af en enestaaende Betydning baade for Malerne og for Publikum, der her skulde se anskueliggjort, hvilken stærk og oprindelig Malerkunst, der ligesom paa en underfuld Maade var steget frem fra Øens Muld.

Gruppens Hovednavne var *Peter Hansen*, *Fritz Syberg* og *Johannes Larsen*, dertil kom *Poul S. Christiansen*, der trods sin fynske Oprindelse aldrig slog Rod her. Men de tre andre forblev trofaste mod den fynske Motivkreds. Peter Hansen blev Faaborgs Skildrer, Syberg og Johannes Larsen fandt i Egnen omkring Kerteminde og paa Hindsholm det afvekslende og karakterfulde Rige, som de i deres Kunst skulde give en saa smuk og ægte Fortolkning.

Det at understrege „Fynboerne“s generelle Betydning er nødvendigt som en Introduktion til *den østfynske Malerkunst*, hvis Tyngdepunkt er Sybergs og Johannes Larsens

E. Wendelboe Jensen : Fra Nyborg Havn. 1933.
Privateje.

FOT.: LØNBORG

Virksomhed. En Skildring af Malerkunsten, som den har formet sig paa Østfyn, maa uvægerligt blive et Fragment, men et meget betydeligt, af den fynske Malerkunsts Historie. Det efterfølgende bliver derfor ikke Kunsthistorie i almindelig Forstand, men et Forsøg paa Vurdering af Sammenspillet mellem Maler og Natur indenfor det paagældende geografiske Omraade tilligemed en kort Oversigt over, hvad der er frembragt af Kunst gennem Tiden her. Kendskabet til en Landsdels Kunst vil altid være en Basis for Forstaaelsen og Tilegnelsen af Naturen og Landskabet. Gaar man i Sybergs Egn omkring Kerteminde vil man uvilkaarlig se den med hans Øjne, han har lært os at se Skønheden i de lange Pilerækkers perspektiviske Forskydninger ind over Landskabet. Og den, som har faaet Landskabet først, vil i hans Billeder se den kunstneriske Opfattelse af et Motiv, vil maaske have faaet en Forstaaelse af, hvad en kunstnerisk Proces er. Man kan gaa fra Landskabet til Kunstneren, og man kan gaa den omvendte Vej. Men uanset

Fritz Syberg: Badende Børn. Fyns Hoved.
Akvarel. 1904—05. Privateje.

hvilken Betragtningmaade, vi vælger i det foreliggende Tilfælde, vil den konkludere i den Samhørighed, der er mellem de nævnte store Kunstnere og deres Egn.

Naar Malerkunsten er stærkere koncentreret om Østfyn end om andre fynske Egne, har det næppe været uden Betydning, at denne Del af Fyn er præget af store landskabelige Modsætninger. Der er et meget stort landskabeligt Spring fra de bølgende, frodige Bakker Syd for Nyborg over Fjordlandet omkring Kerteminde og til Fyns Hoveds vældige forblæste og øde Bakkekuder, vi har her Springet fra Idyllen til det vældige og dramatiske i den øde Natur. Det er karakteristisk, at en anden Egn paa Fyn, hvor Malerkunsten ligeledes har udfoldet sig kraftigt, Faaborg med de omliggende Svanninge Bakker rummer lignende iøjnefaldende Modsætningsforhold.

Der er blevet sagt engang, at hvis Fyn lige med eet skulde synke i Havet, saa kunde Vorherre rekonstruere den runde Ø efter de fynske Maleres Billeder. Det er selvfølgelig et

Paradoks, men det fortæller alligevel noget om Arten af den Kunst, som findes og trives her. Og dette gælder i en særlig Grad Østfyn, hvis Landskaber staa lyslevende frem, som de er formidlede gennem de store fynske Maleres Opfattelse og kunstneriske Genskabelse.

— — —

Landskabskunsten i naturalistisk Forstand er slet ikke saa gammel som man kunde formode. I dansk Malerkunst malede Fynboen *Jens Juel* de første Landskaber, hvor en virkelig individuel Opfattelse gjorde sig gældende. Det var ganske vist i Egnen ved Middelfart, det skete omkring 1790, og vi maa naturligvis ikke undervurdere de Tilfældigheder, der kan have spillet ind, den ny Naturfølelse kunde selvfølgelig have fundet Udtryk et hvilket som helst andet Sted i Danmark. Men i hvert Fald er der noget symbolsk i, at det skete, hvor *Ambrosius Stub* et halvt Aarhundrede tidligere havde anslaaet den lyriske Naturglæde, der skulde karakterisere Fynboerne op gennem Tiden. De fynske Kyster ved Lillebælt er den første kunstneriske Motivkreds, senere kom Assenseggen til gennem *Dankvart Dreyers* Virksomhed, derefter blev hele Fyn gennem et Aarhundrede erobret, ikke altid paa en lige tilfredsstillende kunstnerisk Maade, men i hvert Fald er Kertemindeegnen blevet skildret paa den mest fuldendte og udtømmende Maade, kun Skagen kan vel af danske Egne siges at være blevet lige saa fyldestgørende kunstnerisk behandlet.

Tidligst blev Østfyn opdaget af den populære Dyremaler *C. H. Bøgh*, der fra Fyns Hoved malede en Række ret store Billeder med Staffage af løsgaaende Køer. De er noget tørre i Opfattelsen og bærer i en fremtrædende Grad Præg af Atelieret, men de maa nævnes, fordi det er de første Skildringer af de storladne Landskaber her. Man har Lov til at antage, at det var disse lidt kedelige Billeder, der i Halvfjerdserne fik *Th. Philipsen* til at besøge Hindsholm, hvor han malede nogle Studier, deriblandt en nydelig lille Udsigt mod Herregaarden Brockdorf.

Hans Smidths Fader havde i en Aarrække været Byfoged i Kerteminde, og Kunstneren tilbragte seks Barndomsaar her. Imidlertid havde en Moster bosat sig i den lille male-
riske Fjordby, og i Aarene til op i Firserne besøgte han jævnligt hende i Sommerferierne, og Resultatet blev en Række Smaabilleder, Figurfremstillinger, Gadebilleder og Landskaber. Han malede nogle karakteristiske Markeds-scener, derimellem Fremstillingen af Pigen, som sælger Markedsviser. Hun lærer samtidig Melodien fra sig og ledsages i dens uden Tvivl særdeles traurige Tekst af en gammel Mands skærende Violintone. Men nogen fyldestgørende Fremstilling af Kertemindes Folkeliv, som det formede sig gennem Halvfjerdserne, opnaaede Hans Smidth aldrig at give, det blev andre Emnekredse, han gav sin kunstneriske Skaberkraft.

I Begyndelsen af Firserne kom *Hans Andersen Brendekilde* som en meget fattig ung Maler til den lille Landsby Raagelund. Han havde faaet gratis Ophold hos en Gaard-ejer, og fik nu ogsaa sin Ven *L. A. Ring* anbragt der. Disse to Malere tilbragte i en Aarrække Somrene sammen, og det resulterede i en lang Række udmærkede Arbejder. Brendekilde interesserede sig især for Landskabet, Ring for Befolkningen, og tilsammen virker deres Billeder fra dette afsluttede Tidsrum som en forbavsende fyldestgørende Egnsskildring. En blank lille Aa snor sig ind gennem Raagelund, og langs dens skræppebevoksede og pilekantede Bredder malede de med Forkærlighed. Et morsomt Landskabsbillede af Brendekilde viser i Forgrunden Rings Stafeli med et paabegyndt Billede af det samme Motiv. Brendekilde malede i dette Tidsrum sine bedste Arbejder, som langt fra er vurderet efter Fortjeneste. I et mærkeligt Billede har han vist den snorlige Nyborg Landevej med dens svindende Perspektiv af Telegrafstolper. Men Ring gik dybere i sine Skildringer, hans Hovedværk fra Raagelund er „Helligaften paa Landet“, hvor Gaardens Folk er samlet omkring Lampen, hvorunder

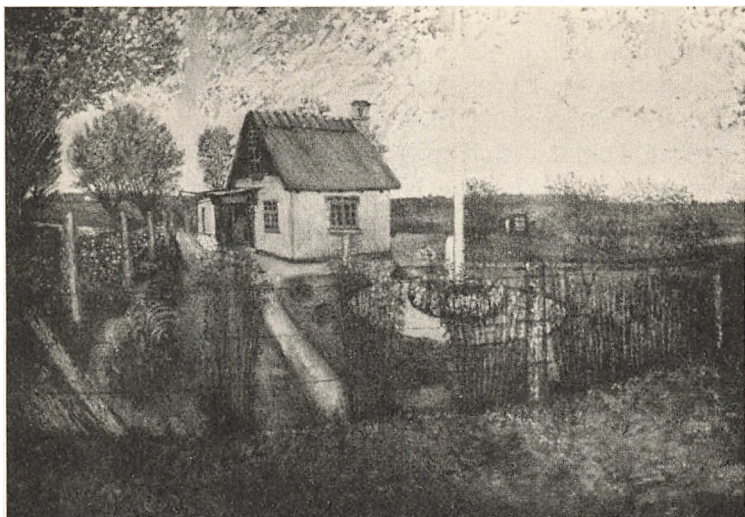
Fritz Syberg: Vinterlandskab. 1921—26.
Fyns Stiftsmuseum.

FOT.: MERRILD

Gaardejer *Lars Ebbesen* (der senere skulde blive en af Skyttebevægelsens Forgrundsfigurer paa Fyn) læser højt af Bibelen. Kun i et enkelt af hans fynske Billeder kan man sige, at Landskabet indtager en fremtrædende Plads. Det er i den prægtige Fremstilling af de tre Høstkarle, hvor Landskabet breder sig stort og aabent (endnu er det omtrent uforandret). I sin Bog om Ring skriver *Peter Hertz* følgende Linier om dette Arbejde: „Der er over det livfulde Billede, malet helt ude, en Frodighed af fynsk Jord, en umiddelbar Glæde over Lys og Sol og en ungdommelig Friskhed i Syn og Gengivelse, der faar Maleriet til at fremtræde som en Bebuder af Fynboernes maleriske og menneskelige Indsats.“

Men det østlige Fyn fandt først sine egentlige Skildrere i *Johannes Larsen* og *Fritz Syberg*. Disse to Kunstnere staar stadig midt i den Landsdel, som de har viet deres bedste Kraft. Begge med en overordentlig omfattende Produktion bag sig og begge spændende vidt i deres Emnekreds. Johannes Larsen er Kertemindes første virkelige

Frederik Sø: Mit Hjem. Privateje.

Maler. Han er født der i Byen, hvor Faderen ejede en gammel Købmandsgaard. Og bortset fra Studietiden og forskellige mere eller mindre omfattende Rejser, har han stadig været trofast mod den lille rødtagede Fiskerby, i hvis Udkant han har sit Hjem, den prægtige Udsigt her fra over Bugten og Klinten har han vist i mangfoldige Billeder. Der er ikke mange Skridt fra hans Hus og ned til Nordstranden, hvor Fuglene holder til om Vinteren i et næsten lige saa stort Tal som Badegæsterne om Sommeren. Fuglelivets Mangfoldighed har stadig fastholdt ham langs Kysten her, og Udsigten over Nordstranden mod Hverringes Skove har været Baggrunden for et meget stort Antal af hans Fuglebilleder.

Men Johannes Larsen har ikke alene været Fuglemaler, skønt det er denne Side af hans Produktion, der for et bredere Publikum har bestemt hans Fysiognomi. Han har ogsaa været en uforlignelig Skildrer af den lille Købstad og dens Mennesker. Hans tidlige Billede fra den gamle Købmandsgaard, Barndomshjemmet, vejer tungt i hans

Produktion paa Grund af den Inderlighed og Intimitet, hvormed selve Stedets Atmosfære er givet og gennem den Nænsomhed og Ubestikkelighed, hvormed de er gennemførte. En Sommerdag med gyldent Lys kommer Faderen fulgt af Hunden Bob over Gaarden paa Vej mod Kontoret; det er et Karakterbillede af Rang, den gamle Provinskøbmand levendegjort som Type og dog et opmærksomt og sønligt Portræt. I et meget smukt Billede har han vist Faderen en mørk Vinterdag inde paa Kontoret. En anden Side af Livet i Købmandsgaarden giver den store Fremstilling af Terningespillet i den Skænkestue, som altid hørte til det ret store Komplex, en saadan Gaard var. Her er især Postbudet i sin knaldrøde Frakke en ypperligt gengivet Type.

Ogsaa selve Kerteminde har han givet i en Række fremragende Arbejder, der i den opmærksomme Betragtning af Detaillen og Lyset undertiden kan bringe ingen ringere end *Købke* i Erindring. Først og fremmest maa her nævnes Kunstmuseets „Tidlig Majmorgen, Kerteminde“. Vi ser ud over de røde Tegltage, som bugter sig pudsigt i Tagrygningen af Ælde. „Hovedfiguren“ er et malerisk Mesterværk af en gammel Skorsten. Bag Tagene breder Udsigten sig mod den lange (nu forsvundne) Pilerække ved Nordstranden og den prægtige Vejrmølle (som ogsaa for faa Aar siden er forsvundet fra dette Sted). I Baggrunden aabner Udsigten sig mod de fjerne Skove ved Hverringe, der ligger i blaa Dis bag Fjorden. Mellem de røde Tage blomstrer Frugttræerne i de smaa Haver, skønnere er Provinsbyens Charme kun sjældent givet i dansk Malerkunst, man fristes kun til at nævne Dankvart Dreyers smaa Assensbilleder i det samme Aandedrag.

Men mere og mere blev det Fuglelivet, som optog Kunstneren, altid dog uløseligt forbundet med Landskabet. Han gik ikke langt efter sine Motiver, lige udenfor Kerteminde langs Nordstranden fandt han i de udstrakte Strandegne et malerisk Eldorado, som han har vist paa alle Aarets

Tider. Mesterværket er „Bygevejr i April, Taarby Strand“. Dette meget store Lærred, der findes paa Faaborg Museum, er ikke alene en slaaende sand Skildring af et Stykke Natur, men det er selve Naturstemningen givet i monumental Form. I min Bog „Den fynske Malerkunst“ har jeg omtalt dette Hovedværk i følgende Linier: „Den friske Foraarsblæst fejer hen over de oversvømmede Strandenge og kruser Vandoverfladen i Tusinder af krappe Smaabølger, i Forgrunden vugger to Maager med en forunderlig Lethed paa Bølgerne. I det fjerne ses de lange typisk stynede Popler, en Snebyge drager truende ond bort i Horisonten, og bag den hvælver den blaa Himmel sig i azuragtig Lethed. Har man Lov til at se en vis Naturromantik i et saadant Billede, Foraarets brusende festlige Fanfare, den lange Vinter, der jages paa Flugt af den sejrende Sol? I al sin fynske Beskedenhed fornemmer man Stemningen i et saadant Billede som heroisk og vældig, Foraarets, det kolde blæsende Foraars maleriske Monument.“ Det er et Eksempel paa, hvor storslaaet en kunstnerisk Omskrivning et simpelt Motiv kan frembyde, det hverdagsagtige er festliggjort gennem den kunstneriske Oplevelse. Taarby Strand (eller rettere Taarup Strand) er den østligste Del af Odense Fjord, et Omraade, der er uden iøjnefaldende landskabelige Skønheder, men Johannes Larsen har vist os, hvor storslaaet frit Rummet hæver sig over den foraarsmuntre, bølgekrusede Vandflade.

Fra Fyns Hoved har han hentet Motivet til Trilogien „Morgen, Middag, Aften“, som hænger paa Christiansborg. Det første Billede viser en urolig Vintermorgen ved Fyns Rev med hidsige Braadsøer, en romantiseret Udformning, hvor det oprindelige, det urtidsgamle taler. Det store Midterbillede fremstiller Edderfugletrækket over Fyns Hoved, og endelig ser vi paa det sidste Jægerne gaa hjem over de sneklædte Vidder med store Knipper af Fugle. Johannes Larsens Naturromantik udfolder sig her tydeligere, end det ellers er Tilfældet i hans Arbejder, den

eneste Undtagelse skulde da lige være den lange Række Oliebilleder, hvormed han har gennemillustreret „Den grimme Ælling“. Her finder vi hele Østfyns Natur levende-gjort, Herregaardsstemningen, Aarstidernes Skift over Landskaberne samtidig med, at vi paa klar billedmæssig Maade følger den grimme Ællings Oplevelser. Mærkeligt nok er denne enestaaende Billedrække, der er i fynsk Privateje, ikke udgivet, hvilken herlig Billedbog kunde der ikke blive ud af disse 34 farvelysende Lærreder.

En udtømmende Landsdelsskildring har Johannes Larsen givet i Achton Friis: „Danmarks store Øer“, hvor Fyn er behandlet. Her ser vi, hvor let og sikkert Kunstneren stadig har forstaaet at give det egentlige i Landskabets Struktur, de er forbavsende levende disse lette Pennetegninger, der altid bærer Oplevelsens inspirerede Præg. Johannes Larsen har gennemtegnet omtrent hele Danmark til det store Værk, og han har hermed givet et anseeligt Bidrag til at forme et sandt Danmarksbillede af i Dag. Men der er ingen Tvivl om, at hans østfynske Tegninger og især hans Hindsholmstegninger hører til mellem de skønneste i hele Rækken. Her har Fortroligheden beaaudet hans Pen paa den smukkeste Maade.

Omkring Aarhundredskiftet, da Syberg var bosat i Svaninge ved Faaborg, blev han under et Besøg hos Johannes Larsen opmærksom paa et gammelt Stuehus, som var til Salg for en meget rimelig Pris. Det laa i de store Over Kærby Bakker lige udenfor Kerteminde. Snart var Syberg Ejer af „Pilegaarden“, og den Kvadratkilometer frodige Agerjord med store Bakker og lange Pilehegn omkring denne blev hans kunstneriske Rige. Det er et Stykke fynsk Natur saa typisk, som vi i det hele taget kan finde det. Syberg har i sin Landskabskunst stadig været mere indadventt end Johannes Larsen, mere romantisk betonet i sin Indstilling overfor Naturen. For Syberg er Motivet ikke en Krog af Naturen, men med et stort Blik favner han alt det typiske i det Synsbillede, han har for sig. Et

af Sybergs store Landskaber er en Redegørelse for selve Landskabets Struktur med en stærk Vægt lagt paa den Stemning, Vejr og Vind, Sol og Skyer farver det med.

Kun faa Malere har en mere helstøbt Produktion bag sig end Syberg; Helheden af hans Kunst former sig som en storslaaet Hymne til den Virkelighed, som omgiver ham, snævert trukket, Hjemstavnen i dette Ords rette Betydning. Det karakteriserer nemlig kun hans Motivkreds og ikke hans kunstneriske Fortolkning af denne. Derfor er der vel ingen Egn i Danmark, der lever stærkere og mere fuldtoneende i Malerkunsten end denne, „Sybergland“ som en Lyriker har kaldt den træffende.

Han har altid hentet sine Motiver indenfor Hjemmet og i dets nærmeste Omkreds. Den gamle Have omkring Pilegaarden er med sine hældende knudrede Frugttræer og sine høje kuplede Linde Typen paa den fynske Bondehave. I mangfoldige Arbejder har han vist denne Haves Skønhed, han har endog brugt den som paradisisk Baggrund til Billedrækken „Skabelsen“. I et sandt Overflødhedshorn har han vist os Aarstidernes vekslende Pragt, Sommerens frodige Fylde, Efteraarets flammende Farvesymfonier, den hvide Vinter, den nyfaldne Sne i uberørt Ynde over de gamle Linde, den lyse Foraarssol, naar Dorthealiljerne blomstrer under de strittende Nøddebuske. Det er kun en enkelt Have, hans egen, Syberg har skildret under Aarets Naade, men det er samtidig alle fynske Haver, saaledes veksler Udtrykket her, derfor har vi den umiddelbare Genkendelsesglæde ved Betragtningen.

Udenfor de tætte Tjørnehegn breder et Stykke typisk Østfyn sig, vide Udsigter over flade Marker, Bakkeknuder og først og fremmest de lange levende Hegn, Pilerækkerne, der kanter Agrene. Bredt og favnende har Syberg set paa denne Natur, givet den i store enkle og monumentale Billeder. Naar han har udstillet disse store fynske Landskaber i Udlandet, har det undertiden hændt, at fremtrædende

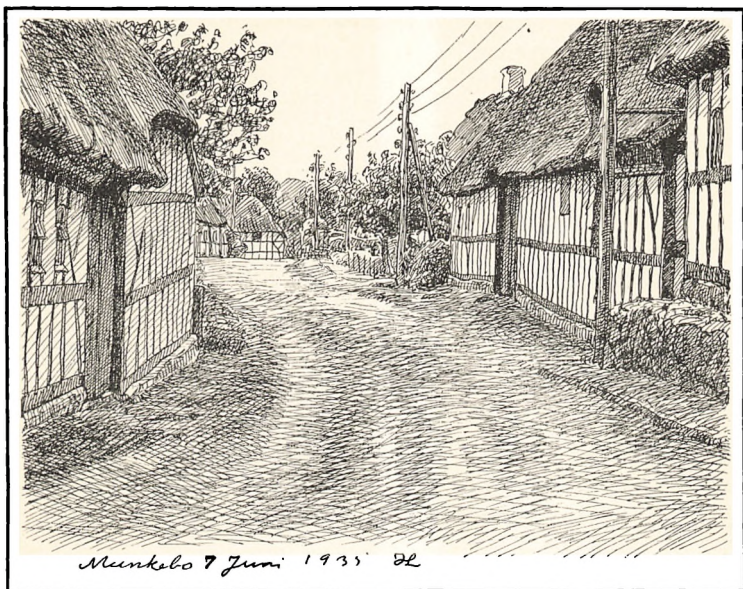
Fritz Syberg: Foraarsmorgen i Pilegaardens
Have. 1934. Privateje.

FOT.: HERDIS OG
HERMAN JACOBSEN

Personligheder har udtrykt, at i dem saa de Inkarnationen af Danmark, Hverdagens og Øjeblikkets jævne Landbrugsland. Med en egen Fortrolighed taler disse Arbejder om hans ubestikkelige Ærlighed i Opfattelsen og ægte Kærlighed til dette Hverdagsland. For Syberg har det aldrig været tilstrækkeligt at give en ren artistisk Skildring, bestandig har han søgt bag om Tingene, set deres indbyrdes Sammenhæng og deres Plads i den store Helhed.

Endnu mere fremtrædende end i Billederne fra Pilegaardens Have er den Sikkerhed, hvormed han anslaaer selv de vanskeligste og mest abstrakte Naturstemninger i disse aabne Landskaber. Selv Luftens Fugtighedsgrad kan han faa os til at føle over den vaade Pløjemark med de tøndende Driver. Eller den svage Antydning af Frost, der med eet kan gøre en vaad Vinterluft saa mærkeligt gennemtrængende. Alle de Ting med Hensyn til Vejr og Vind, som Bonden ellers har Eneret paa at vide, kan Syberg give

Vej gennem Munkebo ved Kerteminde.
Pennetegning af Johannes Larsen.

et billedmæssigt Udtryk. Man skal vist egentlig selv gaa paa Landet til daglig for helt at fatte den Intimitet, hvormed den fynske Maler har set dybt i Naturens Væsen.

Johannes V. Jensen har engang skrevet et rimløst Digt til et af Sybergs Vinterbilleder. Med den mærkelige Intuition, hvormed han kan sige noget rammende om et Billede, har han skrevet følgende Linier, som jeg synes, netop giver det, man ellers kan føle, men ikke udtrykke:

„I en stor og regnduftende Ensomhed,
ene med megen Muldlugt, —“

Syberg hører til de faa Kunstnere, som atter og atter kan male det samme Landskab, og som alligevel stadig formaar at give noget Nyt. Hans Billeder har stadig denne Afskæring med de lange perspektiviske Linier, der med saa harmonisk en Magt faar os til at føle Udstrækningen i dette Land, men Oplevelsen er bestandig den Magt, hvor-

med de øjeblikkelige Fænomener er bragt i en monumental malerisk Form.

Syberg er ogsaa Fyns Hoveds Maler frem for nogen. Før Turiststrømmen havde opdaget den storslaaede Natur herude, havde han boet der i mange Somre og malet en meget omfattende Produktion. En straalende Friskhed ejer hans Hovedværker fra disse Ophold, først og fremmest de storartede Mariner, hvor den skumhvide Brænding brydes over Fyns Rev. Det er Billeder, der ikke alene virker ved deres lette Farveglæde, men ogsaa ved deres meget paagaende Naturlighed. Paa Fyns Hoved begyndte han for Alvor at dyrke Vandfarven, i Reglen forenet med den solide Gennemtegning af Motivet før Farvelæggelsen. I mangfoldige Arbejder har han vist Børnene, der deler deres Tid lige- ligt mellem Hav og Sol, hele Fyns Hoveds Natur er i Forbindelse dermed givet med Anskuelighed og med en stærk Sans for de vældige Liniespil i de store nøgne Bakker med de stejle Lerbrinker.

— — —

Fyns Hoveds ejendommelige Natur har stadig udøvet sin Tiltrækning paa Kunstnerne, selv om ingen har været saa trofast mod den som Syberg. *Olaf Rude* har malet nogle kraftige Landskaber herude fra, *Niels Hansen* har nogle Somre ligget her med sin Lystkutter og har i lette impressionistiske Arbejder skildret det urolige Sæmmenspil mellem Luft, Hav og Land. Længere Tid har den nu afdøde *Sophus Paulsen* malet her og frembragt en Række robuste Billeder under en tydelig Paavirkning fra Syberg.

Kunstnerkolonien i Kerteminde har gennem de senere Aar været af et betydeligt Omfang. Nævnes maa først og fremmest de to Malerhustruer *Alhed Larsen* og *Anna Syberg*, der begge har haft deres helt individuelle Udtryk. Begge har de fortrinsvis malet Blomsterne i deres Haver og har forenet megen naturlig Følsomhed med en kraftig og sikker Udtryksform. *Anna E. Munch* har væsentlig dyrket

Landskaberne i Forbindelse med liniebetonede Figurkompositioner, saa om nogen egentlig Skildring af Naturen f. Eks. i en Sybergsk Forstand er der ikke Tale. Paa Linie med hende har *Rigmor Klein* arbejdet, oftest stiliserende, saa en nærmere Kontakt med Naturen ikke er opnaaet.

Hagedorn Olsen har malet Havnen i sin stærkt forenklende Stil, der heller ikke lader Plads aaben for en mere intimt betonet Naturfølelse, dygtigt og ægte Maleri, men i denne Forbindelse rodløst. Stilfærdigt og omhyggeligt har *Regnar Lange* malet en Række værdifulde Smaabilleder fra Lillestranden med de optrukne Baade, solide Naturskildringer, lidt graa og tunge, men med ægte Bund i den stærkt begrænsede Motivkreds.

Mere stedmoderligt behandlet af Kunsten har Nyborg-egnen været, men gennem de senere Aar er der dog blevet rettet noget paa dette Forhold. Blandt de stedlige Kunstnere maa nævnes *Hans Eriksen* og *Aage Jeppesen*, der begge har malet karakteristiske Motiver fra den maleriske By, der med sine Volde og Voldgrave, Slot og Havn, skulde synes at være overordentlig tiltrækkende. Mere inspireret har *Eigil Wendelboe Jensen* fyldt sine Billeder med Bæltbyens klare Lys. Fra Havnen har han malet udmærkede Ting, han hører til de umiddelbare Malere, der med opladt Sind gaar løs paa en malerisk Løsning af Opgaven. Det er Lyset og Farven, som først og fremmest interesserer ham, men derigennem lever Motivet.

I en Mose udenfor Ullerslev bor en mærkelig Maler, som med egne Hænder har bygget sit Hus, Eneboer, enøjjet, men fyldt med en stærk Oprindelighed og en fuldstændig umiddelbar malerisk Indstilling. Det er *Frederik Sjø*, forhenværende Maskinarbejder, nu lidt over de tres. Med en næsten barnlig, men aldrig diletantisk, Udtryksform har han malet en Række Billeder fra sin Mose i en rørende Kontakt med Naturen og med en forbavsende sikker Udredning af Landskabets Rum og Liniestruktur. Vi finder

i hans bedste Billeder den primitive Form for Kunst, Kærligheden til Motivet afspejlet i en ufuldkommen, men trohjertet Gengivelse. Hvad han maler er fuldstændig dikteret af Oplevelse og aldrig af Viden. Hans store Landskabsskildringer er trods mangfoldige maleriske Urimeligheder altid ægte i deres Opfattelse, vide i Synskredsen og anskuelige som et gammelt Landkort, hvor de geografiske Ejendommeligheder er tegnet ind. Man er maaske tilbøjelig til at overvurdere Umiddelbarheden i en Tid, hvor Rutinen og de let tilgængelige Stilformer blomstrer til Ulidelighed, men i hvert Fald har en primitiv Maler som Frederik Sø faaet et meget beskedent fynsk Landskab til at leve i sine fordringsløse Billeder.

— — —

Det er naturligvis først og fremmest gennem Johannes Larsens og Sybergs Indsats, at det østlige Fyn har tegnet sig paa saa klar en Maade i Kunsten. Det har været et heldigt Sammenspil, at de baade har været store Kunstnere, og at de paa saa naturlig en Maade har følt sig draget af de Landskaber, som har omgivet dem. De har rejst det østfynske Landskab et Monument, som vil bestaa trods alle Omskiftelser, fordi det hviler plastisk i sig selv, et Led i en betydelig Periode i dansk Malerkunst.

VIOLINER PAA TRÆERNE

Af POVL HAMBURGER

DER Himmel hängt volder Geigen — ja, men paa Fyn vokser der Violiner paa Træerne. Man skulde i alt Fald tro, der gjorde, saadan som de musicerer derovre. Hvor vi andre savner en Fjerdemand til en Bridge, har de paa Fyn altid en saadan ved Haanden, naar det gælder en Kvartet. Alle Fynboer holder af Musik, og hveranden af dem gaar med Violinkasse.

Men er Fynboerne da et særlig musikalsk begavet Folkefærd — mere end de i vore øvrige Landsdele? Carl Nielsen — kunde han være blevet født noget andet Sted end paa Fyn? Det er ikke saadan at afgøre paa staaende Fod. Musikalitet er jo et saare sammensat Begreb, man kan være musikalsk paa saa mange forskellige Maader. Dog, hvis det at være musikalsk først og fremmest vil sige at være *glad* i Musik, slet ikke at kunne undvære at høre den og helst — om blot efter beskeden Evne — aktivt tage Del i den, ja saa maa Fyn afgjort tilkendes Førsteprisen. Tænk alene, hvad der inden for disse smaa 3000 Kvadratkilometer Jord er stuvet sammen af Kor og Orkestre — Ensembler tilmed ikke sjælden sammensat og ledet alene af Amatører og i de fleste Tilfælde skabt og opretholdt gennem det private Initiativ: Fynske Musikantere, Det fynske Kammerorkester, Pederstrup Koncertorkester og Kor, Bovense Kor og Orkester, Musikforeningsorkestrene i Dalby og Otterup, Skaarup Symfoniorkester, Horne Kam-

merorkester — disse for blot at nævne nogle af de mest prominente. Hele Fyn er som en eneste stor Symfoni — og en *klassisk* Symfoni. For det er ikke Riberhus March og Champagnegaloppen, al denne Ildhu først og fremmest koncentrerer om, men den *store* Musik — Koncerter af Bach og Händel og de gamle Italienerne, Symfonier af Haydn og Mozart, ja selv Beethovens første har man vovet sig i Kast med. Intet Under med en saa frodig musikalsk Jordbund, at Eliten af de senere Aars Violintalent er groet frem der: Chr. Esbensen, Leo Hansen, Else Marie Bruun, Niels Simon Christiansen, Egon Madsen. Og den skyder stadig friske Skud, denne Jordbund: Den 13-aarige Uffe Godske, den 15-aarige Johs. Guldberg og den 12-aarige Carl Nielsen — ja, saadan hedder han — det er Navne, som inden længe vil faa Klang over det ganske Land.

Men lad os gøre os til Turister i den fynske Musikverden og med egne Øjne og Øren gaa den lidt nøjere efter. Og maaske vi saa samtidig kan komme paa Sporet af i alt Fald nogle af Kilderne til al denne fynske Musikglæde.

Vi starter i Hovedstaden, i Odense. Men det er ikke saa meget dèr, det foregaar, ser vi snart. Ikke for det: Det er, selv i Betragtning af Byens efterhaanden anselige Størrelse (ca. 80,000 Indb.) slet ikke saa lidt, der bliver gjort. Byen har saaledes hele to Konservatorier, Odense Musik-konservatorium, der ledes af Professor Jul. Chonowitz, og Det fynske Musikkonservatorium, som bestyres af Martin Andersen, og hvor det efterhaanden landskendte „Fynske Kammerorkester“ har sit Sæde. Fra „Odense“ er Niels Simon Christiansen udgaaet, fra „Fyn“ Egon Madsen, de to afgjort største Violintalenter, vi har fostret herhjemme i de sidste 5—6 Aar. Inden for Koncertlivet er der Det filharmoniske Orkester, som Georg Høeberg dirigerer, det af Komponisten Kai Senstius ledede Madrigalkor og Fredens Kirkes Kor, som synger flittigt og dygtigt under den unge Organist Arne Bertelsens Ledelse. Paa Initiativ skorter det saamænd ikke i Odense — Misèren er den samme

som i København: det svigtende Publikum. Odense er ved at blive om ikke en Storby saa dog en stor By med Biograf-teatre, Variétéer, Restauranter og meget andet Forlystelseslivet tilhørende. Og det er det, som trækker mest.

Anderledes ude i Landbefolkningen. Her er Musikken ikke en Luksusgenstand, et mere eller mindre tilfældigt eller overfladisk anvendt Nydelsesmiddel, men en fast og uundværlig Bestanddel af selve Livet — ja, og af selve det daglige Liv. Lad os tage et Par Stikprøver. Vi besøger Karetmager og Landmand Lars Mortensen i Turup. Han spiller Orgel og komponerer. Hans musikalske Vejledning indskrænker sig til, hvad han for de mange Aar siden lærte i Skole-Sangtimerne, ingen har han spillet hos, Teori kender han næppe nok af Navn. Men han har indtil for nylig forrettet Organisttjenesten i Kirken, og i sin Fritid komponerer han. Dyrger han skrevet, mest Sange. Højest ujævnt naturligvis, men næsten altsammen med Talentets klare Stempel. Lars Mortensen har aldrig tænkt sig, at der var noget bemærkelsesværdigt ved hans Musik, den har alle Dage været ham en lige saa naturlig Sag som at sætte Hjul paa eller arbejde i Marken. — Vi drager videre og falder ind hos den unge Lærer Rasmus Ulrikkeholm i den lille stille Landsby Øster Hæsing. For ham er Musikken slet og ret et Evangelium, det bedste, han overhovedet ved at give Børnene. Vi trækker ham ud af Klasseværelset midt i en Time og venter, at nu vil Børnene da sætte Lokalet paa den anden Ende. Men saamænd om de gør. De bliver siddende nok saa artigt Resten af Timen og synger, synger med klare, rene Barnestemmer, og naar de er færdige med den ene Sang, ta'r de selv fat med den næste. Af Skolens ca. 50 Elever har Lærer Ulrikkeholm lært de 12 at spille Violin, for Distriktets ca. 900 Beboere holder han en stærkt besøgt musikalsk Aftenskole, og i Kirken, hvor han er Organist, giver han jævnlig Koncerter. Selv komponerer han, Orgel- og Kormusik, Sange, nærmest som Avtodidakt — Knud Jeppesens Kontrapunkt —

er hans kæreste Fritidssyssel. Og det er saamænd slet ikke, fordi vi har været særlig heldige med disse to tilfældige Besøg — saadan dirrer hele Fyn af Musik.

Og for Resten ikke af Musik alene, men af Kunst i det hele taget. Der rører sig i Fynboen en ejendommelig Trang til at leve i og udtrykke sig gennem Kunst. Der er her Grund til at minde om den store Gruppe Malere, der netop gaar under Navn af „de fynske“, men i øvrigt gælder det som ved Musiken hele den brede Befolkning i Almindelighed. Det vrimler med Kunsthaandværkere paa Fyn, Kunstsmede, Billedskærere, Violinbyggere. Oppe ved Klinte bor en Gaardejer Pedersen med to ganske unge Sønner. Den ene laver Violiner, den anden spiller paa dem. Hvem der havde lært ham at bygge Violiner? Det havde han da lært sig selv. Han lagde Mærke til, hvordan saadan en var sat sammen, og saa gjorde han det efter paa Slump. Broderen stiller sig op og stryger paa en af dem. Det er skam en helt god Violin. Til daglig arbejder Violinspilleren paa Gaarden, men en Gang om Ugen tager han Violinkassen under Armen og cykler de 6—7 Mil ind til Odense og faar Timer paa Konservatoriet hos Martin Andersen. Og det er lige meget, om det regner eller sner—han skal nok komme frem. Vi besøger ogsaa Anders Madsen i Esterbølle, en ægte gammel Fynbo at se til. Han laver Violiner af Piletræ. Prøv dem bare og De maa indrømme, det er Sager. Det vistnok ejendommeligeste Kunstnerpar paa hele Fyn, Smedemester Rasmussen fra Hudevad og hans Kone Alfrida, maa vi da ogsaa hilse paa. Han er Kunstsmed, hun oprindelig Violinelev af Tofte, senere i mange Aar med i Thorvald Aagaards Kvartet og Fynske Musikantere. Alfrida Rasmussen skal have haft en meget høj Stjerne hos Carl Nielsen. Kunde man komme med en Hilsen fra hende, var man næsten bombesikker paa at slippe gennem Naaleøjet ved Frederiksholms Kanal.

Nu vil vi jo nok efterhaanden opdage, at det trods alt ikke er alle Steder paa Fyn, det gaar lige stærkt til med Mu-

siken. Relativt svagest mod Vest og Nordvest. Det egentlige „Musikbælte“ synes at strække sig i en bred Stribe fra Nordøst, fra Otterup-Eggen og Hindsholm ned gennem Øen til Svendborg-Faaborg med saa vigtige Stationer undervejs som Ryslinge og Skaarup. Ryslinge, hvor Thorvald Aagaard, Komponisten til „Mors Rok“ og „Jeg ser de bøgelyse Øer“ og Stifteren af „Fynske Musikantere“ residerede til sin Død i 1937, og hvor nu den unge københavnske Musik-Magister Karl Bak sidder, nidkært vogtende sin store Forgængers Ild. Og Skaarup, hvor Oluf Ring, helt i Aagaard Aand, med stærk og rund Haand strør Folkesangens Salt i de unge Sind.

En anden almindelig Iagttagelse, vi vil kunne gøre, er den, at er der Musik i en fynsk Familie (og hvor er der snart ikke det), saa er der det i hele Familien og ikke bare i et enkelt eller i enkelte af dens Medlemmer. Som nu hos Plantør Peter Hansen i Emmelev. Han dirigerer Otterup Musikforenings Orkester og har en stor Virksomhed som Violinlærer. Sønnen Verner er Violinist, Datteren Elisabeth Pianistinde, begge med i Det fynske Kammerorkester. Ikke langt derfra, i Ørritslev, træffer vi Familien Knudsen. Dens Overhoved musikalsk set er Tømremester Chr. Knudsen, som er Dirigent i Hessum Sangforening. Han har fire Brødre, der alle spiller et Instrument, og en Søn Aage, som har givet Koncert i København og nu er Koncertmester i Det fynske Kammerorkester. Vi kan maaske være saa heldige at komme til at overvære en Koncert i nævnte Sangforening. Det foregaar i Skebøl Forsamlingshus. Lad det regne eller sne, der bliver altid fuldt Hus til Konserterne. Man sidder paa Træbænke af 13 Centimeter Bredde og uden Rygstød. Det er maaske ikke rigtig noget for blødsødne Københavnere, der er forvænt med Stærekassens Lænestole og de nu stærkt forbedrede Sæder i Odd Fellow-Palæet. Men den Slags generer ikke Fynboerne. De sidder gerne i stive to Timer og hører Korsang og Kammermusik, og de er *med* i hver Tone.

Men er vi oppe i det Hjørne af Øen, maa vi ogsaa se ind hos Niels Simon Christiansens Forældre, der bor i Dalby ved Kerteminde. Niels Simon, der for syv Aar siden havde en straalende Violindebut i København, er nu med sine 21 Aar den store afklarede Kunstner; han sidder nu i Det kgl. Kapel. En yngre Broder er Cellist, Faderen er Skomager — og Dirigent i Dalby Musikforening; den tæller nu op mod 500 Medlemmer. Et andet Foretagende paa Egnen, ogsaa med Fremdrift i, er Bovense Kor og Orkester, som ledes af Gaardejer Laurids Pedersen i Ankjær. Denne Institution kunde i Fjor fejre 10 Aars Jubilæum; til dens større Bedrifter hører noget saa krævende som Knud Jepsens „Reformationskantate“.

I Hjadstrup bor en mærkelig Mand, og lad ham blive vor lille Ekskursions sidste Offer. Han hedder Rasmus Jørgensen og er Landmand, Violinbygger, Violinist samt Komponist. Hans Kone er Bassist, Sønnen Pianist, saa det er jo rigtig paa fynsk med den Familie. Det fortæltes i Fjor paa Egnen, at Rasmus Jørgen havde skrevet en Symfoni, der skulde hedde noget saa ekstraordinært som — „Mund- og Klovsyge“! Forhistorien var denne: Der havde været Mund- og Klovsyge paa Egnen, og Jørgensen havde haft noget Kval med Myndighederne. Som Tak herfor havde han skrevet en „ironisk“ Program-Symfoni med nævnte Titel og med Satsoverskrifter som „Bacillernes Indtog“ og „Politiet kommer“. Det var vi dengang nogle Videbegærlige, som straks maatte have lidt nærmere Rede paa.

Vi traf Komponisten under Arbejdet i Staldene. Stik imod fynsk Sædvane var han lige straks temmelig afvisende og umeddelsom. Men hurtigt tødede han op, og Smilet — det fynske Smil — begyndte at pible frem i Øjenkrogene: Jo, det havde da sin Rigtighed med den Symfoni. Naar han havde et Udestaaende med Folk, brugte han at sige dem Besked gennem Toner, det syntes han var den bedste Maade — saadan skulde han Sehested have gjort, saa havde han ikke faaet Bøde. Partituret var dog ikke til

Skomager Christiansen, Dalby,
Fader til kgl. Kapelmusikus Niels Simon Christiansen og Stifter af Dalby Musikforening.

FOT.: N. LAUGESEN

at vriste fra ham. Han havde ikke Tid nu, vi kunde komme igen til Vinter.

Nu er det naturligvis ikke Meningen at paastaa, at Typer og Tilstande som dem vi her møder, ikke eksisterer andre Steder herhjemme end paa Fyn. Utvivlsomt gør de. Der er bare det ved Fyn, at dèr er der saa meget af det, dèr gror det saa tæt. *Den* folkelige Musikkultur, som vi nu her paa Stenbroen nidkært og forhaabentlig efterhaanden med Resultat søger at elske frem, den *har* de paa Fyn — og har haft den gennem Generationer, ingen véd i Grunden mere hvor længe. Og den blomstrer i Dag som aldrig før, uantastet som det synes af Jazzmusiken og Radioens evigt malende Musikkværn. Og hvorfra stammer den da, denne Musikkultur, hvilke er dens Kilder? Oluf Ring har peget paa et Par af dem: Den nemme og livligt udnyttede Adgang til Samkvem mellem Beboerne fra alle Øens Egne, og saa det, at Kampen for Tilværelsen gennemgaaende er mindre haard paa Fyn end i det øvrige Danmark. Og at begge Dele spiller en Rolle synes uden videre indlysende. Men nok saa meget bundet vel i selve Naturen, den frodige, saftige Muld, det stærke og dog milde Øklima. Herigennem bestemmes det fynske Temperament, det lette og let bevægelige Sind, den jævne og rolige Glæde ved selve Tilværelsen. Men hvad gør man, naar man er glad? Man traller, man synger. Og Fynboen synger, han synger altid, han synger, selv naar han taler. Og er det mon ikke Hovednøglen til den fynske Musikgaade?

FUGLELIVET PAA FYN

Af O. HELMS

MENS hele Østkysten af Fyn fra „Hovedet“ ned til Svendborg Sund er som trukket efter en Lineal — ganske vist en med nogle Hak i — og Storebælt vælter lige ind paa en Kyst, der ikke er dækket af nogen Ørække, ser den sydlige og vestlige Kyst, navnlig Strækningen fra Svendborg til Assens, helt anderledes ud; Kysten er her fuld af Bugter, Indskæringer og Vige, store og smaa; her ligger i Mængde større og mindre Øer, beboede og ubeboede, af alle mulige Former og skydende deres Rev, Tanger, Hager og Triller ud i alle Retninger. Søkortet viser, at der nogle Steder er dybt helt ind til Land, andre Steder ganske fladt; her maa der være en god Yngleplads for de Strandfugle, der findes i vort Land, og det slaar ogsaa godt nok til. Tager vi i Yngletiden, i Maj og Juni, en Tur omkring paa Øerne og Holmene, vil vi alle Vegne, hvor Fuglelivet fredes, finde Strandfugle i Mængde. En Fugl, som i de sidste Aartier har bredt sig stærkt i Landet — nogle mener for stærkt — er Hættemaagen, den hvide og graa Maage med den mørke Hætte paa Hovedet; naar den findes i saa stor Mængde, er noget af Grunden ogsaa, at den ikke er kræsen med Yngleplads; den ruger ligesaa godt paa Øer som ved Søer og Mosedrag inde i Landet, og den er vel den større Fugl, som man oftest ser paa Fyn, da den ogsaa strejfer om alle vegne inde paa Markerne, undertiden i Haverne. Herude paa Holmene ligger

Hættemaager over Rederne i Nakkebølle Inddæmning.

Rede ved Rede, med de brune, mørkt plettede Æg, undertiden sammen med den lidt større Stormmaages, den anden almindelige danske Maage. Kolonierne af disse to Maager kan indeholde Tusinder af Reder. De to store Maagearter, Sølvmaage og Svartbag, ser vi ogsaa herude omkring, men de yngler her ikke; af og til træffer man dog Sølvmaagens Rede. Mange Steder flyver de slanke Terner med den sorte Hætte paa Hovedet, det røde Næb og de røde Fødder op fra deres Reder, naar vi nærmer os, og holder sig skrigende over vore Hoveder; det hænder, at en eller anden uforfærdet flyver ned i Hovedet paa Fredsforstyrren; paa næsten hver Holm findes ogsaa nogle af de smukke, smaa Dværgterner, den mindste af vore Svømmefugle, med en Krop ikke meget større end en Spurvs; den lægger sine Æg uden noget Underlag i Sand eller Smaasten og ofte i en saa tæt Koloni, at man ikke kan gaa imellem Rederne. Den kraftige, sorte og hvide Strandskade med det stærke, røde Næb og de røde Ben kredser skrigende om os, og det samme gør den graa Rødben, som gerne har sin Rede

Kobbarsnepper ved Stranden.

i Græsset, ofte godt skjult. Den lille, tillidsfulde Ryle med det sorte Brystskjold staar stille i Græsset, mens Præstekraven i hastigt Løb flygter ad Strandkanten. Ude i Stranden ligger i en lille Flok de pragtfulde Hanner af Gravanden, saa let kendelige ved det røde Næb og de brogede Farver; efter at den er totalt fredet, er den bleven en almindelig Fugl overalt ved Kysterne. Hunnerne ligger inde i en Brink eller paa et andet skjult Sted og ruger. Under en Busk finder vi Reden af den anden paa Holmene almindelige Andefugl, Toppet Skallesluger. Den er ellers sky, men her paa Reden saa tam, at man kan stryge den henad Ryggen. Er vi heldige, kan vi ude paa Holmene træffe ynglende et Par mindre almindelige Arter, den smukke, broget farvede Stenvender og de mærkelige Brushøns, og se Hannerne af disse danse omkring med rejste Kraver og Toppe.

Hen i Juli er Yngletiden forbi, men derfor bliver der ikke tomt paa Øerne og ved Kysterne. I August og September færdes her overalt, helst hvor Kysten er indskaaret, saa

der dannes Bugter og Fjorde med fladt Vand, f. Eks. den store Odense Fjord, Masser af nordiske Vadefugle, der under Rejsen sydpaa gør Holdt ved det veldækkede Bord, som findes saadanne Steder. Om Aftenen, mest i Regntykning, kan man høre Skarerne af disse Fugle flyve over, og om Dagen kan vi paa Øerne og langs Stranden træffe talrige Vadefugle: De vældige Regnspover med det nedadkrummede Næb, de noget mindre Kobbersnepper og Strandhjejlerne, begge to kommende højt Nord fra, forskellige Rylearter, hvoraf Islandsk Ryle ofte endnu har sin røde Underside, som kendetegner Sommerdragten, og flokkevis flere af de større og mindre Vadere, som gaar under Navnet Klirer; overalt ser vi den mindste af disse, Mudderkliren, der flyver op tæt foran os og med et fint, ofte gentaget Skrig styrer ud over Stranden; de forskellige Arter kendes let paa deres Stemme; mest iørefaldende er vel nok Hvidklirens, noget metalklingende Toner.

Om Vinteren er Fuglelivet borte fra Øerne og Holmene, der ligger graa og triste hen; men mellem Øerne og ude omkring i Farvandene er der Liv nok. Søfuglene kommer i Skarer Nord fra ned til vore isfri Vande; og hver kan finde den Dybde, som passer for den; her er langt til Bunds for Ederfuglene og Sortænderne, som skal ned og hente de store Blaamuslinger op, her er lavt Vand for dem, som lever af Snegle, passende Vandstand for de fiskefangende Skalleslugere og Lommer, og tangbevoksede Grunde til Føde for Knortegæssenes Skarer, d. v. s. indtil Bændeltangen for nogle Aar siden blev udryddet af Sygdom og siden aldrig er kommet rigtigt igen. Overalt ved Kysterne er der nok af Søfugle, i Store og Lille Bælt, ved Fyns Hoved, hvorfra *Johannes Larsen* har malet prægtige Billeder af dem, og nede mellem Øerne Syd for Fyn. Enhver Art kan finde Steder, der egner sig for den, og blæser det for stærkt, er der altid Læ paa én Side af Holmene. En Tur herud i Januar, naar Solen er begyndt at komme lidt højere paa Himlen, og det ikke blæser for meget, er

vidunderlig. En af mine Ledsagere paa saadan en Tur vilde gerne se en Ederfugl; han fik dem at se i Tusinder, store Flokke med de lyse, brogede Hanner blandede med de mørke Hunner, og holdende sig for sig selv, Smaaflokke af de sælsomtfarvede Ungfugle. Her findes i massevis smaa Selskaber af Havlitter, den lille Andefugl, som i Afstand kendes paa de lange Halefjer og den melodiske Stemme, hvorefter den har Navn. Har man den i Haanden, forbavses man over den Mangfoldighed af fine Farver, hvormed den er udstyret. Troldænder og Bjergænder ses rundt om, og de mørke Sortænder letter i vældige Skarer; nær under Land ligger de langstrakte Skalleslugere paa deres utrættelige Fiskefangst; Hannerne er paa denne Tid saa skønne og mangefarvede som nogen af Ænderne, men man skal ikke vælge dem, naar Strandjægeren falbyder sit Bytte, Fiskesmagen er trængt stærkt igennem deres Kød. Ogsaa Flokke af de sorte og hvide Alke med det høje, fra Side til Side sammentrykte Næb, er kommet herved Nord fra, og de store Lommer kommer i hurtig Flugt forbi os. Jævnlig høres en Lyd som Trompettoner i Luften og en mægtig Susen; det er en Flok Sangsvaner, der drager henover. Ja, her kan være dejligt og rigt med Fugle en Vinterdag; en Del af dem kan man vel nok se fra Land, men det bedste er at sejle ud og opsøge dem.

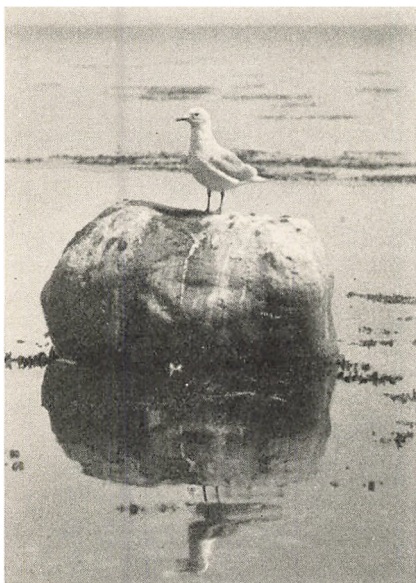
Hidtil har vi opholdt os blandt Fuglene paa Vandet og ved Kysten; men der maa vel ogsaa være noget at se inde i det frugtbare Fyns Land. Kortet viser os talrige af de sorte Pletter, som betyder Skov, paa nogle Steder liggende tæt, og paa Sydfyn er der adskillige blaa Mærker, der betyder Søer, medens der saavel her som nordpaa er ret store Eng- og Mosedrag.

Oppe paa Ledningstraadene sidder Gulspurven og Kornverlingen og gentager atter og atter deres beskedne Sang; Tornskaden ser vi ogsaa heroppe, spejdende efter Bytte, og den lille Tornsanger, der har sin Rede i Tjørnebusken, ynder ligeledes at sidde her. Hannen lader sin korte Sang

høre, idet den stiger et lille Stykke til Vejrs og sætter sig ned igen paa det samme Sted. Paa Stendiget langs Vejen sidder den sorte og graa Digesmutte, mens Hunnen ligger inde mellem Stenene og ruger, og inde fra Marken lyder Lærkens Sang ustandseligt i vort Øre. Paa Turen gennem Landsbyen ser vi Svalerne flyve ud og ind ad Portene, og den hvide Vipstjert er paa Fluejagt ved Gadekæret, mens Digesvalerne flyver omkring Grusgraven, hvori de har gravet lange Gange, for Enden af hvilke findes deres Reder.

En Vandring gennem nogle af de talrige store og smaa Skove giver os Lejlighed til at træffe saa at sige alle de smaa Sangfugle, som hører til her i Landet, og lytte til deres Stemmer, som der skal nogen Tid til at lære; de store Bøge- eller Granskove er ikke saa gode, de er forholdsvis fuglefattige, bedre er Krattene og de fugtige Smaaskove; store Haver og Parker er heller ikke daarlige. Vi møder her paa vor Vandring de forskellige Fugle af Drosselfami-

lien: Solsort, Drossel og Rødhals, og alle smaa Sangere, som det vil blive for vidtløftigt at komme ind paa; desuden Mejserne: Mulsvitten, Blaamejsen og Sumpmejsen, som bygger i Træhuller eller i ophængte Redekasser. Mange Steder paa Fyn er Nattergalen en almindelig og velkendt Fugl, og enhver Fynbo véd, at den har alle sine Toner den 12. Maj, og den Dag skal man ud og høre den. Der var en Tid, da jeg kunde gaa

Stormmaage.

FOT: C. RUBOW

ud og høre ti syngende Hanner i den allernærmeste Omegn; saa forsvandt de helt i en Aarrække og begyndte derefter at indfinde sig igen. Er vi heldige, vil vi kunne høre den skønne Guldpirols melodiske Fløjten, ikke til at forveksle med nogen anden Fugls Sang. Af store Fugle træffer vi ikke saa mange Arter i Skoven; de store Rovfugle, Ørne, Høge og Musvaager er desværre forjagede, kun hist og her yng-

Hejrereder.

FOT: A. CHRISTIANSEN

ler en Taarnfalk eller Spurvehøg samt Natuglen og Skovhornuglen. Den store Skovdue, Ringduen, er her mange af, og dens Kurren høres overalt; den er saa kraftig en Fugl, at den nu, da de store Rovfugle er borte, praktisk talt ingen Fjender har, men kan formere sig i Fred. Den smukke Skovskade ses her, men Ravnen er udryddet, Kragerne stærkt efterstræbte; hvis man ser en helt sort Fugl, der siger „krah“, skal man ikke blive altfor forbavset, det er Sortkragen, som kun i Farve adskiller sig fra Graakragen, og som fra Sønderjylland har bredt sig her til Fyn; den maa naturligvis ikke forveksles med Raagen, der ogsaa er sort men har den hvide Plet om Næb-roden; skøndt fredløs ifølge en særskilt Lov, bygger der dog endnu nogle Kolonier paa Fyn. Der er en Kragefugl, som jeg ikke kan undlade at omtale naar jeg skriver om Fuglene paa Fyn, det er den lille, pludrende Alike; den ynglede flere Steder i Skovene; men for faa Aar siden begyndte den at indvandre rundt om til Byerne og til Huse paa Landet, hvor den aldrig før havde været; i min egen

Graagaas paa Reden.

Bolig paa Nakkebølle Sanatorium kom to Par og byggede Rede i Skorstenen; ogsaa Sanatoriets Skorstene lagde den Beslag paa, og nu er her vist en halv Snes Par. Med Skaden er det her paa Egnen som saa mange Steder i Landet; de kommer i retstort Tal, yngler i nogle Aar og forsvinder igen.

Indsøer er der ikke mange af paa Fyn, men paa Sydfyn paa Strækningen mellem Faaborg og Svendborg—naar det ikke skal være altfor akkurat — ligger en Række større og mindre Søer og Mosedrag: Sundet ved Faaborg, Arreskov Sø, Søerne ved Korinth og længere Øst paa Ollerup Sø og den skovomkransede Hvidkilde Sø; alle de større og mindre Søer er omgivet af Enge og Mosestrækninger, alle er Sæde for et rigt Fugleliv Sommer og Vinter. Omtrent midtvejs laa det Sø- og Mosedrag, hvor jeg havde nemmest ved at iagttage Fuglene, da jeg kun havde 5 Minuters Gang fra min Bolig dertil. Jeg kan godt nøjes med at fortælle om Fuglelivet dèr, ved de andre Søer var der ikke Arter,

Gravand.

FOT: C. RUBOW

som ikke var trufne her. Det var en Inddæmning paa noget over 50 ha.; for snart 70 Aar siden blev den, fra at være en Del af Nakkebølle Fjord, forvandlet til Engjord. Senere gik Foretagendet i Forfald og endte med først at blive et Mosedrag med aabne Vandflader og Rørskove og senere en Sø. I de sidste Par Aar er der igen udpumpet og udtørret; det er nu tørt Eng- og Agerland, men Fuglelivet var tidligere herligt, og mange hundrede Gange har jeg færdedes herude for at iagttage det. Hættemaagerne yngede her i Tusindvis, af Ænder den almindelige Vildand, Graaanden, Skeanden med det brede Næb, den morsomt og smukt tegnede Spidsand, Atling og Krikand; i Aarene efter 1930 traf man endogsaa Gravand her; den yngede i Nærheden men førte sine Unger ud i Vandet henede. De sorte Blisløns var her nok af og ligeledes dens mindre Slægtning den grønbenede Rørhøne; paa Engstrækningerne omkring tumlede Viberne sig, og Bekkasiner og Rødben havde deres

Reder. Rundt om paa Vandet saa man de morsomme Lappedykkere, som bygger Rede af halvtforraadnede Plantedele og fæster dem til Rørstænglerne; forlader de Æggene, dækker de dem med noget af det samme Stof, som Reden er bygget af. Alle de fire Arter af Lappedykkere, vi har her i Landet, yngede herude, og faa Fugle er interessantere at iagttage. I de Bælter af Tagrør, der voksede her, havde Rørsangerne ophængt deres Reder, som ofte blev brugt af Gøgen til at faa en af dens Unger opfostret, og Stærene overnattede i Tusindvis. Rørspurven sad og sang paa en Rørstængel og havde sin Rede paa en Tue, og den lille, graa Engpibers beskedne Sang, under hvilken den hæver sig i Vejret som Lærken, hørtes alle Vegne.

Til Fyn kommer, som til andre Steder her i Landet, om Vinteren højnordiske Fugle, ofte saa smukke og ejendommelige, at man skulde tro, de kom fra Troperne; i Gran-

Isfugl.

FOT. A. CHRISTIANSEN

skovene kan træffes de røde Korsnæb, der sidder og piller Frøet ud af Grankoglerne; i Haver og Frugtplantager viser sig Dompap'erne med en underlig Fløjtestemme og den skønne, røde Underside. Hvor der er Bær og Hyben, kommer, ofte endda midt i Byerne, Silkehalerne med de røde og gule Farver og Top paa Hovedet. Bærer Bøgen godt med Frugter, viser sig de brogede Kvækerfinkers uhyre Skarer og bringer Liv i Skovbunden.

Paa Fyenshoved har jeg omkring 1. Maj set Masser af Smaafugle, der holdt Rast her under Trækket: Tornsangere, Bynkefugle, Skovpibere og gule Vipstjerter. En nøjere Undersøgelse i Træktiderne baade Foraar og Efteraar vilde sikkert kunne bringe meget interessant for Dagen. Ved Nyborg ligger der Syd for Vejen ud til Knudshoved et Fladvand, der hører under Godset Juelsberg; her har for en Del

Digesmutte.

Aar siden den morsomme Vadefugl, Klyden med den sorte og hvide Farve, slaet sig ned og yngler i et Antal af omkring en Snes Par. I det mudderfyldte Mosedrag, Sundet, Nordøst for Faaborg, ynglede for mange Aar siden Rørdrummen, den mærkelige Natfugl af Hejreslægten, hvis Stemme med en Klang, som om man blæste ind i et tomt Anker, hørtes flere km bort. I den strænge Vinter 1908—1909 blev de her, i Stedet for at drage bort, og siden har de højst vist sig lejlighedsvis, men har ikke ynglet. I de sidste Aar meddeltes ogsaa, at den er set ved Arreskov Sø og antagelig har ynglet dør.

Sørerne i Sydfyn er et af de ikke mange Steder, hvor Graagaasen, Stamfaderen til vor tamme Gaas, yngler, endda i ret stort Tal; jeg har set dem efter en Jagt i Juli paa Søerne komme ned til Nakkebølle Inddæmning i et Tal af 100. I 1935—36 rugede de her i Inddæmningen, hvad de i hvert Tilfælde ikke havde gjort i de foregaaende 30 Aar; jeg fandt i 1936 tre af deres vældige Reder. I Ydre og Stemme ligner de ganske vore tamme Gæs.

Det anses i vore Dage for en Mærkværdighed, naar man ser en Ørn her i Landet. I Krengerup Skovene paa Vestfyn opholdt sig for nogle Vintre siden 2 Kongeørne, og ikke sjældent kommer om Vinteren en Havørn og viser sig et eller andet Sted. Den smukke, men langt mindre, Fiskeørn saa jeg for et Par Aar siden i Sundet ved Faaborg, hvor den opholdt sig nogen Tid; den hurtige og stærke Vandrefalk er en jævnlig Vintergæst. En Pryd for de fynske Søer og Kyster er Hejren, en af de største Fugle, der yngler i Danmark, i Slægt med Storken. Der er Kolonier paa Fænø, paa Nordfyn og ved Nyborg; efter at den eneste Koloni i Sydfyn var forsvundet for over 30 Aar siden, begyndte nogle Par for tre til fire Aar siden at bygge i Skoven ved Nakkebølle, og siden har der stadig været nogle; gennem mange Aar havde der hver Vinter og Efteraar opholdt sig en Flok paa 20 til 40 Stykker i Nakkebølle Inddæmning, men de ynglede ikke. En Fugl, der nu fuldstændigt er forsvundet som Ynglefugl i Danmark, kan vi ikke undgaa at nævne, selv om endog Navnet vil være mange ukendt: det er Skarven, den mægtige, sorte Svømme-fugl, der lever i Norge og Nordtyskland og for noget over 100 Aar siden begyndte at yngle her i Landet, først ved Hvidkilde paa Fyn, siden ved Nakkebølle og flere andre Steder. Den havde Reder i Kolonier i Træerne, men blev næsten alle Steder forfulgt, fordi man mente, at den skadede Fiskeriet, og dens Ophold paa Fyn som i det øvrige Danmark blev næppe over et halvt Hundrede Aar; men rundt om ved de fynske Kyster ses den ikke sjældent, oftest siddende paa Bundgarnspæle og tit frembydende et mærkeligt Syn, idet den lader Vingerne hænge ned; den kan hverken forveksles med Maager eller Andefugle.

Der er nogle Arter, som paa deres Vandring sydfra gennem Jylland ikke er naaet længere end til Fyn, i hvert Tilfælde er lidet hyppige paa Sjælland. Det er den smukke, graa og lyst gule Slørugle med det morsomme Ansigt, Kirkernes og Ladernes Beboer, og den lille Kirkeugle, ikke

meget større end en Stær; som Navnet siger, holder den sig vel ogsaa til Kirker, men paa Fyn ruger den nok saa hyppigt i de stævnede Poppeltræer langs Vejene eller i Stengårder; ret hyppigt færdes den ude om Dagen. Toplærken, der først efter Aarhundredskiftet begyndte at optræde paa Sjælland, er omkring paa de fynske Landeveje, om Vintren paa Byernes Gader og Torve, en ikke ualmindelig Fugl. — Endnu en Fugl maa vi have med, den pragtfuldeste af vore Ynglefugle, den blaa, røde og grønne Isfugl, den eneste danske, ja næsten europæiske Repræsentant for en tropisk Fuglefamilie. Den træffes vel ogsaa i de andre danske Landsdele, men den er paa Fyn, i hvert Tilfælde i de sydlige Egne, ingen helt ualmindelig Fugl, og det var her, at dens Rede første Gang blev fundet i Danmark, den 22. Maj 1910, i Slotsparken ved Brahetrolleborg, saaledes at den kunde indrulleres blandt danske Ynglefugle.

Storken var fordem almindelig nok paa Fyn, og her fandtes som i Jylland Storquebyer. Allested var en af dem, og alene paa Præstegaarden var der en Gang 26 Reder. I sidste Del af forrige Aarhundrede tog Storkene af, men endnu efter Aarhundredskiftet var der Reder rundt om paa Fyn, i Byer og paa Landet, og Synet af Storken i Enge og Moser var almindeligt; saa forsvandt den for Størstedelen herfra som fra det øvrige Danmark, saa at en Storkerede blev en Sjældenhed; det synes dog, som om den i de senere Aar er begyndt at tage til. — Lad os haabe, at Fyn faar Lov til at beholde den og alle de andre Fugle, som danner en saa væsentlig Del af den skønne fynske Natur.

DE FYNSKE HAVER

Af JOHANNES THOLLE

Ien af sine Sange fortæller *L. C. Nielsen* om Humlehaverne, der for ham, som for saa mange andre, gemte de skønneste Minder om Fynbohaver. Han fortæller, hvordan Humlehaverne for ham blev som en Skov af Lianer, — en mystisk Verden af Løv og Luft, Eventyret i Virkeligheden. Sødmen fra de fortryllende og fortryllede Humlehaver staar i hans Sind, selv som gammel, — en Duft saa liflig og bitterlig sød, — men siger han: Humlehavernes Tid er død.

Dette er rigtigt. Fynbohaver er ikke mere Humlehaverne; man kan endog besøge de gamle berømte Humle-Egne i Vestfyn og forgæves lede efter Humleranker. De er mejet ned af osende Ølbiler fra Ølfabrikkerne i Byerne, og Hjemmebrygget, det syrlige og forfriskende Øl, der bl. a. gjorde saa godt i Marken om Høsten, er borte, — Albani og Svendborg Bok har vundet Prisen.

Men de fynske Haver er ikke borte, selvom Humlen er bleven industrialiseret, og Tobaksdyrkning har afløst Humleavlens. Der er stadig noget, der kalder paa Skønhedsglæden, — stadig skabes Eventyret og bestandig krydres Luften af Dufter fra Haver og levende Hegn. Kom dertil i Maj-Maanedes Slutning, hvor Hægebærrene har hængt deres Smaaklaser ud over Gærderne; hør Biernes Summen mellem de snehvide Blomster og mærk denne krydrede, æteriske Duft

De aabne, blomstersmykkede Forhaver ud imod Alfærvej
aander Fred og Glæde.

FOT.: N. LAUGESEN

i det Blaa! Eller kom i Juni Maaned, naar tunge Syrenklaser er i Færd med at knuge de tykke Hække til Jorden, og hvor blaat, rødt og hvidt blander deres Farver til en Skønhedsaaabenbaring, mens den syrlige Duft fra Blomsterne og den krydrede Duft fra Høet paa Engene eller Grøftevoldene væver sig ind i hinanden til en Duftpotpourri saa bedaarende, at intet Menneske kan ønske sig den skønnere. Kom ved St. Hanstid og bliv mættet af den sødmefyldte Duft fra de hvidnende Tjørnehegn, der snor sig langs Vejene og understreger Landskabets og Færdselslinjernes Konturer og Kurver. Eller vent endnu længere, til Hylden i Sommernatten har bredt sine grøn-hvide Skærme ud imod den hvide Maane, og hør da, hvor Myggene summer op og ned i en aldrig standset Tarantel. Jo vist, — der er Trylleri endnu i de fynske Haver; der er en malende Skønhed i dem og der staar en daarende Atmosfære omkring dem, — ganske gratis bydende sig til overfor Vandrerens og den hastende Bilist. Men bagved Hyldehegnene og Syrenhækkene er der en Verden for sig, — Ha-

Græsset breder sig til Husets Tærskel, og de gamle Trækroner giver Stue-Længen en hyggende Silhuet.

FOT.: J. TH.

verne har trukket Persiennen for, saa at den Rejsende kun *aner*, hvad der findes bagved, — selve Blomstereventyret i de fredfyldte Enklaver bag Hegn og Gærder aabenbarer sig ikke altid for dem derude, men kræver, at vi kigger ind bag de sirligt klippede Hække og de robuste Blomstervolde, — og der ligger da den fynske Have, — ikke Humlehaven, ikke blot Æblegaarden, men Fynbohaven med lidt af hvert, undertiden imellem hinanden, eller med Æbler for sig og Blomster for sig.

Gyldensteen, Brahe-Trolleborg, Glorup, Egeskov og hvad véd jeg, — saadan hedder de Borge og Herresæder, der er bleven berømt for deres dejlige Haver. Hver har de deres Præg, — etsteds er det de klippede Hække, — et andet Sted Kanalen, der fordobler Bygningen i sit tindrende Spejl, — een Herregaardshave er kendt for sin umaadelige Størrelse, en anden for sine Snurrepiberier. — Fyn (og Langeland) er som spækket med Herregaarde, og Herregaardshaver og Landskaber gaar omtrent i eet med hinanden, — deraf er det vel kommet, at Fyn er bleven kaldt Danmarks Have; thi det var i hvert Fald før Stats-

Gloire-Rosen klatrer opad Facaden og fortsætter
Havens blomstrende Verden.

FOT.: J. TH.

husmændene bredte sig ud over Majoratsjorderne, at denne Betegnelse blev til. Mens man paa Sjælland altid kan se, hvornaar man nærmer sig en Herregaard, idet Markerne bliver større, Skellene gaar længere og længere fra hinanden og Bebyggelsen helt er samlet i Landsbyerne, — saa er det anderledes paa Fyn. Her er Agrene overalt omtrent lige store, og overalt er Landskabet bleven laaddent af de levende Hegn, — og tiltrods for, at man af landøkonomiske Misforstaaelser har fjernet Kilometre af Hegn, og tiltrods for, at levende Pilehegn og flettede Risgærder ikke egentlig er i Kurs, saa er de levende Hegn der dog stadig. De er Hegn om Haver og Hustoffer saa vel som om Agre og Enge. Det havemæssige har bredt sig i det ganske Land, og derfor bliver det fynske Landskabsbillede langt mere smilende end det sjællandske og ved sin kuplede Form har det langt mere Charme end f. Eks. det laaland-falsterske, hvor iøvrigt ogsaa Haverne spiller en overordentlig stor Rolle.

Mangfoldige Steder paa Fyn har Præsterne øvet en Indsats til Havedyrkningens Fremme; de har været Formidlere for nye Kulturer, det være sig i saa prosaiske Ting

FOT.: N. LAUGESSEN

Op over Sommerens lette Blomsterpragt hæver sig Vedbenddragten paa Gavlen, tung, men vintergrøn og skøn.

som Kartoffeldyrknin-
gen, eller de mere raf-
finerede Blomsterkul-
turer. Ved Udskiftnin-
gen har Præsterne taget
Jord ind til Havernes
Udvidelse, — paa Area-
lerne har de anlagt Nød-
degange som Miniatur-
rer af Herregaardenes
Lindealleer, — de har
anlagt Blomsterbede og
plantet Frugttræer, som
Sognebørnene siden har
lært at kende og har
taget til sig, — de har
været Gartnernes For-
løbere, ja en af dem
(*Jeremias Wøldike* i
Kverndrup) blev endog

i Firserne Gartnerforeningens allerførste Æresmedlem. Ogsaa Frugthaverne (eller Plantagerne) har Rod i For-
tiden, ja de gaar endnu længere tilbage, — hvor langt kan
ikke siges. I Jydske Lov af 1215, der ogsaa gjaldt for Fyn,
omtales det, at hvis man vil have sine Abildgaarde i Fred,
maa man hegne dem, og fra faa Aar efter dette véd vi, at en
Munk har berettet, at der var *Vingaarde* paa Fyn. Ingen
véd, om Munken har set Humlehaver og af Bladenes Lig-
hed med Vinrankeblade har sluttet sig til disse *Vingaarde*,
eller om han har smagt paa Fynboernes Æblemost og deraf
har sluttet sig til Druerne, — men det kan ogsaa være
lige meget. Det er i hvert Fald ikke saa langt tilbage, vi
skal finde vor Tids Basis for Frugtavlen. Men vi kan sik-
kert skimte den i den Forordning af 1473 om Plantning af
Humle, i hvilken det krævedes, at der skulde plantes dob-
belt saa mange Planter her end krævet paa Laaland, og
endnu bedre kan vi finde dem i Forordningerne fra Midten

af 1500 og senere, hvori der kræves, at man ogsaa skulde plante podede Æbler og Pærer. At det har hjulpet, er sikkert og vist; thi 1671 siger et Digt om Fynboerne, at

Hver Bonde har sit Paradis,
Saa vil jeg Haven nævne.
Der har han Ribs og Kirsebær,
Moreller, Æbler, Pærer,
Valnødder, store Morbærtræer,
Og alt, hvad man begærer.

Loyale overfor Regeringsforordningerne har Herremændene ved deres Gartnere hjulpet Bønderne, — eller Ridefogederne har ladet Pisken danse over de genstridige. Det første skete navnlig paa Brahe-Trolleborg Gods, det sidste navnlig paa Taasinge, hvor Oberst *Niels Juel* en Tid var Lensherre. Hver Bonde, som ikke satte de Frugttræer, han skulde, fik Prygl, — og saa fik han endda udleveret nye Træer, som han var pligtig at faa til at gro. Fordringerne om Plantning indsattes i Fæstebrevene, — og ve dem, der ikke opfyldte dem! Langt, langt senere i Tiden (i Slutn. af forrige Aarhundrede) optraadte *Mads Johansen* som Frugtavlspioneren, der ogsaa lærte Folk, hvad Frugten kunde bruges til og kunde indbringe, og Frugtavlerne i Dag udgør en stout Erhvervsgren, der nok véd, hvad de vil, og som baade forstaar, hvordan de skal avle gode Æbler og faa noget ud af dem.

Stokroser paa Rad og Række ved Huset er de fynske Havers »alsomdejlige Pynt«.
FOT.: N. LAUGESSEN

Mosten er genopstaaet som Drik, og bedre Æbler end vor Tids har man nok aldrig kendt. Troense, Svendborg-Eggen, Faaborg-Kanten og endnu flere Steder viser os Nutidsbedrifter i Frugtplantager, der baade i Blomstringstiden og i Frugthøstens Tid faar En til at spørge sig selv, hvorfor man i Grunden i sin Tid gjorde den Rivierarejse, naar der dog her omkring den blaanende Golf fostres Billeder, som i Skønhed og Frodighed nok kan staa Maal med hine.

Haveinteressen og Havekulturen er aarhundredgammel paa Fyn og dets omliggende Øer. Og det Mosaikbillede af Have og Plantager, som Fyn byder den, der i Æteren sejler hen over Landet, var aldrig bleven saa rigt og skønt, hvis der ikke var begyndt engang. Men godt begyndt har Iveren smittet, og Fliden har givet Forstaaelse af, at det har lønnet sig. Resultaterne har fostret en Interesse, og Interessen har givet Almuen en levende Vished for, hvad der skulde til. Dobbelt har det naturligvis virket, naar Have-Resultaterne har kunnet omsættes i klingende Mønt, saaledes som det fordem har kunnet det, naar Pæreskuderne hjemførte Dalere til Betaling af Skatter og Afgifter, og højst vurderet (ogsaa af Skattemyndighederne!) er det nu, naar fyldte Vaggoner har kunnet gaa over Lillebæltsbroen med Kurs og Mærkning til det sydlige Udland, hvis Clearings-Konti og gode Valutaer har kunnet skæppe godt i en Frugtavlers Pengekasse. Det er ikke blot *bacon and egg*, der er godt; en god dansk Graastener eller et andet Æble, der under de lange Sensommerdage har drukket Sol fra en mild Himmel og ikke er bleven til under en svidende Glød, — som langsomt har kunnet modnes ved Sundenes Bredder og i Læ af de levende Hegn, har fuldt ud kunnet tage Konkurrencen op med Kaliforniens eller Australiens Æbler, ja har endog kunnet erstatte mangfoldige af de Sydens Frugter, „som Bonden aldrig ser“.

Om Herregaardspark eller Præstegaardshave, om Frugtplantage eller Tulipanager, — det er ikke det afgørende.

Med en Pil i det ene Hjørne og blomstrende Scalotter
i det andet aabenbarer den lille Husmandshave sig for Vandreren.

FOT.: J. TH.

Hver af disse har nu *deres* at byde paa, og Stiges flade Blomsterparterre skal ikke sammenlignes med de Blomstertunneller af Frugtræer, som Toget kører igennem ved Christiansminde, — ej heller skal Lundeborgegnens bugnende Hegn sammenlignes med de hegnsløse Blomsterhaver i den vestlige Del af Ærø eller Terrassehaverne ved Sørup, nej hver af disse Perler er noget for sig og kan meget vel staa alene. Nogle Mennesker vil synes bedst om den nye Form for Haver, hvor Græsset breder sig ind mod Huset, og hvor Frugtræerne af ernærings- og landøkonomiske Aarsager er flyttet ind bag Frugthavehegnet udenfor Blomsterhaven, — andre vil synes bedst om den gammel-dags, blandede Have, hvor Træerne netop staar mossede i Græsset og hiver efter Næring:

En gammel Bondehave
med Træer fra svunden Tid,
forskønnet og forædlet
ved flere Slægters Flid.

En Have, som
imod mig kom
med skøn, troskyldig Ynde i al sin Fattigdom.

(L. C. Nielsen.)

Studenternelliker og Stokroser, Lavendler og Resedaer, Bonderoser og Georginer, de har længe været uundværlige Ingredienser i de fynske Havers Lilleflora, — under bugnende Frugttrækroner i Ly af de sirligt klippede Linde eller Tjørnehække og de andre levende Hegn. Buksbomcirkler og andre Figurer i Buksbom trak længe Havens Mønster op, og Korsgangen med Buksbomkanterne paa Siden var det klassiske Mønster, bag hvilket ogsaa de Krydderurter voksede, som skulde være Lægedom for Sot, Krydderi til Maden, Bogmærke i Salmebogen og friskende Modduft for Stuernes Staldlugt. Og man har forstaaet at dyrke disse Ting. Vejledningen fra Herremænd, Skolelærere og Præster og Gartnere har gjort sit til, at der i hver Fynbo lever en Gartnersjæl, — især dog plejet og udviklet hos dem, som de hjemlige Sysler har været overdraget, Fynbokonerne og Fynbopigerne.